HERCZEG FERENC

POGÁNYOK

REGÉNY

BUDAPEST 1902
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA.

Versec város hölgyeinek
ajánlja ezt a könyvét
a szerző.

ELSŐ KÖNYV
I.

Az újhitűek akkor az ezernegyvenhatodik esztendőt írták az Úr születése után.

Bíboros alkonyatra barna, enyhe éjszaka következett.

A hold még nem kelt föl a Maros völgye fölött, az égboltozat nem is világította meg a síkságot, csak tündöklött magában.

A csillaghadak megszaporodtak a csodálatosan tiszta éjszakában. A békésen vonuló égi nyájak közé, melyeket számon tart a pusztai nép szeme, idegen csillagok keveredtek. Szúrósszemű kis jószágok, melyek ismeretlen csillaghavasok gyémántködös csúcsáról ereszkedtek alá, mint a kőszáli kecske a legelésző juhnyáj közé.

Csak egy helyen volt sötét az ég: a folyó irányában. Ott ijesztő feketén, mint a föld gyomrába vezető nagy lyuk, ásítozott Csanád földvárának tömege.

Palánkfallal koronázott lomha földsáncainak és óriás gerendákból ácsolt őrtornyainak árnyékképe

olyan, mint egy formátlan ököl, mely torkon ragadta és leteperte a szabad pusztát. Vagy olyan, mint a fekete koporsó, melybe a délvidéki nemzetségek szabadságát temették. Sötét tilalomfa a rónaság szívében. Örökös fenyegetés és irgalmatlan parancsszó, mely a sátoros pogányoknak szól.

Ajtony úr hajdani birodalmának legtávolabbi zugában is érzik a fullasztó nyomást, mellyel a fekete épülethalmaz a puszta mellére nehezedik. Hörögnek alatta a szabad pusztai nemzetségek, hánykolódnak, mint leütött őzbak a hiuz karma alatt: de talpraállani már nem tudnak.

Alkonyatkor, ha már bezárultak a vár kapui, néha kísérteties árnyékok bukkannak föl a rónaság szemhatárán. Kalandos körvonalú, félelmetes éjjeli lovasok, kik nesz nélkül kerülgetik a földsáncokat és a gyűlölettől izzó szemmel méregetik a tornyokat.

A sáncok és a fatornyok fölé, büszkén uralkodva a váron, hatalmas kőpalota emelkedik. Oly dacosan mereszti égnek a saroktornyait, mintha négy öklével fenyegetné a szálló fellegeket.

— Az isten vára! — suttogják a pusztai emberek.

Ott lakik az új isten, akit István király hozott. Aki járt a palotájában, azt beszéli, hogy a falai is ezüstbe, bársonyba öltöztetve. Véres bálványképek vannak benne, félig nyúzott és

keresztre szögezett kis istenek... Az isten várát fekete papok őrzik. Azok sokat böjtölnek, ostorozzák magukat és halottas éneket énekelnek. Mert az új isten szomorú úr és kedvét leli a könnyekben és a gyászban. Az új isten haragos úr és örök tűzre vet mindenkit, aki nem fizet neki dézsmát.

II.

Alvó éjjel fenn a vár fokán, a nagy torony árnyékában, megszólalt egy emberi hang. Egy másik hang meg válaszolt neki. Embert nem lehetett látni a sötétségben és a toronyi őr azt hihette, hogy az éj szellemei társalognak érces hangon.

— Te vagy az, Márton kanonok?
— Én vagyok, Valter uram.
— Éjnek idején mit művelsz egyedül a vár fokán?
— Nézem a pusztában égő tüzet.
—— Mi nézni való van azon?
— Sötét alakok guggolnak körülötte... Vajon kik lehetnek?
— Csavargó pogányok lesznek, Márton. A pusztai asszony cselédjei.
— Egyikük néha föl-fölkel, hogy egy nyaláb száraz nádat vessen a tűzre... A lány elfullad egy pillanatra, aztán sziporkázva fölcsap megint... Látod, hogy ég? Látod, hogy lobog? Piros gőz gomolyog fölötte...

— A lelked is nyugtalan, Márton, mint a pusztai tűz lobogása.
— Mert fújja a pusztai szél.
— Hallgass rám, Márton! Gellért püspök küldött hozzád. Azt mondta: Mi dolog az Márton kanonokkal? Fölmentettem a böjt alul és mégsem eszik. Eltiltottam a virrasztástól és mégsem pihen. Az arca sápadt, mint a fogyó holdé, a tekintete pedig izzó, mint a beteg farkasé. Magában jár a kanonok és a testvérei félnek hozzá szólni. Mi dolog ez?
— A püspök kérdi?
— A püspök mindnyájunk atyja és téged különösen kedvel. Nagy és szent feladatot szánt neked: pogány testvéreid, a besenyők megtérítését.
— A püspök jó atya. Sohasem ostoroztatott meg és gyakran nevezett a fiának.
— Mit válaszolsz a kérdésére?

— Mondd meg püspök-atyámnak, hogy a fia két hét múlva halott lesz.
— Beteg vagy, Márton?
— Nem tudom, mi a betegség.
— Mi ölne meg hát két hét alatt?
— Megöl a puszta szele.
— Nem értem a szavadat, Márton.
— Nem érted, uram, mert német vagy. De én itt születtem a pusztán.
— Gyónj meg, fiam. A püspök kívánja.
— Nem tudom, hogy bűnös vagyok-e, de

azt hiszem, hogy el fogok kárhozni. Kárhozatba ejt a puszta szele. Confiteor, pater! Amíg a bakonyi papoknál nevelkedtem, nyirkos erdő méhén, nem gondoltam a pusztával. Semmivel sem gondoltam, csak sanyargattam magamat, mint a többiek és reggeltől estig az üdvösségemért imádkoztam...
— Jámbor testvéreid akkor mártír-halált jósoltak neked, buzgalmad jutalmául...
— Gellért úr akaratából ide kellett jönnöm. És amióta újból hallom a szél zizegését, a szabad pusztai szélét, mely egykor atyám sátorpalotájának ponyváját dagasztotta és harci paripám sörényével játszott: azóta bezárultak fölöttem a mennyország kapui...
— Keress erőt az imádságban!
— Confiteor, pater! A feszület előtt térdepelek és egyre hallom a nádasok zúgását. Zsolozsmát énekelek, közbe pedig besenyő harci dalok járnak az eszemben amelyekről azt hittem, hogy régen elfelejtettem. És hiába igyekszik a lelkem az ég felé: mindig visszacsap és mélyen a puszta fölött kalandozik, a puszta fölölt, mint borús időben a fecske.
— Hallgatlak, fiam.
— Tudod, uram, hogy jól tűröm a fájdalmat. Gyerekkoromban is csak egyszer sírtam: mikor a nagy István király kiirtotta pogány nemzetségemet és én árván maradtam a Tisza partján. Azóta száraz volt a szemem. De egy hónap óta

úgy érzem, mintha szakadatlanul forró csöppek

peregnének a szívemre. Tud az ember szíve sírni, Valter?
— Beszélj tovább, fiam.
— Ha lónyerítést hallok a pusztán: megreszket minden tagom. Ha távoli tülökszó üti meg a fülemet: eláll a szívem verése. És hogy irigylem, haj, hogy irigylem a parton röpködő síró csüllőket! Szabadon járhatják a nádast és nem kell törődniök az örök üdvösségükkel...
— Irtózat fog el, Márton! Emlékszel a mi boldogtalan Jeromos testvérünkre? Buzgón szolgálta az Urat, míg aztán eszét nem vette a magyar betegség és kiszökött a pusztába, ahol most átkozott pogányokkal sátorozik. Miféle gonosz démon csábít titeket a kietlen mezőkre?
— Hetek óta ugyanegy álomkép zaklat. Álmomban künn járok a pusztán. Körülöttem sehol egy ember. Rohanva sietek tovább, mindig tovább! Néha fölsikoltok örömömben, mint a vadmadár. Néha levetem magamat a földre és megölelem az elperzselt gyöpöt. Aztán megint tovább sietek, mindig tovább, míg a lélegzetem el nem áll, az erőm el nem hagy. Összeroskadok és haldokolva oly boldog vagyok, atyám, oly boldog, aminő ébren nem voltam soha:
— A sátán nyújtogatja feléd karmait, a sátán, aki farkas képében kullog a pogány pusztában... Ne hallgass szavára, Márton!

— Megfogadtam püspök-atyámnak, hogy engedelmes fia leszek és ura maradok a szavamnak. De bele fogok halni.
— Ki törődnék a földi életével? Csak a halálunk legyen boldog.
— A halálom átkozott lesz, atyám. Mert a halálomban is bántani fog a gondolat, hogy a székesegyház nyirkos cinteremében kell nyugodnom és nem pihenhetek künn a pusztán, a széljárta pusztán...
— Rajtad csak a Jézus irgalma segíthet. Most kövess, kanonok, itt a zsolozsma ideje.

A két pap megindult a székesegyház felé. Lassú léptekkel mentek a vár fokán és amint

a szél megdagasztotta a köntösük bő ujját, denevérszárnyuk nőtt. A kivilágított egyházból már hangzott a kanonokok latin himnusza:

"Uram, bosszúállásnak erős Istene, bosszúálló erős Isten, jelenjél meg!"

III.

A pusztai tűz, mely az imént apró fénypontokat rajzolt a vár fokán álló emberek szemébe, ott csillámlott a Maroson, az avar-gát irányában.

Újhitű ember éjnek idején nem szívesen került arrafelé. A gyöpös földhányás tövében öreg mocsártölgy állott, melyet az óhitűek szentként tiszteltek. Azt tartották, hogy holdtöltekor odagyülekeznek a holdleányok. Némelyek erősködtek is, hogy látták a szelídarcú, fehérruhás szűzeket, amint lassan, mint a szálló éjjeli gémek, aláereszkednek a levegőégből. A tölgy kinyúló ágain megülnek s dalolgatva pörgetik ezüstorsójukat. A nádi bábák meg felelgetnek nekik a vízből.

Csanád ispán, aki akkoriban kopjanyéllel kergette a marosmentieket keresztvíz alá, földúlatott a megyéjében minden bálványkövet és kivágatott minden szent fát. Ezt az egyet mégis megkímélte.

Ha keresztény ember nem is járt szívesen a fa árnyékában, melyet titokzatos kezek áldozati

állatok koponyáival és beteg emberek ruháival ékesítgettek, a püspöki halászok mégis úgy vélekedtek, hogy arra esik a Maroson a legjobb tanyavetés. Nem is volt valami vakbuzgó keresztény hírük. Az egyházfi virgácsától félve, ünnepnapon bevonult az egész halászfelekezet a marosvári Boldogasszony-templomba, de a prépost mégis azt tartotta felőlük, hogy denevérhitűek. Karácsonykor meg is intette őket a szószékről, hogy hálókötéskor ne merészkedjenek éktelen

magyar nótákat énekelni, inkább zengjenek Istennek tetsző Mária-éneket.

A lobogó tűz körül vagy harminc ember kuporodott a gyöpön. Nem volt valamennyi a felekezetből való; a fele környékbeli legényekből telt ki, akik a lovukat hozták éjszakai legelőre. Az ispán ugyan eltiltotta az ilyen gyanús éjjeli kóborlást, de nyári időben még a várbeli legények is átúsztattak a Maroson, hogy tűzet rakhassanak a szabad pusztán. Maguk se tudták ugyan, hogy mi dolguk a harmatos réten, csak hajtotta őket sátoros apáik nyughatatlan vére.

A férfiak mozdulatlanul és némán ültek a tűz körül. A fölcsapó láng szilaj ragyogásával megaranyozta a barázdás arcukat. Ha lelohadt a tűz, egy percre árnyékba borultak és hegyes süvegjükkel, bő subájukkal olyanok voltak, mint az óriás kucsmás gombák családja, mely most bújt ki a föld alul. Kissé hátrább heverésztek

a halász bokor fattyú-laptárosai és a lóőrző suhancok.

A nagy csöndességet most! megzavarta a laptáros gyerek, aki vizet hozott a Marosról. Odatette a vödröt a főpicés elé és nyugodtan jelentette:
– Holt ember akadt a vejszébe.
– Tegnap beleveszett egy böszörmény asszony a gátnál, – szólt az egyik lóőrző.

A laptáros félvállról felelt csak vissza:
– Nem asszony az, ha ember; hasmánt úszik a vízen.

Öreg Pós, a főpicés, közönyösen nézte a tüzet, az inszedő azonban odaszólt a legényeknek:
– Tartsátok szemmel az öreg hálót, hogy össze ne bogozza a Büfögő.

(A furfangos víziember olykor halottnak tetteti magát és meredt szemmel úsztat a Maroson, hogy hozzáférkőzzék a szerszámhoz.)

Oly halkan beszélt, mintha biztosra venné,
hogy füle van a Marosnak. A fiúk meg visszafojtott
lélegzettel hallgatództak, hogy loccsan-e
már a fekete víz.

— Pós báty, — kezdte újból a laptáros gyerek,
— a vejszébe akadt ember lapockája alatt
nyílvessző van... És alkonyatkor is úsztatott a
Maros megnyilazott embert. Messzi útról jöttek
azok.

— Akkor hát az erdélyiek békétlenkednek
megint.

Erre megint megszólalt a halászbokor inszedője.
Sötét képű, horpadt mellű ember volt. Rekedtes
hangon és sebesen beszélt.

— Nem is lesz békesség addig, míg új földosztást
nem csinálnak! Mert az első osztás nem
volt igazságos. A hadakozók elvették a legjavát,
a többinek a hitványa jutott, soknak meg semmi.
István úr pedig elvette sok embertől azt is, amije
volt és odaadta a papnak és a németnek... De
hiszen majd csinálnak új osztást Endre meg
Levente. Csak hadd kezdjék az erdélyiek!

A főpicés elhallgattatta a lármás embert. Egy
csomó nádat vetett a lángra, aztán kedvetlenül
dörmögte:

— A tavasz óta minden gyerek és minden
bolond háborúval álmodik. De amíg Csanád ispán
nyugodtan ül a várában, addig csak szóbeszéd
a háború. Mert nemhiába van keselyűorra az
ispánnak: előbb megszimatolja ő a vér szagát,
mint akárki fia. És mikor a többi még kantároz,
akkor ő már nyeregben ül.

Öreg Pós elhallgatott és a halászok közül
senki sem mert neki ellentmondani. Egy hetykearcú
legény azonban, aki két szürke kancájával
az imént érkezett a nádas felől, vakmerően megtörte
a csendet.

— Pós báty, nyergeltet ám az ispán!

A halászok valamennyien a legény felé fordultak. Az meg körülnézett és fojtott hangon mondta:

— Pirkadáskor rajta üt a pusztai asszonyra.

Erre aztán megeredt a kérdezősködés.
— Várja-e a pusztai asszony Csanád urat?
— Hogy várja-e? Egy hete készül már a fogadására. Azóta egyebet se tesznek a csiszárjai, mint nyilat tollaznak. Mert ellát a besenyő asszony oda is, ahol nem jár a szeme.

A marosvári legény láthatólag büszke volt arra, hogy ilyen társaságban beszélhet. Apróra elmondta a Csanád ispán és a besenyő határőrök közt kitörőfélben levő viszály okát.

A besenyő határőrök már a nyár óta nem jártak be a templomba, amióta az új határjárásnál az oroszlámosi papoknak osztották a legjobb legelőiket. Csanád egypár nappal ezelőtt kiüzent a besenyők asszony-ispánjának, Seruzádnak, akinek különben keresztapja is volt, hogy Nagyboldogasszony napján ott akarja látni a szentmisén, minden sátornépével egyetemben. Ha ezúttal se jönne, majd maga megy ki érte a besenyő berénybe és végrehajtja rajta a büntetést, melyet a szentegyház a hanyag templomlátogatóra mér: tövig lenyíratja a haját.

A dölyfös pusztai asszony ekkor nagy csúfságot követett el Csanád ispánon, amit még férfiember sem merészkedett megtenni. Azt üzente vissza, hogy megvárja, megcsikózik-e Boldogasszony napjára a vemhes kancája. Ha kanca-csikót ell, akkor megteszi a kedves keresztapja kívánságát.

Seruzád kabolája alkalmasint méncsikót ellett. mert Boldogasszony napja immár elmúlt és egy szál besenyő se mutatkozott a templomban. Most hát azért nyergeltet az ispán...

— Nem bomlana a besenyő, — szólt a főpicés,
— ha föl nem biztatták volna a bujdosó
javasemberek. Azok kiolvasták a hamuból,
hogy Alpár vezérük tüstént a Bege partján
terem, mihelyt megfújják a szent csatakürtöt...
— Vajon merre lappang a besenyő vezér?
— kérdezte az egyik halász.
— Keresd meg. — biztatta Pós báty tréfásan.
— Ha hírt adnál róla a besenyőknek, szerezhetnél
vagy egy iszákra való ezüstpénzt.

Alpár úr, a Surbán-törzséből való besenyők
vezére, fia volt az öreg Thonuzóbának. Az öreg
vezért, mivel nem engedett az apái hitéből, István
király eltemettette az abádi révnél. Eltemettette
elevenen, feleségestül és lovastul. A király akkor
magával vitte Thonuzóba két árváját, Alpárt és
a kis Örköndöt. Azóta nyomuk veszett az úrfiaknak.
Némelyek úgy tudták, hogy a papok kezére
kerültek, de a nagy többség meg volt róla győződve,
hogy elpusztultak. A hevesi, a mosonyi
és a délvidéki surbán-besenyők azonban még egyre
várják ifjú vezérüket. A regőseik róla danolnak,
áldomásaikon pedig Alpár úrra köszöntik az első
kupát. Forró epedéssel, megható makacssággal
várják.

A marosi legény, aki az imént a nagy újságot
hozta, megint megszólalt:
— A káptalanban van egy ifjú kanonok,
— egy hónappal ezelőtt hozta magával a püspök
túl a Dunáról, — róla azt beszélik, hogy besenyő
főember. Vagy húsz esztendős lehet. Mindig magában
jár; a nézése olyan kemény, mint a kopja
hegye. A neve Márton kanonok.

Ezen aztán elgondolkoztak valamennyien és
újból mélységes hallgatásba merültek. Időközben
a nádas fölött fölbukkant a hold vérvörös korongja.
— Holdtölte! — mormogták többen egyszerre,
szinte ünnepies hangon.

A nagypicés eloltotta a tüzet a vödörrel.
A hold, ha megtelve kél föl, nem szereti látni az

emberrakta tüzet. Így tartották legalább a régiek. Hiszen igaz, a halászfelekezet újhitű volt, de azért nem szívesen tűzött volna össze a titokzatos hatalmasságokkal, amelyeket az apái uraltak.

Valamennyien a holdat nézték. Jó ideig úgy látszott, mintha odaragadt volna a szemhatárhoz. Szinte tojásformára nyúlt az erőlködésbe, hogy elszakadjon a földtől. Majd egyszerre könnyedén, sajátságos szomorú bájával ott lebegett a síkság fölött.

Ebben a percben különös hang hallatszott a szent fa felől. Mintha egy óriás fatülök szólalt volna meg mély, puha, szívettépően szomorú zöngéssel. Első meglepetésében arra gondolhatott

volna az ember, hogy maga a pusztaság szíve szólalt meg, a reszkető holdsugarak szelíd cirógatásától. Pedig emberi szózat volt. Egy éneklő férfi hangja.

A halászok nem láthatták az énekest, de valamennyien sokkal fiatalabb keresztények voltak, semhogy tüstént meg nem ismerték volna az Ősvallás szent énekét. Akárhányszor megesett már velük, ha meglátták a teliholdat, hogy önfeledten maguk is zümmögni kezdték a Holdisten jólismert dalát. Az ének nem hasonlított a Boldogasszony kanonokjainak latin kántusához. Egyszerű volt, szinte együgyű; erőteljes, majdnem nyers. És mégis oly édes, oly fájdalmas és ismerős, mint az ősrégi dajkadal, mely verőfényes gyermekkorára emlékezteti a megvénhedt embert. Vontatott ritmusa, melyben egy örökös kérdés és a ráadott válasz látszott ismétlődni, még a Volga széljárta síkságain született.

Az ének elhallgatott, mikor a hold magasabbra emelkedett. Öreg Pósnak is elszorult egy kissé a melle, a fiatalokat pedig keserű elégedetlenség, valami dühös, forró honvágyféle szállotta meg...

Most káprázat érte a szemüket: a hold egy

pillanatra elsötétedett. Az avar-gáton lovasember fekete árnyképe bukkant föl. A halászok az első pillanatban azt hihették volna, hogy egyenesen a hold korongjából lépett elő.

A lovasember leereszkedett a lejtőn és lassú

ügetéssel elhaladt a halászok mellett, anélkül, hogy feléjük fordította volna az arcát. Aki még nem látta, az jól szemügyre vehette most a fehér holdfényben. Kicsi, zömök, inas nyakú öregember volt. A feje búbját tenyérnyi aranysüveg borította. Sűrű, hófehér szakálla, koromfekete szemöldöke és szúrós szeme volt. A haját az ó-hitűek szokása szerint három csimbókban viselte.

A pusztai emberek gyakran láthatták az öreget, amint éjjeli ködfoszlányként végigvonult a réten. Tudták is, hogy kicsoda. A nyugatról jött árvíz elöntötte az egész országot, feldöntött és elsodort mindent, ami régi volt és magyar; az ősi alkotmányból csak egy kemény, öreg pillér maradt meg, amely magányosan viaskodott a tajtékzó tengerrel. Hol itt bukkant föl, hol ott. Bús bolyongásában félelemmel töltötte el az újhitűeket és gyűlöletet szított az óhitűek között.
A nép babonás tisztelettel emlegeti a nevét. Azt beszélik róla, hogy meg tudja nyergelni a szálló felleget és útjából el tudja téríteni a kilőtt nyilat.

Aki beszél róla, csak úgy emlegeti: a bujdosó öreg. A nevét sohasem ejtik ki. Pedig jól tudják, hogy kicsoda: az erdélyi Gyulák véréből való utolsó táltos, a bujdosó főpap.

A bujdosó öreg időközben odaért a marosi révhez, szemben a várral. Ott megállította a lovát és megfújta a rézkürtjét.

Valami megdöbbentően harcias és fenyegető riadó verte föl a vár falának visszhangját. Úgy hangzott, mint a háromszor megismételt rigórikoltás.

Mihelyt a kürtjel elhangzott, a bujdosó fölemelte kiáltó szavát. Különös, éneklő ritmusban, de oly harsogó hangon, mely bizonyára megremegtette a várbeli káptalan vászonablakait, kiáltotta bele a sötét éjszakába:

— Thonuz fia Alpár! Alpár vezér — Alpár!
Ébredj — virrad már!

És mintha biztosra venné, hogy az, akit illet, meghallotta a szavát, megfordította a lovát és sebesen nekivágott a nádasnak.

Köröskörül, mindenütt a nádasban, sok ezer béka brekegte és kuruttyolta a szerelmi dalát. Az énekük rezgő búgássá tömörült és messzire szűrődött az éjszaka csendjében.

IV.

Éjfél után, hogy megszólalt a fürj, lódobogás és fegyverzörgés verte föl a puszta csöndjét. A halászok már akkor künn jártak a Maroson, de a kóborló legények ott lapultak meg a gát tövében és a fehér holdfényben láthatták, mint vonulnak a marosvári ispán kopjásai a rév felől a nádas gázlójának. A paripáikat szügyig eltakarta a köd és oldalvást nézve, úgy rémlett, mintha lóbáló fejjel úsznák meg a rétet.

Vagy ötszázan lehettek az ispán testőrei. Ötszáz marcona külsejű, elszánt verekedő, kiket Csanád maga toborzott össze a száznyolc nemzetség legrakoncátlanabb vérű legényei közül és kiket csak az ő irgalmatlan keze tudott féken tartani. Az állati erejükben bizakodó, bivalynyakú, dölyfös ábrázatú fiatal legények oldalán a lovas csaták minden körmönfont mesterfogását kitanult, irtóztató sebforradásoktól elrútított öregek ügetnek. A lovasok az ősi kacagányt viselik: két összevarrt fekete báránybőr közül az egyik a mellüket, a másik a hátukat födi; a két karjuk

hónaljig meztelen; a derekukat pitykés, széles öv szorítja át. A fejükön hegyes báránybőr-süveg van tenyérnyi fényes rézholddal, mely harcias dísz is, meg védelem is a kardvágás ellen.

A kengyel mellé tűzött kopja a vállukra vetett szíjon táncol. Az íjuk meg a tegezük az övükön függ. Ezt a báránybőrbe öltöztetett félelmetes csapatot a nép szája tréfásan Csanád ispán báránykáinak nevezte.

A derékhad élén három sisakos férfi lovagolt. A középső volt a marosvári ispán, minden idők egyik legnagyobb katonája, Csanád úr.

Gyalogszerrel csak középmagasságú ember volt, lóháton azonban óriás benyomását tette. Fiatalabb éveiben híres volt a testi erejéről; most is csontot zúzott még a keze nyomása, de amióta sokat bántotta a sűrű vére, lomhává lett a testtartása. Aki nappali világosságnál látta, az meglepetten tapasztalhatta, hogy soha még emberi ábrázat annyira nem hasonlított az oroszlánéhoz, mint az ispáné. Még a színében is. Amióta őszülni kezdett, különös sárgás színt nyert a haja meg a szakálla, az arca pedig a betegsége óta sárgásbarna lett.

Arcán a ragadozók királyának komor nyugalma és bús méltósága ült, mely azonban csak rosszul leplezte szörnyű ingerlékenységét. Éles világos, irgalmatlan okos szemét a vastag felső pillája félig elfedte, ami gőgös kifejezést adott

neki. Meglátszott ezen a rettenetes szép koponyán, hogy az ispán vasakaratú és oroszlánbátorságú ember; de az is meglátszott rajta, hogy a ravaszsága talán még az erejénél is nagyobb.

Csanád úr hatalmas etelközi lovon ült. Csúcsos ezüstsisakot viselt a fején és vasinget a mellén. A nyerge mellett kétélű nagy acélbaltája függött, aminővel akkoriban a konstantinápolyi

császár normann testőrei hadakoztak. A báránykák azt beszélték, hogy uruk az összecsapás dühében ezzel a baltával paripástul üti agyon a lovast.

Az ispán jobbkezén Tasziló pap lovagolt, a marosvári káptalan harcias prépostja. A pap fazéksisakkal, háromszögletű pajzzsal és hosszú, német pallossal fegyverkezett. Tasziló frank feje delmi vérből eredt: hajdanában, mielőtt még betelt volna a földi dolgok hiúságával, híres vitéz volt. Most azonban már elfelejtette a daliás nevét és csak az Úr dicsőségét akarta szolgálni. A külseje olyan volt, hogy aki egyszer meglátta, az nem felejti el egykönnyen. Hórihorgas, sovány termete volt, az arca pedig oly ijesztően sápadt. szigorú és szomorú, mint a koporsóra faragott kőkép. Keskeny, vértelen ajkáról ritkán hangzott fölösleges szó, beszédes csak a szeme volt, melyben ott ragyogott a rajongás tüze.

Az ispán balján poroszkált Becs várnagy, akit a nép Vak Becsnek nevezett, amióta egyik

feldühödött báránykája kiverte a félszemét. Egyébként rézvörös madárarca és csodálatosan hosszú keselyűnyaka volt, a melyen kötélvastagságú erek dagadoztak. Ha a külseje ragadozó madárra emlékeztetett, a lelkülete némileg hasonlatos volt a láncos ebéhez, amely marcangoló fogait nem a maga, hanem a kenyéradó gazdája szolgálatában használja. Ha Csanád úr úgy akarja, akkor Vak Becs a keresztény hadfiak Kyrie eleison kiáltásával rohan a pogányok nyílzáporába. Ha azonban mást akart volna az ispán, akkor Vak Becs a régi Hujrá kiáltással aprította volna az újhitűeket. Az előkészületek, melyeket a csapat hajnali útjához tett, elárulták, hogy Csanád nem veszi tréfára a pusztai asszonynak szóló látogatást. Az utóhadban, a – nagy számmal – összepányvázott nyílhordó lovak között ott poroszkált a bakó, nagy vasollóval az övében. Ennek az éle alatt fog elhullani Seruzád barna haja, messzi földön a legszebb asszonyi haj. A legtöbb kopjás

mocskos bőrzsákot is hordott a nyeregkápája
alatt. Ilyen zsákokban gyűjtötték az emberfejeket.
Vak Becs számítása szerint, ha simán folyik le:
dolog, akkor is Seruzád asszony minden fürtjével
egy-egy besenyő fejet kell levágni.
Csanád ispán már régen tudta, hogy előbb-utóbb
birokra kell mennie a határőrökkel.
A Kajdum-nemzetségből való besenyők (aranyhadnak
is nevezték őket a cifra hadiviseletük

miatt), a Kuel nemzetéből való fekete besenyőkkel
közösen bírták a Bege és a Temes partján
fekvő földeket. Nagy önérzettel a király jámbor
határőreinek nevezték magukat; de azért mindent
műveltek a határon, csak éppen hogy nem őrködtek.
Kevély, izgága, feketevérű és harcias nemzet
volt, mely egypár évvel ezelőtt csak kénytelen-kelletlen,
bizonyos kövér szántóföldek és legelők
elnyerése reményében vette föl a szent keresztséget.
Mikor az ispánjuk, vagy mint ők mondták:
a bekéjük meghalt, – némelyek szerint vadkan
ölte meg, mások szerint a tulajdon felesége
kése, – az aranyhad a beke özvegyét, a kardos
Seruzád asszonyt emelte pajzsára. A fekete besenyők
azonban nem akartak asszonyt uralni:
véres villongások után kiszakadtak a begei táborból
s a Temes mentén fölvonultak a karáni
völgybe.

Amióta asszonyi kormány alatt állott, mintha
csak végleg megbomlott volna az aranyhad.
A tavasszal üstökös csillag járt az égen és mivel
az ilyen égi jel mindenütt a világon háborút
jelent, a kajdumok fölhagytak a szántás-vetéssel,
fegyverkezni kezdtek s egész nyáron át oly izgatottan
rajzottak a pusztán, mint a megfüstölt
darazsak. Egyéb ellenség hiányában a fekete
besenyőkkel kötekedtek. A begei besenyő-berényben
akkorában megint sűrűn fordultak meg a
bujdosó javasemberek és az ősi hithez szító regősök.

Az izgatottságukat még növelték az Alpár vezér
közeli eljövetelére vonatkozó különös jóslások.

Csanád úr türelmének mértéke végül betelt
a vakmerő sértéssel, melyet az elbizakodott
pusztai asszony a szentegyházon és az ispán tekintélyén
elkövetett.

A báránykák időközben átkeltek a Harangod
sekély vízén és Vak Becs megsarkantyúzta a lovát,
hogy utólérje a fürkészőket, akik előre szegzett
kopjával vágtattak a sereg élén, szimatoló kopók
módjára nagy íveket vágva a zsombékban.

Ekkor megszólalt Tasziló pap. Latin nyelven
beszélt az ispánhoz; miként Gellért püspök, ő
sem értette a nemzet nyelvét.
— Értésünkre esett, — mondta — hogy a
kevei erdőkben tanyázó üzbégek kőbálványt fogtak
ki a Dunából és oltárt építettek neki az erdőben.
A kevei várnagy nem meri összetörni a
gyalázatos bálványt, de elvárjuk tőled, uram, hogy
nem tűröd a szégyenfoltot egyházmegyénk jó hírnevén.
— Ha fejét vetted a sárkánynak, akkor eltiporhatod
a kígyót is, válaszolt Csanád úr kurtán.
— Hiszed, uram, hogy délig elkészülünk az
aranyhaddal? kérdezte Tasziló.
—— Vagy mi vele, vagy ő velünk, — válaszolt
szárazon az ispán.
— Ha nem bízol az erődben, akkor bölcsen

cselekedtél volna, ha fegyverbe szólítod a várjobbágyakat
is...

Csanád úr vállat vont. Alkalmasint gyermekesnek
találta a pap elkésett jótanácsát.
— Megtettem volna, ha megbíznám bennük,
— válaszolt mogorván. — De nem bízom már,
csak a tulajdon kardomban és a testőreimben is
csak addig, amíg előttük lovagolok.

A prépost sötéten tekintett az ispánra,
Csanád pedig dübörgő oroszlánhangján folytatta:
— Nincs már időm a várakozásra! Az
alföldi urak szállásain, a Marostól egészen a
Szamosig, éjjel-nappal kong a pöröly. Tudod,
hogy kinek kalapálják a sok nyilat? Neked,

szent atyám és nekem. Nem a széllel bélelt besenyő a mi ellenségünk, hanem a zákányos fejű alföldi és a furfangos erdélyi... Nekem holnapig ötszáz koponyára van szükségem, amelyet kitűzhetek a váram falára... Akkor talán eszükbe veszik az urak, hogy öreg Csanád ispán még nem hullatta el minden fogát.

— Lázadás készül a Tiszán, lázadás a hegyeken túl, lázadás mindenütt! — szólt a pap.

Azzal lehajtotta a fejét és csendesen imádkozni kezdett.

Csanád úr ajka szélén egyszerre epés mosoly jelent meg. A beteg oroszlán keserű kedvét lelte az emberek meggyötrésében.

— Tudod mit mondanak a tiszai urak?

Azt mondják, hogy ők nem ellenségei a Názáreti Jézusnak, de ellenségei az olasznak és németnek, aki a Krisztus palástjába kapaszkodik. Azt vallják, hogy Jézus igaz isten, de akik az ő nevében jöttek közibénk, azok hamis apostolok.

Tasziló kérdőleg szegezte sötét szemét Csanádra. Az pedig látható kedvteléssel folytatta:

— A bellusi Vata, aki most első ember közöttük, elolvastatta íródeákjaival a szent könyveket és azok kiböngészték, hogy a régi apostolok, mikor beteltek a szentlélekkel, idegen nyelven kezdtek szónokolni és minden népnek a maga nyelvén hirdették az igét. Íme, mondja most Vata, az apostolok, akiket István hozott közibénk, nem értik a mi nyelvünket és idegen erkölcsökre oktatnak bennünket, tehát nem is igaz apostolai a szentléleknek.

— Gyalázatos eretnekség! — kiáltotta a prépost.

— Százszor gyalázatosabb a pogányok hitetlenségénél is!

A prépost észrevette Csanád ajkán a gonosz mosolyt és ekkor egyszerre úgy rémlett előtte, hogy belelát a nagyúr szövevényes lelkébe. Leküzdötte tehát fölindulását és hidegen mondta:

— Bizony mondom, ha gyapjúba öltöznek is

a magyarok, azért a szívükben farkasok valamennyien. István király jól ismerte a ragadozó természetüket, azért sem bízta rájuk az egyház szent aklának őrizetét. Haló porában is áldassék

a nagy király, hogy szent buzgalmában nem ismert kíméletet a tulajdon vérével szemben sem. Miként Ábrahám kész volt az Úrnak föláldozni tulajdon fiát, hasonlóképpen István is föláldozta Istennek tulajdon vérét, kiűzvén országából a hitükben gyönge Árpád-hercegeket és trónjára emelve a hitében erős velenceit. Péter úr pedig, ha vannak is fogyatkozásai, örök érdemeket szerzett magának azzal, hogy betetőzve István művét, meghódolt a kereszténység fölkent harcosa, a német király előtt és kipróbált hitű idegenek kezébe adta a hatalmat. A magyar urak túl sokat kérkednek honfoglaló őseik, Árpád és az Ő vezérei dicsőségükkel. De meg vagyon írva, hogy nincs dicsőség a földön, csak az, amelyet az egy Isten szolgálatában szerez az ember. És túl sokat hánytorgatják a magyar urak azt is, hogy ez a föld a magyaroké. De mi a magyar? Mi a német? Üres szó, lehelet! A nemzetek jönnek és tünedeznek, mint a folyóvíz habjai; örök ország csak egy van: a Jézus országa. Jézus a római szent pápa és a császár kezébe adott minden földi hatalmat. Aki pedig nem alázkodik meg Jézus földi helytartói előtt, az föllázad az ég ellen és elveendi kevélységének büntetését...

Csanád úr gúnyos nyugalommal hallgatta a papot. Valószínű egyébként, hogy bár nem értett mindenben egyet a préposttal, még kevésbé értett egyet Vatáékkal. Ő egész életén át a maga

magános, kifürkészhetetlen és mindig célhoz vezető útjain haladt.

ifjú korában, mikor még Ajtonynak, a marosvári nagyúrnak volt hadnagya, elszánt és veszedelmes ellensége volt a kereszténységnek. Később, hogy fölismerte az új hitben rejlő

ellenállhatatlan terjeszkedő erőt, István király szolgálatába szegődött és a királyi seregek élén véget vetett Ajtony hatalmának és életének. Azóta Csanád volt a magyar kereszténység éles pallosa.

Soha nem kért még tanácsot senkitől, Csanád úr ezúttal is tudja, hogy mit kell tennie. Ezúttal is ő lesz a pallos. Latba veti egész irtóztató erejét és minden kegyetlen elszántságát, hogy megvédelmezze az új rendet és hogy megvédelmezze a tulajdon, országraszóló hatalmát és mérhetetlen vagyonát.

Az ispán talán még folytatta volna az évődést, ha a paripája horkanva föl nem vágja a fejét...
A báránykák soraiból morgás hallatszott...

Ott voltak a besenyő-berény határdombjánál, melyre Gellért püspök nemrégiben nagy fakeresztet állított. A feszület, szentségtörő kezektől kidöntve, most keresztbe feküdt az úton...
A Megváltó alakja arccal a göröngyön pihent.
A kereszt helyébe vékony, hosszú kopját tűztek, annak hegyére, gyalázatos gúnyképpen, véres lófejet ütöttek...

Tasziló pap homlokán két vérpiros folt jelent meg.
– Meggyalázták az Urat! – mormogta megsemmisülten.

Az ispán arca elsötétedett.
– Kigúnyolnak engem! – hörögte.

Csikófej volt, egy fehér csikó feje. A hajnali szél meglobogtatta két füle között a sörényt, a szája pedig nyitva volt, mintha röhögne.

Egyik legény le akarta verni a kopjáról.
– Ne bántsd! – rivallt rá Csanád. – Majd csak akkor, ha a helyébe tűzöd a hitetlen szuka koponyáját!

A hold ekkor sötét felhőfoszlány mögé bújt.
A tömött sorokban ügető csapat olyan volt, mint egy óriás, fekete, tüskés hernyó, mely éhesen és mohón kúszik a besenyő puszta szíve felé.

V.

Erősen hajnalodott már, mikor a csanádiak elérték a besenyő erdő szélét.

Az ispán parancsára ott megállapodtak, hogy megvárják az előre küldött fürkészők jelentését. Néhányan a kopjások közül megitatták a lovukat, mások a fegyverzetüket vizsgálgatták. Aztán valamennyien mozdulatlanul és figyelmesen nézték a hajnali ködben feketéllő erdőt, mint a farkascsorda a juhakol falát. Elszántak voltak, de nem jókedvűek: tudták, hogy az aklot ezer veszett besenyő komondor őrzi.

Jó idő múlva vágtató lovas érkezett a ködből.
Vak Becs.
— Uram, — mondta, — csudát láttam az erdőben!
A besenyő tábor úgy eltűnt, mintha elnyelte volna a föld... A kutyafülű asszony fölkerekedett és szekerestől, sátrastul egérutat vett. A téli szállását meg a takarmányát fölégette.
— Utána! — kiáltotta Csanád.

A várnagy igazat beszélt.

A sötét erdőfalaktól szegélyezett hatalmas tisztás,

hol tegnap még egész sátorváros állott, most néma volt és elhagyott. Csak a kopárra tiprott gyöp, a földbe vert néhány cövek s a mindenütt elszórt alom mutatta, hogy emberek tanyáztak.
A hulladékok közt néhány sovány eb kaparászott; ezek megriadva futottak meg a lovasok láttára.
Az erdőszélen emelkedő domb tetején vékony füstsávot eresztettek égnek az elüszkösödött gerendák.
Ott állott nemrégiben a besenyő beke nyersen

összetákolt téli szállása.

A báránykák némán néztek össze. A réten
fülledt, szinte ijesztő csend honolt.

A fekete erdő fölött egy magános, szomorú
csillag küszködött még a hajnali szürkülettel.
– Szél verje össze a bokájukat az ebhitűeknek,
– fakadt ki Vak Becs, – mindig mondtam,
hogy cimboráik vannak a várban!

Az egyik lovas a kopjája nyelével egy halálra
rémült embert terelt Csanád elé. Egy verem
mélyén meglapulva találta, alva vagy alvást
tettetve.

A rab arcra vetette magát az ispán előtt
és megcsókolta a földet. Aztán térdre emelkedett,
miközben a foga erősen vacogott a félelemtől.

Első pillantásra meglátszott, hogy nem a
hadi rendből való ember, de meg nem is besenyő.
A hátán három-húros hegedűt viselt, mely eléggé
elárulta a mesterségét. Egyike volt azoknak a

csavargó regősöknek, akikre akkoriban igen
rossz napok jártak, amióta Gellért püspök erősen
megkorholta a magyari urakat, amiért a regősök
és igricek hiábavalóságait hallgatják és egész
éjszakákon keresztül a terített asztal mellett
ülnek. A csavargó kopott bőrzekét, kék gatyát
és bocskort viselt. Zömök fickó volt, feltűnően
rút, csupasz arccal és olyanféle tolvajszemmel,
amelyről a nép azt tartja, hogy a pillantásától a
szög is megreszket a falban. A hosszú haját
németesen leszoktatta az arcára, úgy, hogy a két
füle láthatatlan maradt. Ez a körülmény azt a
gyanút ébreszthette a bizalmatlan természetű
emberben, hogy a fülét otthagyta valamelyik
törvénybíró kezében.

– Ki vagy? – kérdezte az ispán, vasvillatekintetét
a hegedősnek szegezve.

— Istenfélő keresztény vagyok, — válaszolt szepegve a vágottfülű. — A nevem Ekese... A pannonhalmi szent atyáktól megtanultam a betűvetést és áhítatos éneket is tudok pengetni a kobozomon...

— Mit keres keresztény ember az ebhitűek tanyáján?

— Zokon ne essék a szavam, nagyuram, nem önkényt vetődtem ide. Gyalogszerrel a kevei várnagyhoz igyekeztem, aki kedvelője a jámbor éneknek, de az este lefüleltek a réten a portyázó határőrök...

— Beszéld el, hogy mit tapasztaltál a táborban. De ügyelj a nyelvedre!

Ekese újból megcsókolta a földet.
— Az életem a kezedben, nagyuram. Mikor idehurcoltak, már egy sátor sem állott a tisztáson. Csupa fegyveres embert láttam az őrtüzek körül... Duhaj kedvük volt, danolgattak és ittak... A beszélgetésükből megtudtam, hogy a sátoros szekereik az asszonynéppel már délután útra keltek... Egy asszonyember mégis volt közöttük, azt vezérükként tisztelték valamennyien. Hosszi, derék asszony; vasinget visel és kürtöt a nyakában... Mikor meglátták, hogy regős vagyok. nem bántottak, de arra szorítottak, hogy igyam velük és danoljak nekik... Nem szívesen tettem, nagyuram, mert jámbor keresztény vagyok, de nem mertem ellenkezni...
— Ne fecsegj, hanem mondd el, amit láttál!
— A hold már jó magasan járt, mikor egy aranysüveges öreg ember érkezett a táborba. Ekkor olyan istentelenségre vetemedtek, amelyre csak borzadva tudok visszagondolni és amelyet alig merek elmondani...
— Beszélj!
— Te kívánod, nagyuram, hát elmondom: lovat áldoztak a förtelmes bálványuknak. A fehér csikót az aranysüveges ember szúrta le, a sátán átkozott főpapja. Mikor elfolyt a csikó vére, megfújtak

minden kürtöt és iszonyatosan csattogtatták

a fegyvereiket... Aztán táncot jártak a lobogó máglya körül, a táncot pedig a vasinges asszony vezette... A férfiak üstökbe vágták a hajukat, lóhúst ettek és egyéb istentelenségeket is műveltek... Azt mondták, hogy a német gyalog-isten már nem parancsol nekik, megint a régi lovas-isten úr a pusztán. Haj, hogy vérzett az én keresztény szívem a sok gyalázatosság láttára!
— Mikor keltek útra? — kérdezte az ispán.
— Arról nem tudok, nagyságos uram. Hogy elmeneküljek tőlük, elbújtam a verembe. Mi tagadás benne, sok bort itattak velem és így mély álomba merültem. Csak akkor ébredtem föl, mikor a szolgádnak oldalba tetszett engem rúgni.

Az ispán elfordította a szemét és sötét arccal nézte az égen álló magános csillagot. Most aztán Vak Becs kezdte faggatni a regőst.
— Hol hagytad el a füledet? — kérdezte.
— A marosi várban, — válaszolt Ekese szerényen, lesütött szemmel.
— Emlékszem rád, csavargó! Két évvel ezelőtt ítélt el az ispán tolvajlás miatt...

Ekkor megszólalt Tasziló prépost is.
— Törjétek össze a hegedűjét!

Az egyik kopjás lerántotta Ekeseválláról a szíjon függő kobozt és összetiporta a patkós csizmájával.
— Ekese, — mondta a várnagy, — az

orroddal még adósunk vagy. Ha beütöd az orrodat a várunkba, megvesszük rajtad a tartozást.

Csanád ispán véget vetett a beszélgetésnek.
— Utána!

Vak Becs megvakarta a füle tövét... Azokból, miket eddig tapasztalt, tisztán látta, hogy

az aranyhad el van szánva a legvégsőre is. Ha váratlanul megrohanhatta volna a besenyőket, a báránykái alkalmasint elbántak volna velük. De nyílt csatában nem tanácsos kikötni kétannyi emberrel. A besenyőnek különben sem szokása, hogy olcsón adja az irháját.

A jámbor várnagy ezt csak elgondolta, de meg nem mondta az urának. Egy pillantást vetett az arcára, melyen ujjnyi vastagra dagadtak az erek, aztán a keze csuklóján függő kurta ostorral végigvágott a sárgája fején és maga is azt mondta: Utána!

Mikor az utolsó lovas is eltűnt már a fák közölt, Ekese föltápászkodott a földről. Összeszedte a hegedűje romjait és búsan nézegette, illesztgette. Aztán egyszerre nagy méreg vett rajta erőt. Az elvonult sereg után pökött és dühösen kiáltotta:
— Verjen meg a Jézus Krisztus!

Óvatosságból még hozzátette:
— És verjen meg Allah, verjen meg Okkán isten is!

Ez a regős egyike volt a denevérhitűeknek,

akik akkoriban nagy számmal találkoztak az országban. Minden istentől féltek, de egyiket sem tisztelték.

Utána!
A pusztán is könnyen megtalálni az utat. amelyet ezer ló tipor... A báránykák délnek vették az útjukat.

Mikor a begei nagy nádasok közé értek, vakító és lángoló lényözön ömlött végig a síkságon. Ember és állat ragyogott az izzadtságtól, de valamennyire átragadt a vezér dühös üldöző kedve. A báránykák tudták ugyan, hogy nagy túlerővel kell megvívniok, de azért nem kedvetlenedtek el. Oly vakon megbíztak Csanád győzhetetlen

hírében, hogy az ő hadnagysága alatt megverekedtek volna akár a pokol légióival is.

Óránkint meg-megállapodtak, hogy pihentessék a paripáikat. A kulacs ilyenkor kézről-kézre járt... Csanád azonban hamarosan véget vetett a pihenőnek. Utána!

Sűrűségek és szikes mezők repülve maradtak el mellettük... Hébe-korba egy-egy nyílt tó partjára értek, ahol nagy garral rebbent föl a vízi vad...

Ebéd idején, mikor már izzó hőség ült a nádasok fölött, a prépost odaterelte paripáját Csanád mellé.

— Uram, — mondta, — nem jó dolgot művelünk.

Ha el is érjük a pusztai asszonyt, hogyan ütközzünk meg vele fáradt paripáinkon?

Az ispán ekkor Tasziló felé fordult s a pap megrémült az arcától. Csanád arcszíne kékes volt, majdnem fekete. A szeme vérben forgott. Nehezen lihegve beszélt.

— Vagy lenyírom a pusztai asszony haját, vagy itt temetkezem a kopolyában. Mert mondom neked, ha el nem tiporjuk ma ezt a tüzet, ha Csanád ispán megpörkölten, szégyenszemre vonul haza: akkor holnap már lángban áll a tulajdon házunk és velem együtt benne égtek ti is!
— Akkor hát oltalmazzon bennünket a seregek ura!

A nap már lehajlófélben volt, mikor Vak Becs oda ügetett az ura mellé és a kezével a keleti szemhatárra mutatott.
— Ott vannak!

Egy alacsony parton néhány fekete pont mozgott. A messziségből túzokfalkának is nézhette volna az ember.

— Rojtos kopjájuk van, besenyők! — mondta
a várnagy, aki a félszemével annyit látott, mint
kettővel a hiúz.

Vak Becs ámulva látta, hogy az ispán lehunyt
szemmel ül a lován...
— Utána! — hörögte Csanád.

A besenyők jó ideig meg se mozdultak a

dombon. Pedig mindössze csak tízen-tizenketten
lehettek. Mikor a báránykák már csak néhány
nyíllövésnyire voltak tőlük, végre fölcihelődtek.
De még akkor is kézről-kézre adták a kulacsot
és igazgatták a kantárszárat. Egyikük, egy hosszú
kamasz, aki tarka paripán ült, tölcsért csinált
a két tenyeréből és eléjük kurjantott az üldözőknek:
— Lassódj, Becs báty, holnapra is kell a ló!

A társai nyerítő kacagással fogadták ezt a
mondást. Ekkor aztán egyikük éles füttyentést
hallatott, amire valamennyien a lovuk sörénye
fölé hajolva, nyílsebesen, mint a fecskeraj, tova
repültek a síkságon.
— Soha sem érjük utol őket! — mormogta
a várnagy elkeseredten.

A besenyők el-eltünedeztek a dombok mögött,
majd újból fölbukkantak üldözőik szeme
előtt. Néha meg is szaporodott a számuk. Most
vagy harmincan vágtattak egy sorban, nagyokat
kurjongatva és a kopjájukat a fejük fölött pörgetve.
Egyikük hanyatt feküdt a vágtató lován,
a másik pedig fölállott a nyeregben. Ingerkedtek
az üldözőikkel.

Vak Becs egyszerre nagyot káromkodott. Hát
nem elcsalták a kocsicsapásról?

A kóborló mihasznákat üldözve, letértek a
derékhad nyomáról. A várnagy irányt változtatott
és megint dél felé vezette legényeit. A

besenyő csapat rögtön visszafordult és most már nyomon követte a báránykákat, mint szúnyograj a réten járó embert. Jobbkéz felől is fölbukkant néhány rojtos kopja és a besenyők, pihent lovaikban bizakodva, most már alig egy-két nyíllövésnyire rajzottak a testőrök körül. Egy-egy fiatal suhanc, aki sehogy sem fért a bőrébe, közelebb is terelte a paripáját és trágár szavakat ordítozva. robogott el mellettük.

— Most már tudom, hogy hová veszi magát a pusztai asszony, — mondta a várnagy, — a kevei homokba!
— Utána! — mormogta Csanád.

Már alkonyodni kezdett, mikor végül fölfedezték a besenyő derékhadat a puszta szemhatárán. A várnagy jelentést tett Csanádnak; az ispán sarkantyúba kapta fáradt lovát és kivágtatott a sorból. A legényei csodálkozva néztek utána... A paripája nagy kört hasított a gyöpön, majd Marosvár felé fordult... Az ispán megingott nyergében s a ló nyakára dőlt... Néhányan utána vágtattak és éppen jókor érkeztek, hogy karjukkal fölfogják a nyergéből lesikló nagyurat.

Az óriás ott feküdt az elperzselt gyöpön. lecsukott szemmel, sötétkék arccal, félelmetesen hörögve...
— A sűrű vérével birkózik, — suttogták a legények.

— Uram, Csanád uram! — kiáltotta Vak Becs.

A nap már akkor lehunyófélben volt. Az égboltozat vérvörös volt, a puszta is, mintha minden nádszálat vérbe mártottak volna. Teljes szélcsend volt, fűszál sem mozdult. A távolból a száguldozó besenyő lovak dobogása és sűrű tülkölés hallatszott.

Tasziló pap letérdepelt Csanád mellé és fennhangon kezdte mondani a haldoklók fohászát:

— Proficisce anima christiana . .

Csanád ekkor kinyitotta megint a szemét.
Nem tudta, hol van és semmit sem értett abból,
ami körülötte történik. Szomorúan, tépelődve és
kérdőleg bámult a piros égre, közbe pedig egyre
ismételgette azt a szót, amely most megoldhatatlan
rejtélyként nehezedett a lelkére.
— A pusztai asszony! A pusztai asszony!

A pap feje fölött besenyő nyílvessző süvöltött
el. Ekkor megszólalt Vak Becs harsány
hangja:
— Körbe, legények! Védjük meg urunk holttestét!

VI.

Vasárnapra virradt.

Marosvárott — amely helyet újabban István
király akaratából Csanád várának kezdték nevezni
— délben mit sem tudtak még a besenyők
ellen kivonult őrség sorsáról.

A vízikapu előtt és benn a várban jókora
sürgés-forgás uralkodott. A püspöki székváros
ilyenkor megtelt a keresztvízre áhítozókkal, akiket
a papok és az ispán emberei hosszú rajokban
vezettek a székesegyházba.

Újabban különösen megszaporodott az ifjú
keresztények száma, amióta híre járt, hogy
Csanád ispán ki akarja verni földbirtokukból
az összes óhitű nemzetségeket.

A férfiemberek lovascsapatokba verődve jöttek.
Tányéros kerekű szekerek szállították a fehérnépet.
Tízen is megültek az árnyékvető tarka
ponyva alatt, barnapiros arcú, rikító ruhájú asszonyok,
virágpártás leányok és fényes szemű
apróságok. A szekerek mellett hosszú libasorban

baktatott a bocskoros szolganép. botjával az út
szélét döfködve.

Aki nem fért be mindjárt a székesegyház keresztelő kápolnájába, főleg a különben is türelmes természetű szegénység, addig is, míg rákerült a keresztelkedés sora, megtelepedett a Maros partján, a vízikapu előtt. Az iszmaeliták ott ilyenkor vásárt tartottak. Kést és tüzelőszerszámot ajánlgattak az embereknek. az asszonynépnek meg üveggyöngyöt és ezüstkösöntyűt.

A rév alatt két királyi sóhajó vesztegelt. A sókockával megrakott nagy faalkotmányok Erdélyből jöttek és a Duna felé igyekezve, vasárnapi pihenőt tartottak a vár tövében. (Egy ilyen hajó volt egykor oka Ajtony vezér bukásának: a görög sógorságban bizakodó nagyúr megvámoltatta István király sóját és Csanád úr Ajtony vérével mosta le a királyi jogon ejtett gyalázatot.)

A várbeli emberek egyébként nem szívesen társalogtak a királyi hajósnéppel. Bár nagy kiváltságosságot élveztek, mégis gyanakodó szemmel nézte őket a szentegyház; miként az erdélyiek általában, hit dolgában ők is kétkulacsos emberek hírében állottak. Azt is beszélték róluk, hogy hajóikon gyakran rejtőznek az erdélyi pogány urak hírmondói.

A püspök fegyveres szolgái, akik a várőrség távollétében a vízi kaput strázsálták, ugyancsak elcsodálkoztak, mikor délfelé egy alföldi földesurakból

álló kis lovascsapat kéredzkedett be a kapun.

Köztudomású dolog volt, hogy az urak csökönyös gőggel kerülik el Csanád udvarát. Vagy nyolcan lehettek a szokatlan vendégek; a vezérük szép, deresszakállú, furfangos arcú öreg volt. Tollbokrétás, csótáros paripán ültek és cifra perzsa virágokkal kivarrt fehér szűrt viseltek, a félvállukra vetve. Egész szolgacsapat ügetett a nyomukban, fölös számú vezeték-paripával. A vezetéklovakra

nem volt semmi szükség, csak a fitogtatás kedvéért hozták magukkal.

A tiszai urak, bár mindannyian részesültek a keresztség szentségében, mégis az erdélyiekkel együtt az új rend legszívósabb ellenségei voltak. A Tisza partján laktak a Marostól föl egészen a Szamosig. A téli szállásaik jó messzire estek egymástól, egy-egy nagy darab föld közepén, melyet az első osztás alkalmával szereztek a dédapáik. Nyaranta nemez-sátrak alatt tanyáztak, nagy keserűségére Gellért püspöknek, aki egyre biztatta, kérlelte és fenyegette őket, hogy építsenek keresztény kőházakat, más istenfélő nemzetek példájára.

Az urak, bár gyakoriak voltak köztük a véres határvillongások, sülve-főve mégis együtt voltak és különbeknek tartották magukat akárki fiánál, még a szentéletű papoknál is. Őseik a régi harcos rendhez tartoztak, ama kiváltságos zsoldos hadsereghez, mely Árpád fejedelem alatt a honfoglaló

harcokat vívta és később is, a letelepülés után, fogvacogtató rémületben tartotta az egész világrészt. Selyemszőrű, rettenetesen szép tigriscsapathoz hasonlíthatott az a hadsereg, mely puha talpakon lopta meg az európai nép-aklot. Egy akaratnak engedelmeskedve, démoni gyorsasággal jelent meg hol itt, hol ott, éjnek idején, piros tűzfény mellett és tigriskarmának ütése mindig megelőzte a hírét.

A földbirtok minden hadi rendnek a megölője. Mikor az urak már a saját földjükön vertek sátrat és nem a szabad pusztán, akkor a hadi fegyelmük meglazult, az edzettségük és a nyilazó ügyességük pedig megcsökkent. A prédavágyuk és a féktelen verekedő kedvük azonban még egyre tüzelte őket és nemegyszer veszedelembe sodorta a nemzetet. Géza fejedelem aztán végetvetett a hatalmuknak, István király pedig idegenből jött urakat állított a seregei élére.

Az unokák már más kor szülöttei voltak, de azért meglátszott a külsejükön is, hogy szabad és boldog apák vére pezseg az ereikben. Jó kötésű, hetyke tartású emberek voltak. A szája és az orra egyformán nemes metszésű volt valamennyinek, a tekintete pedig valamennyinek tüzes és nyugtalan.

Őket persze nem a vallásos buzgalmuk, hanem a kíváncsiságuk csábította a városba; hírét vették, hogy Csanád ispán kilovagolt a

besenyő pusztára és most tudni akarták, hogy mit végzett odakünn.

Bár volt köztük olyan is, aki most látott életében először kőházat, azért tévedne, aki azt hinné, hogy a pusztai embert csodálattal vagy éppen tisztelettel töltötte el a városi élet nyüzsgő képe. A csapat kevély nyugalommal, látszólag minden kíváncsiság nélkül haladt be a kapun és lovagolt végig a nagy-utcán. A sátorlakó ősök istene megátkozta a kőfalak minden építőjét és az unokák is részben ellenszenvvel, részben szánakozással viselkedtek az emberek iránt, akik sűrű falkákba verődve, lakják a zegzugos kő- és faodúkat. A puszta hagyományai szerint a városi ember gyáva, fecsegő és hitszegő. Megvetésre méltó már azért is, mivel pénzért méri a vendégszeretetét.
Azt is tudták a verőfényes rónák lakói, hogy a városok fülledt zugaiban förtelmes bűnök és betegségek csíráznak.

A délvidék hajdani urának, a Csanád kezétől elejtett Ajtony vezérnek idejében inkább csak afféle körülárkolt tábor volt Marosvár. Csanád úr azonban a dunántúli várak mintájára megerősítette és tornyokkal rakatta meg a bástyáit. Amióta püspöki székvárossá lett, sok idegenből ideszakadt mesterember és nem kevés kalandos ingyenélő telepedett meg a falai közölt. Akkoriban, a keresztes háborúk kitörése előtt, a külső országból való bolyongók már nagy csapatokban vonultak

át az országon. Részben a szent sír felé igyekvő vezeklők voltak, részben nyugtalan vérű kalandosok. Az utóbbiak közül sokan a király és a várispánok szolgálatába állottak és közülük nem egy nyert birtokot, sőt várat is. Mások, akik nem nyerték meg a király tetszését, tovább vonultak és a kéretlen térítési kísérleteikkel meg a gyakori erőszakoskodásaikkal annyira fölháborították az idegeneket oly nagyon kedvelő Istvánt is, hogy több ilyen zarándokcsapatot kiostoroztatott a határon.

Mivel a város rohamosan nőtt, a sáncok szűk övén pedig nem igen lehetett tágítani, a polgárok úgy segítettek magukon, hogy egymás nyakába és egymás hátára ragasztották zsúpfödeles kis faviskóikat. A várfalak közül szinte kidagadó házak tömege, a zegzugos, sáros közök, a keskeny átjárók és a cifra lim-lommal telizsúfolt fülkék olyanféle benyomást tettek, mint az odvas fába szorult vadméh-fészek.

Nagyobb épületei csak a délnek rúgó felvárnak voltak. Ott állott Ajtony vezér régi palotája, melyben most Csanád ispán székelt. A földszintje hatalmas kődarabokból épült; tölgyfaajtajához szögbe hajló, keskeny kőlépcső vezetett föl; üveg helyet olajos vászonnal bevont ikerablakainak ívét kerekekre kifaragott kis oszlopok támogatták. Az emelete megbarnult tölgyfából készült; ablakait sűrű farács zárta el. A messzire kirúgó tető

alatt piros és kék színnel kifestett, mesterségesen összefonódó tulipánvirágok ékeskedtek a falon. A kőfalba vaskarikákat eresztettek, a fal hosszán pedig jászol állott a vendégparipák számára.

A város legékesebb épülete természetesen a négytornyú nagy székesegyház volt, amelynek építésével mostanában készültek csak el. Mellette emelkedett a püspöki lak, — egy hosszú faház, — aztán a káptalan és az iskola, hol Valter

mester énekre, Henrik mester pedig latin nyelvre oktatta az ifjakat.

A székesegyházon kívül még két temploma volt Marosvárnak: a Boldogasszony temploma, mely a bencések monostora mellett épült és a Szent János temploma. Az utóbbi inkább csak kápolnaszámba ment, bár ez volt a délvidék legrégibb istenháza. A denevérhitű Ajtony emeltette még görög papok számára, hogy kedvében járjon a konstantinápolyi udvarnak. A görögöket Csanád ispán, mikor a kezébe vette a kormányt, kitelepítette az oroszlámosi monostorba, ahol most csendes duruzsolásban töltötték a napjaikat.

Nem volt akkor még nyílt szakadás a két egyház között, de a görög papok, ha néha vitába elegyedtek a bencékkel, panaszosan fölhánytorgatták, hogy a latinok eretnek módon megnyújtják a szent kereszt jelvényének alsó lábát, ahelyett, hogy mind a négy ágát egyforma hosszúnak ábrázolnák; a bencések pedig sehogy sem tudtak belenyugodni

abba, hogy a görögök a három arkangyal mellett egy Uriel nevű negyediket is tisztelnek.

A városokat dúló nemzetségek fiai most olyanformán érezték magukat a falak között, mint a megszelidített farkas a juhakolban. Fullasztotta is a mellüket a levegő hiánya, de izgatta is őket minden, amit láttak. Minden: a kereskedő portékája, a polgár holmija s az ablakon kikandikáló kalmárasszony rózsás arca... A nemes ragadozók kevély nyugalmával a bronzszínű arcukon, jártak a fehér- és pufókképű csordaemberek közt. Ha a kemény tekintetük összetalálkozott egy kíváncsi szem együgyű pillantásával, hidegen elfordították az arcukat.

Némelyek közülük inkább ösztönszerűen, mint szándékosan, a várfalakat méregették, gyakorlott szemmel keresve a helyet, ahol egy elszánt csapat alkalomadtán betörhetne Csanád várába.

VII.

Az egyik sóhajóról bőrzekés legény ugrott partra.

Amaz Ekese nevű csavargó volt, kinek hegedűjét Tasziló prépost összetörette a besenyő erdőben.

A regős a hivatásos naplopó hányaveti lépteivel végigbandukolt a parton ülő áhítatos emberek során. Figyelmesen a szemébe nézett mindenkinek és hamarosan bele is kötött egy jámbor csücsködi vadászemberbe.
— Nagy ínség lehet nálatok az erdőben,
— mondta, — hogy halászmesterségre adtátok magatokat.
— Nem halászunk mi, — adta vissza kurtán a csücsködi íjas.
— Nem azért jöttetek-e a várba, hogy egy sovány kárász kedvéért háromszor is víz alá bukjatok?

Ez az arcátlan célzás a keresztség szertartására és az utána következő böjti lakomára vonatkozott, melyben Gellért püspök az újonnan
56

érkezőket — így nevezték az ifjú keresztényeket — kivétel nélkül részesítette.

A vágottfülű továbbment.

A kompnál megakadt a szeme egy óriás termetű, papformájú öregemberen, aki a gyöpön ülve sütkérezett a napon. Ekese meglepetten nézte az öreget, majd hozzálépett és vállon ütötte.
— Kocsobur após!

A csuhás ember köszöntés helyett torkon ragadta a vágottfülűt és nyugodtan mondta:
— Megvagy, békakirály! Most add meg tüstént a tíz ezüstdénáromat, vagy beléd fojtom a párát.

Bár a vezeklők szőrcsuháját viselte, legkevésbé sem tette jámboréletű férfiú benyomását.

Nagyon öreg ember volt, de olyan egyenesen tartotta magát, akár a kopja nyele, a nyaka pedig izmos volt, mint a bikáé. A födetlen homlokán, a sűrű fehér sörtétől a jobbik pofacsontjáig, irtóztató sebforradás vonult végig. Ilyen léket nem vág kard, csak görög szekerce. Bár jó erőben volt, meglátszott az emberen, hogy sok vihart állott már; az arca barázdás volt, szinte repedéses, mint a vén fűzfa kérge. Az életkorát a vezeklő öreg egyébként maga sem tudta. Ő csak annyira emlékezett vissza, hogy nem volt már mai gyerek, mikor a lázadó Koppány seregében

harcolt; annak pedig idestova ötven esztendeje lesz.

— Megadod a tíz pénzemet?

— Megadom, Kocsobur após! Önként megadom. De beszélgessünk barátsággal, mint régi cimborákhoz illik.

— A sátán tartson veled cimboraságot, Ekese! Tíz jó dénárommal a jobbik kezedet mentettem ki a törvénybíró pallosa alul és mégis meg akartál csalni... Pedig megesküdtél, hogy megadod!

A vágottfülű megdörzsölte a torkát, aztán hegyeset pökött.

— Hiba volt, após, hogy akkor még nem az igaz istenre esküdtünk, — magyarázta. — De mondsza, hogyan jutottál ehhez a gúnyához? Mikor utoljára láttalak, Kocsobur, te voltál a dunai szigeteken tanyázó szabad vitézek hadnagya. Messzi földön a legjelesebb martalóc, híres útonálló, nevezetes lókötő és gyújtogató...

— Ne nevezz Kocsoburnak, szólt az öreg, — mert az én nevem Vezeklő Omodé. És ne is emlékeztess az időre, mikor még az istentelenség fertőjében hemperegtem.

— Megtértél, após?

— Szent Benedek megmentette árva lelkemet.

— Fenét? És hová lettek a cimboráid, a

szomjas Bork, a kancsalszemű Csingez és az
enyveskezü bolgár?

— A kevei ispán a háza elé tűzette a fejüket...

— És mi baja esett a jobbik karodnak,
Kocsobur?
— Megbénult, amióta egy pimasz megnyilazott
a Dunán.
— A vén farkas elhullatta a fogát, aztán
bekéredzkedett az akolba juhőrzőnek. Dicsértessék
érte Szent Bence neve!
— Te! — mondta az öreg, — ha még egyszer a
mocskos nyelvedre veszed az én Bence uram nevét,
kitöröm minden zápfogadat!

Ekese egy fél lépést meghátrált, de aztán nyugodt
szemtelenséggel kérdezte:
— Hová lett a híres csataparipád, Kocsobur?
— Bács velem együtt a monostor szolgálatába
állott. Ma Belzebub a neve és fát meg sót hord
a szent atyáknak és magam vagyok a kocsisa,
mert más ember nem bír vele.
— Jó dolgod lehet a bencéseknél. Azt mondják,
hogy borral mosdanak és kolbásszal törülköznek?

A vezeklő arca elborult.
— Nincs rossz dolgom, — mondta aztán
őszintén, — csak ne volna a böjt meg a virrasztás.
Kántálni már tudok, de a latin szóra kemény
a fejem s azért nem is lehet belőlem szent pap.
— Vezeklő Omodé, — szólt a vágottfülű, —
megadom most a tartozásomat, ha eljössz velem
a hajóhoz, mert ott hagytam az erszényemet. És
adok a tízre még két ezüst pénzt, ha egy kis
szívességet teszel nekem...

Az öreg gyanakodva mérte végig a cimboráját.
— Ismered a várbeli papok közül ifjú Márton
kanonokot? — kérdezte az igric.
— Besenyő Mártont? Ismerem hát!
— Egy utasember szeretne vele beszélni.
Messzi földről jött és üzenetet hozott a kanonoknak

úri atyjafiaitól.
— És miért nem vezeted be magad a várba?
— Nem ettem beléndekmagot! A marosvári törvénybíró szemet vetett az orromra, azt pedig nem szívesen hagynám el, mivel igen megszoktam már.

Beszélgetés közben odaértek a sóhajóhoz.

A parton, leterített birkabőrön, kicsi öreg ember ült keresztbevetett lábakkal. Ezúttal ugyan nem viselt aranysüveget a fején, hanem kalapos süveget, de aki csak egyszer is belenézett a szúrós fekete szemébe, az megismerhette benne a bujdosó táltost.

A vágottfülű ilyképpen szólt az öreghez:
— Ihol, nagyuram, egy Omodé nevű jámbor férfiú, ő el fog vezetni oda, ahová kívánkozol.

Aztán a vezeklőhöz fordulva, ilyképpen szólt:
— Te pedig, Kocsobur-Omodé, eredj és ha visszatérsz ide, megkapod a tizenkét pénzedet.

A szolgai alázatosság, melyet Ekese a komor öreggel szemben tanúsított, nem tévesztette el a hatást Omodéra sem. A sokat látott ember ösztönével megérezte, hogy valami nagyhatalmú főemberrel

áll szemben és a lelke még nem telt be annyira a világi dolgok hiúságáról szóló tanítással, hogy készségesen meg nem hajolt volna a földi nagyságok előtt.

Ekese a hajóra vonult és a kormányos vityillójába vette magát, a két öreg pedig megindult a várkapu felé.

A nemezvértes püspöki kopjások szó nélkül beeresztették őket a várba.

Omodé először a székesegyház cintermében kereste a kanonokot. A sírok körül sokan ültek a keresztségre áhítozók közül, akik a fiatal papok

oktatását hallgatták. Márton azonban nem volt a cinteremben. Omodé aztán benézett a keresztelőkápolnába s ott azt a fölvilágosítást nyerte, hogy Márton kanonok már elvégezte a napi dolgát és pihenni tért a bástya fokára.

Alig tettek száz lépést az elhagyott palánkfal tövében, mikor Omodé egy hosszú, fekete papra mutatott, aki a palánknak dőlve, mozdulatlanul nézett ki a pusztára.
– Ő az!

A bujdosó ekkor egy parancsoló mozdulatot tett Omodé felé s a vezeklő – maga is csodálkozván a tulajdon szolgálatkészségén – lement a keskeny hágcsón a cinterembe, hogy magára hagyja a két férfit.

Márton kanonok... .
Mikor észrevette, hogy emberek járnak a fal

fokán, a köntöse bő ujjába rejtette a két kezét, aztán lehajtott fővel és lassú léptekkel megindult a székesegyház felé.

Sápadt és bús tekintetű ifjú volt. A sok sanyargatás azonban nem tudta még tönkretenni termetének férfias délcegségét és a mezítelen nyakán erős inak feszültek, mint a fiatal ménlóén. Az arca sápadt volt, de nem fehér, hanem egyenletesen sárga, mint a régi elefántcsont. Erős, kerek állát mély horpadás választotta ketté; ez a horpadás a Thonuzfiak természetes bélyege.

A bujdosó öreg elállotta a kanonok útját. Az arcába nézett és a tekintete kemény volt, mint a prédát leső sólyomé.
– Miért állasz az utamba? – kérdezte szelíden a kanonok, anélkül, hogy fölemelte volna a tekintetét.
– Alpár! – szólt halk, mély hangon az öreg.
– Miért állasz az utamba? – kérdezte újból a kanonok, de ezúttal a fölindulástól remegő hangon.

— Alpár vezér — megvirradt!

Márton lehunyta a szemét és keresztel vetett magára. A melle erősen lihegett. Majd tompa hangon mondta:
— Ismerem a hangodat, de nem értem a szavadat. Miért nevezel Alpárnak? Alpár meghalt aznap, mikor Márton kilépett a keresztelő veremből. És miért nevezel vezérnek? Nem

lehetek vezéred, mivel magam is gyönge vagyok az erényben.

Az öreg megragadta Márton karját és megrázta, mint az alvajárót.
— Ébredj, vezér! Farkasok törtek a nyájadra. Ragadd föl apád csákányát és űzd el a vérszomjas férgeket.

A kanonok kiszabadította karját az öreg kezéből, azután vontatott, szinte éneklő hangon mondta:
— A nyájak sorsa az Úr kezében van. Az ő tudta nélkül egy gyapjúszálat sem hullatnak el a réten.
— Vezér, — szólt sötéten a bujdosó, — miért bujkálsz előlem alázatos furfanggal? Ha férfi vagy, nézz a szemembe! Atyádfia küldött hozzád, Vata úr és Örkönd öcsédtől is hoztam hírt.

Márton azonban most sem nézett az öreg szemébe.
— Nincsenek rokonaim, — mondta bús makacssággal. — Elhagytam atyámfiait, hogy kövessem a Mestert a pusztába és rokonává lettem a Krisztusnak. Ne háborgassátok tehát a nyugalmamat.
— Hazugság, ha nyugalomról beszélsz! — kiáltotta a bujdosó. — Eltemettek Alpár, de nem haltál meg! Ébredj, Alpár, vesd szét a kriptád falát: az élet szólít!

A kanonok ajkán fáradt mosoly jelent meg. Vállat vont és csodálkozva kérdezte:

— Hát ki vagyok én, hitvány féreg, hogy
ennyi megpróbáltatásra érdemesítettem! Valóban
kezdem érteni azokat, akikről az írás mondja,
hogy örömmel vigadnak, ha koporsót látnak.

Az öreg bujdosó egy kétségbeesett mozdulatot
tett.
— Szólok hozzád, de te nem érted meg az
apáid nyelvét! Haj, Alpár, miféle bájos itallal
vette meg eszedet a velencés Gellért?
— Megitatott a szeretet italával, — válaszolt a
kanonok, végtelen szomorúsággal a hangjában.
Az öreg arca eltorzult a dühös gúnytól.
— Igaz, — mondta, — a ti istenetek a szeretet
istene! A szeretet nevében feszítette keresztre
tulajdon fiát és a szeretet nevében adott nektek
ostort és tüskés övet — böjtöt és dézsmát a népnek...
A szeretet nevében utáltatta meg veletek
véreteket és apáitok emlékét... És hogy a
halálotok után is részetek legyen az ő szeretetében,
kénköves poklot ásott nektek...

Márton elfordította az arcát.
— Bocsáss meg neki, atyám, — mondotta halkan,
— ő nem tudja, hogy mit beszél.

A bujdosó pedig növekedő indulattal folytatta:
— Eddig is gyűlöltem az idegeneket, de most.
hogy látom a munkájukat, százszoros gyűlölet süti
a szívemet... Thonuzóba fia, mit műveltek
veled? Ifjú sas voltál és ők elmetszették a szálló

izmaidat. Csúszómászó lettél; csonka szárnnyal
vered a föld szemetjét; tömjénszagú kriptákban
bujkálsz és a beszéded is hullaszagot áraszt...
Ismerem a te mestereidet, Alpár! Ők azok, akiknek
a lelkük szárazbetegségben senyved. A szenvedésük
bosszúálló, mint a beteg farkas és ha
beteltek a tulajdon gennyedő sebeik szemléletével,
akkor a mások húsába ütik a tépő fogukat...
Furfangos kereskedők a mestereid, Alpár, akik
meg akarják csalni a mindentudó istent. Letérdepelnek
az oltár előtt és így kufárkodnak a

teremtővel: Az én életem rövid és szomorú, Uram, azért neked ajándékozom, te pedig adj érte örökké tartó üdvösséget. — És mialatt ostorozzák magukat, ravaszul csettintenek a nyelvükkel, mert előre kéjelegnek a paradicsom örömeiben. Az igaz isten azonban elfordítja fényes ábrázatát és így szól: Miféle erény az, mely sírva és nyikorogva jön felém, mint az iszmaelita megrakott szekere és fizetést követel? — Megcsalt csalók a mestereid, Alpár, átkozott szántóvetők, akik kiszántják az élet vetését és a halál magvát vetik el helyébe...

Márton ekkor kevélyen kiegyenesedett, mintha unná már az alázatosság álarcát és erősen az öreg szemébe nézett. A csodálatosan szép, mélytüzű szemét az édesanyjától örökölte a kanonok, Csedéntől, akit csillagszeműnek neveztek a hegedősök. A tekintete egyébkor bús és álmodozó

volt, mintha a puszta borús ege tükröződnék benne: most azonban élesen, ellenségesen és gőgösen fúródott a bujdosó öreg szemébe.

— Elég volt a szóból, — mondta nagyúri türelmetlenséggel. — Ha tudsz olyan kenő asszonyt, aki meggyógyítja a holt embert: ám küldd el nekem. De a fecsegésed gyönge dögönyözés.

Az öreg megragadta a kanonok keze csuklóját.
— Tudok olyan asszonyt! Ott künn lakik a pusztán!

Márton egy szempillantásig megrettenve nézett maga elé. De aztán ellökte magától az öreg kezét és haragosan mondta:
— Alkonyattól hajnalig sírtam a puszta után, mint farkaskölyök az anyja után. Hajnaltól alkonyatig pedig arra kértem az Urat, verje meg vaksággal a szememet, hogy soha ne is lássam többet. Mert ha olyannak látnám, amilyennek tudom: vénnek, elaszottnak, gyávának: akkor halnék csak meg százszoros halállal...
— Ha te nem mégy hozza, eljön érted a

puszta. Eljön egy nap, mint a tavaszi áradás: ellentállhatatlanul, rettenetesen, bömbölve... És ez a hitvány kőrakás, amelynek odúiban gyáván bujkálsz, meg fog inogni alapjaiban...

A gyáva szó vérvörösre festette a kanonok arcát. De aztán elmosolyodott.
— Mi a gyávaság az Úr szemében? És mi a bátorság?

Hátat fordított az öregnek és gyors, daliás léptekkel távozott a székesegyház felé. Mikor a boltíves ajtóhoz ért, különös változás ment végbe rajta. Arcáról eltűnt a harag kifejezése, a dereka összesüppedt és ő alázatosan, nesztelen, vánszorgó léptekkel tűnt el a templom homályában.

A bujdosó öreg sötét arccal bámult utána. Ekkor valaki megérintette a karját. Omodé volt.

— Hallod a kürtjelet? Azt jelenti, hogy bezárják a város kapuját. Ha nem akarsz idebenn rekedni, akkor siess, uram.

A levegőt tényleg erős kürtzúgás remegtette meg.

VIII.

A szokatlan esetnek, hogy világos nappal bezárták a vízi kaput, szokatlan oka is volt. A báránykák előhada visszaérkezett a besenyő pusztáról. Vak Becs. aki azalatt még a Harangod gázlójánál nyilazott a sarkában rajzó aranyhadra, óvatosságból előre küldött egy csapat kopjást, hogy tisztítsák meg a várost a sok idegen embertől.

A testőrök végigügettek a főutcán és hangosan szitkozódva terelték az idegeneket a kapu felé; a marosváriak szívét pedig sejtelmes rémület szállotta meg.

A lovascsapat nagyon meg volt tépve, néhány legény testéről véres cafatokban függött le a ruha;

a paripáik ugyancsak mocskosak és véresek voltak.

Komor csendben bevonult a derékhad is, Tasziló vezetése alatt. A prépost elhagyta a sisakját és a köntöse ronggyá volt tépve.

Csanád ispánnak holttestét egy vezetéklovon hozták. Mikor a palota előtt négy ember leemelte a köpenyegbe takart óriás hullát, sikoltozás és hangos siránkozás hallatszott az utcán.

Taszilót, aki halálra fáradtnak látszott, úgy emelték le a nyeregből az ifjú kanonokok.

— Kongassátok meg az egyház minden harangját, — szólt tompa hangon a prépost, — minden fegyverfogható ember menjen a vár falára, mert rajtunk az Úrnak keze!

Végül megérkezett Vak Becs is, az utóhaddal. A báránykák közel kétszáz embert és kétannyi vezetéklovat hagytak el az éjjel.

A vízi kapu előtt nagy csapatokban állottak a várból kiszorult pusztai emberek. Bizonytalanul és bizalmatlanul méregették egymást. Nem tudták még, hogy veszedelmet jelent-e az ispán halála, vagy szabadulást a veszedelemből? Némelyek félve nézték a vár kapuját, mások megrettenve figyeltek a messzi besenyő pusztában kavargó porfelhőre...

Egyszerre csöndesség támadt a parton. Az emberek a sóhajó felé özönlöttek, amelynek magas orrán szétterjesztett karokkal állott a bujdosó táltos. Az öreg szeme szikrázott, két orcája lángolt, amint mélyen zengő tülökszavával beszélni kezdett a sokasághoz. Szakasztott olyan különös hangsúlyozással beszélt, mini a marosi papok, mikor ünnepnapon prédikálnak a templomban.

A táltos prédikálása pedig ilyenformán hangzott::
- Eleget hirdették nektek az új isten evangéliumát,

itt az ideje, hogy megemlékezzetek az
öreg Istenről.

És sok példát mondtak nektek a fekete papok,
most halljátok meg az én példámat is.

Az egyszeri nagyúr próbára akarta tenni a
csikósát és odaadta neki a legkedvesebbik paripáját.
Fényesszőrű pej volt, könnyű mint a gím
és bátor mint a vadkan.

És a nagyúr így szólt a csikóshoz: Rád bízom
a lovacskámat, őrizd úgy, mint a szemed világát
és gondozd, mint édesanya gyermekét.

Mikor pedig eltelt a próbaidő, a nagyúr
megint kiment a pusztára és számon kérte a
csikóstól a paripáját. De mit kellett látnia! A ló
lesoványodott, mint a gazdátlan eb és búsan sántított
a réten és nem is törődött a gazdája szólongató
füttyével.

És a nagyúr így szólt a csikóshoz: Mutasd
meg nekem a legelőt, amelyen a lovacskám legelt.

A csikós ekkor zsombékos rétre vezette a
nagyurat, hol kákán és sáson kívül nem termelt
egyéb.

És a nagyúr így szólt a csikóshoz: Mutasd
meg nekem a forrást, amelyből a lovacskám ivott.

A csikós ekkor békanyálas kopolyához vezette
a nagyurat.

És a nagyúr Így szólt a csikóshoz: Mutasd
meg nekem a szerszámot, amelyet a lovacskám
viselt.

A csikós ekkor súlyos igát mutatott a
nagyúrnak.

A nagyúr szíve igen elszomorodott és így szólt a csikóshoz: Íme, szolgám, most kiadom a béredet.

És előhívatta a fegyvereseit és azok fölkoncolták a csikóst.

A nagyúr pedig így szólt: Jaj a rossz csikósnak, aki egyformán bánik a harci paripával, mint a hámossal.

A bujdosó elhallgatott és a folyó partján mélységes csöndesség támadt. Ekkor félig megnyílott a vízi kapu és egy papi szolga trombitát csinálva két tenyeréből, odakurjantotta a sokaságnak:

— Becs várnagy megengedte, hogy a szent keresztségre áhítozók hetes csapatokban és fegyvertelenül beléphessenek a városba.

A bujdosó öreg pedig fölemelte a két kezét és dörgő hangon kiáltotta:

— A rossz csikós megbűnhődött és te, szép harci paripám, édes magyar vérem, még mindig kátyúra szomjaznál és iga után vágyakoznál?

És nem akadt a férfiemberek között egy sem, aki be akart volna menni a városba. Csak egy asszony találkozott, az sietve vonszolta maga után a kis fiát. Utána döngve becsapódott a nagy tölgyfa-kapu...

A többiek a nyakukba vették a pusztát és

ki-ki arrafelé sietett, amerről jött. A kevesek között, akiknek útjuk a besenyő puszta felé vezetett, volt Ekese is. A regős újdonatúj hegedűt vitt a vállán és mindenkit megelőzve, sietve szedegette a két bocskorát. Az alföldi urak is megsarkantyúzták a paripáikat és mikor kiértek az útra, versenyt vágtattak egymással, hogy melyikük viszi meg előbb az otthonvalóknak a nagy újságot. A porfelhőből, amelyet fölrúgtak, duhaj

rikoltozás hallatszott. Úgy hangzott, mint a sólyom kiáltása, ha hosszú rabságából szabadult.

Odabenn a városban azalatt panaszosan zúgtak a harangok. A nagy ispán halála irtóztató izgatottságot támasztott. A főutcán futkosás és jajveszékelés lett, mintha a rémület forgószele söpörne végig a városon. Az idegenek, a papok és az új rend hívei sírva szaladtak a székesegyház elé. Meghalt a nagy ispán! A keresztények, akik eddig Csanád nagy erejében bizakodva, gondtalanul néztek a jövő elé, most egyszerre megértették, hogy elérkezett az istenítélet napja.

És mialatt szorongó szívvel hallgatták a harangok félelmetes zúgását, odakünn, a titokzatos puszta szemhatárán, mennykőtől vemhes viharfelhők gyülekeznek. A rézszínű felhők egy óriás nagy asszonyfejet formálnak, mely lengő ködfürtökkel, rettenetes szépségében lebeg a puszta fölött.

IX.

Késő délután Csanadné, a váratlanul özveggyé lett ispánné kijelentette, hogy beszélni kíván Gellért püspökkel.

A püspöki lak alig egy gyerek-nyíllövésnyire esett a palotától, de azért a főasszony csak megnyergeltette pejkancáját, amelynek hátán oly kényelmes ülés esett, mint a szelíden ringó gyerekhintán. Arannyal hímzett csótár volt a nyeregre vetve, a piros szerszámot pedig szépen szóló ezüstharangocskák ékesítették. Két pirosruhás udvarnok fogta a kantárszárát, a szolgáló leányok pedig gyalogosan követték asszonyukat, az udvarban elfoglalt hivatalukhoz mérten hosszúnyelű pávalegyezőt, selyemvánkost és illatos vízzel telt korsót hozva utána.

Csanád özvegye nem volt már fiatal asszony, de fonnyadozó arcán még ott viselte hajdani híres szépségének nyomait. Görög származású nő

volt és egyenes metszésű orra, gömbölyű álla és idegenszerű, nagy szeme is elárulták az eredetét.

Aranyhímzésű hosszú fátyola alatt, melyet a

gyász jeléül fekete szalaggal kötött át, bánatosan lehajtott fővel és mégis ildomos büszkeséggel ülte meg a kancáját. Nagy özvegyi bújában sem felejthette el, hogy mivel tartozik a tulajdon magas rangjának és előkelő születésének.

Csanádné ugyanis leánya a konstantinápolyi nagy császárnak, Bolgárölő Vazulnak. Nem volt ugyan császári hercegnő, mivel házasságon kívül született, de azért apja akaratából mégis a Porfirion-palota fényes termeiben nevelkedett. Az édesanyja korintusi szolgáló volt, Csanádné nem is igen emlegette édesanyját, de annál többet dicsőemlékű apjaurát, a szent császárt.

Csanádné első ura Ajtony vezér volt, a marosi nagyúr. A konstantinápolyi udvarnak egykoriban nagyralátó hódító tervei voltak és azoknak akarta megnyerni Ajtonyt is, aki akkoriban az alsó Dunától, a kelet-római birodalom határfolyamától föl a Marosig parancsolt. István királynak rohamosan növekedő hatalma határt szabott a császári udvar terveinek, Csanád úr szekercéje pedig véget vetett Ajtony életének. Az özvegyasszony akkor vérző szívvel ugyan, de nagy sietséggel, örök hűséget esküdött Csanádnak, Ajtony úrtól való kis leányát pedig, Zenóbiát, elküldte konstantinápolyi rokonaihoz.

Csanád e friggyel a hatalmát akarta megerősíteni a délvidéken, és az sikerült is neki, mint utolsó kilovaglásáig minden, amihez kezdett.

A főasszony most bevonult kíséretével a püspöki lakba. Mikor azonban benyílott Gellért úr sivár cellájába, meghökkenve fordult megint vissza: a püspök helyett egy beteg koldust talált

odabenn, aki nyöszörögve hánykolódott a szalmazsákon. Maga Gellért püspök már két napja étlen-szomjan ott imádkozott a Boldogasszony templomában, előre kiásott kriptája előtt.

Ezt a fölvilágosítást Valter mestertől nyerte az ispánné, a püspök bizalmas papjától, aki elkésetten sietett a vendég fogadására,

Az özvegyasszony beszédbe ereszkedett a pappal. Kellemes folyékonysággal társalgott, a császári udvarnál megszokott hímes udvariassággal. Miután egy finom bókkal meghódolt a kitűnő és szentéletű püspök jótékonysága előtt, rátért a fájdalmas csapásra, mellyel a gondviselés véghetetlen bölcsessége őt most már másodízben sújtani jónak látta. Ekkor egy kis illendőségi szünetet tartott, hogy mintegy jelezze, mennyire nehezére esik az ég rendelkezésébe való alázatos megnyugvás. A szünet után rögtön rátért nagyon is világias kérdések szellőztetésére. Kifejezést adott ama reményének, hogy a kitűnő püspök, özvegyi szívének egyetlen reménysége, bénaságának mankója és tudatlanságának világító szövétneke, oda fog hatni, hogy Csanád ispán családját sem rangjában, sem vagyonában meg ne rövidítsék. Nevezetesen nagy súlyt vetett arra, hogy

a templomban a jövőben is kiváltságos helyről hallgathassa a szentmisét és hogy a várőrség megadja neki a kellő tiszteletet. Egy elég világos célzás alakjában kifejezte azt az óhaját is, hogy az új királyi ispán csak oly föltétel mellett volna kinevezendő, ha nőül venné Csanád özvegyét...

Az öreg kanonok búsan és szórakozottan állotta az özvegyasszony bőbeszédűségét. De aztán egyszerre figyelni kezdett... Az ispánné a leányát fenyegető nagy veszedelemről beszélt. Csanádné ugyanis a tavasszal azt követelte, hogy Ajtony leánya, Zenóbia, jöjjön haza Konstantinápolyból Marosvárra, hogy illően férjhez adhassa. A leány láthatólag már egészen otthon érezte magát a

császári fővárosban, előkelő rokonai között és nem akart tudni a hazajövetelről. Hosszú ellenkezés és halogatás után végül mégis útra kellett kelnie. Utoljára Bolgár-Fehérvárról adott bírt magáról. Az útiterve az volt, hogy görög kísérettel Fehérvárról leevez Kevére, onnan a kevei ispán oltalma alatt tovább utazik Marosvárra. Keve és Csanádvára között azonban most az egész útvonal a lázadó határőrök kezén volt és az özvegyasszony rettegve gondolt a veszedelemre, mely Csanád ispán mostohaleányát érné, ha a feldühödött pogányság hatalmába esne.

Ettől a lehetőségtől megborzadt Valter mester atyai szíve is.

– Megyek a püspökhöz, – mondta, – ha valaki, úgy ő segíthet rajtad nagy szorongattatásodban... Megtiltotta ugyan, hogy hajnalig háborgassuk, de úgy hiszem, ezúttal meg fogja nekem bocsátani engedetlenségemet.

A kanonok elsietett, Csanádné pedig letelepedett egy falócán, melyet leányai párnákkal borítottak. A szolgálók térdenállva maradtak asszonyuk mellett. A pad éppen szemben volt a püspök cellájának nyitott ajtajával és a főasszony szemügyre vehette Gellért otthonát. A nagy asztal, két szék, könyves polc és a leveles láda volt minden bútora. Ágy is volt a szobában, ha ugyan a durva pokróccal letakart szalmazsákot, melyen most a beteg koldus vívódott, annak lehet nevezni. A falon nagy, fekete feszület függött, az alatt pedig a püspök ciliciuma – a tüskés vasöv – és az ostor, mellyel magát sanyargatta. A rettenetes kínzóeszközökkel főleg olyankor gyötörte szegény testét, ha rajta kapta magát régi hibáján, a szenvedélyességen. Mert nehéz a tökéletesség felé vezető útja annak, akinek természettől fogva olyan eleven, tüzes, olyan költői csapongású, a lelkesedésre, a rajongásra és az indulatosságra egyaránt kész lelkülete van, mint volt Gellért úrnak.

A könyves polcon voltak kedves szerzőinek művei. Szent Ambrus, Szent Ágoston, Cassiodor, Boetius, Platon és Zeno. Azután Jeromos, a

rajongásig szeretett beatissimus Hieronymus, akit ő féktelenül csapongó nyelvén az ég legnagyobb csillagai közt mindeniknél jobban világító világosságnak nevezett.

Az asztalon teleírt pergament-lapok hevertek. A Deliberatio kézirata. Gellért püspök e munkájában Isingrim barátjának magyarázta a Három ifjak énekét és bár misztikus művéből már nyolc könyv elkészült, magyarázatával még csak az ötödik versszaknál tartott.

Nemrégiben abba kellett hagynia a munkáját, mivel kifogyott az íróhártyából.

Jó idő múlva visszaérkezett Valter mester, vele egy Henrik nevű ősz paptársa. A kanonok arca sápadt volt a fölindulástól.
— Beszéltem a püspökkel és csodálatos dolgokat hallottam tőle.
— Hírül adtad neki Csanád uram halálát? — kérdezte az özvegyasszony.
— Elmondtam neki, de Gellért úr nem mutatott semmi meglepetést. Annyit kérdezett csak tőlem, hogy minő fegyverrel indult az ispán a besenyő pusztára és mikor megmondtam neki, hogy karddal és kopjával: szomorúan bólintott a fejével.
— Szóltál neki a leányomat fenyegető veszedelemről?
— Szóltam neki.
— És mit válaszolt?

— Azt rögtön meg fogod tudni.

Valter mester e szavak után Henrikhez fordult.
— A püspök azt parancsolja, hogy hajnalban üljön lóra a káptalan legifjabb papja... Ki a legifjabb kanonok?

— Márton kanonok, — válaszolt némi gondolkodás után Henrik.

Amint kiejtette ezt a nevet, hirtelen világosság támadt Valter lelkében.
— Ó, most már értem a püspök bölcsességét!
— kiáltotta sugárzó arccal.

Henrik atya maga sietett Márton után. Csanádné semmit sem értett az egészből és növekedő zavarral nézte Valtert, aki buzgóan imádkozott a püspöki cella küszöbe előtt. De megszólítani nem merte a papot.

Most megjelent Márton a püspöki lakban.
Az özvegyasszony szinte babonás kíváncsisággal nézte magas alakját és szilárd vonásait.
— Fiam, — szólt Valter az ifjúhoz, — a püspök szól hozzád az én számmal.
— Hallgatom Gellért urat, — válaszolt Márton.
— Hajnalban lóra ülsz és kimégy a besenyő pusztára...

Ha szekercével fejbe ütötték volna Mártont, nem érezhetett volna nagyobb megrázkódást, mint e szavak hallatára. Az arca elfehéredett, a következő pillanatban meg vérvörös lett. A mellére

tette a két kezét, mintha el akarná fojtani a szíve dühös dobogását.
— Három munkát kell teljesítened, — folytatta Valter mester. — Lecsendesíted a lázongó pogányságot és levágod a bűnös pusztai asszony haját.
— Értem, — válaszolt Márton.
— Elmégy a kevei erdőbe és összevagdalod az üzbégek kőbálványát.
— Értem.
— Megkeresed a keresztény szüzet, aki Bolgár-Fehérvárról érkezett Kevére, őt kezén fogod és idevezeted az édesanyjához.

Most halkan közbeszólt az ispánné:
— Zenóbiának kereszteltük a leányomat, de

ő szívesebben hallgat az Ángyika névre, melyet a dajkája adott neki.

A Márton melle még erősen zihált, de az arca már visszanyerte megint a papok rejtelmes és alázatos kifejezését.
— És még valamit mond neked a püspök, — szólt Valter. — Mondd meg az én Márton fiamnak, szólt hozzám az imént, mondd meg neki, hogy Gellért fügét akar szedni a tövisről és szőlőt a csipkéről. Megmondtam.

Az öreg azzal megölelte és megcsókolta ifjú társát, Márton aztán nesztelen léptekkel ment vissza a káptalanba.
— De uram, — kiáltotta az ispánné, aki

most kezdett csak magához térni a nagy csodálkozástól, — miféle hatalom adatott emez ifjú papnak, hogy végre tudja hajtani azt, amit nem tudott végrehajtani a nagy Csanád ötszáz kopjája?

— A szeretet hatalma, — válaszolt sugárzó arccal Valter.

X.

— Van a bencéseknél egy vezeklő testvér. — mondta Henrik mester, akivel Valter az ifjú kanonok küldetéséről értekezett, — róla azt beszélik, hogy jól ismeri a pusztai gázlókat és a dunai erdők búvóhelyeit... A neve Omodé... Ki fogjuk kérni Fülöp fejedelemtől, ő legyen a Márton kanonok társa és kalauza.

Omodéra könnyű volt rátalálni.

Ilyen időtájban mindig ott lebzselt János mester műhelyében. A dunai martalócok hajdani hadnagya a monostor szűk falai között is meg tudta őrizni régi szabadságának egy foszlányát. A jólelkű Fülöp apát úgy vélekedett, hogy a

mennyországba vezető lajtorját nem szabad nagyon meredekre faragni az olyan ember számára, kinek erénye kurta lábon jár. Azért szemet is hunyt, ha Omodé hébe-korba elkalandozott a monostorból, vagy a kancsó fenekére hányta a keresztet. A fődolog az volt, hogy az eltévelyedett bárány mindig visszatalált megint az akolba.

A gyakori látogatások, melyeket a keményfejű

fráter János mester műhelyében tett, némileg lelki gyakorlat számba mehettek. János volt ugyanis a monostor ötvösmestere. Évekkel ezelőtt Kölnből hozatta Gellért püspök és a marosi esperességek egyházi kincsei nagyobbrészt az ő műhelyéből kerültek ki. Nagy mester volt János és az ő ezüstbillikomait, cifra korsóit és ereklyetartóit megbámulta az egész világ. Leginkább azonban Omodé fráter bámulta meg azokat.

A vezeklő ilyenkor vívta legádázabb harcait a poklok urával. A furfangos ellenség ugyanis egyre biztatta, hogy kerítse hatalmába a csillogó kincseket.

— Ragadd föl a pörölyt, Kocsobur! Üsd le a mestert! Markold föl az ezüstöt — aztán illa berek!

Omodé vitézül védekezett az incselkedő ellen.

— Apage, Satanas! Nem teszem — úgyis elfognának a Csanád kopjásai.

Néha éjszaka is fölkereste a furfangos kísértő. Megjelent előtte álmában, fölvezette egy magas hegyre és megmutatta neki az egész világot, mely telis-teli volt a János mester billikomaival, mint kaviccsal a patak medre.

Ma különösen nehéz napja volt Omodénak. János atya megmutatta neki legújabb remekét, a tömpösi monostor számára készült aquamanile-t.

A mester maga is bevallotta, hogy szent patrónusa

ezúttal kiváló segedelmére volt. — Az edény egy kakast ábrázolt, János szerint ugyanazt a madarat, mely a Pilátus udvarán kukorékolt. A kakas a hátán hordta a víztartót, miként a teveállat a púpját. Szép csipkés taraja volt és nagy karneólszeme. A nyaka sokkal hosszabb volt, mint a közönséges kakasé; majd olyan hosszú, mint a lúd nyaka. Az ember azt hihetné, hogy a madár testét tollak fedték? Hogyisne! János mester azért volt művész, hogy újat alkosson és halpikkelyekkel ruházta föl a csodamadarat.

Omodét azonban leginkább meglepte és ámulatba ejtette a fölfedezés, hogy a kakasnak három lába van. (A harmadik lábát azért adta alája a mester, hogy bátrabban álljon.)

— Hát a szent Péter kokasának három lába volt? — kérdezte áhitatos bámulattal a fráter.

— Hogy ama kakasmadárnak három lába lett volna, arra vonatkozólag nem találtam semmi biztos adatot a szent könyvekben. Okom van azonban hinni, hogy a madár, melynek néminemű kitűnő szerepe jutott szent vallásunk megalapításában, nem lehetett olyan, mint a többi közönséges madár. Nem tehető föl, példának okáért, hogy a szeméten kaparászott volna és igen valószínű, hogy testi alkotásának rendkívüli volta által is kitűnt társai közül.

Omodé most a kakas után nyúlt és a

mester észrevette, hogy a szeme tüzes parázsként ragyog.

— Testvér! — mondta enyhe dorgálás hangján, — megint incselkedik veled a gonosz?

— Nagyon incselkedik, — vallotta be sóhajtva Omodé.

— Én attól tartok, hogy te nem védekezel ellene kellő erővel. Ha megpróbálnád a böjttel és az ostorozással, alkalmasint dicső győzelmet

aratnál fölötte.

A vezeklő hevesen tiltakozott.
— Nem, nem! Te nem ismered az én ördögöm természetét, de én már jól kitanultam. Szőrmentibe kell vele bánni...

A beszélgetés véget ért, mikor a szolga az apát elé idézte Omodét.

A jó Fülöp atya röviden tudtára adta neki, hogy hajnalban Márton kanonok társaságában útra fog kelni a besenyő pusztára.
— Hová? — csodálkozott Omodé.
— A pusztára.
— És hány kopja jön velünk? — kíváncsiskodott az öreg.
— Kopjátok lészen élő hitetek, védőpajzsotok pedig Szent Benedek neve. Egyébként csak ketten lesztek.

Omodé kelletlenül vakarta meg a füle tövét.
— És mi dolga van a kanonoknak a pusztán?

— Összevagdalja az üzbégi bálványt és hazahozza az ispánné leányát... És még valamit parancsolt a püspök: le kell vágnia a pusztai asszony haját...
— A pusztai asszony haját?

Omodé ekkor végleg megfeledkezett a köteles tiszteletről és nyerítő kacagásra fakadt. Egy ifjú kanonok vállalkozik arra, amire talán maga a sátán se merne vállalkozni: hogy lenyírja a besenyő asszony-ispán haját? Ezt roppantul mulatságosnak találta.

Fülöp úr elszomorodva nézte a kékülő és levegő után kapkodó embert.
— Omodé, Omodé, — mondta aztán szelíd dorgálás hangján, — hát csak ennyire bízol az Úr hatalmában?

Omodé hirtelen elkomolyodott, sőt némileg el is restellte magát.
— Uram, — mondta, — a kanonok soha sem fogja meglátni Seruzád asszony haját. Az első besenyő kerülő csapat, akivel összetalálkozunk, bocskorszíjat fog hasítani a bőrünkből...

Fülöp úr biztatva, szinte könyörögve tekintett Omodéra.
— Tedd meg, fiam, tedd meg! Ha meg is öl a pogány, mártír lesz belőled és az egész keresztény világ irigyel és a dicsőségedet zengi!

A vezeklő gondolt egyet.
— Jól van, megteszem. Ha van lelke a kanonoknak,

hogy ilyen útra vállalkozzék, hát ne mondhassa, hogy Szent Bencét nálánál hitványabb legények szolgálják!

Időközben bealkonyodott.

Marosvár tornyaira bíborpára borult. A földsáncon gerelyes vitézek állottak, élesen figyelve a déli síkság méhében csillámló parányi fénypontokat. A halvány fénypontok a pusztai asszony őrtüzei voltak.

MÁSODIK KÖNYV

I.

A hajnali pára szürke kárpitként borult -a Maros partjára. A kárpit mögött, benn a besenyő pusztában, jávorszarvas bőgött hörögve... Majd megeredt a szél. A fúvásától kigyulladt az égboltozat alja és kékes-vörös fényben izzott, mint a vas-salak. A messziségből érces kongás hallatszott; száz harang szólalt meg a harmatos nádasban: a vízivad ébredezett hápogva és kurrogva. A felhők óriás kapuívet formáltak a

puszta fölött; a kapuból fehér sugárküllőket eresztett ki a még láthatatlan nap.

Két lovas ügetett a Harangod gázlója felé. Márton és Omodé. A beláthatatlan síkságon oly parányiaknak érezték magukat, mint a futóbogarak.

— Hová vezesselek, uram? — kérdezte az öreg após.

— Seruzad táborába, — válaszolt Márton kanonok.

— Könnyű odatalálni, könnyebb oda, mint vissza. Ha azonban a hétfejű sárkányhoz megyünk

vendégségbe, nem szükséges, hogy kígyókkal reggelizzünk.

A kígyók alatt a pusztán kóborló besenyőket értette Omodé; azoknak a kellemetlenkedését akarta elkerülni.

Letért tehát az útról és a nádasba vette magát. A hajdani martalóc kitűnően ismerte a járást a gyöpös szigetségek között, melyek hosszú láncban húzódtak délnek. Útjuk fárasztó volt, de emberrel nem találkoztak. Egy helyen egy szoptató farkasszukára bukkantak, a Bege közelében pedig néhány túró vaddisznót vertek föl.

Omodé az ő Belzebub paripáját lovagolta. Belzebub — azelőtt Bács volt a neve — a vezeklő hajdani csatalova volt és vele együtt lépett a monostor szolgálatába. Bármennyire dicsekedhetett is a gazdája becsülésével, inkább hasonlított vadkanhoz, mint kancától lett paripához. Kicsi, vastagnyakú, alattomos tekintetű állat volt, megátalkodott és harapós, mint a kurta kígyó. Az eke előtt nemigen tudták hasznát venni és mivel nagyon megválogatta a lovast is, akit megtűrt a hátán, idővel Belzebub is olyan kiváltságos állásra

tett szert, mint a gazdája és szakasztott olyan naplopó életet folytatott a bencések legelőin, mint Omodé a monostorban.

Márton egy erős mént ült meg, melyet a püspöki istállóból válogatott ki.

Mikor Omodé hajnalban fölkantározta neki a szilajon rugdaló csődört, gúnyosan mondta:
— Nem kegyes ember alá való paripa.

Künn a réten azonban megváltoztatta a véleményét. A kanonok a telivér lovasember hanyag könnyedségével ült nyeregben, a paripa pedig, fölismervén mesterét, kezes báránnyá vált.

A prépost parancsára Mártonnak világi ruhában kellett utaznia. Hajdani rangjához illő köntösei közül magára vett egy dísztelen bőrruhát, aminőt az akkori nagyurak a vasing alatt szoktak viselni. A nyakába ezüsttel hímzett lószőrtarisznyát akasztott, a vállára pedig fekete abaszűrt vetett.

Omodé azonban semmi áron sem akart megválni a csuhájától. Ha nem is becsülte meg mindig, mégis büszke volt a papos köntösére, melynek még a pogányok is bizonyos félénk tisztelettel adóztak.

Igen fájt az öreg após szíve, hogy csizmát sehogysem tudott magának keríteni és ennek következtében bocskort kellett a lábára fűzni.

A Bege partján Omodé megállította Belzebubot és csendre intette a társát. Vidám prüszkölés és a víz loccsanásának nesze ütötte meg a fülüket. Jó messze tőlük öt-hat pőrére vetkőzött ember úsztatta meg a paripáját. Barna testű legények voltak, olyan domború mellűek és horpadt hasúak, akár az agár. A hollófekete hajukról is meg lehetett ismerni, hogy besenyők.

Omodénak nagy kerülőt kellett tennie, hogy

észrevétlenül átlophassa magát a túlsó partra.

Mikor végül megpillantották a távolban kéklő erdőt, el kellett hagyniok a védő nádast.

Künn, a nagyréten, vagy ötszáz lépésnyire tőlük, kis ménes delelt a cserény körül. A ménesben csupa fekete ló legelészett. Az öreg ekkor fölemelte a kezét és ünnepiesen, szinte babonás elragadtatással mondta:
— Uram, nézd, az Ete-ménes!

Majd hozzátette:
— Állapodjunk meg; az Ete-csikósnak az a szokása, hogy előbb nyilat lő az ember torkába és csak aztán kérdi, hogy mivel lehetne a szolgálatára.

A nagyhírű ménes, melynek ősapjaként a besenyő monda a Volga partján kóborló Szélisten paripáját tisztelte, az aranyhad büszkesége és legféltettebb kincse volt. A nemesvérű táltosok gyorsaságát, kitartását és okosságát sok népdal magasztalta.

A kutyák hamar megneszelték az utasokat, mire aztán féltucat bojtár ugratott feléjük. Vagy egy nyíllövésnyire tőlük megállapodtak a besenyők.

— Kik vagytok? Mit akartok itt? — kérdezte magyarul az öreg csikós.

Omodé trombitát csinált a két tenyeréből.

— Követségbe megyünk Seruzád asszonyhoz!
— ordította.

— Kinek a nevében jöttök?
— Jézus Krisztus nevében! — válaszolt az öreg.
— Azzal nem élnek a begeiek! — rikoltotta vissza a csikós.

A rossz cselédet is sérti, ha idegen ember bántja a gazdáját. Mikor tehát az egyik besenyő

azt a kérdést intézte hozzájuk, hogy honnan jönnek, Omodé gorombán odavágott neki:
— Onnan, ahol a magamformájú úr nem áll szóba minden bojtárfattyúval.
A csikósok, mivel meggyőződtek, hogy fegyvertelen emberekkel van dolguk, vagy mivel talán megfélemlítette őket az asszony nevének említése, rövid tanakodás után megint a cserény felé vonultak, fehér, nagy kutyáikra bízva, hogy tovább alkalmatlankodjanak az idegeneknek.
— Ismertem egy vitéz embert, — magyarázta Mártonnak az öreg, — aki a fejébe vette, hogy csikót szerez ebből a ménesből... Két napig leskelődött utána a nádban, pányvával a kezében...
Akkor aztán mégis elcsípték a kulyafülű bojtárok...
Az én barátom azonban nemcsak vitéz ember volt, hanem furfangos is... Tudta, hogy a pusztalakók nem bántják a félkegyelmű embert és azért hülyének tetette magát. Déltől napnyugtáig bukfencezett a gyöpön, akkor aztán szélnek eresztették a csikósok...

(Omodé nem mondta ugyan, de azért biztosra

vehető, hogy ő maga volt a szóban forgó vitéz ember.)

Már jó messzire jártak a ménestől, mikor szapora lódobogás ütötte meg a fülüket. Az egyik bojtár utánuk vágtatott.
— Nem azért besenyő a zákányos fejű, hogy abba hagyja a kötekedést! — mormogta Omodé.

A legény utolérte őket és egy vonalban ügetett velük. Meglátszott rajta, hogy zavarban van, hogyan köthetne bele tisztességgel az utasokba.
Ekkor közte és a vezeklő között a következő párbeszéd fejlődött ki besenyő nyelven.
— Hallod, pap, tetszik nekem a fölkantározott sündisznód. Vajon, hogy adnád?
— Neked olcsón, szép öcsém. Odaadom a meglékelt tökért, amit a süveged alatt hordasz.
— Ecetes gyomrú vagy, szent ember.

– Mindig fáj a gyomrom, ha bojtárt látok. Hogy neki is, szegénynek, két füle közt van a feje, aztán mégse olyan, mint a többi ember.
– Miért nem olyan, szent atyám?
– Azért, mert az ember szóból ért, a bojtár meg csak ütésből.
– Megütöttél-e már vagy egy bojtárt? – kérdezte a legény, megforgatva kezében vasnyelű csákányát.
– Egyet magába soha, öcsém, mert úgy tartja a regulám, hogy három bojtár egy ember.

Az após, mikor elmondta ezt az éktelen hencegését, elereszté a kantárszárát és elővon a nyeregkápája mellől egy nagy bolgár bunkót. Fülöp úr ugyan megtiltotta neki, hogy fegyvert vigyen az útjára, de Omodé úgy vélekedett, hogy ha jó védőpajzs is Szent Bence neve, valami támadó szerszám is csak kell melléje.

A legény megfordította a lovát és szembe állott a vezeklővel.
– Gyöpre, híres! – rikoltotta.

Omodé nem szeretett hajadonfőtt verekedni és azért a homlokára kapta a csuklyáját. Mivel a jobbik karja béna volt, a bal kezébe fogta a botját; a paripáját csak a combjával igazgatta. Sebesen egymásnak robogtak. Mikor a besenyő lesújtott a csákányával, Belzebub, akinek bizonyára nem ez volt az első ilyennemű kalandja, villámgyors szarvasugrással félreszökött, úgy, hogy az ütés a levegőt érte. Hogy, hogy nem, a következő pillanatban Omodé már a besenyő baloldalán termett és miközben Belzebub dühös nyihákolással beleharapott a besenyő ló sörényébe, addig az öreg, jámbor keresztény harcoshoz illő Kyrie eleison ordítással, úgy fültövön teremtette ellenfelét, hogy az menten lefordult a nyeregből.

Márton azalatt nyugodtan lovagolt tovább és még csak annyi fáradságot sem vett magának, hogy visszanézzen a dulakodás zajára.

Omodé habozva nézte leterített ellenfelének
paripáját, mely megvadulva vágtatott a cserény
felé. A pusztai szokásjog törvényei szerint most
már őt illette meg a leütött ember lova. Csiklandozta
is a kíváncsisága, hogy mi lehet a besenyő
iszákjában. De aztán mégis tanácsosabbnak vélte,
hogy ezúttal beérje az erkölcsi diadallal.

A bojtár a következő percben már talpon
volt megint. Megvakarta a füle tövét és hangosan
kiáltotta:
— Nem volt igaz ütés! Nem volt igaz, mert
erkölcs van a lovadban!

Omodé megdöbbenve nézte a szitkozódó
embert.
— Óh jaj neked, Kocsobur! — kiáltotta aztán
elkeseredetten. — Rajtad a vénség! Bezzeg öt esztendővel
ezelőtt, ha fültövön ütöttél egyvalakit,
nem nyitotta többet szóra a száját!

Kevés ideig ügettek Mártonnal egy sűrű bozóttal
benőtt vizes ér partján, mikor megroppant a
bokor, aztán egy kopjás lovas röpült át széles
ívben a vízen. Az első lovast egy második, azt
egy harmadik s egy negyedik követte, gőzölgő
paripán.
— Benn vagyunk már a varsában! — mormogta
Omodé.

A négy besenyő mellét csontpikkellyel telivarrt
bőrvért borította. Az aranyos boglárról,
mely a mezítelen karjukon fénylett, meg

lehetett ismerni, hogy az aranyhadból való
emberek.

Mialatt két kopja karnyi hosszú vashegye
megérintette Márton és Omodé mellét, addig két
legény bőrpányvával hátrakötözte az utasok kezét.
Amíg ezzel a munkával el nem készültek, addig
egy szót sem lehetett hallani a szájukból. Amilyen

lármás és izgága, ha gyalogszerrel van a besenyő, olyan szófukar, ha nyeregben ül. A következő pillanatban a kis csapat már az erdő felé ügetett.

A besenyők láthatólag megörültek a fogásnak. Ők voltak a fürdő legények, akiknek éberségét Omodé kijátszotta. Később mégis rábukkantak az utasok nyomára és eszeveszett hajszában utánuk eredtek. Tudták, hogyha az idegenek előbb érkeznek a táborba, mint ők, akkor Hurtoba szerdár, a pusztai asszony hadnagya, leütteti a hanyag kerülők fejét.

Mikor már közel érték a nagy tisztást és a rengeteg mindinkább ritkulni kezdett, valami ritmikus zúgás ütötte meg a fülüket, ami úgy hangzott, mint az erdő méhében alvó óriás állat pihegése. Omodé csodálkozva tapasztalta, hogy a kanonok arca mind sárgábbá lesz, a szeme pedig olyan üveges, mint a holt emberé.

– Hogy fél az ebadta! – mormogta megvetően az öreg.

Márton elgyötört lelkén valóban babonás

félelem vett erőt. Attól félt, hogy azok, akik őt pogány vérei látogatására küldték, szörnyű tréfát űznek csak vele. Hosszú téli éjszakákon, melyeket a bakonybéli monostor templomában virrasztott át, megfogamzott lelkében a bús ötlet, hogy a besenyők nemzete már régen elpusztult. Ő maga az utolsó besenyő... Az első kanyarodásnál maga előtt fogja látni a nagy tisztást. A tisztáson azonban eleven tábor helyett az aranyhad nagy temetőjét fogja találni... A dombon ül a pusztai asszony, holtan, vázzá aszottan, a csontos vállára hulló hajjal. A domb lábán és köröskörül az egész tisztáson, mint irtáson korhadó fatörzsek, hevernek a holt vitézek. És a sok váz mind rátekint üres szemével, mintha azt akarná mondani:
– Későn jöttél, Alpár vezér!

Most odaértek a fordulóhoz.

Márton kanonok szíve szinte hallhatóan dobogott, mikor a diadalmas reggeli napfényben meglátta az aranyhad táborát.

Ahol Csanád ispán két nappal ezelőtt csak puszta gyöpöt talált, ott most megint egész sátorváros tarkállt. Ameddig az utasok szeme elért, hegyes sátrak sorakoztak egymás mellé, mintha valaki egy óriás méhest telepített volna a zöld mezőre. Elől, a domb lábán, a főemberek sátrai pompáztak. Keresztbe csíkozott, rikító hímzéssel ékes nemez-házaik pitvaros ponyváját ezüsthegyű

gerelyek támogatták. Ezek mögött, ködös párába enyészve, a közrendek sátorerdeje fehérlett.

Nagy zsibongás és rajzás uralkodott a táborban. A helyéből elzavart és újból visszaröppent vándorcsapat fészekrakás közben volt. Az emberek a szekereik körül forgolódtak, árkot ástak, kötelet feszítettek. Mindez a besenyőnél sok hajszogatással és tömérdek szóbeszéddel jár. Amilyen hallgatag a magyar közember, olyan hangos a besenyő. A tereferéje csupa rikoltozás, esküdözés és káromkodás; egy semmiségen összevész a szomszédjával és egy korhadt cövek kedvéért kész volna vért ontani. Közbe pedig szakadatlanul pereg a fehérnép nyelve a főzőüst mellett; a sátrak, a szekerek és lovak között meg üvöltöző rajokban kergetőznek a pendelyes gyerekek.

Hurtoba szerdár, Seruzád főasszony hadnagya, átvette a rabokat. Nagyszakállú, kemény vén harcos volt. A méltósága jeleként párducbőrt viselt a vállán, melynek kikészített feje sisakként borította tar koponyáját. Mikor megtudta, hogy az idegenek a főasszonnyal akarnak beszélni, levétette róluk a békót és a dombra vitette őket, Seruzád sátra elé.

A hatalmas, sokhomorulatú nemezpalota a szivárvány minden színében ragyogott; ajtaja elé aranyos hegyű, lószőr-rojtos kopja volt tűzve, a

hatalom jelképe gyanánt. A sátor mellett a pusztai

asszony szolgái néhány remek paripát csutakoltak éppen. Seruzád asszony nem volt a táborban. Egy csapat főemberrel künn járt még a pusztán és senki sem tudta, hogy mikor fog megtérni a sátrába.

A szerdár két baltást adott a csanádiak mellé, részben azért, hogy őrzőik legyenek, részben azért, hogy megvédjék őket az egybesereglett sokaság ellenében. A besenyő vitézek ugyan nem igen törődtek az idegenekkel, – a kíváncsiság egyáltalán nem fér meg a lovasember méltóságával, – de a barnaképű, hetyke suhancok s a fehérfogú, szúrósszemű vászoncselédek egész rajokban szállották meg a dombot.

Vagy két óráig vesztegeltek ott az utasok, türelemmel hallgatva a naplopók gúnyolódását. Várakozás közben alkalmuk nyílt, hogy némi bepillantást nyerjenek a besenyők nevelési rendszerébe. A domb tövében elterülő réten iskolát tartottak éppen. Vagy ötven csupaszképű fiú, szőrin ülve meg a száguldó csikót, egy jókora szalmabálvány felé nyilazott. A tanítók kegyetlen szigorúsággal végezték a dolgukat s a pattogó karikásuk véreset csípett egyik-másik ügyetlenkedő gyerek combján.

A lovas nemzetségek fiai kemény tanulásban töltötték az ifjúságukat. Tíz évi szakadatlan gyakorlat is kellett hozzá, míg egy-egy legényt mint kész lovast és íjast a hadsorba lehetett állítani.

A kész harcosokat is sűrű fegyvergyakorlatokra szorították. Csakis ily kitűnően képzett és keményen fegyelmezett hadak vívhatták a volgai taktika szerint való lovascsatákat.

Délfelé riadó kürtszó verte föl az erdő csöndjét. A sokaság ízibe elnémult.

— Az asszony-beke!

II.

A vastag fatörzsek mögül néhány hatalmas
agár bukkant föl, aztán megjöttek a lovasok. A
csapat élén Seruzád lovagolt.

Szép arcú, délceg növésű és fejedelmi tartású
asszony volt. Izmos, hosszú virágszál, az aranysárga,
húsos szirmú vízi virágok bódító fajtájából,
mely érettre nyílott a nyár termékenyítő
hevében. Tömör, szabályos arca megfogta a pusztai
napot és bársonyos barna zománc alatt fénylett;
kissé ferde metszésű, keménytekintetű szemében
is a déli nap tüze égett. Arcának állatias és mégis
nemes nyugalmát csak egy vonás zavarta meg:
a gőg kifejezése, mely állandóan ráncba vonta
erős, fekete szemöldökét. Sötét haja — az a vastag,
ércfényű haj, melybe beletört Csanád ispán
ollója, — két hosszú varkocsban folyt le a
keblén.

Kócsagtollas, hegyes nemez-süveget viselt; a
fehér báránybőr ködmöne alatt — melyet a nagy
hőség a vállára vettetett vele — övig csörgő
ezüstpénzzel telivarrt vértet és csillogó torkaszoknyát.

A hegyesorrú csizmáját is telivarrták
pitykével.

A főasszony nyakában csontnyelű kés függött
ezüstláncon, a farkas-csótáros nyerge mellé pedig
kisebb fajtájú szaru-íj és piros bőrtegez volt
akasztva.

Mikor a sátor előtt nyeregből szökött, bágyadtan
és hanyagul, de mégis oly könnyedén, mint
a leszálló madár: a sok ezüst megcsördült a testén.

A szerdár odalépett hozzá és jelentette, hogy
két idegen embert hoztak be a rétről, ahol leütöttek
egy bojtárlegényt.

— Minek mondod ezt nekem? — szólt a főasszony.
— Hát nincs az erdőben elég fa, a melyre felkötheted őket?
— Az egyik ember papnak látszik...

Erre már megfordult Seruzád és kutató pillantással végig mérte Omodét.
— Haj, — mondta, — mióta tépdesik a bencés varjúk a karvalyokat?

— Főasszony, — szólt Omodé, tisztességtudóan térdet hajtva, — nem orvul, hanem becsületes tülekedésben tepertem le az emberedet... De ne is pazarold haragodat egy szegény szolgára, aki nem éri meg a kenderkötelet, melyet neki szántál. Ihol az én Márton uram, majd ő megfelel neked.

Azzal másodszor is meghajtotta magát és alázatosan, mint az őszi légy, a kanonok háta mögé vonult.

Az asszony most vett csak tudomást Mártonról. Egészen közel lépett hozzá és jó sokáig le nem vette róla tettetéshez nem szokott szemét. Az ifjú kanonok különben is olyan ember volt, hogy az asszonyok könnyen rajta felejtették a pillantásukat.
— Ki vagy te? — kérdezte aztán az asszony magyarul, de érezhető besenyő kiejtéssel.

Márton besenyő nyelven válaszolt.
— Utas ember vagyok és fegyvertelenül jöttem a táborba.
— Mit keressz itt?
— A besenyők régi erkölcsét, Thonuzóba népének vendégszeretét.

A besenyő asszonyt, de a körülötte álló nagyszakállú urakat is meglepte Márton beszéde.
— Harcban vagyok, — mondta Seruzád, — és fürkészők járnak a berény körül. Tudni akarom, hogy mi a neved?

A kanonok ekkor rátette kezét a sátor árnyékvető

ponyvájára és így szólt:
— Künn a réten többet is kérdezhetsz tőlem, de itt eleget tudsz: vendéged vagyok! Vagy nem így tartják már a Kajdum véréből való surbánok?

A főasszony kedvetlenül bólintott a fejével.
— Jól tudod, így tartják. Keress hát magadnak a táborban hozzád illő gazdát, aki megvéd és ellátja a paripáidat.

— Magamhoz illően a te sátradban akarok megpihenni, — mondta nyugodtan Márton, — és a te gondodra bízom a paripáimat.

Az asszony-ispán meglepetten mérte végig a kanonokot.
— Tudod, ki vagyok? — kérdezte szemöldökét összeráncolva.
— Kean király leánya vagy, — válaszolt Márton egykedvűen.

Seruzád erre meghajtotta kissé a fejét és azt mondta, amit a népe szokásai szerint mondania kellett:
— Köszöntelek, uram! Lépj be a sátramba és pihenj meg nálam.

Hogy eleget tegyen a formaságnak, rátette kezét Márton lovának kantárára. A cselédjei aztán gondjuk alá vették a két paripát, a főasszony pedig kissé zavart arccal tűnt el sátrában.

Omodé nyomon követte a kanonokot. Az após eléggé ismerte a pusztalakók erkölcseit és tudta, hogy addig, míg a táborban mulatnak, nagyúrként fogják tisztelni Márton kanonokot. Ha azonban elhagyják a berényt, megeshetik, hogy Seruzád lovasai elcsípik őket a határon és ha akkor kengyelszíjat hasítanak is mindkettőjük hátából, azzal legkevésbé sem vétenek a besenyő illendőség törvényei ellen.

A két pap bevonult a sokfülkéjű sátorba.

Ott megpihentek mindaddig, míg egy szép lombard rableány megemelte az ajtófüggönyt és mosolyogva jelentette, hogy elérkezett a lakoma ideje.

Valóságos palotába léptek, mely aránytalanul nagyobb volt, mint az ember a sátor külső képe után ítélve hihette volna. A földet vastag szőnyeg borította és a nemezfalakat csodálatos szépségű kárpitok fedték. A gyöngyös zománcú selymen mesés virágindák fonódtak össze, amelyekbe perzsa nők szőtték bele hallgatag lelkük lázas álmait. A sátor falán ott függtek a nagy Thonuzóba vezér fegyverei, melyeket ereklyeként őrzött az aranyhad és egy elefántcsontból faragott nagy kürt, a nemzet szent csatakürtje.

Két rableány félig felgöngyölte a zsinórra járó alsó falat és ekkor a hatalmas fatörzsek között le lehetett látni a domb lábánál elterülő táborra, melynek mozgalmas tarkaságára tikkasztó napfény ontotta fehér sugarait. A nagy világosságtól pedig a kárpitfalak bús virágai egyszerre lángolni kezdtek a szivárvány minden színében, mintha hirtelen támadt szenvedély járná át karcsú testüket.

Seruzád megjelent a teremben és ezúttal már más köntös volt rajta. Ha Drinápoly messzi esett is a begei pusztától, az odavaló selymes kalmárok már megtalálták az idevezető utat. Bő, kék selyeming volt rajta, melyet pikkelyes ezüstöv szorított össze a keble alatt. A fülében hólyagos függőt,

a barna karján pedig aranyboglárt viselt. Seruzád leült a medvebőrre és Mártonnak maga mellett mutatott helyett. Még vagy tíz főember volt a vendégek között. Omodé az úri társaságtól távolabb, az ajtó mellett kapott helyet.

Árpakásába vagdalt bölényhúst, juhhúst, aztán halat és búzakalácsot szolgáltak föl. A párolgó tálakat a vendégek elé állították a szőnyegre

és minden fogás után a leányok mosdótálakkal jártak körül.

Az aranyhajú olasz leány hatalmas ivókürtöt adott a főasszony kezébe s azt színig megtöltötte gyöngyöző borral. Az asszony-ispán keveset ivott, majd Mártonnak adta, ki megérintette ajkával és tovább adta.

Mikor a kürt visszakerült Seruzád kezébe. panaszos hangon megszólalt az ajtó mellett ülő Omodé.
— Seruzád főasszony, vendégszerető leánya a hadverő Kean királynak, tetszenél feledékeny leányodat megkorholni, mert ha szolga vagyok is, azért vendégszámba megyek és tetemes folt esnék hírneveden, ha vízzel kellene oltanom a szomjúságomat.

Az asszony-ispán színig töltötte a kürtöt és odaadta az olasz leány kezébe.
— Vidd oda neki, Rozvita, hadd igyék a pap. de ha valamit meghágy a borból, azt öntsd a nyakába.
108

A leány előtt láthatólag kedves volt asszonyának parancsa. Kecses kíváncsisággal nézte, hogyan iszik az após, közbe pedig két gödör támadt szépmetszésű orcáján. Mikor azonban kivette megint Omodé kezéből a kürtöt és belenézett, bús csodálkozással mondta:
— Asszonyom, egy csöpp nem sok, de a pap annyit se hagyott!

A besenyő urak ekkor harsogó kacagásra fakadtak, hogy szinte rengett bele a sátor fala, sőt a büszke Seruzád is elmosolyodott egy kissé.

Az ivótülök még néhányszor megtette körútját. A főasszony aztán egy gyors oldalpillantást vetett Mártonra, majd tettetett bánattal mondá:
— Bort ittunk, de a vendégünk ajka száraz maradt; kacagtunk, de a vendégünk arca komor

maradt; szólítsátok be a vágottfülű regőst, az ő éneke talán fölvidítja a mi vendégünk szívét.

Mikor a főasszony a vágottfülűt említette, Omodé tüstént a tizenkét ezüstpénzére gondolt és valóban. a tömzsi ember, aki kobozzal a hóna alatt behajlongott az ajtón, az ő lelkiismeretlen adósa volt. Ekese azonban úgy viselkedett, mintha nem ismerné meg a hitelezőjét, hanem maga alá szedve a két bocskorát, leült Seruzád lábához és buzgóan próbálgatta a hegedője három húrját. Közbe pedig éles és kutató pillantást vetett Márton kanonok arcára.

— Valami hősi éneket, Ekese, — szólt párnáján hátradőlve a nagyasszony. — Eleinkről regélj nekünk, hogy kipiruljon vendégünk sápadt arca.

A deák megszólaltatta kobozát és előadta Thonuzóba regéjét, Nem is besenyő, hanem magyar nyelven. A besenyő urak, ha harcban különbeknek is tartották magukat a magyaroknál, mégis szívesen beszélték a rokonnép nyelvét és igen kedvelték a magyar regősök énekét. A regölés az ének és a szóbeszéd különös vegyüléke volt. Ekese egyforma, panaszosan vontatott hangon mondott el egy verssort és csak a mondat végén csapott föl a hangja, reszkető zengéssel, mint a parthoz ülődő hullám.

Thonuzóba regéje ilyképpen szólt:

Ihol elindula Géjza fia István,
Úgy megyen, úgy megyen túl a széles Tiszán;
Fekete feszület vagyon a kezében,
Ezer hóhérlegény a nyomában mégyen.

"Adj isten, adj isten, haj te Thonuzóba,
Eljöttem tehozzád, megpróbálni szóval,
Hiszed-é a Jézust?"
Megsodorta bajszát a nagy Thonuzóba:

Hogyha az a Jézus igaz isten volna,

Szamárkanca hátán bizony nem ült volna.
Lám a Göncöl isten lova különb fajta.
Nem is vesznek erőt a zsidók ő rajta."

"Adj isten, adj isten, haj, te Thonuzóba,
Eljöttem tehozzád megpróbálni szóval,
Hiszesz-é szent asszonyt?"

Megsodorta bajszát a nagy Thonuzóba:
"Asszonyok közt hadnagy lehet asszonyember,
Asszonynál derekabb a szakállas ember.
Lám az Okkán úrnak mekkora szakálla!
Nincs is hétországban derekabb ő nála."

"Adj isten, adj isten, haj, te Thonuzóba,
Eljöttem tehozzád, megpróbálni szóval:
Hiszesz-é szent lelket?"

Megsodorta bajszát a nagy Thonuzóba:
"Nincs ő benne hitem, hogyha Galamb-isten:
Előtte, fölötte jár a Turul-isten."

Szólott Magyar István:
"Ti hóhérlegények ássatok sírvermet,
Temessétek bele ezt a fene embert."

Mikor térdig ássák, mondja Thonuzóba:
"Ha úgy is, nem bánom!
Csak a bársonyörvös agaram sajnálom."
"Várjatok hát kicsit, ti hóhérlegények,
Bársonyörvös ebét hozzája vessétek."

Mikor övig ássák, mondja Thonuzóba:
"Ha úgy is, nem bánom!
Csak az ezüstpatkós kancámat sajnálom!"
"Várjatok hát kicsit, ti hóhérlegények,
Ezüstpatkós lovát hozzája vessétek."

Mikor nyakig ássák, mondja Thonuzóba:
"Ha úgy is, nem bánom!
Csak a csillagszemű páromat sajnálom."
Ihol elindulva asszonyfelesége,
Két kicsi úrfiát a karjára véve.

"Várjatok hát kicsit, ti hóhérlegények,
Fátyolkeszkenőmet fejemre teszem én,
Ünnepi gúnyámat magamra veszem én,
Ünnepi gúnyámat, vont arany szoknyámat,
Nyestes ködmönömet, szép piros csizmámat;

Aztán megcsókolom Alpár fiacskámat,
Aztán megszoptatom Örkönd fiacskámat
S oda ereszkedem az én uram mellé.
Testemet testével egy sírdomb takarja,
Véremet vérével egy patak elmossa."

A rege elhangzott és a sátor alatt bús csönd támadt. Thonuzóba, a fehérszakállú dalia neve volt a varázsszó, amelynek csengésétől a forró besenyő szívek hol viharosan földobbantak, hol bánatosan elszorultak.

Seruzád a vendégére pillantott és meglepetten tapasztalta, hogy Márton arcára vonta a szűre gallérját és mozdulatlanul ül a helyén, mint a kőbálvány.

— Úgy látszik, ez a dal keserű a vendégünk szívének, — mondta némi gúnnyal a főasszony. — Ekese, tudsz te valami szívesebbet is Thonuzóbáról!

A regős egy harcias ütemű besenyő dalba kezdett. Szép, férfias hangja volt és miközben énekelt, a savószínű szeme fölvillant, a rút arca pedig szinte megszépült. A csavargó művésszé nemesedett.

Magyarul ilyenformán hangzanék az éneke:

Hogyha szól a Thonuzóba
Kürtje, kiki üljön lóra;
Üvöltsön a nyílhullásba
Besnyő hadak kiáltása:
Huj, Thonuzóba!

Nyest subája, vas ümögje,
Karvalyszárnyas a süvögje,

Aranyfokú a baltája,
Tiszta ezüst a szakálla –
Huj, Thonuzóba!

Sátra körül őrtüzektül
Csillagos az égbolt alja,
Ahány kopjás elportyázgat
Künn a pusztán, őt uralja.
Huj, Thonuzóba!

Haragjától szikrát hány a
Földúlt házak gerendája,
Áldomásán a kupája
Leölt vitéz koponyája...
Huj, Thonuzóba!

Seruzád bort töltött Ekesének.

– Hörpints egyet, igric, aztán fújjad azt,
hogy: Visszajön még Alpár vezér!

Ez volt a besenyő fiatalság kedves dala.
Talán maguk se hitték, hogy az ifjú vezér legendás
alakja valaha még testet öltsön, de azért
mégis énekelték, vallásos rajongással ismételgették:
Visszajön még Alpár vezér! Akkor aztán
vége lesz minden bajuknak, bánatuknak. A besenyő
megint az lesz, aki régen volt: szabad és harcban
legyőzhetetlen.
– Fújjad, Ekese!

Ekese azonban maga mellé tette a kobozát
és vakmerően mondta:
– Azt nem fúvom többet. .

A jelenlevők meglepetten néztek össze, Seruzád
szeme fölött pedig egy redő jelent meg.
– Szólítsátok be az ostoros gazdát.

Ekese ekkor fölemelkedett a helyéről és így
szólt:
– Nem félek tőled, Seruzád, ha szolga
vagyok is, szolgáló vagy te magad is, mert visszajött
már Alpár vezér!

Így szólt, aztán izibe térdre vetette magát Márton kanonok előtt és annak lába elé tette a hegedűjét.

A sátorban ülők kővé meredten nézték a kanonokot...

A szerdár volt az első, aki megmozdult. Rettenetes fölindulás vett erőt az öregen. A foga vacogott és a nagy szakálla reszketett... Kirántotta hüvelyéből a kardját, térdre borult, odatette a mezítelen pengét Márton elé és a hangos zokogástól fuldokolva mondta:
— Haj uram, Alpár vezérem, vágasd le mindnyájunk hitvány fejét, hogy nem ösmertünk meg tüstént...

Most már valamennyien, akik egykoron fegyvertársai és jobbágyai voltak Thonuzóbának, a vendég arcán megismerték a nagy vezér kedves vonásait. Ennyire csak a fiatal vadkan hasonlíthat apjára.

Fölzendültek mind, szinte eszüket veszítve a meglepetéstől, az örömtől. Forró besenyő vérük tombolt az ereikben. Megrohantak, körülvették.

leborultak előtte, a ruháját csókolgatták, a kezét simogatták. Közbe zokogtak és kiáltoztak:
— Alpár urunk! Ifjú vezérünk! Hát mégis megjöttél! Ó, hogy vártunk! Hogy vártunk!

Többen kirohantak a sátorból és mezítelen kardjukkal hadonászva, őrjöngők módjára futottak a tábor felé.

A szerdár pedig levette a sátor falán függő szent kürtöt, mely Thonuzóba temetésén szólt utoljára és bivaly-tüdejének minden erejével megfújta.

Haragos búgással fölverve az erdő visszhangját, megszólalt Thonuzóba riadója. A háromszor megismételt rigórikoltás.

A déli hőségben pihenő sátorváros ébredezni kezdett. A síkságról távoli morajlás hallatszott, mely félelmetes gyorsasággal növekedett és közeledett. Emberek száguldoztak a domb felé, egymásnak rikoltozva és karjukkal hadonászva. Majd egész süvöltő rajok közeledtek, mint a viharkergette sirályok. Végül az emberek dörgő tengere ostromolta a domb partját... És az ezrek kiáltása egy hanggá tömörült: Alpár!

Íme, egy ige testet öltött és az emberek szemében a rajongás tüze égett. Ott térdepeltek, széles csoportokban a domb lejtőjén, Márton felé nyújtogatva a kezüket. És még egyre érkeztek a táborból. Az asszonyok a gyermekeiket, hozták, majd öregeket és félig mezítelen, elaszott férfiakat

hurcoltak elő, kik a sátruk mélyén évek óta senyvedtek nyílütötte gonosz sebükben. A puszta felől, lobogó sörényű paripákon, félelmes külsejű lovascsapatok vágtattak elő.

Ő pedig, kit ünnepi zúgással zajlott körül a szeretett orkánja, némán és szomorúan állott a domb tetején és töredelmesen imádkozott:

– Jézus uram, távoztasd el tőlem ezt a poharat!

III.

Omodé, akinek becsülete egyszerre úgy szétterjedt a táborban, mint szalonnabőr a parázson, egész délután a sátorvárosban kalandozott. Olyan jól érezte magát a fegyverzörgés és lónyerítés közepette, hogy örömében kurjongatni szeretett volna, mint a boros ember.

Ihol ni, elcsípte Ekesét.
– A tizenkét pénzemet! – kiáltotta.

A regős egy arany bizantinust vett ki a

kebléből és azt megcsillogtatta a napfényben.
— Add vissza, ami kijár belőle, — mondta kevély nyugalommal.

A ritka látványosság elkápráztatta Omodé szemét és némileg meg is hatotta. Önkéntelenül is bizonyos tiszteletet kellett éreznie az aranypénz tulajdonosa iránt. A deák külseje különben is előnyösen megváltozott. A kopott zekéje helyett szép csikóbőr-ködmönt viselt. A csikó fényes szőrét kívül hordta a ködmönén, a gallérján pedig rajta volt a selymes sörény, mely kackiásan verdeste a hátát. Ez volt akkoriban

a nyalka besenyő legények legkedvesebb viselete.

Mivel Ekese nem akarta a csikótartozását csődörrel fizetni, tehát együtt elmentek egy gazdag ember hírében álló besenyőhöz, hogy fölváltassák vele a bizantinust.

A besenyő azonban csak birkabőrökre tudta volna fölváltani az aranyat s így a két jóbarát egyelőre elhalasztotta a pénzkérdés elintézését és elfogadta a gazda meghívását, aki túzokhússal és sebesi borral vendégelte meg őket. Rajtuk kívül még többen voltak a sátor alatt, köztük egy feketegúnyás sovány ember is, aki szomorú arccal és némán ült a tűzhely mellett és látható undorral utasította vissza a húst, amivel megkínálták.

A besenyő felesége keresztény bolgár asszony volt és a gazda maga is hajlott az új valláshoz. A hívők és a denevérhitűek jelenléte, kik bizonyos tisztelettel adóztak Omodé köntösének, fölébresztette az öreg lelkében a hiúság alvó ördögét. Elhatározta, hogy egyszer ő is prédikálni fog, miként a tudós papok, kik tekintélyre tettek szert a megyében.

Miután sötét töprengésbe merülten elköltötte a lakomát, nagyot húzott a fapalackból és megköszörülvén torkát, az asszonyok nagy lelki

épülésére szónokolni kezdett.

Egy ismeretlen egyházatya ama mondásából indult ki, hogy: "Ne legyetek hasonlatosak az

ebekhez, amelyek megtépik gyönge társukat, hanem legyetek hasonlatosak a disznókhoz, amelyek összeröffennek a közös ellenség közeledtére."
A szónoklata folyamán különös nevű szentek viselt dolgaival példálózgatott, közbe pedig olyan latin idézeteket mondott, amelyektől az ékesnyelvü Jeromos bizonyára megfordult volna betlehemi sírjában.

A feketeruhás ember, aki az imént nem akart húst enni, növekedő izgatottsággal hallgatta Omodét. Egyszerre aztán elöntötte az epe és dühösen a szavába vágott.

Omodé azt találta mondani, hogy Isten az embert a maga képmására teremtette...
— Hazudsz, gaz kópé! Hazudsz! — rikoltotta az idegen szikrázó szemmel.

Omodé meglepetten mérte végig a haragos embert.
— Hát nem Isten teremtette az embert?
— Hazudsz, hazudsz! Gyalázat, amit beszélsz, istenkáromlás! Vond vissza! Vond vissza!

A gazda, akit láthatólag érdekelt a tudós vita, most közbe szólt.
— Ha nem Isten, hát ki teremtette az embert?
- Igen, ki teremtette? — kérdezte Omodé.
— A sátán, te kópé, a sátán, te csuhában járó róka! Ő nemzé Évával Kaint és Kaloménát, az átkozott Kain pedig megölé az ember fiát és benépesíté a világot a sátán unokáival. Te is

azok közül való vagy, gaz kópé! Vedd szemügyre tenmagadat, sátánfajzat! Potrohos iszákja vagy a falánkságnak; borvirágos edénye a részegeskedésnek; duzzadó tömlője a hazugságnak; örökké

buggyanó forrása minden alattomosságnak, bűnnek
és förtelemnek ... Téged teremtett volna
Isten a maga képére? Ő, aki a legszebb, a
legtökéletesebb,
ő ilyen szörnyszülöttel mocskolta
volna be a világot? Vond vissza, gaz kópé,
vezekelj és sirasd meg rút eretnekségedet:

Omodé meghökkent a kegyetlen szavak hallatára.
Emlékezett ugyan Fülöp atyának egy
olyanféle kijelentésére, hogy minden ember bűnben
fogamzott, de azt nem tudta eddig, hogy az
emberiség egyenesen a poklok uráig vezetheti
vissza a családfáját. Mivel a dolog azonban nem
látszott egészen lehetetlennek, óvatos visszavonulásra
gondolt.
— Ha bűnben születtem is, azért megtisztultam
a keresztség szentségével, — morogta.

A fekete ember szeme diadalmasan csillogott.
— Figyeljetek ide, atyámfiai, — kiáltotta, —
hogyan fogom meg a rókát a maga vermében?!
Mondd meg, kópé, hol kereszteltek meg?
És mondd meg azt is, hogy mivel kereszteltek
meg?

Omodé kezdett dühbe jönni.
— Ha tudni akarod, hát a marosi templomban

kereszteltek meg, két esztendővel ezelőtt
— kiáltotta — és jóféle szentelt vízzel kereszteltek!
— Dicsértessék az Úr neve! — kiáltotta a
másik — most már megfogtalak, róka és többet
nem is szabadulsz. Tudod mi a székesegyház? A
gonosz lelkek gyülekező tanyája! És tudod hol
lakik az átkozott sátán? Azelőtt a jeruzsálemi
templomban lakott, újabban azonban a bizánci
székesegyházba költözött. És tudod, hogy ki
teremtette a vizet, amivel megkereszteltek?
Megint csak a sátán! És te azt hiszed, hogyha
szennyel öntik le a mocskot, akkor megtisztul?

Omodé szinte elkékült a méregtől.
— Ha nem szentelt vízzel, hát mivel keresztelkedjék

az ember? — ordította.

— Megmondom neked, tudatlan pap, okulj belőle. Csak egy érvényes keresztség van, az, melyet János evangéliumának föltevésével eszközölnek, Isten szabad ege alatt, ahol nem röhögnek a templomi ördögök...

— Hiszen te mindent másképp tudsz, mint én! Talán azt is tagadod, hogy Jézus Krisztus az Úr jobbján ül?

— Igenis, tagadom! — rikácsolta a fekete ember.

— Jézus szent teste a levegőben lebeg és ott is marad ítélet napjáig.

— Megfogtalak, te széllel bélelt! — kiáltotta

Omodé diadalmasan. — Mert íme a marosvári templomban le van festve a Jézus, amint az Úristen jobbján ül. A magam szemével láttam és talán Ekese is látta...

— Igaz, — hagyta rá Ekese, — magam is láttam.

A fekete ember égnek emelte a szemét és így szólt:

— Uram, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit tesznek!

— Ki vagy te, hogy mindent jobban akarsz tudni, mint más ember? — kérdezte Omodé.

A fekete ember sugárzó arccal mondta:

— Adj hálát Istennek, hogy beszéltem tehozzád. Mert én, aki tökéletes vagyok, csak akkor beszélek a hitetlenekhez, ha meg akarom őket téríteni... Tudd meg, hogy én vagyok a föld sava, a világ világossága, a mezők lilioma. Én vagyok a mocsok és bűn nélkül való szent, a mennyei életű bogumil!

A bogumil szónál a fekete ember — mintegy meghódolva önmaga előtt — mélyen meghajolt.

Omodé most már tudta, hogy kifajta az idegen. A bogumilok felekezete — manikeusoknak is nevezték őket — akkoriban nagyon el volt terjedve a szomszéd Bolgárországban. A keresztény egyház haragosabban üldözte a manikeusok

hydra-fejű eretnekségét, mint a pogányok
hitetlenségét.

A vezeklő ekkor fölkelt és így szól az eretnekhez:
— Te aláváló bogumil! Meglehet, hogy téged
a sátán teremtett, engem azonban az Úr teremtett
a maga képére. Követelem tőled, hogy ezt higgyed,
valljad!
— Bizonyítsd be! Bizonyítsd be! — kiáltotta
a manikeus.

Omodé, mivel nem esett a keze ügyébe más
bizonyíték, a bolgár bunkója vékonyabbik végivel
rálegyintett az eretnek koponyájára.
— Hiszed-e már?

A manikeus meg se szisszent az ütésre.
— Engem agyonüthetsz, de az igazság örökéletű!

Omodé ekkor megint megütötte a bolgár
embert.
— Mégse hiszed?
— Legyen áldott a kéz, mely szent mártíriumra
juttat! — kiáltotta a manikeus boldog mosollyal.

Nem tudni, hogyan végződött volna a kánoni
vita, ha a házigazda közbe nem veti magát.
— Ha az istenek, — mondta, — nem tudnak
megférni egymás mellett az égben, akkor ám
tülekedjenek az elsőbbségért és aki az igazi, az
vesse ki a többit a világból. De embernek súlyos
az isten kopjája. Azért azt mondom, ti emberek:
szeretem a vendéget, de aki az én sátramban

még egyszer ördögről és keresztségről mer
beszélni, azt kiteszem az ajtó elé.

Omodé megelégedett erkölcsi győzelmével és
Ekese társaságában elhagyta a sátort.

Nem akarták azonban még abbahagyni a
mulatozást. Bejárták az egész tábort. Ekese vidám
danajt cincogtatott a kobozán, Omodé pedig

vállára vetett vasbotjával, ütemes léptekkel követte. Hosszú libasorban egész csapat fiatal suhanc csatlakozott hozzájuk.

Egy nagyobb sátor előtt megállapodtak és regélni kezdtek:

Ágyban fekszik a mi gazdánk,
Csatos erszény a derekán,
Abban vagyon kétszáz dénár,
Fele szegény regősöké,
Fele a gazdáé,
Hajdinaszár köntösünk,
Cserfakéreg bocskorunk...

A gazda kidugta báránybőrsüveges fejét az ajtón és azt mondta:
— Beljebb, aki szomjas!

IV.

Mikor besötétedett, Márton kanonok egyedül térdepelt a sátorpalotában és a hólyagos mécses fénye mellett halkan mormolta az esti zsolozsmáját.

Még nem végezte be, mikor megsuhant az ajtószőnyeg és a pusztai asszony magas alakja megjelent a nyílásban.

Egy szempillantásig mozdulatlanul állott ott, majd puhán és gyorsan, mint a kígyó, összesüppedt önmagába és letelepedett a szőnyegre.
Akkor szólalt csak meg, mikor a kanonok már befejezte az ájtatosságát.
— A férfiak meghódoltak előtted, — szólt Seruzád — és most meghódol az asszony is.
Mezítláb jött, fölbontott hajjal, szolgálóhoz illően várja, mit parancsol a vezér.

Valami parányi gúny villant meg az ajka szélén, mikor ezt mondta, a két szemöldöke között pedig akkor is ott volt a gőgös redő.
— Igaz ajakkal és alázatos szívvel mondod ezt nekem? — kérdezte Márton.

Az asszony nem válaszolt, csak mosolygott.

Nem bírta azonban el a kanonok tiszta, kemény tekintetét és azért önmagán is csodálkozva, lesütötte a szemét. Márton ekkor levett a sátorfalon függő fegyverek közül egy hosszú kést.
— Térdepelj le! — mondta az asszonynak.

Az fölemelt fővel és tágranyitott szemmel állott előtte. De most sem bírta el sokáig Márton tekintetét. Lehajtotta a fejét, majd szó nélkül féltérdére ereszkedett. A kanonok pedig Seruzád fejére tette a kezét és az asszony halántéka fölött levágott egy vastag fürtöt a sűrű hajából.

Miközben vágta, így szólt:
— Aki szolgálni kíván, az vesse ki szívéből a kevélységet!

A hajfürt pedig rácsavarodott a karjára, mint egy fekete érc-kígyó.
— Uram! Mit tettél Kean király leányával?
— kérdezte halkan, rémült hangon a pusztai asszony, aki még mindig ott térdepelt a szőnyegen.

A mosoly most már eltűnt az ajkáról, de a homlokáról is eltűnt a gőgös redő.

Márton a tarisznyájába tette a levágott fürtöt, aztán a vállára vetette a szűrét.

Mikor később a sátor ajtajához lépett, Seruzád ott ült a földön, elgondolkozva bámulva a szőnyeg virágait. Most történt meg vele első ízben, hogy megalázkodott egy férfi előtt. És csodálkozva tapasztalta, hogy ez a megalázkodás nem fáj neki.

Anélkül, hogy föltekintett volna, így szólt Mártonhoz:
— Ha nem vagy még álmos, égett bort tölt

neked Seruzád. És táncolni is tud Seruzád, karddal a kezében, ha pereg a dob, vagy lengő fátyollal, ha szól a hegedű. Vagy megvesse az ágyadat?
— Künn akarok aludni a lovak mellett, — válaszolt a kanonok.

A szerdár tüzet rakott neki az erdő szélén, az urak pedig füvet kaszáltak, hogy puha legyen a fekvőhelye. Márton leheveredett és rögtön lehunyta a szemét, de azért nem aludt, hanem hallgatta az abrakoló lovak csendes horkanását, a tűz pattogását és a tücskök cirpelését. A besenyő urak oly némán ültek a tűz körül, mint a bálványképek.

A sátrak felől mindig újabb és újabb árnyékok suhantak elő. Fenn, a domb lejtőjén, hosszú félkörben ültek, némán és mozdulatlanul, szürkén, mint az éjjeli madarak családja. Az első csapat mögé a második, a mögé a harmadik, a tizedik telepedett.

Mire fölkelt a fogyó hold, Seruzád asszony is fullasztónak találta a sátor levegőjét és kikívánkozott
a pattogó tűz mellé. Cifra asszonyi subával a vállán, nyitott hajjal letelepedett a férfiak közé és velük együtt nézte a tüzet.

Márton egyszerre kinyitotta a szemét és így szólt:

— Holnap el kell mennem.

Mélységes csend követte a szavait. Nagysokára megszólalt a szerdár.
— Ki parancsol neked, vezér?
— Az Isten, aki a szívemben lakik.
— Akkor menj. Mikor jössz vissza?
— Visszajövök, mielőtt lehull az első hó.

Azzal lefeküdt, de most sem tudott még elaludni. Mikor a hold már magasan járt, a könyökére támaszkodott és jó ideig nézte a tüzet.

Majd megszólalt:
– Visszajövök, mielőtt lehull az első hó. És olyan országot hódítok meg a nemzetemnek, ahol örök boldogság lakik. Amelyik surbánnak azonban véres lesz a kopjavasa, azt elűzöm magamtól. Megmondtam.

Azzal megint lefeküdt.

Csakhamar édes kábultság vett rajta erőt. Nem aludt; tudta, hol van, érezte a friss széna szagát, hallotta a lovak békóinak csörrenését, de azért mégsem volt ébren és nem is tudta volna kinyitni a szemét.

Valami csodálatos, sohasem tapasztalt mámor vett erőt rajta. És félálmában is tudja, hogy azok, kik körülötte ülnek, most ugyanazt érzik, amit ő. Elmosolyodik és ez a boldog mosoly meghatóan széppé teszi szomorú arcát. És akik körülötte ülnek, azoknak az ajkán kifakad ugyanaz a boldog és fájdalmas mosoly.

Amint mindinkább eltompul az öntudata, az ezüst füstfelhő mögött, mely hálaáldozatként gomolyog a puszta fölött, mind erősebb hangot ad az éjszaka... Harmonikus zümmögés, mely fölségesen szép, himnikus dallá tömörül... Hol halkan olvadozik, hol viharosan harsog az ének, melyet hallgatni üdvösség... Pedig senki sem énekelt. A puszta fia, elszunnyadva édesanyja kebelén, a tulajdon ifjú vérének mámoros lüktetését hallotta.

V.

Hajnalban Márton útra kelt a kevei erdő felé. Az Omodé nyeregiszákja a megszakadásig meg volt tömve elemózsiával, a kápája mellett pedig hasas kulacs kutyogott. Az após, amióta megtudta, hogy a sápadtképű papocska egy harcban híres nemzet vezére, szolgai alázatosságot és katonás engedelmességet tanúsított iránta.

Márton nem fogadta el a fegyveres kíséretet, melyet a besenyők fölajánlottak neki; de azt már nem akadályozhatta meg, hogy az aranyhad előre száguldozó kerülői meg ne tisztítsák az útját a futóbetyároktól.

A begei táborban egyébként már az éjszaka elterjedt a hír, hogy az ifjú vezér fürkésző útra indul. Azért is utazik kíséret nélkül, dísztelen köntösben... Talán átkél a Dunán és kikémleli a görög városokat, hol annyi a kincs, ahol az asszonyok oly szépek és a férfiak olyan gyávák. Arra felé lesz az új haza, amelyről azt mondta a vezér, hogy örök boldogság lakik benne... A tavasszal majd megfújják a szent kürtöt – aztán

hujrá! a boldogság országára, – de addig is békesség legyen a pusztán.

Alkonyatkor az utasok minden baj nélkül átkeltek a Temesen, éjjelre pedig tüzet raktak egy nagy víz partján, melyet Omodé hideglelős tónak nevezett.

Reggel rátértek a nagy gátra, melyet régi hódító nemzetek hánytak föl a nádasban és mely a Marostól a Dunáig vezet. Szerdán elérték a kevei nagy homokpuszta határát és késő délutánig a sárga buckákat járták. Omodé erre már jobban ismerte a járást, mint a monostor folyosóin.

A nap már hunyófélben volt, mikor egy homokhegy tetejéről lenézve, csillogó ezüstfonalat láttak. A Duna vize volt. Balkéz felől esett Keve vára, jobbról tőlük a parti nagy erdő, mely innen a Panocsa vizéig terjed.

Már bealkonyodott, mire leereszkedtek a folyó partjára. Ott terült el előttük, tenger szélességben az ősi Iszter, lassú méltósággal hömpölygetve habjait keletnek, anyja, a Feketetenger ölébe.

A fogyófélben levő hold éppen akkor kelt föl a túlsó parton fehérlő homokhegyek fölött és szomorúan nézte magát az öreg Duna vizében.

— A gém-tábor! — mondta Omodé, mikor elérték az erdő szélét.

Ősi idők óta a gémcsaládok ezrei fészkeltek a parti lákon. Az erdő itt csodálatosan kopár

volt; a gyérlombú fákon tucat-számra feketélltek a fészkek, mint megannyi óriás tüskés gyümölcs; a fák alatt dombokban korhadtak elhullatott hal- és békatetemek. A dunai mocsarak felől meg hosszú rajokban vonultak haza az éjjeli gémek, nesztelen szárnyakon suhanva el a hold korongja előtt.

Egy órai lovaglás után a gémtábor végére értek az utasok és akkor nyeregből szállottak.

— Hová vezesselek most, Márton uram? — kérdezte az öreg.

— Vezess el a faragott képhez, melyet a bujdosók állítottak az erdőben.

Omodé kantáron fogta Belzebubot és elszántan nekivágott a keskeny mesgyének, mely a járatlannak látszó rengetegbe vezetett. A kanonok nyomon követte.

Az erdő az év legtöbb szakában víz alatt állott és nyirkos talaján mesés bujaságú növényzet sarjadozott. Hol öles nád között jártak, hol meg óriáslevelű páfrány-bokrok közt. A gumós, förtelmesen összerepedezett fatörzsek néhol aggasztóan összetorlódtak, másutt a kúszó virágok lombos sátrai feszítettek egy-egy fekete kis tó fölé, karvastagságú indákat bocsátva le a magasságból. Sok kisebb tó volt az erdőben. Sötét tükrükben lángoló kelyhű liliombokrok nézegették magukat, a vízen pedig tátottszájú, gyermekfej

nagyságú, hólyagos virágok úsztak.

Az erdőben tanyáztak az üzbégek. Utolsó
maradékai egy ősrégi népnek, melynek szerencsecsillaga
egykor vakítóan tündökölt. Évszázados
küzdelmek után, miután harci viharok foszlányokká
tépték a nemzetüket és sok kevély
hódító rátette a lábát a nyakukra, erejükben
megtörve, számukban megfogyva, ide vették
magukat a járatlan erdő méhébe. Itt még a régi.
büszke avar nevüket is elfelejtették, csak üzbégeknek,
bujdosóknak nevezték magukat és az
üldözött vad-csorda talányos és szomorú életét
folytatták.

Örökösen az erdő nyirkos homályában élve,
ijedt arcú, sápadt, vézna emberekké töpörödtek
a daliák unokái. Nyers állatbőrökbe öltöztek és
kérges buzogányukkal, vadász-gerelyükkel a
vállukon, nesz nélkül tovaosonó árnyakként járták
a rengeteget.

A keveiek babonás félelemmel kerülgették
az üzbég-erdőt, mert azt beszélték, hogy a sűrűségben
farkasvermek és repülő hurkok fenyegetik
az embert. Néha meglepték őket éjjeli
halászat közben. Egy rikoltásra vagy az evező
erősebb loccsanására hirtelen eloltották a fáklyáikat,
elmerítették a hálóikat és nyakig a víz
alá bukva, eltűntek a nádasban.

Omodé, aki a sötétségben is látott, mint a
macska, most megállította a kanonokot.

— Itt vagyunk a tisztáson, — susogta.

A fehér holdfényben hatalmas rétség terült
el, szórványos facsoportokkal. Köröskörül ezüstködbe
veszett a távoli erdő. Ilyen bársonyos
gyöpön táncolhatnak szívesen a vadleányok és
az éjasszonyok, kikről a regősök danolgatnak.

Miután áthaladtak a tisztáson, sűrű bozóthoz

érték.
— Az útvesztő! — mondta a hajdani martalóc.

A paripáikat egy fához kötötték, aztán egy alig észrevehető szűk résen át a bokrok közé bújtak. Mesterségesen vágott, szeszélyesen kígyózó, végtelen hosszúnak tetsző lugason kellett áthaladniok. Mivel a bujdosók a saját törpe termetükhöz szabták a lugast, a jól megtermett két papnak meghajolva kellett járnia. A talaj erre halmos volt, az erdő szárazabb.
— Lépdelj halkan, uram, szólj csöndesen, — mondta Omodé. — Senki se tudja, hogy merre vannak az erdei emberek alvóhelyei, de nekik éber az álmuk és éles a fülük.

Kicsi kerek tisztásra értek és akkor kiegyenesedhettek megint. Ömodé megragadta a kanonok karját.
— Látod? Ott!
— A faragott kép! — suttogta Márton.

Ott állott az erdei emberek fehér bálványa, magas talpon, a hold fényében fürödve...

Anadyomene, legbájosabb hellászi istennő, hogy kerültél te a barbárok nyirkos erdejébe?

Ott állasz, fölséges meztelenségedben, diadalmas szépséged tudásával a fehér márványarcodon. Ajkadon ott lebeg a finom, gyöngéd, epedő mosoly, mely egykor a knidoszi nők ajkán fakadt. A holdfény, mely hízelegve végigfolyik nemes tagjaidon, mintha életet öntene márványtestedbe.

Portyázó barbárok ragadtak ide Hellász derült ege alól? Vagy Róma hódító légiói hurcoltak magukkal? Évszázadokig pihentél a Duna aranysárga fövényében. Aztán kiástak a bujdosók és oltárt emeltek neked.

Ó nem, a farkasbőrös barbárok nem értették meg szépséged harmóniáját, nem értették meg knidoszi pillantásodat, klasszikus mosolyodat.

De ösztönszerűen érezték, hogy istennő vagy és állati meghunyászkodással borultak a fehér lábad elé.

A két pap sokáig mozdulatlanul, a fáradtságtól lihegve nézte a márványképet. Mélységes, titokzatos csend honolt az erdőben. Ezer szentjánosbogár röpködött körülöttük, mintha a fák szikrázó aranyesőt hullatnának.
— Ő az! — mondta Márton pap.
— Ki ő? — kérdezte az öreg.
— A Vénus-ördög; a sátán hadából a legförtelmesebbik.

A kanonok aztán nyersen rászólt Omodéra:
— Add ide a vasbotot!

— Mit akarsz tenni, uram? — kérdezte ijedten az öreg.

A kanonok most fölemelte a hangját:
— Betöltöm rajta az írás szavát: És az ő isteneiknek faragott képét elvagdaljátok. Vágd darabokra, Omodé!
— Nem, uram, nem én! — kiáltotta rémülten Omodé.

Márton kiragadta kezéből a bolgár bunkót és felszökött a nyers kőoltárra. És rásújtott a bálvány fejére...

A kő hangot adott! Panaszos, mély harangkongás járta át az erdő csendjét. A második, a harmadik, a tizedik ülésre, mely irtóztató erővel csattogott a szobron, a dallamos kongásból rémült, diszharmonikus hörgés lett. A bálvány tagjai szikrázva hullottak szét. De ott feküdt még a fűben a szépség univerzumának egy-egy alkotó része. Az istennő domború keble, szűzies csípője. Azt is szét kellett rombolni, nehogy egy új felekezet új oltárt emeljen neki.
— Uram, siessünk, siessünk! — kiáltotta Omodé.

A sűrűségben hosszan elnyújtott, gyászos

farkasüvöltés hallatszott. Az erdő fölriadt mély álmából, a szenvedélyes, dühös fájdalom kiáltása felköltötte visszhangját.
— Siessünk, siessünk!

Márton egy márványdarabot a tarisznyájába

tett, aztán egymást rángatva és taszítva, meg-megbotolva, eszüket vesztve megfutottak, mint a tetten ért gyilkosok. Akkor már oly hangos volt az erdő, mintha minden fája fájdalmasan sikoltozott és zokogott volna.

Mikor visszataláltak a paripáikhoz, Márton kanonok előkereste a tüzelő szerszámot.
— Mit akarsz, uram? — kérdezte Omodé.
— Az írás azt mondja: Berkeiket tűzzel égessétek meg!

Az öreg megfigyelte a szél járását és miután meggyőződött, hogy keleti szél fúj, buzgón segített társának a gyújtogatás munkájában.
— A füstszag — mormogta, — majd elzavarja a nyomunkban röpködő gerelyes darazsakat.

A száraz haraszt szikrát fogott. A kopasz cserje lángra lobbant és a tűz csakhamar fölcsapott a fák koronájáig. Kevés idő múlva rohamosan szélesedő, bömbölő tűzfolyam hullámzott nyugatnak. Arra száraz volt az erdő.

A papok nyeregbe szöktek, elvágtattak és vissza sem néztek oda, ahol vérpiros gőz és tompa morajlás hirdette, hogy valami nagy, valami kimondhatatlan nagy szerencsétlenség sújtott le.

Csak akkor jutottak lélegzethez, mikor már maguk előtt látták Kevevár sötét földsáncait.
— Uram, — mondta ekkor Omodé, — attól

tartok, hogy az átkozott bálvány bosszút áll rajtunk. Mert nem hinném, hogy végképpen elpusztult

volna. Nézd meg a kődarabot, amely a tarisznyádban
van, — szent Benedekre mondom,
mosolyog!

Márton nem válaszolt, hanem nézte a két
tenyerét, hogy nem tapad-e hozzá vér?

VI.

Ajtony leányát nem lelték még Kevén, de a
várnagy már értesítést vett Bolgár-Fehérvár felől,
hogy Zenóbia leányasszony kíséretével a Dunára
ereszkedett.

Első éjszaka, melyet a kevei esperes házában
töltött, különös álomlátása volt a kanonoknak.

Az ágyán feküdt, — hogy ébren-e vagy alva,
azt maga se tudta — és a fénylő négyszöget nézte,
melyet az ablakon besütő hold a szoba falára
rajzolt. Kívülről behallatszott a toronyi őrök bús
tülkölése.

Egyszerre káprázat érte a szemét: a falon
fénylő négyszögben egy emberi fej fekete árnyképe
jelent meg... Babonás félelem zsibbasztotta
meg ekkor a pap tagjait. Az erdei bálványra
gondolt és mikor nagysokára meg mert fordulni,
valóban a fehér márványképre esett a
tekintete.

A kísértet benézett az ablakon. Ott állott a
fehér holdvilágban, kecsesen a meztelen karjára

támasztva állát és kőszemével szomorúan és kérdőleg
nézve Mártont, mintha tőle várna választ
egy titkos kérdésre.

A kanonok végül lerázta lelkéről a félelem
igáját.
— Isteneik faragott képét elvagdaljátok! —
kiáltotta, azzal fölpattant fekvőhelyéről és üldözőbe
vette a kísértetet.

Az meg szállva menekült előle, meg-megállva, mintha ingerkednék vele, könnyedén csapongva, mint a pillangó. Árkon-bokron át folyt az éjjeli hajsza, nádason, zsombékon keresztül, ki a fekete erdőbe.

Most megállapodott a bálvány. Márton pedig szent dühvel forgatva a buzogányát, rásújtott a homlokára. A kő azonban nem tört darabokra. Az ütés nyomán eleven seb támadt, melyből nagy vércsöppek peregtek alá, lángoló rubintokként megaludván a bálvány havas keblén.

Különös csend volt az erdőben. Köröskörül óriás, bódító illatú virágok nyiladoztak; a fák alatt ökölnyi fénylő bogarak szállongtak.

A kanonok lihegve eresztette le a buzogányát. Nem bírta el az istennő tekintetét, azt a szelíd, fájdalmas, titokzatosan kérdő tekintetet. Nem bírta el a látványt, a szenvedő szépség rettenetes látványát. A szívét egyszerre forró, szenvedélyes és kéjes szánakozás járta át. Úgy érezte, hogy meg kell halnia a nagy szánakozástól. Térdre

vetette magát és kétségbeesetten ölelte át a bálványkép lábát...

Ekkor fölzendült az egész erdő. Véres tűzfény lobogott a fekete fatörzsek mögött, izzó és vakító gőz gomolygott a bálványimádó pap körül...

Mikor Márton fölébredt álmából, verejték borította a testét, a térde pedig fáradt volt, mintha hajnalig tényleg a rengetegben kalandozott volna. Sietve ment a templomba és délig imádkozott a Boldogasszony oltára előtt. Miként már oly régen nem, ezúttal sem talált azonban megnyugvást az imádságban.

Alkonyatkor, mikor a folyó tükre tompa opálszínben fénylett és a parti rengetegre esti

köd borult, a víztorony őre hangos tülköléssel jelentette, hogy fegyveres gálya jár a vízen. A várva-várt görög hajó megérkezett.

Az esperes, a várnagy és több kevei főember odagyülekeztek Márton mellé a partra.

Nyugaton fekete pont bukkant föl a bíboros ég alján; eleinte oly kicsinek látszott, mint a vízen futó bogár; csakhamar azonban hatalmas, fejedelmi gálya képében szántotta a folyó hátát.

A hajó orrára aranyozott szárnyas ló volt faragva, a farán bíborsátor állott, mely maga után úsztatta szőnyegeit a vízben. Negyven meztelen, barnatestű, leláncolt óriás forgatta a hosszú evezőket, ütemes lendítéssel.

A hajó párkányán több férfi sorakozott, oly fényes fegyverzetben, hogy az ember vezérnek nézhette volna mindegyiket. A császári pompa képe ugyan ámulatba ejtette a magyar urakat. kik ott várakoztak a békanyálas mocsarak közé tapasztott agyagváruk tövében, a napsütötte arca azonban valamennyinek egykedvű és büszke maradt.

Mikor a gálya kikötött a vár tövében, a magyar és a görög vitézek, békés szándékuk jeléül, a bal kezüket a szívükre tették, a jobbjukat pedig ég felé emelték.

Elsőnek egy vékony, finom ember lépett partra, aki inkább alakoskodó asszony, mint katonaember benyomását tette. Pedig ő, aki most rózsáskörmű, aranygyűrűs kezét beletette a kevei várnagy kérges medvetenyerébe, Spiridion úr volt, a szerémi új centurion. (Gazdagon aranyozott sisakot és ezüstvértet viselt, mely inkább díszül, mint védelmül szolgálhatott neki. A selyemköpönyege ízléses redőkben simult vállához, a haja pedig fényes fürtökbe volt göndörítve és erős rózsaillatot terjesztett. Spridion nemrégiben még kegyence volt a szent császárnak, a mindenható

Zoe császárné azonban nem kedvelte és a határszéli várba száműzette. Úgy festett most a magyar urak között, mint a farkastanyára tévedt agár.

A centurion nagyúri fesztelenséggel szólította

meg a kevei várnagyot, próbáját adván ékesszólásának, mely őt a császárváros egyik legkellemesebb csevegőjévé avatta.

— Vitéz és nemes turk vezér, — szólt kellemes mosollyal, — szentnevű és győzhetetlen császárom, a népeket boldogító Konstantinosz felséges parancsára elhoztam és átadom neked őt, ki az üdvözítő keresztségben a Zenóbia nevet nyerte és aki, ha Léda leányaként Spárta fejedelmi székén ül vala, bizonyára nem ad okot Priamosz büszke várának pusztulására, mert erénye győzedelmesen versenyzik szépségével. És midőn őt a te hősi karod védelmére bízom, nem titkolhatom el, hogy fájdalmas gyönyörűséggel, vagy helyesebben szólva: gyönyörteljes fájdalommal tölt el a gondolat, hogy a római birodalom szent egéről letűnt egy szeretetreméltó csillag, mely ezentúl az íjas turkok viruló hazájának fog világítani.

(A görögök magukat állhatatosan rómaiaknak, a magyarokat pedig turkoknak nevezték.)

A centurion finom ékesszólása egyébként kárba veszett; a kevei várnagy éppen csak egy pár szót értett görögül.

Ajtony leánya partra szállott. Arra a földre, amely, mikor utoljára érintette gyermek-cipellőjével, még a Marosig és a kanizsai révig az ő édesapját uralta.

A leány fejét sűrű fátyol takarta, a termetét pedig testhez álló fehér bársonyköntös, melyet az állától az aranysarujáig arasznyi széles pávaszemhímzés ékített. Meglátszott rajta, hogy erre az

alkalomra külön kiöltözött. Vele jött az öreg dajkája és szerecsen udvarnoka.

— Ki az, aki értem jött Marosvárról? — kérdezte Zenóbia.

Márton előrelépett.
— Én vagyok, — mondta. — Te vagy az a leány, aki az Ángyika névre hallgat?
— Én vagyok, — válaszolt a leány.

Ekkor kezének egy kecses legyintésével hátravetette a fátyolát és megmutatta mosolygó arcát.

A Vénus-ördög!

Ő az! Az övé a márványfehér arc, a tömör áll, az idegen metszésű, nagy szem, az övé a titokzatosan és szomorúan mosolygó száj...

E pillanatban már beteljesült a Márton végzete. Nem értett a tettetéshez és a melléhez szorította a kezét... Odabenn félelmes erejű kalapálást érzett. A keblében már akkor javában dolgoztak ifjúságának fölszabadult démonjai, hogy összezúzzanak mindent, aminek eddig élt.

Ángyika különös mosollyal nézett az ifjú szemébe és így szólt magában:
— Tetszem a szép barbárnak .. .

Időközben kirakták a hajóból a leány úti sátrát és öt óriási bőrzsákját.
144

A görög urak udvariasan kitértek a várnagy meghívása elől. Tudták ugyan, hogy a szomszédjaik, miként az összes keleti barbárok, föltétlenül tisztelik a vendégjogot és hogy nyugodtabban lakmározhatnak a kevei vityillóban, mint a császár őszentsége márványpalotájában, ahol már nem egyszer kevertek mérget a vendég poharába; de azt is tudták a görögök, hogy a magyar urak, ha lerészegednek, vad legénykedésben lelik a kedvüket.

Miközben a keveiek a várba kalauzolták az utasokat, Ángyika dajkájához simult és félénk nagy madárszemével kíváncsian és szomorúan nézett körül.

A vár palánkos agyagbástyája olyan volt a szürkületben, mint egy óriás ragadozó állat korhadó állkapcája. A kapu fölé egypár emberfej volt kitűzve, intő példájára minden szárazföldi és vízi betyárnak. Odabenn kicsi nádkunyhókat és viskókat látott csak. Az alacsony házajtók előtt abaszűrös, zord tekintetű emberek kuporodtak,

Ángyika epedő lelke előtt ekkor megjelent a császári Bizánc mosolygó, enyhe alkonyának képe, hol bíborszínű pára borul a platánokra és a lehunyó nap megcsókolja az Aranyszarv márványpalotáinak kupoláit... És Ángyika elkezdett keservesen sírni.

VII.

Egynapi pihenő után Ajtony leánya útrakelt vezetőivel Marosvár felé. A Konstantinápolyból jött cselédeken kívül még csak három kevei szolga kísérte az utasokat, sátorhordó lovakkal.

Minél tovább haladtak a rettenetes kevei homokpusztában, annál jobban elszorult Ángyika szíve. Régóta nem látta a hazáját és most olyasmit képzelt, hogy az egész ország ilyen, amilyennek első pillantásra látta. Sívó buckák váltakoznak mély katlanokkal, kopár homokmezők vad szakadásokkal. Sehol egy bokor, egy fa. Az anyaföld meghalt; porával bús szellők játszanak.

Ajtony leánya gyermekkora óta az arany Konstantinápolyban élt, a Porfirion-palota udvarhölgyei között. A világ fővárosában teli szívta ifjú tüdejét a hanyatló kultúra aranyködös, mámorító párájával. A félbarbár gyermek testben, lélekben Bizánc leányává lett és szívében bizánci vágyak rügyeztek. Miként a napraforgó a tündöklő csillagzat felé, úgy fordultak az ő álmai is hívő

áhítattal a nagy Konstantinosz tündérvárának

belső palotái felé. Ő is előkelő udvarhölggyé akart lenni. Olyanná, aki ragyogó brokát-köntösben jelenik meg a Szent Ístván-templom asszonyi karzatán, ahonnan a felséges Auguszta nézi a hippodrom szemkápráztató játékait. Ő is kecses merevséggel akart hajlongani a milliárium kőlugasai alatt, ahol udvarias suttogássá tompul a beszéd és ahol az illendőség megfagyasztja a mosolyt. Alkonyatkor szőnyeges bordájú bárkán akart evezni a Márvány-tenger tükrén, illatos vánkosokra dőlve, szenvelegni lankadtságtól pihegő kebellel. Forogni akart a szivárványszínű örvényben, melyet előtte ismeretlen erők mozgattak.

A konstantinápolyi divathölgy most ott ült új útiruhájában a szaporán poroszkáló magyar ló hálán és megszégyenülten nézte a sivár pusztát.

Az is fájt a leánynak, hogy a vezetője láthatólag nem törődött vele. Márton az indulás percétől kezdve mindig egy nyíllövésnyire a csapat előtt ügetett, az utat kémlelve. Hogy elzavarja a szomorúságát, Ángyika maga mellé szólította Omodét.
— A te urad ugyan gondoskodik a biztosságunkról, de a szórakoztatásunkkal vajmi keveset törődik. Mi a különös ember neve?
— Mártonnak hívják.

Ez a kurtán odavetett válasz meglepte a

leányt. A görög szolgák mindig így kezdik a mondókájukat: Ha élnem és beszélnem szabad...
— Milyen nemből ered? Milyen rangot visel a magyarok közt?

Omodé azonban ezúttal szűkebb szavú volt, mint rendesen.
— Nem hiszem, hogy Márton úr szívesen venné, ha erről beszélnék.

— De azt csak megmondhatod, hogy miért nem visel fegyvert? Nálatok a szolgák is kardosan járnak.
— Fogadása tiltja, — mondta az öreg.

Ángyika elfogadta ezt a magyarázatot. Akkoriban már sűrűn jártak Konstantinápolyba a szent sírhoz zarándokló frank csapatok, kiknek vezetőit a görögök (a frankok barbár címén) együttesen grófoknak nevezték, és azoknál nem voltak szokatlanok a hóbortosnál hóbortosabb fogadalmak. Akadt olyan gróf is, aki fényes fegyverzetben, de mezítláb tette meg a Jeruzsálembe vezető utat. A grófoknak nevezett emberek mindenütt, ahol megfordultak, kellemetlen feltűnést keltettek szörnyű tudatlanságukkal és barbár vadságukkal. A konstantinápolyi fórumokat ékesítő, Rómából és Hellászból hozott antik szobrokat bálványoknak nézték, és olykor egymást is, merő legénykedésből, halomra öldösték. A császári udvarnál nevetségeseknek és megvetésre méltóaknak találták őket, de mi

tagadás benne, a hölgyvilágot mégis csak érdekelték az óriástagú barbárok.
— És ha ellenség ütne rajtunk? — folytatta a faggatást a leány.
— Nyugodt lehetsz, leányasszony. Márton úr oldalán bátrabban járhatod a pusztát, mint ha a konstantinápolyi császár ezer cifra léhűtője lábatlankodnék
körülötted.

Ennél kevesebb is elég lett volna arra, hogy felköltse egy leány kíváncsiságát. És minél tovább haladtak útjukon, annál inkább megerősödött benne a meggyőződés, hogy Márton akaratának egész láthatatlan szolgahad engedelmeskedik, mely az utat egyengeti előttük és a távolban körülröpdösi őket, mint az őrszellemek serege. Az útjukon mindenütt ott találták a besenyő lovak patkójának nyomát. A vízcsapásokon rőzséből rögtönzött átjárók tanúskodtak előre száguldozó útmestereik gondosságáról. Olykor föl is tűnt a szemhatáron egypár rojtos

kopja; de ha közelebbről érték őket, úgy eltűntek megint, mintha elnyelte volna őket a föld.

Este az asszonyok számára sátrat vertek egy kis homokkatlanban. Mialatt a szolgák tüzet raktak és a dajka megfőzte az estebédet, Márton egyedül állott egy távolabbi dombtetőn és az alakja szinte gigásszivá nyúlt az alkonyi égen.

Egyszerre neszt hallott maga alatt: Ángyika, Omodé kezére támaszkodva, megmászta a dombot. Most mellette állott.

— Uram, — szólt a leány, szertartásos meghajlással és édes mosollyal, — te oly szorgosan őrködöl biztosságom fölött és annyi általam meg nem érdemelt jóindulatot tanúsítasz irántam, hogy meg merem kockáztatni a kérést, tetéznéd szívességedet még azzal, hogy megosztod vélem szerény lakomámat.

A görög udvariasság áradatába egy parányi csepp gúny is vegyült...

A kanonok nem tudott mit válaszolni. Ángyika aztán, hogy elpalástolja saját zavarát, a csillagos eget nézte és felvidult, mikor megismerte ugyanazokat a csillagképeket, amelyeket fülledt nyári éjszakákon annyiszor nézett a császári palota márványteraszairól. Omodé sorra megnevezte neki az égi vándorokat.

— Ihol a Rétszagoló csillag, — az a ködösszemű ott, a Göncöl alatt, a Rónaőrző... Egymás mellett van a Keresztbe néző, az Árvaleány pillantása és a Nehézlábú csillag... Ott megy a Darvak vezére, ott lapul meg a Kullancs... A Fejér köz alatt van az Aranyhajú, alatta a Leányszemű... Ihol a Szilkehordó, a Hármaslevelű, a Vérszemű ... Az a kicsi sápadt, ott a domb fölött, a Magyarok csillaga... Úgy mondják az öregek, hogy annak előtte erősebben tüzelt és magasabban járt...

Estebédhez szólították őket s azért lementek a völgybe. Miután letelepedtek a szőnyegre, melyet a szolgák a bársonyos homokra terítettek, Ángyika megtöltötte a kis aranypoharát ciprusi borral és megnedvesítette vele az ajkát, aztán odanyújtotta Mártonnak.

— Megízleltem és most már nem kell félned a méregtől, — mosolyogta bizánci udvariassággal.

Az első kérdés, melyet a vezetőjéhez intézett, így hangzott:

— Titokban talán tudatlannak fogsz nevezni uram, ha azt kérdezem tőled, hogy van-e édesanyám városában hippodrom?

— Nem tudom, hogy mi az, — válaszolt Márton lángvörös arccal.

— Nem tetszett neked még Konstantinápolyban járni? — kérdezte a leány kis szünet után.

— Nem.

Ángyika elmosolyodott, — de aztán jóvá tette akaratlan illetlenségét s az aranyvárosról kezdett beszélni. Ekkor aztán elemében találta magát. Tudta az összes császári hercegnők nevét. Ó, a porfirogenéták! Oly kevélyek és szépek, mint a szentképek, amellett veszedelmesek és kiszámíthatatlanok, akár a fényesszőrű fenevadak, melyeket a császári kertekben őriznek... Zenóbia ismerte a császár sokat irigyelt kegyenceit is, a hatalmas logetétákat, akolitákat és protospatairokat, a fodroshajú, aranyvértű nagyurakat, akik barbár zsoldoslégiókkal vívatják a csatáikat és mikor ellenség üvöltözik az aranykapu előtt:

elmésségeket mondanak a hölgyeknek és hurkot állítanak egymásnak a szent palota fekete márványtermében... És ismerte a fölkapott bölcselőket is, akik újabban megint mind Diogenesz tanára esküdöznek, de azért lángoló buzgalommal követik az udvari szertartás ezer parancsát... És ismerte a divatos elégia-költőket, a selyemtógás udvarosokat, akik

elmések és szószátyárok, szertartásosan merevek és kígyóhajlékonyságúak, csípősek és édeskések, a tisztelettől haldoklók és izgatóan arcátlanok...

Márton egyszer sem szakította félbe a leány fecsegését, hanem szomjas füllel itta he minden szavát.

Olyan kellemes, érces és mégis bágyadt hangja volt, mint az arany csengése. Ha szólt, Mártonnak az az érzése támadt, mintha aranyliliomok hulladoznának a levegőből. Ha hangosabban beszél, lángoló fénye van a szóvirágnak; ha suttog, akkor eltompul a fénye és bágyadt ívben, lassan hull alá. A fényes virágok ráesnek, keresztül futnak a testén, mint kavics a vízen. És ő tehetetlenül, édes borzongással tűri. Egyszer elkacagta magát Ángyika és kimutatta a nedves fogsorát, — ekkor fehér gyöngyök peregtek a Márton szívére, mint a sűrű hóesés.

Meglehetősen lassan utaztak. Tulajdonképpen csak reggel és délután voltak nyeregben. Az esték

már akkor rövidek voltak és naplemente után néha ködös pára ült a pusztán. Délben még perzselően tűzött a nap, de a tüze mohó és szomorú volt, a ragyogásában pedig ott kísértett már a mulandóság borús árnyéka.

Utazásuk harmadik napján különös találkozása volt Ángyikának.

Déli pihenőt tartottak egy óriás tölgyfa árnyékában és a leány, egyik kevei szolga kíséretében, bejárta a vizes ér partját, hogy virágot szedjen. Olyan csodálatos, nagy, karcsú és haragos virágokat talált itt, aminők nem nyíltak a császári kertekben. Kevély szűzekhez hasonlítottak inkább, mint palántákhoz és ha Ángyika egyiknek letörte a húsos szárát, olyanféle borzongást érzett, mintha életet ölt volna. Azért is tépdeste őket szívesen, mivel olyan leányosak és kevélyek voltak.

A magas nád miatt nem láthatott az ér túlsó partjára. Egyszerre aztán kíváncsivá lett, hogy milyen lehet odaát a világ és széthajtotta a zöld kévéket. És ekkor különös dolgot látott.

Vagy tíz lépésnyire tőle, egy domb tetején – valami avar vezér sírdombja lehetett – lovas alak állott mozdulatlanul. Asszony volt. Kevély, pompás és félelmetes asszony, olyan, mint azok az érctagú, karcsú amazonok, akik magas kőtalpon állva, évszázadok óta őrzik a konstantinápolyi hippodrom bejáratát.

Most összetalálkozott a pillantásuk. A lovas

asszony komoran, kérdőleg tekintett Ángyika szemébe. Szinte beledöfte és hozzákapcsolta a horgas tekintetű szemét, mintha magával akarná vinni Ajtony leányának képét.
– Ki ez? – kérdezte elálló lélegzettel Ángyika.

A következő pillanatban már eltűnt a jelenség a domb tetejéről. Csak a magas nád hullámzása mutatta, hogy merre vette az útját.
– Ki volt ez? – kérdezte Ángyika újból.
– Jaj nekünk! – kiáltotta a kevei ember,
– a pusztai asszonyt láttuk!

Ha fias sárkányt látott volna az ingoványban hömpölyögni, akkor sem lehetett volna nagyobb a rémülete.

A leány visszament a tölgyfa alá és letérdepelt Omodé mellé, aki éppen tüzet rakott.
– Omodé, – szólt hozzá, – mondd meg, milyen ereje van a pusztai asszonynak?
– Nagyobb az ereje, mint kétezer kopjás vitéznek.

A leány arca elhalványodott.
– És milyen az ereje Márton úrnak?
– Ha Márton úr akarja, Ángyika, akkor a pusztai asszony megoldozza a sarud piros szíját.

A leány arca erre kipirult.

Aznap tovább maradtak nyeregben, hogy elérjék a Temes partját. Az esti szürkületben Ángyika odaszólt a mellette lovagló Omodénak.

— Nézd, mi szalad utánunk?

Vén farkas poroszkált a csapat nyomában; a nyelvét kilógatta, a fülét meg hátracsapta, mint a fáradt kutya.
— Farkas? — kérdezte Ángyika.
— Nem hinném, hogy rendes farkas volna, inkább valami rongyon szedett rémnek nézném. Majd mindjárt a végire járok a mesterségének!

Omodé ezzel kétszer ráordított a vén ordasra:
— Isten! Isten! — A farkas nekirugaszkodott a nádasnak és nem is mulatta magát többet.
— Nem volt farkas, hanem ijesztő ember, nevetett Omodé. — A jóravaló farkas nem szalad meg az Úr nevének hallatára. Hanem akad itt a pusztán mindenféle csavargó nép, bájos mesterséghez értő mihasznák, azok állat képében riogatják az utasembert. Engem egyszer egy borjú hajnalig kergetett a nádasban... Akkor még nem tudtam a módját. De ha Isten nevét kiáltja az ember, akkor levedlik róluk az állatbőr és kitöri őket a nyavalya.

Mikor jó későn elérték a Temes partját, a paripák előtt nagy csapat fekete, tömzsi alak pattant föl, belevetve magát a vízbe.
— Nini, mennyi szerecsen gyerek! — csudálkozott Ángyika.
— Nem gyerek az, ha hód, magyarázta Omodé.
— A kunyhóik odaát vannak a szigeten, — egész várost építettek maguknak, meg nagy gátakat a

vízben. Siheder koromban még ezerszámra lakták a Temes partját, de amióta minden besenyő pecér hódprémes süveg alatt feszít, igen megfogyatkozott a számuk.

Szép enyhe éjszaka volt és estebéd után még
jó ideig ott ültek a parton, Ángyika sátra előtt.
A langyos szellő szárnyán különös hangok szűrődtek
elő a besenyő puszta méhéből.
— Valaki énekel, — mondta a leány.
— Nem hallom, — válaszolt Omodé. — Amióta
egyszer kupán váglak görög szekercével,
megereszkedett a fülem dobja. De meglehet, hogy
a vadleányok énekét hallod. Azok benn laknak
a szigeti erdőben. Velük van az erdő anyja és az
erdei csuda.
— Mi az erdei csuda?
— Ő szokta rémítgetni a favágó embert. Azt
se szereti, ha valaki baltával jár az erdőben.
A favágók, ha megrakják a szekerüket, egy tőkét
mindig ott hagynak a csudának, hogy megbékítsék.

A lábuk alatt megloccsant a víz és Ángyika
ekkor odahajolt az öreg vállára és susogva kérdezte
Omodétól:
— A vízben is vannak?
— De vannak ám! Vízi emberek, vízi leányok
és nádi bábák. A legszebb köztük Nádszál kisasszony.
A feketegyerek is itt lakik a vízben, aztán
még valaki, akiről jobb nem beszélni...

— Miért nem? — kérdezte Ángyika kíváncsi
borzongással.
— Ha hallja a nevét, akkor fölbukik a vízből
s akire ráveti a tekintetét, az meghal harmadnapra.

(A titokzatos vízi manó, akit Omodé nem
akart a nevén nevezni, a halászok réme, a Holtember
volt.)

Odaát a zsombékos parton lidérecfény libegett.
— Nézd, Omodé, nézd! — szörnyűködött
Angyika, aki most már mindenütt kísérletet látott.
— A Tűzember, — magyarázta az öreg. —

Kék ködmönös emberke, lámpás van a kezében.
Nem bánt senkit az istenadta, csak ugra-bugrál.
Míg hármat huppan, kívánhatsz magadnak valami

jót. Én egyszer egy Ete-kancát kívántam magamnak, de bizony a Tűzember máig is adósom vele.

Omodé alapjában véve nem sokat tartott a pusztai kísértetekről s éjjeli rémekről. De azért alkalomadtán beszélt róluk, hogy tudatlannak ne lássék.

Nappal jól megvolt a leány. Mulatságosnak találta Mártonnak, a szerelmes barbárnak különös viselkedését. Néha kötekedett is vele egy kissé, de olykor megszeppent az izzó tekintetétől. Este azonban, ha a hálósátrába vonult, nem kellett neki sem Márton, sem az édesanyja, hanem Konstantinápolyra gondolt és sírva fakadt. Ó arany Bizánc,

városok városa! Aki egyszer megízlelte ciszternáid vizét, annak lelkét örök honvágy epeszti utánad! – A dajkája addig babusgatta, míg álomba nem sírta magát.

Beszédes csak akkor lett, ha Konstantinápoly került szóba. A szeme fölragyogott, ha az udvari életről beszélt és mikor kiejtette Konstantinosz Monomahosz nevét, a hangja ájtatos suttogássá tompult.

A szent császár! Zenóbia tizenöt esztendeig élt a császári udvarban, azalatt négy uralkodó is váltakozott a trónuson, de szemtől szembe csak egyszer látta a keletrómai birodalom urát.

A szent császár benn él a palota-labirintusok néma méhében, irtóztató magányban, szédítő magasságban a hercegek fölött. De azért mindent hall és mindent lát. Ha emberek előtt mutatja magát, akkor mindenkinek le kell térdepelnie, a kezét pedig mindenkinek a szeme fölé kell tartania, mintha megvakítaná a császár ábrázatának fényessége. A trónuson kétfelől egy-egy aranyoroszlán áll. Mikor a császár leül, a két oroszlán kitátja a száját és bömböl. Az illendőség úgy kívánja, hogy ekkor mindenki úgy viselkedjék, mintha halálra ijedt volna.

Azt már nem mondta el Ángyika, talán nem is tudta, hogy tizenkét esztendővel ezelőtt III. Romanoszt agyonverte a komornyikja, aki aztán Paflagóniai Mihály név alatt maga lett császárrá.

Paflagóniai Mihályt később mint üvöltő őrültet el kellett zárni. Utódja, Kalafotosz Mihály, ácslegényből lett császárrá. Ennek kitolták a két szemét és kolostorba csukták. Azt sem mondta el Ángyika, hogy a mostan uralkodó Konstantinosz, a tulajdon családja orgyilkos merényleteitől rettegve, éjjelenként az Anémasz börtönének nevezett sziklapincékbe szokott zárkózni. Az illendőség úgy kívánta, hogy mindezekről ne tudjon semmit.

Amit Konstantinápolyról hallott, az forró epedéssel töltötte el a kanonok szívét. Mintha egy szivárványos tollú madár énekét hallgatta volna, távoli őserdők mesés szépségéről. Konstantinápoly! Ángyika elbeszélése nyomán egy ezertornyú tündérpalota jelent meg a lelki szeme előtt, amely templom is, várkastély is, amelynek márványfalait kék habok mossák és amelynek fantasztikus aranytornyai belefúródnak a bíboros égboltozatba...

Az érzékies erejű vágy, hogy Konstantinápolyt lássa, nem most fogta el első ízben Thonuzóba fiát. A keleti puszták gyermekeivel velük született a kalandos ösztön, mely delejes erővel vonzza őket a város felé. A becsületes rónát, mely első pillantásra kitárja egész lelkét, folyton ingerli és csábítja a bűnös titok, mely a város falai mögött lappang. A puszta fia lenézi a városi embert, de bűnös vágyakozást érez a város iránt.

Minden város egy körülfalazott rejtély neki; nincs nyugta tőle, míg vérpatakok és hullahegyek árán meg nem oldotta. Minden város egy ismeretlen asszony, aki gyilkos és mámorító ölelésre várja a férfit. Ha lehull a várfalak leple, olyan

kincsek kerülnek napfényre, amelyeknek sejtelme is mesés boldogsággal tölti el a sátorlakót.

Ez a kalandos ösztön jó ideig éltető kovásza volt a világtörténelemnek. Kicsalta székes pusztáikból a nomádokat, kalandorokat csinált a pásztorokból és hódítókat a kalandorokból. Most pedig minden lovasember szeme Konstantinápoly kupoláin függ, álmodozva és vágyakozva, mint a gyermek szeme a szivárványon. És előre csodálják már, magasztalják és irigylik a hőst, aki hódítóként fog bevonulni a világ fővárosának aranykapuján.

Ángyika kacér mosollyal nézett a szép barbár izzó szemébe és nem sejtette, hogy az idegen, édes illat, mely a ruhájából árad, felköltötte a sátorlakó ősök unokájának lelkében szunnyadó hódító ösztönt.
160

VIII.

Utazásuk utolsó napján, mikor már elhagyták a besenyő földet, veszedelmes kalandjuk akadt.

A Harangod partján kis utascsapat jött velük szemben. A nehéz nagy paripáikon is meglátszott, hogy napnyugati országból valók. A lovasok között három papi ember volt és egy fegyveres vitéz, kit két szolgája kísért.

A vitéz talpig font vasdrótba öltözött, az esetlen nagy csataménje is nemez-vértet viselt. Acélsisakját a nagy hőség miatt a nyeregkápájára akasztotta, a bozontos, sárga haját bőrsüveg takarta. Éktelen nagy kopjáját az egyik legénye hozta utána. A vitéz előkelő, nagyerejű és kevély harcos benyomását tette. Egyébként igen szép ifjú volt.

A német láthatólag egyike volt a lézengő vitézeknek, akiket már István király is fölös számmal csődített az országba. Péter király is kedvelte az idegeneket, de annál gyilkosabb gyűlöletet

éreztek irántuk a magyar urak. A lézengők, bár többnyire németek voltak, nem tartottak

atyafiságot semmiféle nemzetséggel és a zsold kedvéért a tulajdon fajtájuk ellen is szívesen hadakoztak.

Gyakran éltek vissza a vendégszeretettel és a duhaj viselkedésükkel megbotránkoztatták a nyugodt és méltósággal teljes puszta-lakókat. Hit dolgában igen türelmetlenek voltak és ha rajtuk állott volna, asszonyostul, gyerekestül halomra öldösték volna az ó-hitűeket. Pedig ők maguk is csak névszerint voltak új-hitűek; a felebaráti szereltet és az alázatosság tanáról igen félszeg fogalmaik voltak. Az ő vallásuk tulajdonképpen csak babonás bálványimádás volt, melyet egy-egy harcias hírben álló szentnek emlékével űztek. Nagyobb részben elszánt verekedők voltak, de az ő harci modoruk mindenkor nyers tülekedés volt csak. Nékik a háború nem eszköz, hanem cél volt és az erőpróba kedvéért egymást is úton-útfélen agyonverdesték. Aki közülük legtöbb embert döntött nyeregből, az volt a legkülönb legény. A hadi fegyelemmel nem törődtek és a seregvezetés mesterségéhez nem értettek. A hadi tudomány igazi nevelő iskolája a Volga melléke volt; a keményen fegyelmezett és egységesen vezetett seregeknek, amelyek onnan jöttek, soha sem tudtak ellentállni a nyugateurópaiak. A hunok és később a magyarok legyőzhetetlenek voltak mindaddig, amíg hívek maradtak őseik harci modorához. Kétszáz esztendővel később pedig a tatárok ugyanazzal a

hadimesterséggel hódították meg Magyarországot, amely mesterség valaha rettegetté tette az Árpádok hadát.

Mikor a két utascsapat összetalálkozott, Omodé óvatosan előre ügetett és tisztességtudóan rájuk köszöntötte az idegenekre a pax vobiscumot. A papok megállították az öreget és a Marosvár felé vezető utat tudakolták.

A lézengő vitéz tekintete ráesett Ángyikára. Mint olyan ember, aki mindig megteszi azt, ami éppen eszébe jut, keresztbe állott az úton, megállásra kényszerítve Mártonékat is. Márton gyorsan Ángyika és a német közé terelte a lovát.

— Mit kívánsz? — kérdezte latin nyelven.

A német az ő idegen nyelvén válaszolt és így nem értette meg senki. A kopjahordó legénye határvidéki német lehetett, ő értett magyarul és az ura tolmácsává szegődött.

— Az én vitéz uramat, — mondta a legény, — arra kötelezi a fogadalma, hogy tisztelje a szép nőket. Tudni akarja tehát, hogy megérdemli-e a te hölgyed a tiszteletét és követeli, hogy emelje meg a fátyolát.

— Ha keresztény zarándok az urad, — válaszolt Márton, — akkor menjen Isten hírével és ne sértse meg a leányukat azoknak, akiknek borából lerészegedett.

A szolga bosszúsan elkiáltotta magát

— És te azt hiszed, bolond, hogy én ezt el

merem mondani az uramnak? Tudd meg, hogy ez rambergi Diterik úr, aki arról híres, hogy lassan beszél és gyorsan üt.

A német úr láthatólag unta már a fecsegést és bölömbika hangján valami parancsot adott a szolgájának. A legény elnevette magát.

— Tudod mit mond Diterik úr? Ha tüstént meg nem mutatod az asszonyod arcát, pőrére fogja vetkőztetni.

A legény ezzel Ángyika széméhez kapott és letépte arcáról a fátyolt. A következő pillanatban már megingott nyergében és bezúzott koponyával, hörögve lefordult a lováról... Márton jóformán maga sem tudta, hogyan történt a dolog. Omodé adta-e a kezébe a bolgár bunkót, vagy ő ragadta ki az öreg kezéből? Mikor irtóztató erővel orrtövön sújtotta a legényt, tajtékzó

haraggal rikoltotta: Huj, te eb!
Mindez villámgyorsan esett.

A vasas ember elbődült, aztán kirántotta
hüvelyéből láncon függő pallosát és gyilkos dühvel
Márton felé sújtott. Az első ütést a kanonok
felfogta a bunkója vasnyelével. Másodikat már
nem ülhetett a vitéz, mert Omodé, mikor eszébe
vette, hogy komolyodik a dolog, hátulról a német
nyakába vetette a szőrpányvát és most hatalmas
rántással lelódította a paripájáról. A vitéz fuldokolva
és hörögve fetrengett a földön, sarkantyújával
rugdosva a gyöpöt. Nem igen tudta, hogy

mi történt vele, de azért szilaj erővel védekezett.

Ángyika szerecsen udvarnoka megfutott, hasonlóképpen
az idegen papok is. A másik német
szolga hangos siránkozással nézte az ura esését,
de közeledni nem mert.

A kevei legények a német fejére dobták a
szűrüket, majd megrohanták, hogy kicsavarják
kezéből a pallost. Jó ideig nem tudtak elbánni
vele; a vasas ember úgy rázogatta őket a levegőben,
mint a medve a testén függő kopókat.
Omodé ekkor néhányat rántott a pányván, a
vitéz vonaglani kezdett és most már kiengedte
zsibbadt kezéből a fegyvert.

— Ne bántsd! — kiáltotta Omodé, mikor
meglátta a kést az egyik legény kezében. —
Eleven medvét viszünk Becs uramnak és akárki
meglássa: kapunk érte egy vödör bort.

A keveiek megkötözték az elalélt vitézt és
rádobták a lovára, mint a lisztes zsákot. A kis
csapat aztán folytatta útját. Omodé azonban
előbb még megnézte a leütött legényt. Az már
akkor oda volt, csak a lába reszketett még.
— Ennek megadta kanonok uram az utolsó
kenetet, — mondta az öreg.
Azzal leköpte a holttestet. (Ez neki régi vitézi
szokása volt.)

Már a Harangodnál jártak, mikor még egyre
a fülükbe csengett az urát sirató fiú zokogása.

Ángyika egész testében remegve lovagolt a
védelmezője oldalán. Nem mert hozzá szólani,
mert Márton arcát most is eltorzította még a
harag, a szeme pedig eleven parázsként égett. A
folyó partján a leány mégis erőt vett magán és
szelíden Márton karjára tette a kezét.

— Uram, — mondta halkan, — nem tudok a
nyeregben ülni... A szívem megállott a félelemtől
és a fejem szédül, ha a vizet nézem... Ha
nincs a terhedre, uram, akkor végy magadhoz a
paripádra.

Márton szó nélkül maga elé ültette a leányt,
aztán beleterelte a csődörét a sekély vízbe. A meder
közepén meg kellett eresztenie a kantárszárát,
hogy megitassa a paripáját. Ángyika mégis szédült,
amint a kavargó vizet nézte és erőtlenül
odatámasztotta a fejét Márton vállához. Csak szívének
erős dobogásán és a kanonok nyakára font
karjának remegésén érzett, hogy van benne élet.

Mindig a vérében fetrengő németet látta maga
előtt. A gondolat, hogy a kemény kar, mely most
vasabroncsként fonta körül, ő érte vért ontott:
fogvacogtató félelemmel töltötte el, de egyszersmind
mámorossá is tette. A cicomás babából nő
lett; boldognak és bűnösnek érezte magát. Kinyitotta
a szemét és lázas, édes meghunyászkodással.
makacs, ittas pillantással kereste a Márton tekintetét,
mint a szarvasűnő, a melynek párja gyilkos
tusában győzött.

Egyszerre sok ember között találták magukat;
ott voltak Csanád várának kapuja előtt.

Nagy népcsődület volt a parton: a marosváriak
a püspöküket búcsúztatták éppen. Gellért
úr ott ült négylovas szekerén, az emberek pedig

megostromolták a kocsit, hogy kezet csókoljanak szeretett mesterüknek.

Az elmúlt napokban nagy dolgok történtek az országban és Gellért úr elérkezettnek látta a pillanatot, hogy a királyhoz siessen, boldogtalan velencei földijéhez, aki megfoghatatlan elvakultságával veszedelmet hozott a kereszténység egész ügyére. Olyan veszedelmet, amelynek nagyságát csak az egy Gellért püspök fogta föl.

A püspök szenvedőnek látszott. Az utóbbi napokban keményen sanyargatta magát, hogy a tulajdon tiszta és gyönge testén torolja meg azt, amit mások vétettek, akik tisztátlanok és erősek voltak. Az imént már elbúcsúzott kedves kanonokjaitól, egyenként szólva hozzájuk, azzal a meleg és atyai szelídséggel. mely meghódított neki minden szívet. Az ő túlfinomult lelke megsejtette már akkor, hogy e földön nem fogja többet viszontlátni azokat, akiket a fiainak nevezett. De azért a búcsú pillanatában is meglepően nyugodt, szinte vidám volt. A nyugalma bátorságot öntött a papjai szívébe, a jókedve pedig fölséges bájt kölcsönzött élesmetszésű, olaszosan barna arcának.

Mikor már a szekéren ült, a toronyi őrök hangos tülköléssel jelentették, hogy jönnek a várva-várt utasok. Gellért úr ekkor megállította kocsiját.

Ángyika lesiklott Márton lováról, egyenesen az édesanyja karjai közé. És a két nő, megfeledkezvén egy pillanatra nagy rangjáról, hangos zokogással ölelte át egymást.

A kanonok nyeregből szökött és hajadon fővel lépett mestere elé.
— Levágtad a pusztai asszony haját? — kérdezte a püspök.

Márton kivette tarisznyájából a vastag, ércfényű hajkígyót. Most is, a szent papok jelenlétében,

bűnös és édes illatot árasztott még magából.
— Összetörted a bujdosók bálványát?

Márton megmutatta a fehér kődarabot. Rajta
volt a bálvány szájának gödrös szegélye és a
kíváncsi papok fejcsóválva tapasztalták, hogy az
arcátlan törmelék most is mosolyog.

Gellért úr az ifjú kanonok fejére lette a kezét.
— Nézz a szemembe, fiam!

Tizenkét nap alatt, míg künn járt a pusztán,
egészen elváltozott a Márton ábrázatja. A tekintete
tüzes és erős lett, a bőrét barnapirossá perzselte
a nap, a két szemöldöke között pedig rövid,
mély redő mutatkozott.

A püspök arca végtelenül elszomorodott.
— Az ispánné leánya megkerült, de nem

veszett-e el az én kedves fiam? — kérdezte oly
halkan, hogy az egy Mártonon kívül senki sem
hallhatta.

A kanonok nem bírta el mesterének tekintetét.
Lehajolt és hogy zavarát palástolja, meg
akarta csókolni a püspök kezét. És ekkor hihetetlen
dolog történt; Gellért úr, a nagyhatalmú
püspök, kinek hírneve már akkor messzi túlszárnyalt
az ország határain, megelőzte Mártont
és maga csókolta meg legifjabbik kanonokja
kezét, mondván:
— Emlékezzél meg róla: alázatosaké a
mennyeknek országa.

Azzal útra kelt Székesfehérvár felé.

HARMADIK KÖNYV

I.

Az erdélyi határhegyek felől, ahol Töhötöm

unokái, Bajna és Baja voltak az urak, akkoriban vérvörösen kelt föl a nap. A marosi papok és szerzetesek sápadt arccal néztek össze: érezték, hogy szörnyű szélvihar van kerekedőben. Nem mertek erről beszélni, de már nem kételkedtek benne, hogy a Gellért püspök által megjövendölt nagy megpróbáltatás ideje elkövetkezett.

Minden megváltozott; minden. A vallásban buzgólkodók elmaradoztak a templomból, tüzet őrizni; a denevér-hitűek pedig ott térdepeltek az oltár előtt, tüntető buzgalommal verve a mellüket. A templomok kapui előtt idegen, izzószemű, félelmes alakok ólálkodtak. Künn, a nyári szállásokon, a cserények és halásztanyák körül, az erdei vadászok között döngés és búgás támadt, mintha rajzásra készülne a méhkas. Éjnek idején fenyegető hangzavar hallatszott be a rónáról. A székesegyház tornyáról látni lehetett a titokzatos árnyékokat, amelyek végigsuhantak a pusztán, őrtűztől őrtűzhöz.

Közbe a vidéki esperesektől egyre érkeztek a panaszok a népámítók és földosztók izgatása ellen. Idegen emberek jártak szállásról-szállásra, furfangos, vidám fickók, akik jól tudtak beszélni a nép nyelvén. Azok boros kulaccsal a kezükben köszöntöttek be mindenkihez, kezet fogtak a szolgákkal is és a bellusi Vata nevében új földosztást és szabad vadászatot ígértek. Szilzengen a bellusi követek ki is csődítették a népet a papi földekre s ott pontosan rovásra vették, hogy ki mennyi legelőt és hány eke szántóföldet követel magának.

Mint szaggatott kürthangok a szélvész zúgását, úgy üvöltötték túl az országos forrongás zaját a rutén határról érkező hírek. András és Levente, az idegen földön bujdosó Árpádfiak, sereget toboroznak a hegyek közt. Jönnek, jönnek! Lángba borítják az eget és vérrel mossák le a hűbérré lett ország gyalázatát. Visszahozzák a régi törvényt, a régi dicsőséget és kisöprik a határból az idegen szemetet. Jönnek, haj, jönnek!

Sok szem fordult északnak, kémlelve az út porát és sok kéz kereste a kard markolatát.

Egy-két nappal azután, hogy Márton a határra indult, nagy számmal kezdtek Marosvár alá gyülekezni a tiszamelléki és erdélyi urak, akiket Vata tanácsba hívott.

Valamennyien nagy fegyveres kísérettel jöttek és a sátraik csakhamar elborították a rétet a Maroson

túl. Az urak mindennap reggeli mise után lóháton tanácskoztak a táborban. Egy pár várispán is volt köztük és sok királyi ember. Az indulatos zúgásuk olykor behallatszott a városba és nem egyszer úgy látszott, hogy véres összecsapásra kerül köztük a dolog. Egy hétig nem is tudtak megállapodni semmiben, közbe pedig egyre növekedett a számuk. A Gyulafiaktól várták a döntő szót és Vata úrtól, akik hír szerint már útban voltak Marosvár felé.

Napközben örökös lónyerítés és tülkölés verte föl a monostorok csöndjét, éjjel pedig énekszó és kobozpengetés. A jó Fülöp apát meg is botránkozott a viselkedésükön és vasárnapi szónoklatában dörgő hangon kelt ki a borral részegeskedők és a regősökkel mulatozók ellen. Mialatt még beszélt, az oltár előtt álló urak közt híre ment, hogy odakünn, a templom piacán, olyan daruszőrű paripa látható, amelyhez fogható még nem itta a Maros vízét. Erre aztán egyenkint kiszállingóztak a templomból. Fülöp atya odabenn Sodoma sorsával fenyegette a marosi tábort; az urak pedig azalatt odakünn nagy gyönyörűséggel veregették a szép paripa nyakát és szakértően nézték a lábát

– Ó, jaj nekem, – kiáltotta ekkor a bencés fejedelem, szent haragjában kettéhasítva mellén a köntöst, – jaj nekem, hogy olyan embereknek kell hirdetnem Isten igéjét, akik

lovakon és istállókon kívül nem értenek semmihez!

Megjegyzendő, hogy Fülöp úr ezt latinul mondta, a mellette térdeplő tolmács aztán megmagyarázta a népnek, hogy miért haragszik a szent atya.

A szóban forgó daruszőrű paripa hátán ama bellusi Vata ült, akit a tiszai urak akkoriban vezérükként tiszteltek.

Az Árpád hercegek pártja nagyon megerősödött a táborban Vata megérkezésével. Ez a vitéz, eszes és mindenki előtt kedves nagyúr egymaga fölért egy egész sereggel. Barna arcú, tüzes szemű, szép szál ember volt. Rettenthetetlen bátorságú férfi hírében állott, de amellett úgy tudta cifrázni a szót, mint nem sok egyházi doktor. Tanácskozás közben mindig megőrizte a furfangos jókedvét, akkor is, ha az ellenesei a dühtől toporzékoltak; a tréfás mondásaival és a lovas életből vett jóízű hasonlataival pedig jobban meg tudta győzni a kételkedőket, mint más ember a hosszú lére eresztett orációival. Mivel nagyúr létére szívesen fogott kezet a közemberekkel is, kiket édes magyar véreinek nevezett, a szegény emberek akár a tűzbe is elmentek volna érte.

Most már csak az erdélyi magyarokat, Baját és Bajnát várták a táborba. A kemény Gyulafiakról tudvalevő dolog volt, hogy az Árpádokhoz szítanak. Töhötöm vezér nemes véréből eredtek

és magyar gőgjük sokkal nagyobb volt, semhogy urukként tisztelhették volna a velencei kalandort, aki olasz mintára rendezett palota-forradalom révén lett István testőrző kapitányából Magyarország királyává. Ők sohasem hódoltak meg Péter előtt és a mióta a velencés a fejére tette a koronát, az erdélyiek szabad urakként éltek a hegyek közt.

A nagy izgatottság, mely akkor a levegőt perzselte, csakhamar lángot vetett a káptalan iskolájában is. Egy Marót nevű növendékpap az éneklecke után, társai nagy gyönyörűségére, magyar éneket fújt. Holmi kóborló regőstől tanulhatta a dalt, mely a honfoglaló pogányokat dicsőítette. A jámbor énekmester Valter annyira megbotránkozott ezen az istentelenségen, hogy megütötte az ifjút.

A Türje neméből való Marótnak ekkor a fejébe szökött a forró vére és a hegedűjétketté törte a jámbor mester koponyáján. Tasziló prépost irgalmatlan szigorúsággal sújtotta a lázadót. Véresre korbácsoltatta és az altemplom tömlöcébe záratta, egyszersmind kihirdette az iskolában és a káptalanban, hogy a magyar beszéd (ritus gentium) és a népköltések éneklése (falsac fabulae rusticorum) — ostorozás terhe alatt tilos.

Gellért püspök mindezekről nem tudott semmit. Ő már akkor jóformán nem is élt földi

életet, hanem hajnalig tartó imákba mélyedten könyörgött az Úrnak, hogy távoztassa el a kereszténység ifjú vetései fölött összetorlódó zivatart.

A viszálykodó urak aztán váratlanul megállapodásra jutottak. Ugyanis szavahihető követek érkeztek a táborba, akik szörnyű hírt hoztak: a velencés Péter tőrbe csalta Baját és Bajnát és felköttette Töhötöm unokáit, akár az útonállókat.

Erre egyszerre lecsillapodott a nagy forrongás: az egész táborra halálos csönd borult.

A bellusi Vata volt az első, aki megszólalt a gyűlésen. Paripáján a térség közepére vágtatott, ott kivonta széles, görbe kardját és harsogó hangon kiáltotta:

— A velencei Péter nekem nem királyom.

Ha van itt vitéz, aki uraként tiszteli a sehonnait,
az mérje össze velem a kardját.

Háromszor is megismételte a kihívást, de az ispánok és nagyurak közül már akkor egyik sem vallotta magát a király emberének.

Másnap a tábornak már csak hűlt helye maradt a réten. Éjjelre fölszedték a sátorfájukat, hajnalban pedig a sokféle had fölkerekedett és északnak vonult. Vészes süvöltéssel, dühös sietséggel, útjukban újabb és újabb rajokkal szaporodva, mint a költözködő vadludak, szállottak Abaúj felé, ahol már akkor vérpirosan csillogtak Endre és Levente táborának őrtüzei.

Pirkadáskor pedig irtóztató dulakodás zaja és ordítozás verte [öl a város csendjét, mintha ezer éhes farkas marcangolná egymást az utcákon.
A Vak Becs báránykái közül vagy százötvenen fölzendültek, agyonverték a tisztjüket, aztán kitörtek a városból és Vata elvonuló seregéhez csatlakoztak.
Délfelé a vár falán őgyelgő emberek fekete füstoszlopokat láttak az északi szemhatáron.
— A tömpösi monostor ég! — mondták.

Aztán balkéz felől még egy, jobbkéz felől pedig még két távolabbi füstfelhő látszott. Mindegyik felhő egy-egy templom pusztulását jelentette.
Tasziló prépost ekkor meghúzatta a harangokat, hogy könyörgő imához szólítsa a hívőket.
Gellért püspök pedig váratlanul megjelent a káptalanban és parancsot adott, hogy állítsák elő az utazókocsiját. Székesfehérvárra akart menni a királyhoz.
Ekkor jött meg Ángyikával Márton kanonok.

II.

Esti zsolozsmázás idején az ifjú kanonok a székesegyház előtt összetalálkozott Omodéval.

— Uram, — szólt az öreg, — állapodj meg, mert nevezetes újságot mondok. Tudd meg, hogy a lézengő vitéz, kit lefüleltünk a Harangod partján, nem közönséges német ám, hanem ő a marosvári új ispán. A kevei legényekkel átkutattuk a nyeregiszákját, de pénzt nem találtunk benne, csak egy nagy pecsétes levelet találtunk. Abban meg van írva, hogy ezentúl rambergi Diterik lesz a marosvári ispán... A Csanádné deákja elolvasta... Azt mondja, rajta van a levélen Péter király kezevonása is... Mikor ezt megtudtuk, ahányan voltunk, annyifelé szaladtunk. A deák azonban megoldotta a német ispán békóit és elvezette Vak Becs uramhoz. Becs uramnak leesett az álla, mert biztosra vette, hogy ő lesz az új ispán.

Omodé aztán kurtán elbúcsúzott a kanonoktól és egy pár fiatal legényhez csatlakozott, akik kurjongatva botorkáltak az utcán. A részeg

emberek a Vak Becs báránykái közül valók voltak. Amióta meghalt a nagy ispán, senki sem bírt a testőreivel. Megszállották Csanád boros kamaráját és reggeltől estig részegeskedtek.

A lármás emberek elvonultak és Márton egyedül maradt a csendes utcán. Az éjszaka sötét volt és enyhe. A székesegyház felé akart menni, de a szelíd, tompa, vörös fény, mely az ispáni palota ablakából kiáradt, magához vonzotta, mint az éjjeli pillangót. Márton megállott az utca árnyékában és sokáig nézte az ablakot. A sűrű farácson keresztül látható volt egy darab a szobából. A falakat és a mennyezetet piros szőnyegek fedték. Valami nagyon puha, illatos asszonyi fészek lehetett.

Most halk, egészen halk lantpengetés hallatszott odafönn, aztán megszólalt egy lágy női hang, csendesen, mint az álmos madár csicsergése. Aki életében csak egyszer is hallotta már ezt a fátyolos, szomorú bájjal telt aranyzengésű hangot, annak meg kellett ismernie Ángyika hangját. Valami divatos görög dalt dúdolgatott, amelyben

Lampszakoszról volt szó. Annyi fojtott tűz, annyi mohó vágyakozás, annyi reménytelen szomorúság volt a dalban, mint magában a párás őszi levegőben, melyet lihegve szítt magába Márton.

Ekkor perzselő lány csapott föl a kanonok szívében.

— Az enyém lesz, az enyém lesz, — mormogta, — az életem árán, az üdvösségem árán!

Egy kéz nehezedett a Márton vállára. A Tasziló prépost keze.
— Ha a látásodat kísérti a gonosz, akkor tépd ki a szemedet. Ha a hallásodat kísérti, akkor önts ólmot a füledbe. Mert bizony mondom neked: jobb, ha elveszted a látásodat és a hallásodat, sem hogy utat engedj a gonosznak a lelkedbe.

Mikor a székesegyház harangjai megkondultak, hogy reggeli szent misére szólítsák a hívőket, a templom pitvarában álló nagy feszület alatt szőrcsuhás vezeklő ember térdepelt.

Márton kanonok volt. Már éjfél óta ott térdepelt. Azóta alig mozdult meg egyszer is. Arcát a kereszten függő Megváltó lábához szorította és látszólag buzgóan imádkozott.

A vezeklést a penitenciárus mérte rá, Tasziló prépost. Azelőtt való este meggyóntatta Mártont s miután megtudta a harangodi kaland részleteit, így szólt hozzá:
— Vétkeztél, fiam, de a vétked meg fog bocsáttatni. Ha embert öltél is, annak vére ne szálljon a fejedre. Téged megejtett a kevélység ördöge. Tagadd meg a gonoszt, alázkodjál meg porig az igaz Isten előtt és én föloldozlak a bűnöd alól.
— Úgy legyen, atyám, — válaszolt Márton.

— Holnap reggel, ha véget ért az istentisztelet, betetőzöd megalázkodásodat a hívők gyülekezete

előtt, azután megtisztítalak a bűntől az Úr testével...
— Köszönöm, atyám.

Most ott térdepelt a templom pitvarában. — Imádkozni akart, de nem tudott. A kereszt lábánál is bűnös álomképek kísértették. Jóformán azt se tudta, hol van. Olyanformán érezte magát, mintha puha fellegágyon nyújtózkodnék, a lelke pedig beleolvad, megsemmisül egy gyönyörteljes gondolatba. Újból megálmodta közös útjuk minden egyes részletét és a visszaemlékezés mámorossá tette. Megcsókolta a fakeresztet és nem tudta, hogy mit érint az ajkával. Olykor felriadt a lelkiismerete és kétségbeesett kísérletet tett, hogy kiragadja magát kéjes ernyedtségéből. Így két percig értelmetlenül mormogta az imádság megszokott szavait, de aztán csak belesüppedt a szivárványszínekben lángoló, forró és kábító illatú ködbe...

Az istentisztelet véget ért. A káptalan papjai hosszú, páros sorban vonultak a templom pitvarába. Az élükön haladt a prépost, kurtanyelű bőrostorral a kezében. Tasziló úr rátette a kezét Márton vállára.
— Kelj föl, fiam!

Márton fölemelkedett és káprázó szemmel nézett körül, mintha mély álmából riadt volna

fel. A papok mögött a kíváncsi hívők nagy tömege tolongott.

Tasziló prépost ekkor megcsókolta az ostort és odanyújtotta az ifjú kanonoknak.
— Alázkodjál meg az Úr nevében, jámbor testvéreid lelki épülésére.

Márton ösztönszerűen a kezébe vette az ostort, két egyházi szolga pedig megoldotta a köntösét, úgy hogy övig mezítelenen állott a kereszt alatt.

A tétovázó tekintete ekkor megérintett két emberi arcot. Az egyik Diterik arca volt, a német ispáné, a másik Ángyikáé. Mindegyik

arcból egy-egy ijedt szempár meredt a kanonok felé. A német is, Ángyika is tüstént megismerték Mártont és mind a ketten most tudták csak meg, hogy a pusztai vitéz papi ember. A német arcát eltorzította a megszégyenülés és a megvetés, a leány arcát pedig hófehérre festette a fájdalmas csalódás.

Márton kanonok, mikor maga előtt látta az egyetlen nőt, akit szeretett és az egyetlen férfit, akit gyűlölt, lassan meglóbálta kezében az ostort, aztán Tasziló prépost lába elé ejtette.
— Nem akarom! — mondta halkan.

A papok rémülten néztek össze.
— Mit mondasz, fiam? — kérdezte Tasziló sötét nyugalommal.
— Nem akarom! — ismételte Márton, ezúttal már fölemelt hangon.

Halálos csend lett a pitvarban. A prépost egy pillanatra lehunyta a szemét. Majd hidegen szólt: .
— Kötözzétek meg a lázadót!

Az egyházi szolga, aki megrohanta Mártont, úgy érezte, mintha óriás vaskalapács vágódnék a fejéhez, aztán elsötétedett körülötte a világ és ő hanyatt esett a pitvar kövein.

Márton ott állott a kereszt alatt, övig mezítelen testtel, a dühtől vonagló ajakkal, kihívóan és bőszülten, harcra és halálra készen. Széttéphetik, de meg nem törhetik. Olyan förtelmes volt, mint a végső tusára készülő vadállat, és olyan fenséges, mint a pogányok harci istene.
— Ne bántsátok! — mondta Tasziló prépost.
— Vezessétek a börtönbe.

Márton megértette, hogy senki sem akar rá kezet emelni és önként követte a porkolábot.

III.

A székesegyház főoltára mellett keskeny kőlépcső vezet le az altemplomba.

Ott lenn, a föld gyomrában, oltárt emeltek az új hit legbúsabb misztériumának, ott van a szent sír kápolnája. Az örök alkonnyal kis mécses küszködik; gyér világa oly reménytelenül pislog, mint a haldokló ember lelke. Alacsony barlang fekete szájában pihen a Megváltó fehér kőteteme. Rémes magányában, szörnyű mezítelenségében Kain fiainak leggyászosabb áldozata.

Az altemplomból alacsony, bolthajtásos sikátor vezet a börtönpincékhez.

Mikor Mártonra rázárták a vasajtót, sötét, szűk veremben találta magát. A bolthajtásba tört keskeny kőcsatorna végén vasrácsos lyuk vezet a szabadba, azon át némi világosság szűrődik a tömlöcbe.

A falon fekete feszület függ, a Krisztus tövis koronás képmásával. A kép nyers faragás, a tagjai idomtalanok, de a haldokló test szenvedését, a dermedő izmok végső vonaglását rémes igazsággal ábrázolja.

A kanonok úgy járt föl s alá a szűk falak között, mint a verembe esett farkas. Kuszált gondolatai egymást kergették, de később már nem emlékezett vissza semmire, mivel mozdulatainak egyformasága teljesen elkábította.

Délután, mikor nagy szomjúság kezdte gyötörni, megfordult a kulcs a vasajtó zárában.
A porkoláb bedugta a fejét.
– A tisztelendő prépost ezt a szent könyvet küldi neked.
– Adj innom! – szólt Márton.
– Nem adok. Holnapután reggelig étlen-szomjan kell maradnod. Ha akkorra megbántad a bűnödet és illő alázatossággal fogadod a reád mért penitenciát, ihatsz kedved szerint.

Azzal bezárta az ajtót és kongó léptekkel távozott.

Márton a kezébe vette a könyvet. Jób könyve volt. Találomra kinyitotta és hangosan olvasni kezdte:

"Az én lelkem utálja életemet, az én panaszkodásomat elhagyom: és az én lelkem keserűségében szólok.
Azt mondom az Istennek: Ne kárhoztass engem; sőt add tudtomra nekem, miért perlesz velem?
Avagy jónak tetszik-e neked, hogy megnyomorítasz? hogy a te kezed munkáját megutálod?

Vajon testi szemeid vagynak-é neked? úgy ítélsz-e te, mint az ember ítél?
Avagy hasonlatosak a te napjaid az ember napjaihoz? avagy a te esztendeid hasonlatosak-é az ember idejéhez?"

Abba kellett hagynia az olvasást, mikor bealkonyodott. A távolból – mintha felhőmagasságból szólana – az éjjeli őr éneke hallatszott. Márton ott feküdt a földön és a saját mellének nehéz zihálását hallgatta.

Egyszerre hangot adott a süket éjszaka... Künn, a földalatti folyosón csoszogó léptek hallatszottak,
majd köhécselés és keserves sóhajtozás...
Most meg dühös dübörgés hangzott messziről, valahonnan a föld gyomrából, mintha valaki két öklével verne egy vasajtót.
– Adjatok innom! A szent irgalmasság nevében adjatok innom! – rikácsolta egy asszonyi hang a távolban.

Egy szepegő, megtört férfihang válaszolt neki:
– Ki vagy te, szomjas lélek, ki a szegény Názót rémítgeted?
– Babó anyó vagyok, a javas asszony! – felelt az asszonyi hang. – A hamuból jövendőt

mondtam egy leánynak és a prépost a mellemre süttette az egyház tüzes kulcsát és idezáratott... Azóta szomjazom... Ó, hogy szomjazom! Ördög vagy kísértet, akárki légy, egy korty vízért odaadom a nyomorult lelkemet!

– Átkozott boszorkány, ne üvöltözz! – kiáltotta a férfihang. – Édes Babó anyó, ha szeretsz, légy csendben, – telte hozzá könyörögve. – Ne emlegesd a gonoszt, mert éjfél van és ilyenkor fekete paripán jár a templom körül... Fekete paripán jár a levegőben, bekukkant minden ablakon és keresi a szegény, vezeklő Názót.. . Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Márton kanonok tudta, hogy ki légyen a vezeklő Názó. Egy Vendel nevű mesterember volt, aki két esztendővel ezelőtt megfojtotta. a feleségét. Csanád ispán halálra ítélte a hitvesgyilkost, mikor azonban akasztani vitték, Vendel kisiklott a kopjások kezei közül és a templomba menekült. Azóta ott húzódott meg a székesegyházban, amelyet nem hagyhatott el többet, hacsak nem akart hurokra kerülni. Amióta nagyon lesoványodott és a furcsa nagy orra szinte kinőtt a fejéből, az egyháziak Názónak nevezték. Nappal ritkán volt látható, rendesen összegombolyodott egyik sarokban, mint a sündisznó, éjjel azonban nagy nyugtalanság vett erőt rajta és pirkadásig duruzsolva járt-kelt a templomban.

A javasasszony dühös rikácsolással verte az ajtaját, Názó pedig hol síró hangon csitítgatta, hol meg hangosan korholta, de azért az eszelős emberek makacsságával hajnalig ott maradt az ajtaja előtt.

Mire kivirradt, Márton megint a kezébe vette a szent könyvet.

"... mint a kegyetlen oroszlán, úgy kergetsz engem és ismét csuda fájdalmat bocsátasz

én reám.
De miért hoztál ki engemet az én anyámnak méhéből? Ó, vajha meghaltam volna és szem engemet nem látott volna!
És volnék, mintha sohase lettem volna: az én anyámnak méhéből mindjárt a koporsóba vitettem volna!"

Az utolsó két mondatot, talán a legmeghatóbb sikoltást, mely valaha a sötét földről a fényes ég felé tört, ismételten is elolvasta.

Azután lefeküdt a kőpadlóra s alkonyatig mozdulatlan maradt.

Az alkonnyal együtt sötét, hideg, reménytelen szomorúság borult a tömlöcre. Mártonnak az a bús gondolata támadt, hogy ő már halott. Talán nem is élt soha, csak megálmodta az életet, azt a néhány verőfényes napot, melyet a pusztán töltött. Örökre itt fog feküdni a sötét kriptában, örökre szomorkodva és elhagyottan.

Elhagyottan? Egyszerre úgy rémlett neki, mintha börtönének kerek kis ablaka szem volna, mely mérhetetlen magasságból tekint le az ő kriptájába. Egy rettenetesen közömbös tekintetű, kémlő szem, mely belelát a veséibe és fölényes gúnnyal nézi az Ő vergődését.

És szívének mérhetetlen keserűségében feleselni kezdett a rettenetes szemmel, mint egykoron Jób, és ily együgyű, káromló szavakat intézett hozzá:

– Látlak, de nem ismerlek... Kié vagy, te rejtelmes szem? Epedve, lángoló szeretettel kerestelek szörnyű árvaságomban, de te távol maradtál tőlem... Messzi felhők mögül leskelődöl rám, mint íjas a prédájára... Miféle préda vagyok én neked, te szörnyű íjas? Te adtad, az életem a tiéd! Egyebem sincs már... Előtted fekszem a porban, kinyitom előtted a lelkemet, a szívemet, mint a tőrbe csalt utas az erszényét és elédbe

öntök mindent, ami bennem van. Az élelem, a szabadságom, minden rejlett gondolatom a tiéd... Mit akarsz még? Még sem unod nézni az én nyomorúságomat? Tudom már, mit akarsz: a szeretetemet! Azt nem adom! Meggyötörhetsz, eltiporhatsz, örök kárhozatra vethetsz, egyre nem kényszeríthetsz: arra, hogy szeresselek!

Forró vérhullám csapolt a Márton fejébe, aztán őrjöngő diadalérzettel talpra ugrott. Amint ott állott, egyszerre úgy érezte, hogy titáni erő duzzasztja tagjait; nőni kezd, emelkedni – szétfeszíti vállával a kriptáját, vad erővel széthányja a templom alapjait...

Tajtékzó dühvel rontott neki a vasajtónak és döngetni kezdte az öklével. Mikor már véres volt a két keze, ájultan rogyott le a hideg kövekre.
190

Mikor nagysokára magához tért aléltságából, úgy rémlett neki, mintha távoli éneket hallana. Ezer mélyzengésű férfihang énekel valami ősrégi besenyő dalt, majd ezer édes csengésű női hang veszi át az éneket... Annyi szomorú epedés, annyi megható hűség és szeretet van a dalban, mintha maga a besenyő nemzet lelke szólalt volna meg...Haj, a besenyők! Künn táboroznak a szabad pusztán, sok ezren, férfiak és nők és mindannyian hű szeretettel gondolnak ifjú vezérükre... Ez a hatalmas szeretet elárasztja a pusztát, hömpölyögve közeledik a város felé, átcsap a falakon, megtalálja, fölemeli, melegíti, megvigasztalja,
elringatja, körülhízelgi az ifjú vezért...
– Márton!
Egy távoli hang szólott hozzá.
– Márton!

A kanonok felriadt és kiáltani akart, de kiszáradt torkából rekedt nyöszörgést hallatott csak.
– Márton, én szólok hozzád: én, Omodé szolgád. Az ablakodnál állok... Hoztam bort! Ihol egy hosszú nádszál, azt leeresztem hozzád és megitatlak... Siess, mielőtt még erre kerül az őr.

A kanonok a fogai közé vette a nád végét
és hosszan ivott.
— Hol vannak a besenyők? — kérdezte aztán.
— A besenyők? — csodálkozott Omodé. —
Azok künn vannak a pusztán. Ledobjak egy kis
kenyeret?

— Nem kell! Ha megteszed azt, amit mondok,
megjutalmazlak, Omodé.
— Hallgatlak, uram!
— Ki tudnál most szökni a várból?
— Megpróbálhatnám, uram.
— Paripát tudnál-e magad alá szerezni?

Omodé elgondolkozott egy kissé.
— Talán lophatnék az ispánné méneséből.
— Vágtass ki a berénybe... Ne kíméld a
lóhúst!
— Mi hírt vigyek a besenyőknek?
— Alpár vezért fogva tartják a papok a
székesegyház tömlöcében... Ha ki nem szabadítanak
addig, míg fölszárad a reggeli harmat: a
surbán férfiak vágják le a hajukat és hányjanak
emlékdombot a víz partján, mert meghalt a
vezérük. Ennyit mondj nekik, ne többet!
— Meglesz, uram! — kiáltotta az öreg, akit
a pogány szavak hallatára valami különös, harcias
láz fogott el.

Omodé elsietett, Márton pedig végignyújtózott
a kőpadon és csakhamar mélyen elaludt.

IV.

Hajnalhasadáskor, mikor a rácsos ablakon
át fakó világosság szűrődött a Márton tömlöcébe,
léptek hangzottak az ajtaja előtt, majd megfordult
a zárban a kulcs.
— Kelj föl, Márton kanonok és kövess bennünket
a bíráid elé!

Két karinges kanonok várakozott rá az ajtó

előtt és néhány egyházi szolga.

Lassú léptekkel, bizonyos ünnepiességgel vezették föl a székesegyházba, onnan pedig a sekrestyén át a káptalan gyülekező termébe.

Ott együtt volt a káptalan minden papja. Tasziló apát, mint penitenciárius, a püspöki széken ült, a hosszú asztal körül pedig fölszentelt kanonokok helyezkedtek el. A fiatalok a hátteret töltötték be; az ajtónál a káptalan bajvívója állott, Kuvrát, a sötét arcú óriás.

Mikor Márton megállott a prépost előtt, Tasziló kiterjesztette a két kezét.
— Oremus, fratres!

Halk ima zsongása töltötte be a termet.

Márton azonban nem imádkozott, hanem élesen fülelt az ablak felé, a honnan hűvös reggeli pára áradt az alacsony terembe.

A prépost újból leült és arcát Márton felé fordította.
— Márton kanonok, te súlyosan vétkeztél Chrodegang püspök szent szabályai ellen.

Márton ügyet se vetett a prépostra. A szemét félig lehunyta, a lélegzetét visszafojtotta... Most jóformán csak a füle dobjával élt és érzett.

Egyszerre pír borította az arcát... A papok még semmit se hallottak, de ő, a puszta hiúzfülű fia, már megneszelte ezer rokonlénynek a közel-voltát...
— Szánod és bánod a bűnödet? — kérdezte a prépost.

A kanonok nem válaszolt. Midőn a prépost megismételte a kérdését, gőgös türelmetlenséggel vágta oda:
— Semmit sem szánok és mit sem bánok!

Akik ránéztek, alig ismerték meg benne

Márton kanonokot. Thonuzóba fia kevélyen, fölemelt fővel, ajkán megvető mosollyal állott előttük. És a papok most vették csak észre, hogy Márton balfüle fölött ezüstfehér az egyik hajfürt. Pedig két nappal ezelőtt még egyformán barna volt a haja.
— Fiam, — mondta Tasziló hideg nyugalommal, — atyai kötelességünk, hogy megmentsük

üdvösségedet pogány kevélységed tőrvetéseitől. Az én szívemben nincsen részrehajlás és azzal a mértékkel mérek neked, amellyel magamnak. Bennem is nem egyszer lázadozott már a hajdani harcos kevélysége, de olyankor alázattal tartottam vállamat a korbács alá. Pedig én atyád vagyok!

A kanonok megvetően mérte végig a prépostot.
— Illik hozzád az ostor, — mondta aztán, — mert sehonnai idegen vagy. De én Thonuzóba fia vagyok!

A papok rémülten néztek össze a vakmerő szavak hallatára.
— Lázadó, ne feledd, hogy a bírád előtt állasz! — mondta Tasziló úr hidegen.
— Ki ítélhet itt fölöttem?

A prépost fölemelkedett a helyéről.
— Én, akinek Isten a hatalmat adta!

Még be sem fejezte a szavait, mikor harsogó kürtszó remegtette meg a hajnali levegőt. Oly fenyegetően, oly félelmetes erővel zúgott a vár alatt Thonuzóba riadója, mintha egyszerre ötven megvadult bölénybika hallatná harcias bömbölését.

A papok megrettentek, Márton pedig körbe jártatta szúrós tekintetű szemét. És ekkor eszébe jutottak a bujdosó táltos szavai: Eljön érted a puszta, ellenállhatatlanul, rettenetesen, bömbölve, mint a tavaszi áradás!

Íme, a puszta eljött az ő fiáért.

— A hatalmat nem a tiétekbe, hanem az én kezembe adta az Isten. S aki reám, Alpár vezérre emeli kezét, az életével lakol.

Halálos csend lett a teremben. Csak nagysokára szólalt meg a nyitott ablakban egy öreg kanonok siránkozó hangja.
— Jaj uram, Tasziló uram, a kegyetlen pogányság bekerítette a várost!

A prépost ekkor az ablakhoz lépett, a megriadt kanonokok pedig utána özönlöttek. A látvány, amelyben részük lett, megdermesztette ereikben a vért.

Alig egy nyíllövésnyire a fal alatt, hosszú hadisorban állottak a besenyő lovasok. Állig fegyverben valamennyien, csillogó hadi díszben, kevélyen, pompásan és ijesztően. Csatarendbe sorakoztak, hét-hét lovas között két lépésnyi közt hagyva. A balszárnyuk beleveszett a hajnali ködbe. Mozdulatlanul ültek befont sörényű paripáikon, mint a rézbálványok. A szúrós szemüket most valamennyien a káptalan ablakára szegezték.
A nyílegyenes hadsor előtt állott a párduc: bőrös hadnagy, térdére támasztva mezítelen kardját. Mindenki előtt érthetetlen maradt, hogyan tudtak a pogányok ilyen észrevétlenül a vár alá nyomulni. A farkasbőrös kürtösök most újból fújtak, tüdejük minden erejével.
— Mit jelent ez? — kérdezte Tasziló.

Kérdésére Vak Becs adta meg a választ.

A várnagy nagy kardcsörtetéssel tört be a terembe.

— Szent atyám, — mondta, — az ebhitűek bekerítették a várost és megszállták a királyi kompot is... Nem tudom, hogy miben fő a fejük, de ha szépszerivel meg nem egyezünk velük, alkonyatkor szalonnát pirítanak Csanád

várának parazsán.

— Ember, — mondta megvetően Tasziló úr, akiben ekkor földobbant régi daliás szíve, — tedd le a kardot és végy guzsalyt a kezedbe. Vagy szárnyas paripákon ülnek-e a határőrök, hogy átrepülhetnek az erős várfalakon?

A porkoláb arca vérvörös lett.

— Uram, — mondta, — ha kell, én István király törvénye szerint a lelkemet is odaadom a papokért, de sok ezer asszonyét és gyermekét nem adom. Tudd meg, hogy nekem mindössze százhatvan emberem maradt, azok közül is ötven a pogány kabar. A kabarok megszállották a vízi kaput, onnan kurjongatnak a pogánynak. Azt hiszem, éhesebbek a székesegyház kincsére, mint a besenyő nyílvasára.

— Mit kívánnak a határőrök? — kérdezte a prépost.

— Itt az alkulevelük, — szólt Becs, egy összegöngyölített pergamen-lapot nyújtva át Taszilónak.

— Olvasd el, én nem értek ilyen mesterséghez.

Mialatt a prépost fölbontotta a levelet, a porkoláb farkas-nevetéssel mondta:

— Nem tudom, mióta teremnek írástudó doktorok a begei zsombékban?

A levelet, talán a legfurcsább alku-levelet, melyet valaha bekerített várba lőttek, amaz Ekese nevű deák írta. Fáklyafény mellett írta, a csücsködi erdőben. Mivel nem volt kéznél íróasztal, egy négykézlábra ereszkedett surbán harcos hátán dolgozott. A vitéz besenyő, aki szemhunyorítás nélkül vágtatott már nem egyszer a süvöltő nyílzáporba, nagyon izgatott volt szokatlan szerepében. A főemberek Ekese köré gyülekeztek és áhítatos kíváncsisággal nézték, hogyan rója nagy furfangosan az egymásba fonódó vékony betűket. A hátuk mögött pedig lovas emberek gyülekeztek és a hegyesfülű paripák is kíváncsian nyújtogatták a nyakukat.

Ekesének fölötte jól esett az általános érdeklődés és nem is kímélte a fáradtságot. Szép kacskaringós betűket rajzolt, a nagy kezdőbetűket pedig az övén függő külön kalamárisból királypirosra színezte.

Szólt pedig a pogányok alkulevele a következőképpen:

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Mi, a Kajdum neméből való jámbor királyi határőrök, köszöntjük fölötte igen Marosvár szent papjait és főembereit. Minekutána pedig értésünkre adatott,

hogy a mi vezérünk és urunk, ama Thonuz fia Alpár silány fogságban tartatik, elvégeztük magunkban, hogy a mi urunk legyen szabad. Annak okáért intünk titeket, ó ti várbéli szent papok és főemberek, hogy Alpár urat a reggeli harmat fölszáradásáig bocsássátok tisztességgel a kapu elejébe. Amit ha megtenni elmulasztanátok, Jézus Krisztus, Allah és Okkán istenek nevére fölfogadjuk: hogy a kezünkben lévő hat szent papot fölakasztandjuk; item Marosvárát földulandjuk és abban kövön követ nem hagyandunk; item a várban lakozó minden rendű embereknek, asszonyembereknek, aggoknak és gyermekeknek vérüket veendjük; item a marosvári szent papokat és szerzeteseket, úgyszintén az egyházi szolgákat lófarkon tépendjük szét. – Kelt a csücsködi erdőben levő hadiszállásunkon, Kisasszonynapján. Köszöntenek titeket mind a jámbor határőrök. Köszöntsétek egymást szent csókkal. Köszönetet írok én is, Ekese kancellárius, az én saját kezemmel. Az úr Jézus Krisztusnak kegyelme legyen veletek!

Mikor Ekese a levelét elolvasta a besenyőknek, egyik főember kifejezést adott ama nézetének, hogy a sok köszöntést és a Jézus dicséretét talán el lehetne hagyni.
– Hogy lehetne? – pattant föl haragosan az önérzetében sebzett deák. – Avagy láttál már

levelet, amely nem így kezdődik és nem így
végződik?

Tasziló prépost időközben elkészült a levél
olvasásával.
— Való az, hogy papok vannak a pogányok
kezében? — kérdezte.
— Lásd magad, Tasziló úr! — kiáltották az
ablakban állók.

A köd időközben már fölszállott és most el
lehetett látni egy távolabbi halomig, ahol hat rögtönzött
akasztófa meredt bele a hajnali levegőbe.
Mindegyik bitó alatt egy-egy megkötözött pap
állott. A kanonokok megismerték a borzvai esperes
fehér haját és a varsányi pap kövér termetét.
A többi négy oroszlámosi görög szerzetes volt,
akiket az éjjel szedtek ki ágyukból nagy sebbel-lobbal
a határőrök. A rabok láthatólag leszámoltak
már az életükkel. Az egyik lehajtott fővel
mormolta az imáját, a másik krétafehér arccal
bámult maga elé, egy harmadik pedig, a közeli
vértanúság reményében, sugárzó áhítattal tekintett
a felleges égre...

A várbeli testőrök azonban, akik közül többen
a nyitott ajtóban várakoztak, nemigen
vágyakoztak a vértanúság koszorújára és káromkodva
követelték, hogy ki kell nyitni a várkaput.

— Hol van az a besenyő úr, akit rajtunk
követelnek? — kérdezte a várnagy határozott
hangon.

Többen a papok közül sietve mulattak Mártonra.
Vak Becs a kanonok felé fordult.
— Te vagy Thonuzóba fia? — kérdezte.
— Én vagyok, — válaszolt Márton.

A porkoláb ekkor a kezével a homlokához
nyúlt és tőle telhető nyájassággal mondta:
— Szabad vagy, herceg, és mehetsz, ahova

akarsz. Ha pedig szolgáid vagy marháid volnának a várban, azokat is magaddal viheted.

— Nincs itt senkim és semmim, — válaszolt Márton sötéten.

Tasziló prépost Mártonhoz fordult, aki akkor már az ajtóban állott.

— A tömlöcből elmenekültél, Márton, de az Úr kezéből nem menekülhetsz. Az ajtó, amelyen át kilépsz a várból, a pokolba vezet!

— Nem kell nekem a mennyország, ha veled kell azt megosztanom, — válaszolt a kanonok.

— A ti egetekben csak németek és olaszok vannak. A pokolban pedig apám van, Árpád fejedelemmel és mind a magyari vezérekkel.

Azzal hátat fordított a prépostnak és elment. De még az utcán is hallotta a kanonokok hangos siránkozását, amellyel testvérük bűnbeesését gyászolták.

Mikor Márton a várnaggyal a kapuhoz érkezett, egy papi ruhás ifjú, aki ott várakozott, térdre vetette magát előtte.

— Vezér, — mondta könyörgő hangon, — vigyél magaddal a pusztára!

Ama Marót nevű kispap volt, kit Tasziló úr megostoroztatott a magyar énekéért.

— Magammal viszlek, — válaszolt Márton.

A várkapu megvasalt tölgyfaajtaja dörögve csapódott be Márton után. A kanonok egy pillanatra elszédült és a falnak támaszkodott...

A reggeli szél megcsapta az arcát... Vakító fényözönben fürödve, előtte feküdt a puszta... Ez a szabadság! Körülötte ezer ifjú harcos ujjongott, tombolt... Ez az élet!

A karvalyszemű határőrök hamar megismerték a vezérüket. Siketítő kiáltozással és kürtöléssel köszöntötték, de a soraik, tekintettel az ellenség közel voltára, nem bomlottak meg.

Egy öreg ember párduc-csótáros, tollbokrétás paripát vezetett a kanonok elé. Márton a ló sörényére tette a kezét, hogy nyeregbe vesse magát, de aztán meghátrált egy kissé és figyelmesen szemügyre vette az állatot.

Hollófekete, szárazfejű, karcsú, acélizmú paripa volt. A szeme oly tüzes és okos, mint egy ifjú nőé. Első pillantásra is meglátszott rajta, hogy Ete nemes vére folyik ereiben.

És amint Thonuzóba fia elnézte a paripát, mely délcegen és büszkén, a szabad puszta jelképeként állott előtte, különös dolog esett vele. A szeme, mely édesapja halála óta nem tudott

többet sírni, hirtelen megtelt könnyel és Márton hangos zokogással ölelte át a paripa nyakát.

A várbástyán nagy csoportban állottak a szomorkodó papok. Fekete falkába verődtek össze és kezüket a köntösük ujjába rejtve, némán néztek az elvonuló had után. Még láthatták, amint a lovassorok bomladozni kezdenek és amint a vágtató sereg széles félholdban veszi körül ifjú vezérét.

Hosszú, elnyúló ívben vágtatnak egymás mellett a besenyők, duhaj jókedvükben rikoltozva, a nyergükben fölállva, a kopjájukat dobálva és röptében elkapkodva. Nem is emberek, hanem lovas démonok. Harsogó hullám vágtat végig a pusztán, az emberi szenvedélynek egy óriás hulláma, mely diadalmasan sodorja magával a sápadtarcú ifjút, a puszta elveszettnek hitt és újból megkerült fiát. A föld pedig dörög alattuk...

És a fiatal kanonokok közül, akik mind magyarok voltak, nem egynek, haj, nem egynek a szívét összeszorította a bús honvágy a puszta után. Úgy állottak a bástyán, mint a csonka madarak, melyek a verőfényes levegőben úszó társaikat nézik.

V.

Omodé após künn ült a Maros partján és figyelmesen nézte a királyi révészek munkáját. Az olyan ember, aki maga nem igen dolgozik, rendesen nagy gyönyörűségét leli abban, ha más ember majd megszakad a munkában. Ahol házat építettek, vagy hajót tataroztak, ott Omodé órákon át el tudott ácsorogni, buzdítva az embereket és hasznos tanácsokat osztogatva nékik.

A révészek most éppen egy jókora nagy sajkát bocsátottak vízre. A sajkát teli hordták asszonyi sátrakkal, szőnyegekkel, elemózsiás kosarakkal, boros tömlőkkel és hosszúnyelű kopjákkal.

Egyik révész barátja elmondta Omodénak, hogy az özvegy ispánné útra készül. Amióta fölzendültek a határőrök, Csanádné már nem érezte magát biztosságban palotájában és Székesfehérvárra akarta vinni a leányát, hogy a király udvarán megvárja a pogány zivatar elvonulását. Omodé megtudta a révésztől az asszonyok útitervének részleteit: hajón fölúsztatják magukat

a bődi révig, onnan pedig a csongrádi várispán oltalma alatt lóháton folytatják útjukat Fehérvár felé.

Diterik úr, az új német ispán is csatlakozott az asszonyokhoz. A német kitapasztalta már, hogy neki semmi dolga Csanádvárában. A király megtehette ispánnak, de nem adhatott neki ispáni hatalmat. Vak Becs se igen törődött vele, a várbéli garázda testőrök pedig úton-útfélen belekötöttek és kiröhögték. A boldogult Csanád báránykái nagyon furcsának találták, hogy olyan ember akar nekik parancsolni, aki még a szavukat sem érti.

Délfelé Csanádné fegyveres szolgái vaspántos ládákat hordtak a hajóra. Omodén ekkor nagy

izgatottság vett erőt.
— Viszik a Csanád kincsét!

Anélkül, hogy sokat törte volna rajta a fejét, egyszerre, mint valami felsőbb sugallatra, egy vitézi kaland kész terve állott előtte: Ötven elszánt besenyő általlopja magát a Maroson, váltott paripákon megelőzi a hajót és a Gyümölcsényerdővel szemben, tömlőkön úsztatva, megszállja a Tiszát. Ha nem fognák el a hajót asszonyostul, aranyostul: nem is volnának igaz besenyők.

A jámbor bencés atyák aznap hiába várták ebédre Omodét; az öreg vezeklő már akkor étlen-szomjan bandukolt a besenyő-puszta felé. Nem szeretett egyébként gyalog járni, de ezúttal

fáradhatatlan buzgalommal szedegette a két bocskorát.

A harangodi nagy nádasban egy lovaslegényt látott Omodé; a legény csendesen ügetve jött vele szemben. Az üléséről megismerte, hogy besenyő ember. Az öreg rákurjantott, de a lovas hirtelen úgy eltűnt a nádasban, mintha elnyelte volna az ingovány. Omodé ekkor szintén a nádasba vette magát és óvatosan előrekúszva, csakhamar rábukkant a legényre. A besenyő ott lapult meg egy gödörben, a lova pedig mellette feküdt, mozdulatlanul, mereven kinyújtott nyakkal; ha nem csapkodta volna olykor a farkával a legyeket, azt hihette volna az ember, hogy megdöglött.
— Látlak, hékás, látlak! — kiáltotta Omodé.

A legény ekkor talpra ugrott és zavartan elnevette magát.
— Te vagy az, Kocsobur após? Hiszen téged kereslek!
— Engem-e?

A legény ekkor Omodé nagy csudálkozására leült a gyöpre és fürgén lerántotta a két csizmáját. Mindegyikből két-két csillogó pénzt rázott ki.

— Ezt Alpár vezér küldi neked, Kocsobur após!

Mikor Omodé meggyőződött róla, hogy mind a négy pénz arany bizantinus, örömében elkiáltotta magát és a kiáltása úgy hangzott a nádasok fölött, mint az öreg ménló nyerítése.
— Dicsértessék az Úr neve! — kiáltotta

Omodé. — Íme, látszik, hogy mi a különbség egy besenyő vezér és egy somogyi kanász fia között!

(A somogyi kanász fia alatt Ekesét értette az öreg, lelkiismeretlen adósát, aki két esztendő óta nem akarta megfizetni tartozását.)

A legény, mikor megtudta, hogy az öreg a berény felé igyekszik, vendégszeretően fölajánlotta neki a lova farát és Omodé nem is kérette magát, hanem mögéje kapaszkodott a paripára.
— Mi a neved? — kérdezte barátságosan az öreg.
— Hát nem is tudod? Pedig régi jó ismerősök volnánk.
— Sohse láttam még a pofádat, fiam!
— Hogyisne! Hiszen én volnék az a bojtár, akit le tetszettél ütni a lováról, mikor Alpár úrral követségben jártál a főasszonynál.
— Ha leveles láda volna a fejem, akkor se emlékezhetném vissza mindazokra, akiket életemben már nyeregből ütöttem, — hencegett Omodé.
— Hiszen ha ökölre mentünk volna, nem is végeztél volna velem olyan könnyen! — mondta a legény.
— Nem-e? Fiatalabb koromban azzal mulattam a bolgár hegyekben, hogy leöklöztem a medvét.
— Bolgár medve lehetett az, nem besenyő, — vélekedett a legény.

— Beszakad a besenyő koponya is, ha jó helyen éri az ember.
— Meg lehetne próbálni.

— Szívesen megpróbálom.

Leszállottak a lóról és szembe állottak egymással.
A paripa csodálkozva és érdeklődve nézte
őket. Omodé nem igen vehette hasznát a megnyilazott
jobb karjának, de azért bízott magában,
mert gyerekkora óta balog ember volt.
— Kezdhetjük, fiam! — mondta.

Azzal úgy ütötte orron a besenyőt, hogy annak
piros, kék és zöld láng csapott ki a szemén.
— Nem volt rossz, — szólt a legény.

Ekkor állkapcáján találta Omodét s az öreg
tüstént kiköpte az egyik zápfogát.
— Helyes volt! — szólt Omodé.

Jó ideig püfölték egymást, elismerő szavakkal
fogadva egy-egy céliranyos ütést. Az orra vére
már megeredt mind a kettőnek. Végül a besenyő
akkorát kapott a gyomra tájékára, hogy hanyatt
vágódott a gyöpön.

Mikor föltápászkodott megint, az őszinte tisztelet
hangján mondta:
— Látom, szent atyám, ehhez is értesz:

Azzal lóra ültek megint és jó egyetértésben
folytatták útjukat, épületes és tanulságos beszélgetéssel
rövidítve az időt.
— Még most se tudom, hogy mi a neved,
fiam, — szólt az öreg.

— Bozdurgán a nevem.
— Bozdurgán szép név, de nem jó név.
— Miért nem jó?
— Mert pogány tűzzel adták rád és nem szentelt
vízzel.
— Pedig meg is kereszteltek egyszer, mikor
a megholt beke ezredmagammal a Maros vizébe
terelt. Valami nagyon cifra nevet adtak rám akkor,
de bizony már elfelejtettem, mert régen volt.
— Azt rosszul tetted, fiam! Mert tudd meg,
hogy ítélet napján a Jézus Krisztus a paradicsom

kapujában fog állani és sorra szólongatja a keresztények nevét. Aki pedig nem ugrik mindjárt, mikor az ő nevét szólítják, az mehet a gyehennára. Most már, hogy akarsz te ugrani, mikor azt se tudod, melyik a te neved?

Bozdurgán jó ideig elgondolkozott ezen. Később megszólalt:
— Hát biztos, hogy a Krisztus igazabb, mint az öreg isten?
— Ha én mondom, akkor elhiheted! — szólt mély meggyőződés hangján Omodé.
— Honnan tudod te?
— Kipróbáltam és elmondom néked, hogy te is okulj belőle. Vitéz koromban, mikor még gyönge volt a hitem, egyszer megsántult a paripám. Jól van! mondtam, most hát megtudom, hogy melyik az igaz isten. Először elmentem egy bábaasszonyhoz, hogy régi szokás szerint bájoló imádságot

mondjon és meggyógyítsa a lovamat. Mondott is és én egy hódbőrrel fizettem érte, igaz, csak nyári bőrrel. De bizony az öreg isten nem segített a lovamon. Akkor aztán elmentem az öreg remetéhez, aki Kevével szemben lakott az erdőben. Eleinte nem akart imádságot mondani a lovamra, de mikor egy kicsit megnyomorgattam, mégis mondott. Szól pedig az ő imádsága ilyképpen: "Urunk Krisztus szamár hátán Gyerusálemba ha ment, ő szamara megsántult vala. Azt meglátá Boldogasszony. Az szót mondta vala: Fiam Jézus Krisztus, megsántult lovad. Krisztus hallá a szót, mondá: Én édes szülém, anyám! Megsántult, mert lába kimarjult. — Én édes fiam Jézus Krisztus, parancsolok te szent híreddel és te akaratoddal, hogy a te lovad megvígassék." Így imádkozott az öreg és másnap a lovam lába meggyógyult. Akasszanak föl az út szélén, ha nem így történt! Most már ítélj magad, Bozdurgán, hogy a kettő közül melyik az igaz isten.

Ilyen hasznos és szórakoztató beszélgetés közt elértek a nagyrétre, ahonnan már elláttak a

besenyő erdőig. A réten egy lovas ember jött velük szemben.

— Ihol jön Ekese, az igric! — kiáltotta Bozdurgán.

— Vajon hol lophatta a paripáját? — csodálkozott Omodé.

A regős megismerte őket és feléjük terelte a

lovát. Omodé meglepetten tapasztalta, Isten hogy fölvitte az adósa dolgát. Szép, mokány paripán ült, a lábán új csizmát viselt, a vállán meg faggyús bőrköpenyeget, aminővel az akkori lovas ember az eső ellen védekezett. A nyeregiszákját is jól megtömette, a kápája mellett pedig hasas kulacs függött.

Ekese a nyegle urak szokása szerint a csípőjére támasztotta kezét, miközben helykén végigmérte Omodét.

— Hej, te, — mondta aztán, — jó, hogy itt talállak! Ismered a járást Csongrád felé? Át lehet-e mostanában kelni a Körtvélyes taván?

— Át, a nagy tölgyfa irányában. De mi dolgod neked Csongrádon?

— A csongrádi ispánnak fia született és én leszek a keresztkomája, — mondta Ekese. Azzal sarkantyúba kapta a lovát és köszönés nélkül elvágtatott.

— Hát a pénzemet mikor adod meg? — kiáltotta utána Omodé.

De már Ekese jó messzi járt akkor.

— Szemtelen hazugság! — fakadt ki Omodé.

— Hogy ő lesz a csongrádi ispán komája? Hát van-e olyan pecér Csongrádon, aki komájának vállalná a pimasz igricet? Bozdurgán, ha szerelsz, add ide a lovadat, hadd szaladjak utána! Szent Benedekre mondom, téli kesztyűt varratok magamnak a bőréből.

Bozdurgán jó fiú volt, de besenyő ember volt. Besenyő ember pedig inkább adja kölcsön a feleségét, mint a lovát.

Mikor elérték az erdőt, Omodén nagy elkedvetlenedés vett erőt. Most már tisztára látta, hogy útja kárba veszett. A besenyők nem szorultak az ő tudósítására; a kutyafülűek már megneszelték, hogy Csanádné a Tiszára vitte az ispán kincsét. Azt is biztosra vette az öreg, hogy Ekese nem Csongrád felé, hanem a bődi rév felé siet. A besenyők küldték fürkészőnek.
212

VI.

Seruzád asszony öltöztette magát a sátrában. A sátor teli volt szolgálókkal. Rozvita, a szőke lombard leány, ezüstfésűvel rendezgette a főasszony haját, mely vastag fekete fürtökben vonaglott a leány fehér kezében. Egy magyar rabasszony a földön térdepelt és kerek acéltükröt tartott Seruzád elé. Egy kis besenyő szolgáló-leány hasmánt feküdt a szőnyegen és piros kis félholdakat festett a főasszony lábának körmeire.
A ruhaőrző leány azalatt már készen tartotta az aranysárga selyemköntöst, melyet a főasszony magára akart venni.

Seruzád öltöztetése egyébkor kemény próbája volt a szolgálók ügyességének; a főasszony indulatos természetű volt és egy semmiségért kegyetlenül megbüntette a leányait. A leányok asszonya – egy keményképű vén banya – most is ott állott a sátor végében, ostorral a kezében. Ma azonban láthatólag derűs kedvében volt a bekeasszony. Nem igen beszélt ugyan, de csöndes mosollyal hallgatta Rozvitát és a mosolya
213

visszatükröződött az összes szolgáló némberek arcán, mint a nap fénye a pusztai koponyákban.

A főasszony, ha jókedvében volt, olykor azt mondta a szőke leánynak: Szólj, Rozvita! És Rozvita ilyenkor zümmögni kezdett, mint a darázs; kecses, fura és hímes dolgokat mondott: a hangja olyan puha volt, akár a hegedűhúr zengése. De

azért nem volt hóbortos a leány. Mindig tudta, hogy mivel csiklandozza Seruzád fülét.

Most Alpár vezérről beszélt.
— Karcsú, mint a nyárfa, erős, mint a tölgyfa, szép ifjú vezérünk. A szeme szomorú, a szája hallgatag, az arca halovány, — Alpár, haj, Alpár!

Seruzád félbeszakította Rozvitát.
— A félfeje megőszült. Láttad?
— Hosszú téli éjszakákon megőszül a férfi haja, ha nem simogatja asszony keze...
— Bolond vagy, Rozvita! Milyen ruhát visel a vezér?
— Nyest subája, vas ümögje, karvalyszárnyas a süvögje, — dúdolta a leány.

E pillanatban erős lónyerítés hallatszott a sátor előtt. A nyerítésre a szolgálók mind elnevették magukat.

— Miért nevettek? — kérdezte Seruzád.
— Jó engedelmeddel legyen mondva, főasszonyom, — felelt Rozvita, — nevetni való az,

mikor nyerít a medve. Mert akinek a hangját hallottad, főasszonyom, az nem becsületes ló, hanem ama csizmaszártorkú pap, akit Alpár vezér hozott egyszer a táborunkba.

A leányoknak jó fülük volt. Valóban Omodé nyerített az imént. Az öreg egy csapat asszonyt látott a kút mellett és azokat köszöntötte hangos tréfával.

— Szólítsátok be a csizmaszártorkút — mondta Seruzád — és adjatok neki egy kupa égett bort. Hadd látom, melyiktek ért a medvetáncoltatáshoz.

Az örökké tréfás kedvű leányok előtt láthatólag igen kedves volt a főasszony parancsa.

Omodé belépett a sátorba és illedelmesen

rájuk köszöntötte a pax vobiscumot. Mikor meglátta
a sok jókedvű asszonyt, már tudta, hogy
merről rángatják majd a csuháját. Alamuszi
alázatossággal lekuporodott az ajtó mellé.
— Szólj hozzá, Jaksa, — biztatta Seruzád a
ruhaőrzőt.

Jaksa ekkor mosolygó szájjal fordult Omodé
felé.
— Szent ember, a főasszony a szolgálatába
akar fogadni.
— Jó uram az én mostani uram — válaszolt
Omodé — és még nem telt le nála az időm.
— Jó-e az urad?
— Cselédnek az a jobbik ura, akit keveset

lát. Én még sohasem láttam a magamét, mert az
én uram Szent Benedek.
— Mennyi bért fizet az urad? — kérdezte
Rozvita.
— Hetenként két böjti nappal fizet és kétszeri
virgácsolással, — válaszolt Omodé helyett a ruhaőrző.
— Nálunk kétszer akkora bért is kaphatnál,
szent ember.

Omodé a fejét rázta.
— Nem kívánkozom olyan szárnyékba, ahol
a kanca pányvát vet a ménló nyakába.

Most megszólalt Seruzád is.
— Ha hozzánk szegődnél, pap. feleségül
adnám hozzád egyik szolgáló leányomat.

A kis körömfestő elsikította magát jókedvű
ijedtségében.
— Lassúdj. kis csikó, — szólt rá fölényesen
Omodé, — nem téged kantároznak.
— Melyiket választanád közülük? — kérdezte
a főasszony. — Akarod Rozvitát?
— Zokon ne essék a szavam, kegyelmes
asszonyom, — válaszolt a vezeklő, — nagyon
mosolygós a te leányod képe, minálunk pedig
azt tartják: girhes lónak, mosolygó asszonynak
nem kell hinni.

— A szent ember mindig lóval példálódzik, — mondta Jaksa. — Látszik, hogy többet forgolódott a jászol, mint a leveles láda körül.

— Talán nem is pap, hanem lókötő? — vélekedett a körömfestő.

— Olyan pap, aki lopott lovat áldoz Okkán istennek, — tette hozzá a ruhaőrző.

Miért, miért nem, ez a megjegyzés fölmérgesítette Omodét.

— Ha lopnék is lovat, — mondta kedvetlenül, — bizony nem a te fene bálványodnak, hanem az én Bence uramnak áldoznám.

— Főasszonyom, — szólt Rozvita, — én is tudok idevaló lovas példát: Szokást vesz föl a vén ló is, ha rá nem ütnek.

A körömfestő is, Rozvita is időközben már elkészültek a munkájukkal. A kis leány gyönggyel kivarrt, piros sarut fűzött a főasszony lábára; Seruzád aztán fölkelt és Rozvita márványfehér vállára tette barna szép karját.

— A boglárokat! — mondta.

A lombard leány rárakta az aranyboglárokat, miközben merész hízelgéssel megcsókolta a főasszony karját.

— Nem mondhatod, hogy nem vagyok jó asszonyod, — szólt Rozvitához Seruzád. — Férjet akartam neked szerezni, de te a csizmaszártorkúnak se kellesz. Most már eridj ki a tóra és mondd a vadludaknak: Köszöntelek, húgaim, én is leány maradtam!

A főasszony megint Omodéhoz fordult:

— Mit szólnál Jaksához, pap? Őt elvennéd-e?

Omodé kicsinyelve mérte végig a szép Jaksa karcsú termetét.

— Ő is csak afféle puhán kötött rokka! — mondta aztán.

Az asszonyok mind elnevették magukat, az egy Jaksa kivételével, aki megeresztette a pergő nyelvét és leszapulta Omodét a sárga földig. Az öreg jóízűen hallgatta a leány perelését; bár Jaksa annyi becsületet se hagyott rajta, mint a hajóhúzó lovon, Omodé ezt csak olybá vette, mintha árvalányhajjal ostoroznák a hátát. Rozvita azalatt lekapta a sátorfán függő háromhúros lantot és tréfás zenével kísérte Jaksa nyelvelését.

Seruzád végül kezének egy intésével elhallgattatta a leányokat.
— Nagyon válogatós vagy, papom: látom már: ha betörnők a fejedet, akkor se lelnők a kedvedet. Most mondd meg tüstént, mi hibát találsz az én leányaimban?
— Nem illő ugyan, hogy jámboréletű ember ilyen hívságokon törje a fejét, — válaszolt Omodé, — de ha már torkomon a kés, hát mit tagadjam: bizony vékonylom a leányaidat, főasszonyom. Zokon ne essék a szavam, én azt tartom: ha jó az asszony, hát legyen sok a jóból. A te leányaid csak arra valók, hogy csiklandozzák az ember szemét; de az egynapos csikót egyikük se tudná behozni a karámból,

a zabos zsákot pedig egyiknek a válla sem bírná el.

Mivel Omodé úgy tapasztalta, hogy a szavai nem keltenek visszatetszést Seruzád szívében, tovább fűzte a beszéd fonalát, simanyelvű udvaros módjára leszólva a leányokat, hogy így ravaszul meghódoljon Seruzád daliás szépsége előtt.

— Bizony mondom, asszonyban is különb az ordító tigris a nyávogó macskánál. De hát sok férfi olyan, mint a gyerek, aki lependéket fogott és nem adná oda egy túzokért. Még az Alpár uram is olyan.

Omodé, aki csak valami érdekes pletykával

akart szolgálni a hölgyeknek, nem is sejtette, hogy ingoványra lépett.

— Miféle lependéket fogott Alpár úr? — kérdezte Seruzád, akinek a két szemöldöke között mély, rövid redő jelent meg.

A sátorban halálos csend támadt. A leányok rémülten néztek össze. Omodé azonban nem ismerte még annyira a főasszonyt és gyanútlanul fecsegett tovább:

— Konstantinápolyból libbent ide az ő lependéke. Hogy együtt láttam őket a pusztán, eszembe jutott a régi nóta: Aranybárány, aranykos, mindjárt összemennek most. — És ma is eszembe jutott a nóta, mikor Ekesével találkoztam, akit lependékvadászatra küldött a nagyúr...

Omodé hirtelen elharapta a szót. Seruzádra nézett és most már jobb szerette volna, ha egyáltalában nem beszélt volna; inkább harapta volna le a nyelvét!

A főasszony ott állott előtte, kissé görnyedten, vonagló izmokkal, mint az ugráshoz készülő párduc. Az arca rettenetesen vad és szép volt.

— Egy szót, szólj még egy szót, — mondta mély hangon — és a tenyeredbe adatom, ahány fogad van!

Dehogy szólt volna Omodé! Ha aranyból való lett volna minden nádszál a pusztán és gyémántból való minden pocsolya és ha neki kínálták volna az egészet: akkor se szólt volna többet. Négykézláb mászott ki a sátor ajtaján, csöndesen és alázatosan, mint az őszi légy.

— Rozvita! — vijjogta Seruzád haragosan, mint a sebzett vércse.

A lombard leány földre vetette magát és a főasszony lábához szorította az arcát.

— Rozvita!... Igazat beszélt a pap?

— Hazudott, főasszonyom. — Szent Veronika

kendőjére esküszöm, hogy hazudott! Hazug volna akkor is, ha némán született volna!
– Rozvita! Bolond a pap?
– Hülye koldus, főasszonyom, afféle mocskos bolond, aki kurjongatva jár a pusztán és akit sárral dobálnak a gyerekek.

– Rozvita! Hát rút vagyok én?

– Haragodban is fölségesen szép vagy, mint a háborgó tenger, asszonyom, – mondta a lombard leány. Aztán olasz ravaszsággal tette hozzá:
– De ha mosolyogsz, asszonyom, akkor ellentállhatatlan vagy és elragadó, mint az ifjú nap, mikor fölkél a liguri szent öböl fölött.

És Seruzád mosolygott – vonagló ajakkal.

VII.

A Karán völgyében sátorozó fekete besenyők nem akartak asszonyt uralni és azért két esztendővel ezelőtt kiszakadtak az aranyhadból. Mikor azonban most hírét vették, hogy Thonuzóba fia a begei vezérsátorban ül, sietve követeket küldtek, hogy meghódoljanak előtte. Az országban szétszórtan sátorozó besenyők babonás tisztelettel viseltettek Thonuzóba neve iránt; az ő vérétől várták a régi besenyő szabadság föltámasztását. A követek fehér paripát hoztak Alpárnak adóba, azonkívül zsákmány-fegyvereket és sebesi bort. Miután megegyeztek egymással, a fekete besenyők hűséget esküdtek a vezérnek, ősi szokás szerint egy lekaszabolt kulya vérébe mártva a kardjukat.

Alkonyatkor a vezér megvendégelte sátrában a követeket. Az aranyhad főemberein kívül ott volt Seruzád is, mint egyetlen asszonyvendég. Az aranyhadbeliek és a feketék, akik nemrégiben még kopjavassal kergették egymást a pusztán, most nagyot ittak az új barátság örömére. Alpár nemigen ivott és keveset is beszélt. A nagy

szakállú urak úgy találták, hogy ifjú vezérük viselkedése jól illik méltóságához és visszaemlékeztek, hogy a nagy Thonuzóba is, bár kedvelte a vidám embereket, maga mindig mértéktartó és szűkszavú maradt.

A lakoma végén Rozvita öt rableányt vezetett a sátorba. A lombard leány kobozt hozott magával, négy leány kis kézi dobot, egy pedig zengő vaspálcákat.

Seruzád ekkor fölemelkedett a helyéről és Alpár felé fordulva, könnyedén és mélyen meghajolt.

— Uram, — mondta, — ha nincs ellenedre, a szolgálód most eljárja neked a kardtáncot.

A besenyő urak sokatmondó pillantásokat váltottak, aztán feszült figyelemmel követték Seruzád minden mozdulatát.

A kardtáncot, a szerelem és a vérszomj jelképes misztériumát úriasszonyok csak nagyritkán lejtették el nyilvánosan. Győzelmes csaták után, ha az egész nemzetség lelkesedése az őrjöngésig föl volt csigázva, megtörtént ugyan, hogy egyes nők ilyen módon adtak kifejezést szenvedélyes örömüknek, de amely vitéz előtt eljárták, az azt bátran a nő föltétlen megalázkodása bizonyítékául vehette.

Seruzád leoldotta az övét, Rozvita pedig letérdepelt és levette asszonya lábáról a piros sarut.

Seruzád mosolyogva és fölemelt fővel, de

sápadt arccal állott az urak előtt; a jobbjában vékonypengéjű, görbe kardot tartott, melynek hegye a szőnyeget érintette.

Most megszólaltak a dobok. Olyan különös, ritmikus zajt hallattak, mintha messzi száguldó

paripák patkói alatt dübörögne a puszta. A vaspálcák zengése pedig a távolból hallatszó kardcsörgésre emlékeztette az embert. Ebbe a tompa hangzavarba belefonódott az egyhangú, fájdalmas és mégis vérforraló dallam, melyet Rozvita pengetett a lantján.

A kard szikrázó ívet írt le, majd megállott az asszony feje fölött és Seruzád a balkeze ujjával fogta a hegyét.

Seruzád megmozdult. Szertartásos, idegenszerű méltósággal, puha, hosszú léptekkel lejtette körül a sátorpalotát. Az éles penge pedig villámgyors ívekben szikrázott körülötte. Olyan különös látvány volt, mintha mesés fürgeségű ezüstkígyó játszanék egy párduccal.

A dobok mind hangosabban és gyorsabb ütemben dübörögtek. Rozvita olykor rácsapott a kezével a hegedűre és utánozta hangjával a besenyő vitézek csatakiáltását.

Seruzád most megállott a szőnyeg közepén. A kard búgva forgott a levegőben, széles ezüsttányért rajzolva az asszony feje fölé. Az asszony csípője mozdulatlan maradt, de a válla lassanként hullámzó mozgásba jött. Olyan volt, mint a fiatal

karcsú pálmafa, mely a forró szélvésszel viaskodik. Az arca lángvörös lett, a szemét félig lehunyta, az ajka pedig úgy vonaglott a foga körül, mintha a tánc szenvedést okozna neki.

Az urak már akkor nem bírtak a vérükkel; ütemesen tapsoltak, rikoltoztak és megrészegedtek a saját szilajságuktól.

Most egyszerre elhallgatott a zene és a lárma. Seruzád térdei megoldódtak; az asszony földre vetette magát. A kard markolatja ott volt az Alpár ölében, a hegye pedig az asszony keblén. Seruzád izzó, szomjas szeme állati meghunyászkodással kereste Alpár tekintetét. A vezér azonban nem

nézett a szemébe, csak bólintott a fejével.
— Elég volt a vigasságból! — mondta halkan.

Az ifjú vezér vérét ugyanaz a tűz emésztette, mint a többi besenyőét. Neki csak le kellett vernie a lelkére rakott lakatot, hogy tüstént kiszabaduljanak belőle mindazok a szilaj és költői hajlamok, melyek állandó tavaszi mámorban tartották a délibábos puszták fiait. A szabad ifjak nemzete csak két értékes dolgot ismert az életben: a harci dicsőséget és a szerelmet. Alpár lelke epedve szomjazta mind a kettőt, mint új életének legfőbb célját. Ez az asszony azonban nem kellett neki. Szép teste, mely szenvedélyesen követelve és magát fölajánlva pihegett előtte, emlékébe idézte a másik nőt, akinek sajátszerű, finom bája régóta megvette már az ifjú barbár szívét és eszét.

másik most útban volt a király tábora felé. Aki követni akarja, annak vér- és tűztengeren kell átgázolnia. Ez a gondolat még vonzóbbá, izgatóbbá, ellentállhatatlanabbá tette Zenóbia képét.

És mialatt a szíve viharosan lüktetett, az ifjú vezér a keletiek önuralmával látszólag nyugodtan magához intette a fekete besenyők fejét.
— Hány íjast tudtok nyeregbe ültetni?
— Harminc seregünk van, nagyuram, minden sereg hetven paripa.

A sátorban halálos csend lett. Az urak feszült figyelemmel nézték Alpár arcát. Az ifjú vezér ekkor Hurtoba szerdár felé fordult.
— Fúvasd meg a szent kürtöt, mondta az indulattól remegő hangon.

Az öreg szikrázó szemmel ugrott föl a szőnyegről.
— Kire megyünk, vezér?
— Még kérdezed? Túl a Dunán az Árpád úrfiak tülekednek az újhitűekkel...

VIII.

Egypár nap múlva, korán reggel, megkondult a csanádvári lármaharang, a várfalra szólítva a fegyveres népet. Még a kanonokok is kivonultak, rozsdás sisakkal a fejükön, nyárssal, szekercével a kezükben.

A besenyők néhány nyíllövésnyire a vár falától átkeltek a Maroson. Mikor Vak Becs tisztába jött a szándékukkal, már azt is tudta, hogy a várát nem fenyegeti veszedelem. Ama lovas nemzetek, ha hadba indultak, útközben szigorúan tartózkodtak minden fölösleges kötekedéstől. Egy jókora lovascsapatjuk szembe állott ugyan a várral, hogy a kaput figyelje, de a derékhad ügyet sem vetett a marosváriakra, hanem repülő sietséggel kelt át vízen. Az egyes seregeik tülökszóra, nyílegyenes sorokban ugrottak a folyó sárga vizébe.

Az átkelés nagy rendben történt, ami nem csodálni való, mert háborús időkben ama seregekben a legkisebb vétséget is halállal büntették. A besenyő hadsereg egyébként igen nagynak látszott.

A besenyők épp úgy, mint a régi magyarok, mindig nagyszámú vezeték paripával és teherhordó lóval vonultak háborúba. Egy-egy íjas vitézre nyolc-tíz ló is jutott. Útközben sűrűn váltogatták a lovat és csakis így haladhattak azzal a mesés gyorsasággal, mely hadi sikereiknek főfeltétele volt. Ellenséges földön száguldozva, mindig gyorsabban jártak, mint a hírük.

A várfalon álló papok között egyszerre mozgolódás támadt.
— Ott a vezér!

Alpár a főemberek kis csapatjának élén haladt, a lófarkos aranykopja alatt. Jó messzi volt ugyan a vártól, a fekete paripája a nagy távolságban alig látszott nagyobbnak két arasznyinál, de a levegő tiszta volt és a papok még a vezér ruháját is meg tudták különböztetni. Barna bőrsuba volt a vállára

vetve, alatta ezüstdrótból font inget viselt. A cobolyprémes süvege mellé karvalyszárny volt tűzve.

Mikor a vezér aznap hajnalban búcsút mondott a begei táborban visszamaradt őrhadnak, Seruzád főasszony hozzálépett és piros szalagszíjakat font a paripája sörényébe. Közbe pedig áldást mondott a lóra, halk hangon, hogy Alpáron kívül senki meg nem érthette.

A Seruzád áldása ilyenformán szólt:

Szalagot fonok, szerencsehozó piros szalagot a sörényedbe... Vidd el lovam, vidd el ifjú vezéremet és térj meg véle... Ha harcba

mégy, lovam, rémület süvöltsön előtted denevérszárnyon, a patkód nyomában pedig ne éhezzenek a keselyük... Aranymarhák alatt nyikorogjanak körülötted a szekerek és szíjra fűzött rabok járjanak utánad sírva... És ha ezer rabot ejt is a gazdád: Seruzád marad az ő leghívebb rabja... És ha talál asszonyt, aki Seruzádnál szebb: Seruzád önkezével tépi ki annak szívét...

A derékhad időközben már átkelt a folyón.

A fekete besenyőkből formált utóhad közeledett a nyílhordó lovakkal. Alpár vezér egy utolsó pillantást vetett a város tornyai felé és az elmúlt évek emlékei ekkor még egyszer átvillantak a fején. A latin zsolozsmák örökös egyhangúsága, a templom fülledt homályában gomolygó tömjénfüst, a Megváltó vonagló, vérző alakja, a merev szentképek, melyek előtt éjszakákon át fetrengett, a töprengések, a lázas vágyak, a sötét kételyek, a rajongó önkívület órái, aztán a sátán förtelmes torzképe, mely örökké ott leskelődött szomorú cellája homályában: mindez egy hosszú, szomorú álom képei, amelyekre most vissza se akar már emlékezni.

Ezer férfihang érces zengése ütötte meg

a fülét. A fekete besenyők köszöntötték ifjú vezérüket. S amint Alpár elnézte a ragyogószőrű paripákon ülő ifjakat, akiket mámorossá tett a szilajan lüktető vérük, ő is sarkantyúba kapta a lovát és sólyomként szállott végig a síkságon.

Még nem vonult el az utóhad nyomában kavargó porfelhő, mikor egy magános lovasember jelent még a várfal alatt. Omodé volt. Az öreg, mikor a besenyők a város felé közeledtek, kiszaladt a monostori legelőre, hogy biztosságba hozza künn delelő paripáját. Szerencsésen meg is találta Belzebubot. Most bevihette volna a városba, de nem tette. Kis körben jártatta a paripáját, közbe hol a város kapuját nézte, hol az elvonuló pogányokat.

Fülöp apát, aki bencéseivel a vár falán állott, megismerte a vezeklőt.

— Fiam, Omodé, — kiáltotta a jó fejedelem, — jöjj be sietve a várba! Ha netán azért járnál odakünn, mivel a vértanúság koszorújára vágyakozol, csillapítsd szent hevedet, mert én mondom neked: a te időd még nem érkezett el!
— Nem mehetek most a városba, — felelt Omodé, — mert dolgom van túl a Maroson. Van ott egy ember, aki tizenkét ezüst dénárommal tartozik.
— Jaj, fiam Omodé, — kiáltotta Fülöp úr, — ne kövesd a Judás példáját, aki pénzért adta el a Jézust!

Az öreg igen zokon vette a Judással való összehasonlítást. Méltatlankodás hangján kiáltotta:
— Úgy hiszem, nem minden dicsőség nélkül vitézkedtem már a sátán ellen és ha egyszer

mégis megtántorodom egy kicsinyég, azért nem kell mindjárt kígyót-békát rám kiáltani!

Így szólott és a kezében levő kantárszárral végigvágott a Belzebub nyakán. Belzebub elnyikkantotta magát örömében és elvágtatott urával

oda, ahová a saját szíve is vonzotta: a besenyő paripák után.

NEGYEDIK KÖNYV

Szél anya nagyobbik fia, Fúvó király, fölébredt kék selyemsátrában, mely a Kékhegy tetején áll és kinézett a gulya után. Bizony a hollóhátú, aranyhasú felhősárkányok szanaszét kóboroltak a levegőégen. Néhánya ott delelt a Gyümölcsény erdő fölött, egyik falka pedig ellegelészett a Botva mocsaráig. Fúvó úr ekkor fölpattant a paripájára, megforgatta karikását és haragos süvöltéssel terelgetni kezdte a lomha jószágot. Mikor elvágtatott Zalán hajdani országa, Ond földje fölött, odalenn lobogó sörényű ménes száguldozott vele versenyezve. Túl a Dunán pedig fellegekig harsogó, félelmetes erejű öröm-himnusszal köszöntötte a levegő királyát a magyarság szent erdeje, a Bakony. Minden fája úgy zúgott, mint egy óriás koboz húrja.

A bakonyi nagy irtáson, a veszprémi völgyben, áll az asszony-monostor, melyet István király épített görög apácák számára.

A soktetejű sötét épület előtt nagy embercsapat

telepedett meg a vágáson. Az újhitűek egy csapatja, mely a fölzendült óhitűek elől bujdosik. Nem is emberek, inkább rongyokba öltöztetett rémek.

A nyomorúság megtörte az erejüket, az örökös rettegés eltorzította az arcukat. Reszkető állú, ívbe hajlott öregek vannak köztük. Vázzá aszott, bamba tekintetű ifjak. Asszonyi torzképek, kik rongyos pólyákat szorongatnak a sovány mellükhöz. Az egész sereg olyan fakó és élettelen, mint a száraz haraszt, melyet dúló szélvész söpört össze a félreeső erdőzugban.

Magyar ember egyébként alig is van közöttük. A lenszínű vagy rőt hajuk, a vastag orruk és a likacsos arcbőrük mutatja, hogy idegen telepesek. Városi polgárok, mesteremberek, papi szolgák és tizedszedők. Hetek óta élik már az üldözött vadcsorda szörnyű életét. Egy egész nemzet őrjöngő gyűlölete vadászik rájuk. Erdőségeken és ingoványokon át futottak, hogy elérjék a megátkozott ország határát és mindig csak újabb erdőket és ingoványokat találtak maguk előtt. Álmukból föl-fölriasztja őket a szörnyű vadászok hujrá! kiáltása. Néhányat lefognak közülük, darabokra tépnek, a többi meg szanaszét fut és addig lappang az erdőn, míg újabb bujdosók csoportjával nem találkozik. Most eljutottak ide. Mozdulatlanul, mint az elátkozott lelkek a túlvilág pitvarában, ülnek-hevernek egy rakáson és

nézik az alkonyodó eget. Odafönn a vérpiros boltozaton hollófekete felhők torlódtak össze. Mintha démoni lovasok vágtatnának lobogó sörényű paripákon...

A menekülők az esteli kenyérosztást várták. A tompa álmodozásukat egyszerre ijesztő hangok szakították meg: lódobogás, fegyverzörgés... Hamar megnyugodtak azonban, mikor észrevették, hogy német vitézek érkeztek a monostor elé.

Vagy százan lehettek a lovasok. Volt köztük húsz, talpig vasdrótba öltöztetett ember, az idegen földről ideszakadt úri kalandosok ama fajtájából, kik magukat lovagoknak nevezték. Szakállas csüdű, nehéz csataparipákon ültek. Nemcsak az urak, de a lovaik is vértezve voltak. A lovagokat kardhordóik és íjas szolgáik követték. Néhányan a csatlósok közül véres pogány-koponyát hoztak kopjájuk hegyén.

A dandár vezére zord tekintetű, szélesvállú, köpcös német volt, ki aranyláncot viselt a nyakában és láthatólag nagy tisztességben állott a társai között. A Kunrát névre hallgatott és fia volt István

király legkedvesebbik németjének, ama híres, nevezetes Vencelin grófnak. Kunrát úr balján, de kissé hátrább, egy hosszú, szép ember poroszkált: Diterik úr, a német ispán.

Az urak nyeregből szállottak a monostor előtt, aztán döngő léptekkel bevonultak a boltíves folyosóra.

— Ételt a szent kereszt bajnokainak, bort a szép hölgyek védelmezőinek!— kiáltotta Kunrát úr.

Férfiember máskor nem léphette át az asszonymonostor küszöbét, az örökös rettegés napjaiban azonban a fejedelemasszony sokat engedett szigorúságából és illő vendégszeretettel fogadta a lovagokat, valahányszor erre portyáztak. A Komárom alatt táborozó Péter király sűrűn menesztett ilyen csapatokat a Bakonyba, hogy szemmel tartsák a monostorokat.

Két feketeruhás nő fogadta a lovagokat. Az egyik a főapáca volt, a másik Csanád özvegye. Mikor Péter király elhagyta Székesfehérvárt, hogy füvellő tábort verjen Komárom alatt, Csanádné nem érezte magát már biztonságban a királyi városban, melynek lakossága erősen szított az Árpádokhoz.

A nagyasszony azért földijeinél, a görög apácáknál keresett menedéket.
— Köszöntelek, jámbor urak! — szólt a fejedelemasszony. — Mi hír a Dunán?
— A Dunán minden csendes, — válaszolt Kunrát úr, — és míg Szent György szolgái ki nem ejtik kezükből a kardot, tarfejű pogány nem is úsztat át a vízen.

— Szent György erősítse a karotokat, —mondta a főapáca.

Most megszólalt Diterik úr, Csanádnéhoz intézve a szót.

— És hol van leányod, a jámbor Zenóbia? Lovagi ajándékot hoztam neki a Dunáról.

Az ispánné helyett a főapáca válaszolt.
— Zenóbia meghalt! — mondta szárazon.
— Meghalt?
— Meg, a férfiak számára.
— Apácává lett?

A fejedelemasszony a fejével intett.
— Édesanyja fölajánlotta őt a Boldogasszonynak és a szent szűz hallotta Zenóbia esküjét.

— Oly súlyos időket élünk, — tette hozzá Csanádné, — hogy az előkelő embereknek egyesíteniök kell imájukat a köznépével, hátha így talán megkérlelhetnők az Úr haragját.

Diterik úr arca elsötétedett. Nem tetszett neki, amit hallott. Amióta együtt utazott a nőkkel Marosvárról Székesfehérvárig, igen megkedvelte Zenóbiát előkelő modora miatt és azóta is gyakran gondolt a leányra.
— Miféle ajándékot hoztál a Dunáról? — kérdezte a főapáca, aki minden istenes volta mellett is igen kíváncsi asszony volt.
— Elfogtunk a nádasban hat besenyő fürkészőt, azoknak a tar fejét hoztam magammal.

A fejedelemasszony elmosolyodott.
— A szent szűz megáldotta a fegyvereiteket!

Csanád özvegye azonban megijedt a besenyő név hallatára.
— Inkább sárkányfogat hoztál volna, mint

besenyő fejet, — kiáltotta. — Ismerem a besenyőket és attól tartok, nagy bajt zúdítottál reánk!

Kunrát úr hangosan elnevette magát.
— Nagyasszony, — mondta, — te nem nagyon bízol szent György szolgáinak vitézségükben, ha azt hiszed, hogy a pogányok valaha is által

jöhetnek a Dunán. A pogányok, akiket elejtettünk, különben is a marosi hadakból valók és azok most a Tisza mellékét dúlják. Hacsak repülő zsírral nem kenik meg a paripáikat, három napnál korábban nem is érhetnek a Dunához.

E pillanatban idegen hang szólalt meg, fölébresztve a bolthajtásos falak visszhangját:
— A marosi had már két nappal ezelőtt átkelt a Dunán és ma reggel földúlta a pannonhalmi várat.

Mélységes csönd támadt e szavakra. Egy ijesztően rút kis ember térdepelt az ajtóban. Az imént hozta be üstökén fogva egy kopjás német.
— Hol fogtad ezt az erdei manót? — kérdezte Kunrát úr.
— Nagyuram, — szólt a rab, megcsókolva a kőlapot, amelyen térdepelt, — ha tudni kívánod, hogy ki vagyok, megmondom magam. Jó engedelmeddel legyen mondva: én nem vagyok erdei manó, hanem ájtatos keresztény és a nevem Lantos Ekese. Ha a marosvári nagyasszony nem tartaná méltóságán alulinak, hogy visszaemlékezzék egy szegény szolgára, akkor megmondhatná,

hogy igazat beszélek. És megmondhatná a keresztény lovagok gyöngye is, az istenfélő és harcban rettenetes Diterik úr...
— Nem ismeretlen előttünk ez a szegény ember, — szólt Csanádné. — Csongrádnál, a lázadó pogányok elől futva, hozzánk szegődött és Székesfehérvárig gyakran mulattatott bennünket soknemű ügyességével.
— Te Pannonhalmáról jössz? — kérdezte Kunrát úr.
— Onnan, nagyuram. Ma reggel még a monostor szent atyái voltak az uraim, de most már nincs Pannonhalmán se monostor, se pap és én gazdátlan szolgává lettem. Én vagyok az egyetlen ember, aki Szent Benedek különös kegyelméből élve menekült a várból. Lóhalálában vágtattam ide. Mikor megláttam a szolgáidat, megfutottam előlük, mivel vak félelmemben azt hittem,

hogy ők is az istentelen pogányok közül valók...

— Kölyök, — mondta Kunrát úr, — lófarkon hurcoltatlak Pannonhalma alá és ha áll a vár, vasfogóval tépetem ki a hazug nyelvedet.

— Az életem a kezedben, — válaszolt Ekese.

— Hogy mondhatod, hogy a pogányok átkeltek a Dunán, mikor ma reggel vettem csak hírüket a Tisza mellékéről?

— Nagyuram, — szólt Ekese, — gyorsan nyargal ám a besenyő! Gyorsabban, mint a híre!

— És hogy vívhatták volna meg egy napon a vitéz bencések erős várát?

— Nem ostrommal vették meg, hanem ármánnyal. Kihallgattam a beszélgetésüket, mikor diadalmi áldomást ültek a füstölgő romok fölölt és tudom, hogy az ördögi csel egy Omodé nevű pap fejében fogamzott meg, aki a pogánnyal bitangol az országban. Az Istentől elrugaszkodott Omodé papi ruhába öltöztetett vagy ötven pogányt, — ruhájuk volt bőven, hiszen a Marostól a Bakonyig kifosztottak minden szentegyházat, — azután förtelmes bégetéssel utánozva a jámbor zarándokok énekét, fölvonult velük a várba. A vitéz bencések szívesen nyitottak kaput, mivel azt hitték, hogy menekülő testvéreik... Ekkor aztán rettenetes dulakodás támadt... Az alakos pogányok megszállották a kaput és veszett farkasok módjára garázdálkodtak ott, míg a cimboráik elő nem törtek a leshelyükből... Így aztán betelt Pannonhalma végzete. A gaz Omodé a dulakodásban jókora ütést kapott a fejére egyik jámbor harcos buzogányától, de a toron már megint duhaj kedvvel járta a halott-táncot. Hanem bízom benne, hogy a pokolban külön üstben fog főni...

Kunrát úr nem volt az az ember, aki ilyen rettenetes hír hallatára is elvesztette volna a szívét.

— Ej, hát egy monostorral kevesebb van a világon, — mondta. — A pogányok azonban meg

fognak lakolni. Péter urunk alig félnapi járásnyira
táborozik tőlük erős hadával és azóta
bizonyára már rajtuk ütött.

Ekese csodálkozva nézett a németre.

— Hogyan, nagyuram, hát te nem tudod,
hogy mi történt a királyi hadakkal? A királynak
nincsenek már hadai.

Kunrát úr lelkét e hír hallatára elöntötte az
epe. Förtelmesen káromkodott, aztán a kezében levő
nagyhasú billikommal Ekese felé sújtott. Az igric
ügyesen elkapta a fejét és a főapáca köntöse
mögé menekült.

A fejedelemasszony védőleg emelte föl a két
karját és haragos méltósággal szólt a feldühödött
némethez:
— Egyházi átok sújtja a vakmerőt, aki vérrel
mocskolja be a Boldogasszony házát!
— Ó én boldogtalan, — kesergett Ekese, —
miért nem vesztettem el életemet inkább a
besenyő-csatában? Ha hitetlenek kezétől estem
volna el, a mártíromság koszorúja tündökölne a
fejem fölött, holott így, ha gyónás és utolsó kenet
nélkül halok meg egy keresztény úri ember kezétől,
a purgatórium lesz osztályrészem.
— Csendesedj, jámbor szolgám, — szólt a
fejedelemasszony, — és mondd el félelem nélkül,
hogy mit tudsz a királyi hadak sorsáról.

Ekese ekkor letérdepelt és megcsókolta a főapáca
ruhájának szegélyét.

— Hadd térdepeljek előtted, főasszonyom,
mert te olyan vagy, mint ama szent arkangyalok,
akik fényes ábrázattal járnak a paradicsom kertjében
és megkönyörülnek a szegény bűnösön.
És hidd el, szent asszony, jobb szeretném, ha az
istentelen pogányok, akik évekkel ezelőtt levágták
a fülemet, inkább a nyelvemet vették volna,
akkor most nem búsíthatnám a te szívedet.

A fejedelemasszonynak megtetszett Ekese ékes beszédmodora; jóakaróan szólt hozzá:

– Ha valóban szent hitünk szolgálatában vesztetted el a két füledet, akkor részben boldognak vallhatod magadat, mert ha egész testedben nem is, de némi tagodban mégis mártíriumot szenvedtél és ez a körülmény valószínűleg sok esztendővel megrövidítendi majd a purgatóriumban való időzésedet. De most mondd el, hogy mi hír Komáromban.

– A pannonhalmi szent atyák már két nap óta tudták, – szólt Ekese, – hogy a király serege nagy részben átpártolt a lázadókhoz. Úgy mondták, hogy a sátán hadnagya, ama bellusi Vata, hírvivőket küldött Komáromba. Három vakmerő pogány éjnek idején belovagolt a királyi tábor kellős közepére és ott régi szokás szerint harsogó hangon elmondták az üzenetet. Az öreg isten, Endre és Levente hercegek nevében meghagyták, hogy le kell ölni a püspököket, a papokat, a szerzeteseket és az idegeneket mind.

Le kell szúrni a tizedszedőket, el kell törölni a tizedet és vissza kell térni apáink hitéhez. Így szólott Vata úr híradása. Virradóra pedig Péter királynak azt kellett tapasztalnia, hogy alig maradt magyar ember a táborában. Még a testőrei is átpártoltak az Árpádokhoz. Csak németek maradtak mellette, meg csehek.

– Ha úgy van, amint mondod, – szólt a fejedelemasszony, – akkor Isten irgalmazzon nekünk! Tanácsolj, vitéz Kunrát, mihez kezdjünk most?

Ekese, akitől senki nem kért tanácsot. vakmerően megszólalt:

– Ne félj semmitől, nagyasszonyom. Ismerem a pogányok szokásait: férfiakkal szemben irgalmatlanok, de az asszonyokat nem bántják.

Kunrát úr azonban másképp rendelkezett.

– Nincs vesztegetni való időnk: A zalai part mentén még elérhetjük a határt. Holnapután reggel már Markburgban leszünk.

Azután Ekese felé fordult.
— Téged magammal viszlek és ha hazugság
volt, amit mondtál: olajba főzetlek.
— Földönfutókká legyünk? - kérdezte búsan
a főapáca.
— Légy nyugodt, asszonyom, — válaszolt
Kunrát úr, — mihamarabb visszatérünk megint.
A császár tenger sereget gyűjt a határon, hűbérese
védelmére. Ismerem fekete Henrik urat és

emberségemre mondom: nem teszi Ő vissza hüvelyébe
szent pallosát, míg el nem vérzett az utolsó
pogány is. Mert nincs a földön hatalom, csak a
szentegyház és a császár. És amely nemzet föllázad
ellenük, az elpusztul a föld színéről.

A fejedelemasszony meghúzatta a harangokat.
Odakünn a monostor pártfogoltjai, az elcsigázott
bujdosók, megrettenve hallották, hogy a golgotaútjuk
újból kezdődik.

II.

Sötét este, halkan permetező őszi esőben az
asszonymonostor menekültjei nekivágtak a
rengetegnek.

A menet élén kopjás németek ügettek, vörösen
lobogó fáklyákkal zavarva föl az alvó erdő
fantasztikus árnyék-seregét. Bivalyokkal vontatott,
óriás kerekű szekerek követték őket a meredek úton,
panaszosan nyikorogva a vaspántos ládák súlya
alatt. Néhány ládában a monostor arany-ezüstmarháit
őrizték, a többiben Csanád úr kincsét.
A szekerek mögött vagy harminc apáca lovagolt
sűrű csapatba verődve. Az arcukat valamennyien
sűrűn lefátyolozták és mivel a fejedelemasszony
egyházi átok terhe alatt eltiltotta őket a beszédtől,
egy szóval sem válaszoltak a csillogó fegyverzetű
lovagok vaskos tréfáira, hanem némán
bólongattak a nyeregben, mint az éjjeli rémek
gyászos csapatja. A lovasok nyomában fáradt,

rongyos emberek vánszorogtak, nagy batyukat
és nyöszörgő gyerekeket hurcolva magukkal. A
monostor pártfogoltjai voltak.

Jó darab utat tettek már az erdőben, mikor
a fáklyavivők hangos rikoltozása elcsalta a német
urakat a szekerek mellől. A csatlósok egy félig
mezítelen, öreg embert fogtak a bokrok között.

Kunrát úr tőrt szegezett a halálra rémült
ember torkának, hogy kivallassa a kiléte felől.
Kitűnt, hogy somogyi pap.

A főapáca, aki földesasszonya és patronája
volt az egész partvidéknek, haragosan támadt az
öregre.
— Miért hagytad el az egyházadat? Hiszen
Somogy csendes.
— Haj, nagyasszonyom, — válaszolt sírva az
öreg, — tegnap óta Somogyot megszállották a lázadás
ördögei. A jámbor bárányainkból veszett farkasok
lettek, akik földúlják a szent aklot és széttépik
a pásztort.
— Mi történt odaát?
— Elfogtak egy hírvivőt, Péter király levelével,
melyben az országba hívja a német császárt.
akkor fölzendült egész Somogy. A nép meghúzta
a harangokat és fegyverkezni kezdett, hogy:
jön a német! És sok lázító beszéd esett közöttük,
hogy ennek is a külhoniak az oka és ekkor
gyilkos düh szállotta meg őket és öldösni kezdték
a papokat és a tizedszedőket. És hihetetlen
dolgok szemtanúi lettünk! A Balaton járatlan
ligeteiből régen halottnak hitt emberek bújtak
elő... Nyolcvan-kilencvenesztendős, agg martalócok,

fehérhajú, izzószemű gonosztevők, akik egy
félszázaddal ezelőtt a bősz Koppány oldalán harcoltak
és azóta a nádasokban lappangtak. Sátáni
dühvel izgatnak minden ellen, ami idegen. A
nép pedig prófétákként tiszteli őket és megcsókolja
a ruhájuk szegélyét. Mikor pedig alkonyatkor
lobogó jelző-tüzek gyúltak ki a zalai

hegyormokon, a somogyi zendülők azt mondták: Ott a Vata serege! – és nagy csapatokban a tóra ereszkedtek. Száz bárka és sajka nyüzsgött a kopjásaiktól és a tülkölésükre tülköléssel válaszoltak a tihanyiak.
– Elvágták a határra vezető utat! – mondta Kunrát úr.
– Mihez kezdjünk most? – kérdezte a főapáca.

A lovagok német nyelven tanakodni kezdtek maguk között. A tanakodásuknak a mindig rettenthetetlen Kunrát vetett véget.
– Vissza! Keresztülvágjuk magunkat a király táboráig!

Visszafordították a nehéz szekereket a megrémült asszonyokkal és miután átvergődtek a Séd völgyén, északi irányban folytatták az útjukat.

Ekese egyik kopjás lovához pányvázva tette meg az egész utat. A csillogó, apró szemét egyre az apácák csapatján jártatta. Miután a menekülők közt látta Csanádnét, biztosra vette, hogy Ángyika

is itt van, de sűrű fátyola alatt nem ismerhette föl a leányt.

Hajnalodni kezdett. Az eső elállott ugyan, de a fák fölött még oly gyorsan vonultak a szürke felhők, mint a kavargó füst. Az út keletnek fordult és mély szakadás partján kanyarodott el. Mikor az előhad a mélység szélére ért, süvöltés hallatszott, mintha gyors szárnyú madárraj repülne el a lomb között. Az egyik csatlós nyíllal a torkában fordult le ágaskodó paripájáról, a társai pedig eszük nélkül futottak vissza a szekerekhez. Az éjjeli álmából ébredező erdőt irtóztató üvöltés töltötte be, mintha egy óriás farkascsorda énekelné az éhség dalát. Azután ijedt csönd lett. Egy gally se moccant az erdőben.

Kunrát úr és a német ispán a szakadás szélére vágtattak. Nyílzápor fogadta őket is. A túlsó parton

a nagy lejtő csak úgy hemzsegett a lovasoktól.
— Pogányok! — mondta Kunrát úr.

Aztán dörgő hangon kiáltotta oda csatlósainak:
— Íjasok, nyeregből!

A szolgák nem mutattak valami nagy kedvet a verekedéshez, mikor azonban Diterik úr förtelmesen szitkozódva kardot húzott rájuk, mégis leugráltak a paripáikról és a szakadás szélén álló vastag fatörzsek mögé lapulva, nyilazni kezdték az ellenséget.

A pogányok egy része szakadatlan nyílzáporral válaszolt, egy nagy csapatjuk azonban kantáron

fogta a paripáját és leereszkedett a lejtőn. A lejtő igen meredek volt, de a lovaik oly ügyesen kúsztak lefele, akár a kecske. Lenn, a sekély hegyi patak vizében kétfelé oszlottak. Egyik csapatjuk lóra kapott és a patak folyását követve, keletnek gázolt, alkalmasint azért, hogy megkerülje és hátba fogja a lovagokat. (A keleti népek, ha megütköztek, mindig próbát tettek a megkerülés taktikájával, nagy bosszúságukra a keresztényeknek, akik ebben a lovagiatlan orvtámadás egy nemét látták.) A pogányok nagyobbik része azonban lenn hagyta a paripáját és hosszan elszórt láncban nekilátott a magas part megmászásának. A mezítelen kardjukat a foguk közé szorították és démoni gyorsasággal kúsztak fölfelé.

Odaát a túlsó parton egy kopasz sziklán óriás termetű, papi csuhás ember állott, aki hangos kurjongatással biztatta, uszította a támadó pogányságot. A feje véres rongyokba volt pólyázva, a baljában pedig nagy bolgár bunkót forgatott a sátán papja. Omodé após volt. Tréfás dolgokat beszélhetett, mert az íjasok nyerítő kacagással fogadták a mondásait. Még azok is nevettek, akik a megnyilazott cimboráikat a hadsor háta mögé cipelték.

Kunrát úr most megfújta a rézkürtjét.

A lovagok melléje gyülekeztek.
-Mi lesz, urak? – kérdezte a vezér. –
Fél óráig még védhetjük a partot, de addig biztosan
bekerítenek az átkozottak.

Egyik fiatal lovag, akinek eszét vette a harci
lárma, azt kívánta, hogy menjenek karddal a
pogánynak. A többiek azonban válaszra sem méltatták,
hanem a paripák után néztek.

– A szekereket nem vihetjük magunkkal, –
mondta Kunrát úr.
– Hát pogány kézre kerüljenek a kincsek?
– kiáltotta a fejedelemasszony.

Az urak erre összenéztek.
– Megmentünk belőlük, amit lehet!

Így szólt Kunrát úr, aztán az acélbuzogányával
leütötte az egyik láda súlyos zárát.

Bajtársai követték a példáját és a nyilak
süvöltése s a harcosok ordítozása mellett megtömték
a nyeregiszákjukat a csillogó drágaságokkal.
Mikor az íjas szolgák észrevették, hogy mit
művelnek a gazdáik, ők is abbahagyták a küzdelmet
és a lovaik után rohantak. Többen azonban
a nagy sietség közepette is ráértek arra, hogy
belemarkoljanak a kincses ládákba. Egymást
taszigálva, dühös károgással, mint a dögre gyűlt
hollók, kapkodták az ékköves feszületeket, a kelyheket
és boglárokat. A drága szöveteket széttépték
egymás kezében, a súlyos ezüsttálakat pedig eldobálták.
– Mi lesz velünk? Mi lesz velünk? – siránkozott
a főapáca.
– A pogányok nem bántják az asszonyokat!
– kiáltotta Kunrát, megsarkantyúzva a lovát.

Mikor már nyeregben ült, Diterik úr szeme
megakadt egy halvány női arcon. Zenóbia volt.
Nagy félelmében a leány megfeledkezett a tilalomról
és megemelte a fátyolát. Az édesanyját
kereste kétségbeesetten.

— Érted kár volna, szép Zenóbia! — mondta a német.

Azzal odakiáltotta a kardhordóját és mielőtt még a leány megérthette volna a szándékát, a szolga már megragadta és fölemelte az ura elé a nyeregbe. Diterik aztán elvágtatott prédájával az erdőbe.

A pogányok egy része időközben fölért a partra. Ott találtak még néhányat a zsákmányoló csatlósok közül, azokat karddal odaszögezték a ládákhoz. A sikongó asszonyokat mind egy csapatba terelték, majd fölverték a cserjét az ezüstholmi után, melyet elhányt a futó német. A menekülőket nem üldözhették, mivel maguk csak gyalogszerrel jöttek át a szakadáson, a lovas oldallesük pedig egyre késett még.

Omodé is megjelent a tisztáson. Az öreg maya is szétnézett egy kissé a csatatéren, sorra tapogatva az elesett németek tarsolyát. Most megállapodott egy bőrzekés ember előtt, aki hanyatt feküdt egy bokor tövében. Az öreg melléje térdepelt, hogy kikutassa a tarisznyáját, de aztán haragosan elkiáltotta magát:
— Szuszogsz még, nyavalyás?

Hamar fölkapta a bolgár bunkóját, hogy rálegyintsen, de ekkor megszólalt a halott:
— Hökk meg, Omodé — én vagyok!
— Nini, az igric! — csodálkozott az öreg.
— Ha szeretsz, Omodé, vágd ketté ezt az átkozott kötelet, — könyörgött Ekese.

Az öreg megszabadította a lantos diák kezét a német békótól, Ekese pedig talpra ugrott és ilyen szavakkal hálálta meg a baráti szívességét "
— Ha van még iga a világon, a te nyakadba való, vén bivaly! Ha van még ostor, a te hátadra való!

Omodét annyira meglepte ez a háládatlanság, hogy válaszolni se tudott hamarjában. Ekese

meg fortyogó haraggal folytatta:
— Miféle gyülevész nép ez itt? Talán bizony
Alpár uram vitézei? Meg fogom kérni a vezért,
hogy csapjon le titeket a szekeres tótok közé.
Bár attól lélek, hogy egymást kantároznátok és
magatok ennétek meg az abrakot... Mert kicsi
a szarka feje és mégis több abban a velő, mint
a ti bölénykoponyátokban. Aki szarkát akar lőni,
az ne pengesse az íját! A szarka elrepült, a német
elillant.
— El, — mondta Omodé, cifrát káromkodva
— de azért ne abajgass, feles kincset hagyott itt.
— Hagyott ám rissz-rossz ezüstbutykost, horpadt
tányért. De magával vitte a Csanád kincsét
és azt, ami annál is többet ér!

— Mit vitt még magával?
— A mi szerencsénket vitte magával, Omodé!
Püspökké lehettél volna, rongyos, magam pedig
kancellárrá, ha elvisszük Alpárnak Ángyika leányasszonyt!
— Ángyika? Hát itt volt?

Omodé most már értette, sőt méltatta is cimborája
fölháborodását.

Jó időbe telt, míg megjöttek a paripák. A
csapat vezére azonban tudni sem akart a németek
üldözéséről. Neki azt parancsolták, hogy
szólítsa fegyverbe a zalaikat és a somogyiakat.
Ezt elvégezte. Naplemente előtt találkoznia kellett
megint Alpár derékhadával a Marcal partján.
Ha nem süt már a nap, mikor a találkozó helyre
érkeznek, ha megkésnek vagy eltévednek: ez a
hadnagy fejébe kerül. Tehát nyeregbe!

Ennek a nagy igyekezetnek köszönhették a
monostori asszonyok is, hogy békében hagyták
őket. Az életüket ugyan nem fenyegette semmiféle
veszedelem, — lovas ember nem öl asszonyt, —
de az apácák fiataljaival megeshetett volna, hogy
rabságba viszik őket.

III.

A bakonyi portyázók időben elérték a Marcal partján táborozó derékhadat. Alpár vezér azután megfúvatta a kürtöket és átkelve a vízen, útnak indította seregét Mosony felé. A csapatjai már akkor megszaporodtak a hansági besenyő határőrökkel. Ezek ugyan mindeddig példás templomjárók hírében állottak és nagyrészben már falvakban is laktak, de mikor nemrégiben hírét vették, hogy Thonuzóba fia dúl a szomszédban, íziben tajtékot hányt a besenyő vérük és kikívánkoztak megint a pusztára. A hansági besenyők egyébként is kemény harcosok voltak, ők télen nyáron szakadatlanul tülekedtek a német határőrökkel, de mostanában már pogány szilajság dolgában is versenyeztek az aranyhaddal meg a fekete besenyőkkel.

Alpár úr megtudta Ekese diáktól, hogy Ángyika a német kezén van. Düh és keserűség fogta el a hír hallatára, de azért egy szempillantásig sem gondolt arra, hogy letérjen az útjáról. Ha ezen fordult volna az élete, akkor sem

térhetett volna le, mivel időközben már megkapta Vata úr üzenetét, hogy a Hanságban lesz a döntő mérkőzés a nemzeti hadak és a királyiak között.

A négy magyar sereg közül, mely akkoriban nyeregben ült, Alpárénak az volt a kötelessége, hogy elzárja az ország napnyugati kapuját a futó idegenek elől és hogy szemmel tartsa a német szomszédot. Aki nem volt gyík, nem is surranhatott ál a Fertő és a Duna között portyázó besenyők őrláncán. Vatáék jól tudták, hogy ahány újhitű ép bőrrel kijut az országból, annyi bosszútól lihegő vádlójuk lesz a császár udvarán. Német Henrik úr pedig egyébként is túl sokat törődött Magyarországgal, amely fölött hűbérúri jogokat követelt magának. A másik sereg volt a Vatáé, a nemzet hadnagyáé. Ő kiverte már komáromi táborából Péter királyt és most lassan a határ felé szorította. András herceg, a nemzeti párt

fejedelemjelöltje, azalatt Fehérvár fele nyomult orosz és lengyel zsoldosaival, hogy hatalmába kerítse a székes várost. A kisebbik Árpádfi, a nyakas pogány Levente, már napokkal ezelőtt megszállotta a Csepel szigetet, hogy a még egyre szállingózó alföldi és erdélyi urakkal szaporítsa a seregét.

Alpár táborba szállott Mosony alatt és várta Vatáék érkezését, miközben sűrűn portyáztatott a határon. Itt hírül vette azt is. hogy napokkal

ezelőtt több ezer német vitéz leereszkedett a Dunán és csatlakozott Péter királyhoz.

Három napig áztak már a táborozó besenyők a szakadatlanul permetező őszi esőben, ekkor végül fölbukkantak Vata előreküldött fürkészői a szemhatáron. A kopjásaik tiszai urak voltak; meg lehetett őket ismerni cifra szűrükről meg a piros lobogós kopjájukról. Kis idő múlva jobbról is, balról is a rónán végtelen hosszú libasorban haladó lovasok jelentek meg. Csendesen poroszkáltak, vállukra vetett kopjával, a subájukba burkolódzva és az örökös esőt szidva. Az előhadtól megtudta Alpár, hogy a király serege a körülötte rajzó magyar hadakkal vagy két órányi távolságban követi őket.

A tiszai urak egyébként veszett kedvükben voltak és teli torokkal szidták Vata urat, hogy nem akar megütközni Péter királlyal. Napok óta vonultak már így, minden oldalról körülfogva a királyt, szakadatlanul farkasszemet nézve a vasasaival, anélkül, hogy egymásba kaptak volna. Éjnek idején ugyan szakadatlanul nyilazták-riogatták a keresztényeket, de Vata úr kemény parancsba adta, hogy leütteti mindenkinek a fejét, aki megvérezi a kardját. Valahányszor egy-egy német csapat nekik rontott, Vatáék a fürge paripáikon úgy szétfutottak, mint polyva a szél elől. A tiszaiak attól féltek, hogy velencés Péter ilyenformán átsiklik a határon és mivel egyébként

is híres véresszájú nemzetség voltak, azzal
vádolták a hadnagyukat, hogy nem ért a
hadi mesterséghez és hogy eladta őket a németnek.

Alpár nyeregbe ült a főembereivel és eléje
sietett Vatának. A hadnagyot egy domb tetején
találta, ahonnan elszórtan vonuló seregeit szemlélte.
A mindig jókedvű nagyúr nevetve fogott
kezet Alpárral.
— Pax tecum, szent kanonokom! Jól imádkoztál,
mert ihol ni, kétheti eső után végre csak
derül az ég.

A szürke felhők közül tényleg sápadt fénysáv
verődött le a csillogó fegyverzetű lovasok csa-
paljára.

E pillanatban vágtató lovasok érkeztek, akik
hírül hozták Vatának, hogy a király már tábort
veret éjszakára.

A vezér nem lepődött meg ezen.
— Kurtákat lép a német, fogytán már a
lélegzete.
A szeme megint az eget járta.
— Ha holnap süt a nap, — szólt, — akkor
belekapunk a német véknyába, mint komondor
a sündisznóéba.

Hogy a vezér eddigelé oly gondosan kerülte
a döntő csatát, annak több oka is volt. Mindenekelőtt
ki akarta fárasztani a keresztényeket, azután
meg akarta erősíteni a maga seregét a besenyőkkel.

De egyébként sem akart esős időben verekedni,
mivel akkor nem vehette volna sok hasznukat
az íjasainak. A keleti íjasoknál, a lovas vadászoknál,
máig sem ismer különb fegyvernemet a
világ. Ha a volgai taktikával harcoltak, soha
semmiféle nyugat-európai hadsereg nem bírt
velök. Ehhez a harcmodorhoz azonban alapos
iskolázás, vas fegyelmezettség, szívós kitartás és

— szép idő kellett. Az ilyen seregek egyik főerőssége a gyors mozgásban nyilvánult. Ezért
nem is kedvelték a nehéz vasgúnyát és pajzsot se viseltek. (Éppen csak a főemberek viseltek ilyet, akik maguk nem nyilaztak; de ők is inkább a dísz kedvéért.) Kopjarohamra nem szívesen vitte volna vitézeit Vata úr a fülig vasba pólyált németek ellen. A kopjaharcot mindig a csatadöntés pillanatára tartogatták, mikor már megingott az ellenség emberbástyája.

Az akkori magyar hadak és a nyugati seregek harci modora között nagy volt a különbség, valamint a két népfaj jelleme között is nagy volt a különbség. A keresztény urak a személyes virtust mindennél többre becsülték. Ők bizonyos együgyű szertartások között félmázsányi vasat csatoltak a testükre, azután Jézus nevét kiáltva, vak dühvel nekimentek az ellenségnek. A Volga partjáról jött nemzetek, ha háborúba indultak, viszont mindent alárendeltek a siker érdekének. Ők egységesen iskolázott nemzeti hadseregben

küzdöttek, egységes vezérlet alatt. Náluk művészetté nemesedett a tömeges emberölés mestersége. A keresztények, akiket gyakran csaltak tőrbe és győztek le fölényes tudásukkal, nagy megvetéssel beszéltek a pogányok lovagiatlan harcmodoráról, de végül is tanultak tőlük.

IV.

Alkonyatkor Omodé após fölkantározta Belzebubot.
— Hová mégy? — kérdezte Marót, aki Buzdurgánnal és Ekesével együtt sátoros társa volt az öregnek.
— Megnézem a németet, — válaszolt Omodé.

Marót és Bozdurgán ekkor szintén nyeregbe ültek, Ekese azonban nem akart velük menni. Azt mondta, hogy ő nem szereti nézni az eleven

németet; neki már olyan a természete.

A lovasok ügetve áthaladtak a borsi kabarok táborán. Egyik boros szekér előtt tót dudással mulattak a kabar legények.

Hogy kiértek a alacsony, fehér nemez-sátrak városából, az erdélyi kopjások egy vágtató csapatja került eléjük. A Gyulafiak hadaiból való emberek voltak, akiket Vata úr rendelt ki, hogy éjfélig nyilazva csiripeljenek a németen. Éjféltől hajnalig majd a somogyiak lármáznak az ellenség tábora körül, hogy meg ne pihenjen valahogyan az ellenség.

A szakadatlan nyíleső, melyet a magyarok a király táborára hullattak, sok kárt tett paripában, igavonóban, de a kárnál is nagyobb volt az erkölcsi hatása. Az éjjel-nappal örökösen hulló nyilak, melyek úgy koppantak a szekerekre, mint a gyér jégeső, állandó rettegésben tartották az ellenséget. Éjnek idején sokan a keresztények közül a szekerek alá vették magukat, vagy gödröt ástak maguknak a földbe, amelyet pajzzsal takartak le, hogy biztosságban legyenek. Az örökös félelem elcsigázta őket, sokakat valósággal kétségbe ejtett és nem egynek eszét vette közülük.

Jó félórai ügetés után Omodéék végre meglátták az ellenséges tábort a távoli halmokon. Éjszakára mindig szekérvárat csinált a király, melyet gyalogosan őriztek a vitézei. Nappal két oszlopban mentek a vértes lovasai, közre fogva a szekereket az asszonyokkal, a menekülő papokkal és a pogány rabokkal. Eleinte, hogy útra keltek Komáromból, Vatáék gyakran el tudtak csalni a főseregtől egy-egy kisebb csapatot, amelyet aztán hamarosan körülfogtak és halomra nyilaztak. Egy-két nap múlva azonban az ellenség már kitanulta a mesterségüket. Most már nem vették többet kergetőbe a magyar portyázókat, hanem zárt sorokban haladtak a határ felé. Ha azt hitték, hogy meg fogják őket támadni, körbe állottak és a vágtató pogányok felé fordították

kopjáikat. Ilyenkor az egész seregük olyan

volt, mint a sündisznó, mikor a kopó ellen védekezik.

A három cimbora, Omodé vezérlete alatt, egyenesen nekivágott a tábornak. Mikor már vagy háromszáz lépésnyire megközelítették, Omodé megállította a paripáját.
— Ahol ni a német!

Marót és Bozdurgán kíváncsian nézték a vassüveges embereket, akik háromszögletű pajzzsal a hátukon és nyárssal a vállukon, jártak az óriás nagy szekerek között. Azután egyszerre dühbe jöttek mind a hárman.
— Német, német! — kurjantotta Omodé, — holnap bocskorszíjat vágok a bőrödből!

A németeknek föltűnt az Omodé fura alakja; egyikük, egy tömzsi suhanc, kukorékolni kezdett, a többi meg nevetett, de azért nem jöttek elő szekereik közül.

A három cimbora aztán kerülgetni kezdte a tábort, hátha akadna még valami látnivaló. Egyszerre megakadt a szemük egy lovasemberen, aki egypár nyíllövésnyire a szekerektől, magánosan állott egy dombon. Talpig vasdrótba öltöztetett, hatalmas termetű ember volt. Olyan mozdulatlanul állott, mint a kőből faragott bálványkép. Szemmeláthatólag a távoli rónán vonuló magyar seregeket figyelte.
— Ezt megugrasszuk! — kiáltotta Omodé.

Mind a hárman vágtatásra ösztökélték a

paripájukat, hogy a német és a tábor közé furakodjanak és mind a hármuk szemében fölcsillant a vadászláz tüze. A német azonban idejében megneszelte őket és megindult a szekerek felé.

— Ejnye be hórihorgas nagy sváb, — csudálkozott

Bozdurgán, — kitelnék belőle egy ember
meg egy kutya.

A lovag már csak kétszáz lépésnyire volt a
tábortól. Ekkor megállította a csődörét és farkasszemet
nézett az üldözőivel. Ezek is megállottak
egy gyerek-nyíllövésnyire tőle. Omodé szeretett
volna vele szóba ereszkedni, de mivel nem tudott
németül, azt tette, hogy kihívóan és harciasan a
szeme közé nyerített. A vitéz ekkor megsarkantyúzta
a csődörét és a hóna alá fogva a rengeteg nagy kopjáját,
egyenesen nekik vágtatott. Már szinte elérte
őket, mikor a három fürge magyar paripa úgy
szétlibbent, mint verébcsapat a kakas előtt.

— No nézd, a bivalyt! — elméskedett Omodé,
— még kárt tesz az emberben!
— Bozdurgán, — lihegte Marót, — ha szeretsz,
lőj egy nyilat a pofájába!

A német megelégelte a próbát és a tábor felé
vágtatott. A cimborák nyomon követték. Bozdurgán
nagy sebbel-lobbal két nyilat is lőtt a lapockája
felé, de bizony azok lepattantak a vasínyéről.

Omodé egészen közel férkőzött a lovag mellé,
miközben leoldotta kápájáról a pányvát. Úgy
gondolta, hogy jó volna, ha a nyakába vethetné.

Aztán egyszerre nagyot káromkodott meglepetésében,
mert megismerte a vitézben Diterik urat,
a német ispánt. Most már azt is tudta Omodé, hogy
Ángyika leányasszony ott van a német táborban.

Nyílvessző. süvöltött el az öreg füle mellett.
Egyik szekér tetejéről lődözték őket.

— Vissza, legények! — kiáltotta Omodé. —
Bolond, akit megmar a döglődő kutya!

A magyar tábor felé vették az útjukat. Omodé
siettette a cimboráit, mert égett a vágytól, hogy
Alpár vezérrel közölje azt a föltevést, hogy
Ángyika a német táborban van.

Időközben egészen bealkonyodott. A nyugati
égboltozaton kékes-vörös tűzben lángolt az ég.
A pusztán nagy csöndesség honolt. Ekkor a tábor
felől vontatott, bús ének hallatszott. A döntő
csatára készülő kereszténység az esti zsolozsmát
énekelte. A szent ének rettenetes hangzavarba
fúlt: vad rikoltozás és hörgés hallatszott a
szekérvárból.
Omodéék csak másnap tudták meg, hogy
mit jelentett a félelmetes zaj: Péter király parancsára
a németek leszúrták összes pogány rabjaikat.

A három lovas egy domb tetején állott és
onnan nézett vissza a német táborra. A messzi
éjszakából vágtató hadak dobogása hallatszott:
A fekete égboltozaton fehér tűzfonalak futottak
keresztül-kasul, lassú, hosszú ívben.

— Gyújtó nyilakkal lövik a tábort, — mondta
Omodé.

V.

Hajnaltól délig megint zárt sorokban vonultak
tovább a királyi hadak. Időközben zsombékos
talajra értek, — a Fertő régi öntésére, — hol
vízcsapások és cserjés partok nehezítették meg
az útjukat. Itt egyszerre csatarendbe sorakozott
pogányok nagy tömegével találták magukat szemben.
A németek közül azok, akik már ismerték
a magyar hadi szokást, biztosra vették, hogy elérkezett
a döntés órája. A magyar hadnagyok,
ha rajtuk állott, legszívesebben az ilyen hepehupás
területen verekedtek, amely megszakította
az ellenség hadsorát.

A királyi vérteseknek éppen csak annyi idejük
maradt, hogy összesorakozzanak, mikor az
ellenség már megrohanta őket, gyorsan mint a
forgószél. A kopjások előtt kabar íjasok vágtattak,
elszórt rajvonalban. A kabarok nyílzáport
zúdítottak a németre, aztán jobbra-balra elkanyarodva
elkotródtak, helyet engedve a nyomukban

rohanó kopjásoknak.

A támadók irtóztató ordítással csaptak a

királyiakra, de alighogy összeértek a fegyvereik, már megfordultak megint és elszállottak, mint a füstfelhő. A lovagok egy serege üldözőbe vette őket, de csak egy-két nyíllövésnyire; tudták a német urak, hogy biztos vesztükbe rohannak, ha elszakadnak a derékhadtól. Ugyanekkor nagy rikoltozás támadt az utóhadban. Mialatt a lovagok a kopjásokkal tülekedtek, az ellenség egy másik csapatja megrohanta a szekereket, feldöntött néhányat a nehéz alkotmányok közül, leszúrta a szekereseket és elhajtotta az igavonók egy részét.

Most elszórtan vágtató pogány csapatok közeledtek a királyiak felé. Mikor lőtávolságba értek, sugáralakban szétoszlottak, majd hosszú rajvonalban szembe állottak a némettel. Megkezdték a nyilazást. A német szolgák gyöngén és rosszul viszonozták a magyarok nyílzáporát és a lovagok ekkor kopjatámadással kergették meg az alkalmatlankodókat.
Az íjas sereg két csapatba szakadva elinalt, a hátuk mögött azonban újabb íjas raj állott, mely sűrű nyilazásával visszaszorította a németeket. Ezek az íjasok valamennyien Aba hajdani seregéből való kabarok voltak, az ország legügyesebb íjasai.

Alpár besenyőinek addig nem volt részük a csatában. Őket Vata hadnagy már korán reggel kiküldte lesbe. A surbanok, jó messzire az első összecsapás helyétől, alacsony dombláncz mögött

vesztegeltek; a vezér maga és főemberei nyeregből szállottak és ellepték a domb tetejét, ahonnan végignézhették az ütközetet.

Az íjas csata eltartott késő délutánig: addig nem volt se hossza se vége a cseles futásnak és

egymás kerülgetésének; még nézni is fárasztó volt. Időközben a tülekedő hadak mind előbbre hömpölyögtek a zsombékos rónán és mind jobban közeledtek a lesbe állított besenyőkhöz.

A nap már mélyen járt az égen, mikor újabb kopjarohamot intéztek a királyiak ellen. Ezúttal a tiszai hadak voltak a támadók; messziről meg lehetett őket ismerni a kopjájukon virító apró piros lobogókról. A tiszaiaknak az volt a föladatuk, hogy színlelt támadásukkal és gyors megfutamodásukkal megint előbbre csalják a németet az oldallesek irányába. Ők azonban nem születtek arra, hogy engedelmeskedjenek, és miközben egymással versenyezve, szilajon nekirúgtattak az ellenségnek, ordítozva fogadkoztak, hogy nem hátrálnak meg, hanem vagy letiporják a németet, vagy ott vesznek mind egy emberig. Mikor az első soraik kopjahegyre kapták az ellenséget, akarva se hátrálhattak volna már, mivel az utóhad nem tágított, hanem dühös türelmetlenséggel szorította őket.

Az összeütközés rettenetes volt. A fölnyársalt emberek és paripák halmazán át vad hujrá kiáltással újabb és újabb lovasok rohantak a

németek kopjaerdejébe. A borzalmas torlódásban némelyek a tiszaiak közül áttörtek és átbuktak a páncélosok sorfalain. Ezeket azonban a királyi baltások hamarosan agyonverdesték. Akinek csak a lovát nyársalták föl, az talpra ugrott és gyalogszerrel folytatta az eszeveszett dulakodást, míg szét nem zúzta a rárohanó vértesek tömege. A támadás ereje megtörött a német lovagok vasfalán, mint hullám a kőgáton. A megbomlott sereg egy ideig ott kavargott-örvénylett még az ellenség előtt, aztán megfutott vad rendetlenségben. A vérszemet kapott lovagok pedig diadalmas ordítozással üldözték őket.

Vata vezér egy távoli dombról nézte, hogyan kaszabolja vitézeit a német. Az arca sápadt volt, de azért meg se mozdult a helyéről. A körülötte

álló főurak, bár mindannyian reszkettek a harci láztól, nem mertek hozzá szólani.

Most egyszerre vérvörös lett a vezér arca, a szeme megcsillant.
— Szólj a besenyőnek! — mondta a mögötte álló kürtösnek.

A nagy kürt megszólalt: a Thonuzóba riadóját zúgatva.

Kis ideig élesen fülelt a vezér, aztán elégedetten mosolygott, mikor a távolból, a besenyő domb felől, meghallotta a választ.

Mikor a futó tiszaiak elhaladtak a domb alatt, a besenyők régen nyeregben ültek már.

Rettenetes, gyötrő türelmetlenséggel, a harci vágytól remegve és lihegve várták a jeladást. Az emberek csodálatosan megváltoztak. A szemük égett, az ajkuk vonaglott, az arcuk pedig szögletessé torzult. A fiatal mének, hogy megérezték a vér szagát, toporzékolva hánykolódtak a lovasaik alatt. Az ember- és állatseregben, mely a dombok tetején vesztegelt, óriás lenyűgözött erő és tűz lappangott. Egy helyben állottak és a talaj mégis döngött, remegett alattuk, a fegyverek pedig szakadatlanul csörögtek, mintha azokat is rázná a harci láz.

Most megzúgott a kürt... Alpár vezér kirántotta a kardját és egy izzó, mámoros pillantást vetett a legényeire.
— Bissanyé — huj!

A féktelen szilajság, az őrjöngő vérszomj, mely a besenyőket minden idők legvadabb harcosaivá avatta, megcsattant, mint a mennydörgés, megindult, mint a forgószél és gyújtott, mint a villám.

Bissanyé — huj! a csatakiáltásuk.

Nem istent szólítanak, hanem a maguk nevét
kiáltják. A saját nevük hallása fölforralja a vérüket,
mámorosokká teszi őket. Fölséges vad harci zene
nekik ez a név, melynek hangjainál meghalni
gyönyörűség. Évszázadok vér- és tűztengerén
átgázolt ősök végzetes öröksége a nevük. A
csengése isteni büszkeséggel, ördögi daccal és

édes, gyilkos szomorúsággal tölti el a besenyő
szívét. Mintha csak sejtené, hogy a neve lesz nemzetének
végzete, mert ellenségeket fog neki támasztani
mindenhol, míg a gyűlölet, a bosszú és a rettegés
halomra nem nyilazta az utolsó besenyő
nemzetséget.

A surbánok rohamát a szügyébe kapta a
királyi sereg. Az üldözés dühében már előbb
megbomlott a keresztények hadi rendje és a
besenyők előreszáguldozó lovasai tíz helyen is
befurakodtak a vértes sereg rétegeibe, mint a
villa fokai a szénába. Az irtóztató lökés az egész
német sereget megingatta és elterelte útjából;
keresztények
és pogányok egymáshoz szorulva vágtattak
tovább, egyetlen sereggé gomolyodva. Rettenetes
torlódás támadt. Egész sorokat fölemeltek
a földről és a paripák egymás hátára kapaszkodtak.
A nagy közelség miatt a vitézek nem használhatták
a kopját, hanem karddal, csákánnyal
és késsel harcoltak. A németek tudták, hogy
végzetük immár beteljesült. Ha a pogány egyszer
áttörte a vértesek sorfalát és az ellensége testéhez
férkőzött, akkor semmiféle emberi hatalom nem bír
vele többet. A lovagok a halálra szánt ember dühös
kétségbeesésével viaskodtak, Jézus és Szankt Jürg
nevét kiáltva. (Így nevezték ők Szent Györgyöt.)
A kiáltásukat azonban túlharsogta a pogányok
csatakiáltása, mint a fuldokló ember hörgését a
háborgó tenger zúgása. A hatalmas csontú, szőke

lovagok oldalához sovány, barna démonok tapadtak,
akik kígyóhajlékonysággal tértek ki a német
pallos rettenetes csapásai alól és mesés fürgeséggel

vágtak vissza. A harcoló besenyő, ha őrjöngővé tette is a vérszomj, ösztönből számító volt, mint a farkas, mely mindig az ellensége torkának ugrik.

A csata izzó forgószele egy szempillantásra Péter király közelébe sodorta Alpár vezért. A harcosok tömegéből fölbukkant a király feje, melyet meg lehetett ismerni az acélsüvegét ékesítő aranylevelű kis koronáról. Göndörszakállú, barna arca izzadt volt, a fekete nagy szeme pedig vérben forgott. A velencés dühös elszántsággal forgatta a kardját.

Alpár rákiáltott, nevén szólítva Pétert, de a gazdátlan paripák egy megvadult csapatja szétválasztotta és kétfelé dobta őket.

Aztán egyszerre egy óriás termetű német oldalán találta magát a besenyő vezér. Amint összemérték a kardjukat, tüstént megismerték egymást: a lovag Diterik volt, a német ispán. Ami azután történt, arra csak homályosan tudott visszaemlékezni Alpár. Egy irtóztató erejű vágást kapott a feje búbjára; a vágás átlyukasztotta a sisakját és vérbe borította az arcát. Aztán olyasminek kellett történnie, hogy eltörött a saját kardja, mivel eldobta magától és hogy a dákosával, a páncéltörő pengéjével, melyet kirántott a nyerge alól, hasba szúrta Diteriket.

Egy ideig még egymás mellett vágtattak, farkasszemet nézve. A lovag krétafehér arccal, üvegesedő szemmel nézte Alpárt, miközben különös, zavart mosoly jelent meg az arcán. A mosolyával talán azt akarta mutatni, hogy nem fél a haláltól. Egyszerre lefordult a lováról és örökre eltűnt a vezér szeme elől.

A csata végetért; de tovább folyt még a hajtóvadászat. Vata úr pihent serege, melyet külön e célra tartogatott, kegyetlen szívóssággal üldözte a menekülőket, szétverve, letiporva egyes csapataikat, kopófalka módjára fölverve a bokrokat

és átkutatva a zsombékot.

Mire beesteledett, összefogdosták már az összes gazdátlan paripákat is. A ködös rónaság ekkor megnépesedett hajlottan járó, bukdácsoló emberekkel. Ezek mezítelenre vetkőztették az elesetteket és bőrzsákokban összegyűjtötték a levágott emberfejeket. A koponyákat később fáklyafény mellett halomra rakták a hadnagyok előtt, a csizmájukkal összerugdosva a szanaszét gurulókat.

Mikor fölhangzott a takarodó, Alpárnak egyszerre eszébe jutott Ángyika. Megsarkantyúzta a fáradt paripáját és főembereivel a német szekértábor felé vágtatott. A tábor előtt nagy csapatban állottak a böszörmény kereskedők, akik meg akarták venni a katonáktól a prédát. Senki sem tudta, honnan vették magukat ilyen nagy számmal,

de minden ütközet után pontosan megjöttek, mint a keselyük. A tábort maga Vata úr tartotta megszállva. Az elesett ellenség fegyverzetét és egyéb holmiját kedvére prédálhatta a legénység, de a tábor és vele a király kincse rendes osztás alá került.

Vata úr a szekerek között állott és a főembereivel beszélgetett. Az imént hozták neki hírül, hogy Péter király egy lovascsapattal egérutat vett és a Rábca felé menekült. A hadnagy a pihent paripákat várta csak, hogy aztán maga vegye kergetőbe a velencést.

Köröskörül sok véres halott feküdt, a király kíséretéből való újhitű papok: a bujdosó táltos, aki a döntés pillanatában váratlanul megjelent a táborban, mind leszúratta őket. Az öreg most elgondolkozva nézte a hullasort.

— Csudáért imádkoztak az istenükhöz, — mondta, — pedig bizony mondom, csuda csak egy van: a férfi bátorsága!

Vata úr megismerte Alpárt, bár annak
egész arcát elborította a vér, és kezet nyújtott
neki.

— Ihol a Thonuzóba fia! — mondta.

Ennél különb magasztalást nem tudott neki
mondani. És újból megszólalt a hadnagy:

— Mi urak elvégeztük magunk között, hogy
megtiszteljük Thonuzóba fiát és szabad választást
engedünk neki a zsákmányból, mielőtt még osztást

tennénk. Nézz körül, Alpár, és amit megkíván
a szemed, azt vitesd a sátradba.

Előttük sok arany-ezüstholmi, ékes fegyver
és drága kelme feküdt rakáson. A kincsek
mellett pedig nagy csapatban állottak, ültek a
rabasszonyok, fiatalok, vének, szepegő falkába
bújva.

Alpár végigfuttatta rajtuk a szemét, de azt,
akit keresett, nem találta meg köztük. Ekkor
megpillantotta Ekesét, a regöst, aki ott állott a
bámészkodó emberek között. Az igric megértette
ura pillantását és rámutatott a kezével egy
feketeruhás nőre; a nő egy bőrzsákon ült, egészen
magába süppedve, a fejét a térdére hajtva.
— Zsákmányrészemül ezt választom: — mondta
Alpár.

Vata úr elmosolyodott egy kissé:
— Akkor hát vitesd a sátradba.

Ekese megérintette a leány karját.
— Kövess, leányasszony, elvezetlek a gazdád
sátrába.

Zenóbia lassan fölemelkedett és félénken
körülnézett. Mikor pedig a lobogó fáklyafény
mellett meglátta az embert, akinek a sátrában
ezentúl raboskodnia kell, rémülten elsikoltotta
magát, a következő pillanatban meg ájultan

összerogyott.

Alpár külseje e pillanatban valóban félelmetes volt. Egész arcát vastagon elborította a

megaludt vér; a sötét ábrázatából csak a szeme golyója világított ki fehéren. Nem is volt hasonlatos emberhez. Ilyen lehetett az indus regék tigrisfejű démonja, mely éjnek idején az őserdőből belopódzik a falvakba, hogy álmukban megfojtsa az embereket.

VI.

A háború véget ért. A hadak hazatakarodtak.

A Duna lombos partján hangos kedvű lovascsapat vonult keletnek. Vagy húszan lehettek Alpár cselédjei, vezetékparipákkal és málhás lovakkal. Velük volt Omodé apó is, Ekese deák, Bozdurgán és Marót.

A legények széles kedvének valami különös oka volt. A mosonyi csata után Omodéék a nádasban egy törött tengelyű királyi szekeret leltek, amely teli volt borostömlőkkel. Omodé ekkor esküt vett a cselédektől, hogy leletükről senkinek sem szólnak, hanem maguk isszák meg titokban az egészet. Ezt az esküjüket híven meg is tartották. Induláskor még négy ló is alig tudta utánuk hozni a nedves lombbal letakart tömlőket, de ma már kettő is elbírta a leapadt maradékot. Két nappal ezelőtt Omodé após egy tót dudást is fogott valahol; azt lóra ültették és magukkal vitték. A tót egy napig szakadatlanul muzsikált nekik, de aztán megelégelte a mulatságot és rákövetkező éjjel kereket oldott. Azóta Ekese

tartotta őket nótával. Hogy a kedvében járjanak, hatalmas német csődört adtak alája, a rongyos bőrzekéje fölé pedig piros bársonyköpenyeget

akasztottak, melyet a csatatéren szedett föl valamelyikük.

Omodé is nagy módba került. Az öreg vont arany misemondó ruhában ült lován, a fején ezüstszarvú német sisakot viselt, a lova pedig elül-hátul meg volt rakva mindenféle cifra prédaholmival. A többi legények is furcsán kiöltöztek, a paripája pedig mindeniknek föl volt bokrétázva, Olyan volt az útjuk az őszi verőfényben fürdő parton, mintha a szüret istenének papjai tartanának duhaj körmenetet.

Alpár vezér seregét a szerdár hadnagyságára bízta és előreküldte Levente herceg csepelszigeti táborába. A legényeit a sebesültekkel és a prédát szállító szekerekkel onnan haza akarta meneszteni, ő maga a kisebbik Árpádfi társaságában Székesfehérvárra akart vonulni, hogy részt vegyen az országos gyűlésben és hogy megszerezze a besenyőknek a marosi ispánság területét, melyet Vatáék ígértek neki Levente úr nevében.

Egyelőre úgy látszott, hogy a vezér útja nemigen sietős. Ő maga sajkán utazott a Dunán és napközben nem is igen látta a cselédjeit. Alkonyatkor azonban, mikor Zenóbia számára hálósátrat kellett verni a parton, mindig előkerült a legénység józanabbik része.

A sajka kormánylapátját Alpár fogta, az evezőket pedig két óriás termetű, hansági révész forgatta. A két vízi ember meglepően hasonlított egymáshoz. Mind a kettőnek bozontos hód-arca és kicsi, sárga szeme volt.

A sajkában hímes szőnyeggel letakart szénaágyra dőlve, pihent a vezér rabnője, Zenóbia. A lábánál és az ölében vízi virágok hevertek: ernyőnek nagy lapulevelet szorongatott a kezében. A leány álmatag volt: az arca halovány, szinte áttetsző, mint a pillangó szárnya, melynek hímporát lemosta az őszi köd.

Most fölnyitotta a szemét.

Az egyik hódember eres, földszínű keze a partra mutatott. Künn a kéklő messzeségben, magányos nagy tölgyfa alatt, fekete bölény állott. A nagy távolságban az öreg bika akkorának látszott csak, mint a kis kutya. Most elbömbölte magát, — ami úgy hangzott a messzeségből, mint az éjjeli bogár zúgása, — aztán elvetette magát és eltűnt a bokrok közt.

Hirtelen borzongás futotta át Zenóbia tagjait. mikor a sajka lombos bolthajtás alá ért. A parton halkan visszhangzott az evező csapása.

Fehér, lilaszínű, sárga nagy virágok tarkálltak a holt folyóágban. Valamennyien fonnyadtak, bágyadtak és álmosak. Bűnös asszonyok. akik a halálos ítéletüket várják és közben a mesés boldogságról álmodoznak, mely a vesztüket

okozta. A nyári éjszakák illatos mámorára emlékeznek vissza, a vad láncra, melyet a déli széllel jártak, a tüzes csókokra, melyeket a napsugárral váltottak. Dér-pallosával közeledik már a bakó... Fenn pedig, a parton, gyepürózsabokrok állanak. Teli vannak csipkebogyókkal, amelyek pirosak, fanyarak és dacosak, mint a szűzleány szája. Az okos szüzek odafenn is hallják a bakó közeledő lépteit. Keserűség fogja el ekkor a szívüket és bús irigységgel nézik a hóbortos asszonyvirágokat, akik oly szívesen halnak meg.

A nagy fényesség elkápráztatta Zenóbia szemét. Minden aranysárga volt körülötte: a víz. a parti erdő, az égboltozat. A közeli halál gondolata különös, fájdalmas szín-mámorba ejtette a világot. Az ég szenvedélyesen lángolt és ragyogott; mélységében bárányfelhők ölelkeztek össze hosszú nászmenetben. Az erdő még egyszer, utoljára, szép akart lenni és magára vette bíboros és aranyos köntösét. Az ökörnyálas levegőben fűszeres illatár úszott, a termékenység és az erjedés illata.

Az őszi mámor megszállotta Zenóbia szívét is. A szíve megdobbant, a vérpiros szája pedig megremegett, amint Alpár szemébe nézett. Nem is bírta el ifjú ura pillantását. Elszédült, lehunyta a szemét. De aztán megint csak ránézett, rettegve és mégis kíváncsian, miként a gyermek a mélységet nézi.

Nyitott szemmel azt álmodta, hogy ő az Ősz mátkája, a sajkája pedig virágos koporsó, melyet csendesen úsztat az aranyfolyó. Nemsokára elérnek a titokzatos szigethez, hol sárga oszlopos templom emelkedik. Ott van a Boldog Halál oltára. Amerre most megy, néma csudálkozással néznek utána a fák, a bokrok. Összebújnak, egymás fölé ágaskodnak, rámutatnak a lombos kezükkel: Ott viszik, ott az Ősz király mátkáját!

A leány szeme most egyszerre megakadt egy kis fán, melyet a vénasszonyok nyara telehintett fehér virággal. Az elkésett virágzásnak ez a bájos és reménytelen csodája, melyet sohasem követhet gyümölcs, csak hervadás, – elragadta Zenóbiát. Tapsolt a kezével és fölkacagott, – Alpár ekkor úgy érezte, mintha fehér gyöngyeső hullana a szívére, – de aztán egyszerre sírásba csapolt át a nevetése. Maga sem tudta, hogy miért, de úgy elszorult a szíve, hogy sírnia kellett.

Mikor a nap letűnt a parti fák mögött, halálos levertség vett erőt a természeten. Fakó lett az ég, fakó a föld és a víz. Bús szellő borzongatta meg a Duna tükrét és ekkor fakó lett a Zenóbia arca is. Fölemelte a két kezét, hogy elmondja esti imáját. Mikor elvégezte, hirtelen a kiábrándulás keserűsége árasztotta el a szívét és magában feleselni kezdett az egek urával:

– Istenem, Atyám, mit műveltél velem?

Egy császár unokájából egy barbár ágyasává tettél.

Alpár talán megsejtette, hogy mi jár a leány eszében. A vállára tette a kezét.

— Hová lett az én gerlicém kacagó kedve?

A leány nem válaszolt, csak nézett rá a szomorú nagy madárszemével.

— Asszonnyá teszlek a vezéri sátramban, — szólt halkan a vezér.

Zenóbia kétségbeesetten tördelte a kezét.

— Hogyan lehetnék asszonyod? Hogyan? Hát a testem, a lelkem nem a Boldogasszonyé?

Rettegve gondolt a Boldogasszonyra, nem az enyhe, jóságos anyára, hanem a görög monostor rideg szűzére, aki aranytrónuson ül és tűzhalállal sújtja szolgálóit, ha megszegik a fogadalmukat.

Alpár a part felé terelte a sajkát. A vezér szolgái odakünn már tüzet raktak és sátrat vertek éjszakára.

Zenóbia odatelepedett a tűz mellé és sokáig a lángok felé tartotta fázó kis kezét. A tenyerén át édes melegség húzódott a tagjaiba és mikor később fölemelkedett megint, az arca már rózsás volt, a szeme pedig csillogott.

Meleg subával a vállán kiállott aztán a partra és hosszan elnézte a csillagos eget. A hulló csillagok egész szikrázó rajokban szántották a sötét égboltozatot. Azok megunták odafenn a hideg egyformaságot és minden csillag-dicsőségüket

odaadták egy pillanatnyi fellángolásért. Kigyúlt szemmel, mámoros sietséggel, egymást megelőzve. ledobták magukat a fekete mélységbe. A tüzes nyom, melyet maguk után hagytak. olyan volt. mint az éjszakában elhangzó örömsikoltás.

— Hullnak! Hullnak! — susogta Zenóbia. miközben kinyújtotta a két karját és megdörzsölte a szemét.

Őt is valami szilaj és édes szomorúság fogta
el. Ha csillag lett volna, ő is beledobta volna
magát a mélységbe, hogy sikoltva és lángolva
beleolvadjon a fekete semmiségbe.

Már jó későre járt az idő, mikor a fák alatt
járó fegyveres őrök halk lantpengetést hallottak
az asszonyi sátorból. A vezér rabnője énekelt.
Valami idegen dal volt, oly bús és édes, amellett
oly tüzes és epedő, mint a párját szólongató fülemile
éneke.

VII.

— Ma éjjel a Levente táborában hálunk, —
mondta Alpár.

Késő délután volt, mikor elhaladtak a megyeri
rév alatt.

A révészlegények a parton ültek és beszélgettek.
A sajka a folyam közepén evezett ugyan.
de azért a révészek hangja jól elhallatszott oda.
A víz tükre visszaverte és továbbadta a szavukat.
mely oly erősen kongott, mint valami alvilági
szózat.

Alpár egyszerre fölriadt. Mi volt az?
Gellért püspök neve hangzott a vízen át...
Gellért püspök!

A neve úgy kongott a széles folyam fölött.
mint a harang zúgása ... A vezér arca elsötétedett,
a szája eltorzult... Nem, nem! Nem
akar tudni róla! Semmit sem akar hallani! Tovább!
Tovább! Semmit sem akar hallani a papról, aki
maga volt a jóság és a gyöngeség és aki mégis
oly csodálatos, érthetetlen hatalommal uralkodott
az emberek fölött... Ha szembe jött volna vele

akkor, mikor karddal a kezében a támadó serege
élén vágtatott: talán kiejtette volna kezéből a
fegyvert... Csak ilyen rettenetes jóság ne volna

a világon!

Mélyen belemártotta a lapátot a vízbe és hatalmas lendítéssel előre lökte a sajkát. A hanságiak szintén szaporábban kezdték forgatni az evezőket és a csónak sebesebben szántotta a vizet. Az erőlködéstől lihegve, dühös sietséggel érték el a budai romváros tájékát. A rég letűnt, ismeretlen nemzet kihűlt fészke mellett látszik Buda alacsony palánkfala.

Már bealkonyodott, mikor a pesti sziklahegyhez értek. A folyam fölé emelkedő meredek kőszirt tövébe egy pár faviskó volt tapasztva; szemben vele a baloldali parton áll a kis Pest városa. A Duna partján tere van a városnak: oda rúg ki az újhitűek temploma.

Alpár abbahagyta az evezést és csodálkozva fordult a templom felé.

A harangok ünnepiesen zúgtak, a kongásukat túlharsogta ezer emberi hang ájtatos éneke. A pogánnyá lett ország szívében szabadon és diadalmasan zeng az új hit szent himnusza! A templom nyitott ajtaján és ablakain át szelíd fényözön árad ki a sötét éjszakába. Az ajtón át látni lehet, hogy odabenn a fényben fürdő, aranyruhás nemes alakok járnak-kelnek. Künn pedig, a sötét téren, ezer ember térdepel, arccal a templom felé

fordulva. A testtartásukon is látszik, hogy ugyanegy rajongó és lelkesült érzés óriás súlya alatt roskadoznak valamennyien.

– Ő van odabenn! – mormogta Alpár.

És egyszerre babonás félelem fogta el. Attól félt, hogy Gellért püspök ki fog lépni a templomból, száraz lábbal végigmegy a vízen és szelíden mosolyogva megszólítja az ő kedves ifjú kanonokát, mint szokta régen... Csak ilyen rettenetes szelídség ne volna a világon! Tovább! Tovább!

A fényt elnyelte az éjszaka. Az ének elnémult.
Már csak a hideg, fekete folyó örvénylése hallatszott.
A sajka künn járt megint a puszta, lapos
partok közt.

Most betértek a csepeli ágba...

Egyszerre vontatott, panaszos kiállás ütötte
meg a fülüket.

A vezér szívén egy nagy, többé jóvá nem
tehető szerencsétlenség sejtelme nyilallt át.
— Bissányé — huj!

Egy lovas fekete alakja ugratott a vízbe.
— Ki vagy? — kérdezte a vezér.
— Hurtoba szolgád vagyok! — kiáltotta a lovas.

Az öreg szerdár volt.
— Hortuba, hol a seregem? — kérdezte Alpár.
— Vagy ötszázan várnak a herceg táborában!
— És a többiek, Hortuba?
— A többiek a Dunán úsztatnak, nagyuram,
és a pesti hegy tövében hevernek, halomra ölve.

— Mi történt, Hortuba? Beszélj, ha kedves
az életed!
— Utálom az életemet, nagyuram, de azért
engedelmeskedem a parancsodnak. Hiszen csak
azért maradtam életben, hogy beszámoljak a
vezéremnek.
— Mi történt a seregemmel?
— Parancsod szerint Mosonyból Csepel felé
vezettem a sereget, mindig a Duna mellett lovagolva...
Három nappal ezelőtt a pesti sziklahegy
alá értünk, itt hozzánk csatlakozott a bujdosó
nagy táltos és akkor virradt ránk a szomorúság
napja... A fürkészőink hírül hozták, hogy közeledik
András herceg hada... A hegy tövében egész
sereg újhitűvel találkoztunk, akik zászló és feszület
alatt az Árpádfi elé vonultak. Sok papi ember
haladt az élükön, köztük a marosvári püspök,
Gellért és még három főpap, akiket Bődnek,
Beszterédnek és Benetának szólítottak... Mikor a

nagy táltos megpillantotta az újhitűeket, tajtékot hányt a szája és nekik ugrasztotta a legényeimet, akik aztán ölni kezdték őket... Hiszen András és Levente hercegek nevében parancsolták nekünk, hogy öljük meg az újhitűeket.
— És Gellért püspök? — kérdezte Alpár.
— Őt is megölték a többivel együtt. Csak az egy Beneta tudott elmenekülni.

A vezér lehajtotta a fejét. . .
— Ó jaj, uram, jó Gellért uram! Azt mondtad

egykoron: szőlőt akarsz szedni a besenyő csipkebokorról. És íme, mégis csak megvérezett a tüskéje!

Az öreg Hurtoba tovább beszélt:
— Sok vitézt láttam meghalni, de bátrabban még egyikük sem nézett a halál szemébe, mint az a pap. Az ember azt hihette volna, örül a halálának. Nyájasan mosolygott, mikor már sok sebből vérzett és megáldott bennünket a kereszt jelével. A legényeim földühödtek ezen és fölcipelték a hegy tetejére, ott találtak egy kis talyigát, arra rákötötték és úgy lökték le a mélységbe. Most a pesti templomban fekszik a holtteste és az emberek mind a csudájára járnak...
— És a seregem? — kérdezte sötét arccal Alpár.
— Mialatt a legényeink az újhitűekkel végeztek, megjött András herceg a seregével. Amint észrevette, hogy milyen munkában vagyunk, tüstént megfúvatta a kürtöket és rajtunk ütött. Váratlanul ért minket a támadás, a legények szanaszét kalandoztak a vidéken, nagy részük nyeregből is szállt... Nem is volt csata, inkább mészárlás volt. Ronggyá téptek bennünket, halomra tiportak, a Dunába hajtottak bennünket... Mikor már véres volt a torkunk, akkor se tudtuk még, hogy mi a bajunk. Hiszen mi András úrért ontottuk a vérünket, az Ő parancsára pusztítottuk az újhitűeket és most kereszttel a kezében ütött rajtunk és halomra vágatott

bennünket. Az öreg táltos is ott veszett az orosz szekerecék alatt...

A szerdár elhallgatott, Alpár mellét pedig mély hörgés remegtette meg. Az a rettenetes érzése volt, mintha egy óriás kődarab hengerednék a szívére. És ettől a tehertől egészen nem is szabadult meg többet életében.

— Amely félelemtől féltem, az jöve rám?!
— mormogta az írás szavaival a pogány vezér.
— Miután összeszedtem a seregem maradékát,
— folytatta beszámolóját a szerdár, — elvezettem őket Levente herceg táborába. Magam pedig idefeküdtem lesbe, mert tudtam, hogy erre kell jönnöd és most már két napja, hogy várlak. Ha pedig úgy találod nagyuram, hogy bűnös vagyok: hát ott a kardod és itt a nyakam:
— Vezess Levente táborába! — szólt Alpár,

Az öreg Ángyikára tekintett, majd halkabban mondta:
— Őt nem viheted oda, nagyuram. Levente úr kemény vezér és hogy neszét vette az urak dorbézolásainak, parancsba adta, hogy le kell öletni minden asszonyt, aki belép a táborba. A borukat is mind a Dunába öntette és a sok cifra holmit, melyet a németen nyertek, máglyába rakatta, A herceg esküt tett, hogy nem oldja le előbb a kardját, míg nem látja rajta áruló fivérének vérét és most már csak kettőtöket várja Vata úrral, hogy útnak indítsa a seregeit.

Időközben megjelentek a parton a vezér sátoros szolgái is, Ekesével és Omodéval. Alpár kiválogatott a csapatból négy legényt, aztán magához intette Ekesét.

— Tüstént útra kelsz és elviszed Ángyikát a begei besenyő berénybe. Úgy viszed oda, mint Alpár vezér asszonyát. A fejével felel érte minden besenyő:
— Értem, uram! — válaszolt Ekese.

A vezér partra ugrott.
— Vezess Levente táborába! — mondta a szerdárnak.
— Alpár, ne hagyj el! — szólt halkan Zenóbia.

Alpár azonban nem válaszolt, hanem nyeregbe ült.
— Alpár, ne hagyj el! — kiáltotta Zenóbia másodszor is.

A vezér megsarkantyúzta a paripáját és elvágtatott kopjásaival... Ki törődnék egy asszony kiáltásával, mikor ezer férfi halálhörgésével van tele a füle? Már messzire járt, mikor a sötét éjszakából megint a fülébe csengett a kétségbeesett, elhaló kiáltás:
— Alpár, ne hagyj el!
290

VIII.

A hold már jó magasan járt a soroksári part fölött, mikor Hurtoba megállította a csapatot és csöndre intette a legénységet.

Távoli dobogás és lónyerítés hallatszott az éjszakából.

Az előre szalasztott vigyázók azzal tértek meg, hogy a tiszai urak egy raja jár előttük a parton. Úgy lehet, hogy Vata hadnagy vagy valami más főember vezeti őket, mivel sok szolga és vezetékparipa van velük.

Alpár vezér ekkor megfúvatta a kürtöket és a tiszaiak tülköléssel válaszoltak. Mikor összeért a két csapat, valóban Vata úr fogadta őket néhány fáklyás ember közepette.

Kezet fogtak és a besenyő vezér észrevette, hogy a hadnagy feje be van kötözve. Pedig úgy emlékezett, hogy a mosonyi csatában nem nyert sebet Vata. A ruhája is rongyos volt és véres, ami különösnek tetszett Alpár előtt, mivel tudta, hogy a bellusi nagyúr igen kedveli a hadi

pompát.

— Honnan jössz, bátyám? — kérdezte az ifjú.
— Székesfehérváron mulattam, — adta vissza a hadnagy.
— Beszéltél András úrral az ország dolgáról?
— Beszéltem vele.
— És mit válaszolt?

Vata ekkor a bekötözött fejére mulatott és így szólt:
— Ihol a király válasza a koponyámra írva.
— Miért nevezed királynak Szár László fiát?
— kérdezte megdöbbenve a besenyő.
— Azzá koronáztatta magát Fehérváron. Későn érkeztem, de azért mondhatom: cifra lakodalom volt. Püspök tette a fejére István koronáját, az újdonsült magyar király aztán megcsókolta a feszületet és megesküdött, hogy engedelmes szolgája lészen a szentegyháznak.

Ezeket a rettenetes dolgokat mind csendes gúnyolódás hangján beszélte el Vata.
— És a nép? — kérdezte Alpár. — A nép?

A nemrégiben még bálványozott népvezér ekkor egy megvető mozdulatot tett a kezével.
— A nép? A király ezüstpénzt szóratott a népnek és a nép azt kiáltotta: Kyrie eleison!

Jókora szünet támadt. Vata később száraz hangon folytatta:
— Mikor én Fehérvárra értem, már vége volt a lagzinak... Az utcán találkoztam össze a királlyal és ekkor megfogtam paripájának kantárát

és így szóltam hozzá: Eb az anyád, András, áruló vagy! A nagyúr nem válaszolt maga, csak intett az oroszainak és azok szekercével verték a fejünkbe a király válaszát. Gyalogszerrel voltunk, ünneplő köntösben, így hát könnyen erőt vettek rajtunk... Közben megrohanták a város előtt táborozó seregemet is. A legényeimet a boros tömlők mellett

érték és úgy öldösték halomra. Sok jó emberünk veszett oda. Magam és a cselédeim karddal vágtunk magunknak utat a városon keresztül és szökve menekültünk.
— Hogy leszünk most, uram? — kérdezte Alpár.

Vata vállat vont.

— Azt sajnálom csak, hogy velencés Péternek kitolattam a két szemét. Mosonytól Zámorig kergettem — jó lovon járt a király! — ott beszorítottam egy német udvarházba... Harmadfél napig védte magát, oly derekasan, akár a vadkan, akkor mégis erőt vettem rajta és kitolattam a két szemét. De lelkemre mondom: ha még egyszer összetalálkozom a vak emberrel, meg fogom követni... Meg én! Ecetkirály volt, de András méregkirály... Vackoron bürköt cseréltünk: gyíkon kígyót. Péter újhitű és térdet hajt a német előtt; András denevérhitű és térdet hajtana a lovam előtt is, ha koronát nyerne rajta. Ha annyi szeme volna, mint a páva farkának és ha kitolatnám valamennyit: akkor is nagy méltatlanság esett a Péter két szemén.

— Hogy leszünk most, uram? kérdezte újból Alpár.

Vata kevélyen fölemelte a fejét.

— Ha koncát megettük, levét is hörpöljük. Háború kell? Legyen háború! Van még éplábú csikó a pusztán... Ráeresztjük a fehérvári kígyóra a mi csepeli sárkányunkat; a furfangos Andrásra a tüzet okádó Leventét... Levente igaz Árpád-vér: kemény, éles és tiszta, akár az acélpenge... Andrásnak csak nyaka van, mint minden Árpádfinak, de Leventének nyak-nyaka ... Tudod, mit művelünk ma éjjel? A pajzsunkra emeljük Leventét, ő legyen Magyarország fejedelme:

Vata ezt már harsogó hangon mondta és a körülötte lovagló urak helyeslően zúgtak.

Időközben elérték már Taksony tájékát. Ott lombosodni kezdett a partvidék. Csakhamar ingoványos erdőbe jutottak a lovasok. Hatalmas, gumós, hajlott fatörzsek között kanyargott az ösvény.

Alpár szívét is, de a többi úrét is bizonyos áhítattal töltötte el a gondolat, hogy nemsokára szemtől-szembe fognak állani Leventével, a világhírű családnak talán legkeményebbik ivadékával. Mert nemcsak a magyarság, hanem ősidőktől fogva minden keleti lovas nemzetség nagy, szinte babonás tisztelettel viselkedett Álmos legendás eredetű családja iránt. A Volgától a Lajta vizéig mindenki tudta, hogy ez az uralkodásra

termett fajta testileg is, lelkileg is úgy különbözik minden más emberfiától, mint a magában járó nemes ragadozó a legelő csordától. Az embere mint komor, ravasz és erős, akár az oroszlán: valamennyi örökölte őseinek félelmetes akaraterejét, amely jóban, rosszban egyaránt csudákra képes. Azt beszélték róluk, hogy nem tudnak se nevetni, se sírni. Az asszonyaikról pedig azt danolták a regősök, hogy ölyvek a csókák közt: merészebbek, színesebbek, tüzesebbek minden egyéb asszonyembernél.

Alpár most egyszerre megállította a paripáját és megragadta Vata karját.
— Látod, uram? Látod?

Benn az erdő méhében, a végtelennek tetsző messziségben, csillag világított erős fehér lénnyel.
— Hallod, uram? Hallod?

Ének hallatszott az éjszakából... Ezer ember éneke... Nem is ének volt az, inkább valami kétségbeejtően szomorú vonyítás. A fekete reménytelenség, az őrjöngő fájdalom gyászos dala. Mintha ezer farkasszuka gyászolna a kölyke véres teteme fölött.
— Halotti tort ülnek, — suttogta Vata.
— Vajon kit temetnek így? — kérdezte Alpár

megborzadva.
— Nem tudom. De ha maga az öreg Isten halt volna meg: az erdő lakói őt sem gyászolhatnák különben...

A két pogány vezért, aki máskülönben híréből ismerte csak a félelmet, hideg futotta végig. Egyikük sem merte megsarkantyúzni a paripáját. A lovaik ólomlábon haladtak előre, de így is elég jókor elérték a szörnyű gyász helyét.

Nagy tisztást találtak az erdő közepén. A tisztáson égett a halottas máglya, oly óriás faalkotmány, aminőt talán Attila király temetése óta sem építettek még. A máglya körül helyezkedett el a gyászoló család: több ezer ember. Vének és ifjak, fényes ruhás főemberek és rongyos szegény emberek, de harcosok valamennyien. Ott ültek és állottak a lobogó máglya körül, fantasztikus csoportokban. Sokan összeölelkeztek közülük, mint a testvérek apjuk temetésén; nagy fájdalmában némelyik a szomszédja vállára hajtotta a fejét: egyesek a gyöpön fetrengtek. Az egész erdő zengett, zokogott, hörgött és vívódott.

Vata nyeregből szállott és megszólított egy vén embert.
— Kit temettek itt?

Az öreg feléje fordította üveges szemét, de nem válaszolt, csak bólongatott a fehér fejével.

Vata úr ekkor utat tört magának a tömegen keresztül és a máglyához lépett.

Leszúrt csataparipája mellett, lényes fegyverzetű, hosszú termetű ifjú feküdt a tűzben. A felcsapó lángok még nem érintették a tetemet,

de körülölelték és tüzes harangot formáltak fölötte.

Amint Vata úr meglátta az ifjú halott arcát, olyan rekedt üvöltést hallatott, mint a gazdáját sirató komondor, azután kihúzta övéből a kését, kivágta tulajdon bal halántékáról a hajfürtöt és beledobta a tűzbe.

Alpár is odalépett a máglyához.

Életében sohasem látta még a vitézt, most mégis tüstént megismerte. Vonásai oly szilárdak, mintha vasból kovácsolták volna. Az orra erősen hajlott, a száján és a homlokán a fölséges nyugalom, az isteni gőg kifejezése ül. A koponyája kerek és hatalmas, mint a tigrisé. A tagjai hosszúak, mint Árpád minden ivadékáéi. Inas barna kezének dermedt ujjai erősen fogják a vezéri buzogányt. Kezén a köröm íves és hegyes, mint a sas körme... A máglyán fekve is uralkodik még a körülötte csoportosuló tömeg fölött.

Alpár kihúzta gyöngyös hüvelyéből a kését, hogy fürtöt vágjon a hajából...

Vége, mindennek vége! Magyar rónák, magyar puszták, teljetek be könnyel és gyásszal, mert Leventével együtt meghalt a magyarok Öreg Istene is. Levente volt az utolsó Árpád, aki áldozott neki a dombokon. Ezentúl senki sem áldoz már neki, nem is lesz a szabad urak Istene, csak a bujdosó koldusoké, akik suttogva emlegetik

nevét az erdők nyirkos homályában...
És meghalt az ősi magyarság is. Soha sem lesz többet szabad a magyar, mert sorsát nem a tulajdon akaratával fogja intézni, hanem oltárok előtt térdepelve és a népek tanácsában furfangoskodva fogja kikönyörögni. Véget ért a külön magyar isten, a külön magyar világ pompás álma: a magyar most már együtt legel és együtt tülekedik a nép-nyájak közös legelőjén. Vége, mindennek vége! Hiába építettek hát hegyet holttestekből, hogy megostromolják az eget és megállítsák útjában a napot: az idő mindenható lehellete visszavetette

őket a föld porába, ahonnan föltámadtak.
Hiába való volt a pogányság elszánt ostroma:
útjukat állotta a kor, mint az egekig érő vasbástya.
Mindennek vége!

Amint Alpár elgondolkozva nézte a máglya
tüzét, egyszerre különös világosság támadt a
lelkében. És ekkor megértette, hogy az ő háborújuk
elejétől fogva reménytelen volt. A pogányság
elvesztette a csatáját már akkor, mikor még csak
kantározott. Mert ők azért fegyverkeztek, hogy
testeket öljenek; a hatalmas ellenség azonban
nem a testekben, hanem a lelkekben lakozik.
Az erős hit ellen nem lehet kopjával harcolni,
csak még erősebb hittel. Nekik pedig nincsen
hitük. Ő maga is, de bizonyára Vata is régen
nem tudtak már hinni a táltosok és javasemberek
együgyű babonáiban; tetették magukat, mintha

hinnének, erőlködtek is, hogy higgyenek, de hinni
nem tudtak. Ó, a fekete papok jó munkát végeztek!
Ha nem is tudtak új hitet önteni minden
szívbe, a régit ki tudták ölni mindenikből. Vata
maga sem volt már ó-hitű, csak lázadó volt az új
hit zsarnokságával szemben. A hadnagyok közül a
legpogányabbak is így okoskodtak: Ha Árpád fejedelem
a pokolba jutott, jussak oda magam is! –
A szívük mélyén nem tagadták meg az új Isten
hatalmát, de fölzendültek ellene, mivel féktelen
szabadságszeretetüket sértette annak gyámkodása
és korlátlan hatalma. És sokan a zendülők közül
titokban meg voltak róla győződve, hogy a túlvilágon
el fognak kárhozni és így mártírjai lesznek a
szabadságszeretetüknek. Ők voltak az igaz magyarok,
akik a szabadságukat többre tartották az
üdvösségüknél és a hazájukat jobban szerették a
mennyországnál. A dacos elszántságukban is, a titkos
félelmükben is ott lappangott azonban az új hit.
Nem, ők nem voltak már igazi pogányok. Az apáik
azok voltak. Pompás, erős állatokként kalandozták
be a pusztákat, hittek az életben, önmagáért élték
az életet és sohasem kérdezték, hogy mi lesz aztán?
Az ifjak szívében azonban már kikelt a halál magva,
melyet a fekete papok vetettek el nagy buzgóan és

azóta nem is volt már igazi élet az élet. Mindig ott lappangott bennük a kérdés: Mi lesz aztán? Ez a rettenetes kérdés most is átvillámlott a lelkükön. mikor az utolsó pogány fejedelem máglyája előtt

állottak. Némelyek azt vallották, hogy semmi se lesz; mások hitték, hogy lesz valami. És mind a két lehetőség a nyakát szegte a pogány önhittségüknek.
A fekete papok valami rettenetes mesterségre tanították meg a nemzetet: megtanították gondolkozni.
A boldog állatból ember lett és aki ember, az szenved, mert gondolkozik.

Alpár valami fájdalmas szédülést érzett. Azt a szédülést, melyet a boldog öntudatlanság évezredes ködéből előbotorkáló ember érezhetett.
mikor első ízben fölismerte életének korlátait.
Ettől a szédüléstől nincs többé szabadulás: sírjáig fogja elkísérni az utolsó férfit.

— Vata uram, mi lesz most? — kérdezte halkan a besenyő.

A hadnagy a paripája sörényére tette a kezét.
— Most már semmi se lesz. Hazamegyek a pusztámra, zabot vetek és csikót nevelek. Te meg eredj vissza a marosvári káptalanba és folytasd a zsolozsmázást ott, ahol abbahagytad. Szívesen látnak majd a fekete papok, mert hiszen az ő istenük megbecsüli a megtért báránykákat.

Mikor ezt mondta, az arca eltorzult. A nemzet hadnagya aztán szívének mérhetetlen keserűségével lóra vetette magát és elvágtatott a fekete éjszakában, anélkül, hogy istenhozzádot mondott volna egynek is a volt fegyvertársai közül.

IX.

Mindenki azt hitte, hogy a pogány zivatar tombolása meg fogja semmisíteni az új hit ifjú vetését. És íme, most kitűnt, hogy a véres felhőszakadás

a javára szolgált. A lelki vetés bujábban és izmosabban virított most, mint annak előtte bármikor.

A papok nem hiába voltak a halál evangéliumának hirdetői: a győzelmet, amelyet nem tudtak kivívni életükben, azt kivívták a halálukkal. És az természetes is, mert az életük nem lehetett tökéletes, de a haláluk az volt.

Különösen a Gellért úr halála rettenetes veresége volt a pogányság ügyének. Az ő halála talán több pogányt győzött le, mint egész élete. Levetve gyönge porhüvelyét, a szelleme óriássá növekedve állott a fellegek fölött, a túlvilág szószékén, és az ige, melyet gyönge szóval, idegen nyelven hirdetett egykoron, most mennydörögve visszhangzott az egész országban. A nemzet pedig térdre roskadt előtte.

A mosonyi csata után azt mondta Vata:

Nincs már keresztény az országban! Egyszerre kitűnt, hogy alig is volt már pogányság az országban. Csak elvadult emberek voltak, akiknek eszüket vette a király zsarnoksága és az idegenek elbizakodottsága fölött érzett haragjuk. Hirtelen kijózanodtak véres mámorukból és megrettenve tapasztalták, hogy hová ragadtatták magukat.

Itt is, ott is előkerültek rejtekhelyükből a bujdosó papok. Ahol megjelentek, ott szenvedélyes örömmel fogadta őket a nép. Bűnbánóan borultak a lábuk elé, könnyekkel és csókokkal árasztották el, diadallal vitték őket vissza a falvakba.

A papok pedig, akik nemrégiben még zsarnokai voltak a népnek, megemlékeztek róla, hogy ők a Krisztus szolgái. Mindent megbocsátottak. Még ők, a bujdosás szenvedéseitől elfonnyadt emberek, vigasztalgatták, bátorítgatták bivalyerejű gyilkosaikat, akik nem tudtak, nem mertek hinni a bűnbocsánatban. Saját nagylelkűségüktől elérzékenyülten megáldották azokat, akik egypár nappal

azelőtt a vérszomjtól őrjöngve, halálra keresték őket. A sugárzó jóságuk lefegyverezte a legnyakasabbakat is. Ez csoda volt és az istenétől elszakadt nemzet kétségbeesetten kereste az ég jeladását.

A nemzet lobbanékony szívét újabb mámor szállotta meg: a bűnbánat mámora. Országszerte jelek történtek, amelyek még fokozták az általános elragadtatást. Gellért úr teteme ott feküdt

még a Boldogasszony ó-pesti templomában, de már a végeken is beszélték, hogy minő csudákat művel. Ahány vak és nyavalyás ember megcsókolta a kifolyt vérét, az látóvá és éppé lett. Egy pogány ember hencegve mutogatta cimboráinak a hajfürtöt, melyet a tarsolyában őrzött, hogy ez attól a borotvált képűtől való, aki az országot ki akarta forgatni ősi hitéből – és hirtelen őrjöngés szállotta meg, marcangolni kezdte öntestét, majd szörnyet halt.

Csongrádon vagy egy órával naplemente után tüzes csudát láttak a fekete égboltozaton; olyan formája volt, mint a Krisztus töviskoronájának. A szalankamáni révészek pedig, akik a vérengzés napjaiban a futó újhitűeket a Dunába fullasztották, most éjnek idején hangos imádkozást hallottak a vízből, amitől úgy megriadtak, hogy világgá bujdostak.

A véres zivatar elmúlt. Az égboltozat kitisztult. Csak egy elkésett fekete felhőfoszlány sietett még délnek: az Alpár tépett besenyő serege.

Ahányszor megütközött az ellenséggel, mindig fölülkerekedett és most mégis megfogyatkozva, megtörötten vonult haza az aranyhad, mint egykor a gyászmagyarok. Útjukban sűrűn találkoztak vezeklő csapatokkal, amelyek énekszóval zarándokoltak egy-egy vértanú pap sírjához.

A falvakban is mindenütt egyházi ének fogadta a sereget. A bűnbánó emberek csudálatosan neki

bátorodtak. Szeged tájékán egy feketecsuhás sovány ember meg éppen elállotta a besenyők útját. A fekete ember egymagában volt és feszületet tartott a kezében.
— Alázkodjatok meg a Jézus előtt: — kiáltotta hangos szóval.

Láthatólag egyike volt azoknak a papoknak akiket a nagy vérontás idejében elbujtattak és megmentettek jólelkű híveik. Meglehet azonban, hogy utólag némi irigységet érzett társai iránt, akik a vértanúság árán elnyerték már az örök üdvösséget és most hasonló dicsőségre és lelki haszonra törekedett. A besenyők azonban — miért, miért nem — mogorván elkerültek mellette, anélkül, hogy egyikük is ráemelte volna a kezét. Ezt később mint csodát emlegették a szegedi halászok.

Alpár serege a kenezsnai révnél átkelt a Tiszán. Sűrű ködben léptek Ajtony régi birodalmának ingoványos földjére, miközben egyre szólt az útmesterek tülke. Később, mikor ritkulni kezdett a pára, keresztültűzött rajta a nap és a besenyők vakító, ezüstfehéren hullámzó fellegtengerben találták magukat. Az előhad ekkor idegen lovasokkal találkozott össze. akik fantasztikus óriásokká nyúlva, Csaba vezér szellemhadaként rajzottak a ködben.

A surbánok eleinte azt hitték, hogy Vak Becs báránykái akarják útjukat állani és a tegezük után kapkodtak. Csakhamar kitudódott

azonban, hogy a kopjások Seruzád tábori őrségéből való kerülők. A pusztai asszony hírét vette már a vezér érkezésének és eléje szalasztott néhány hírhozó lovast.

A sereg nemsokára elérte az oroszlámosi monostort, melyet Csanád úr építtetett, az Ajtony vezér fölött nyert nagy győzelme emlékére. Holta után oda is temették az ispánt, a monostor

templomába.

A monostor helyén most kormos romhalmaz. meredt a párás levegőbe. A romok fölött nagy hollócsapat kerengett.

Az aranyhad rövid pihenőt tartott és Alpár odaterelte a paripáját a dombra és egy futó pillantást vetett a templom düledező falai közé. Odabenn még vékony füstsávot eresztettek a gerendák. annak jeléül, hogy a dúlás egészen újkeletű. A széthányt pernye között néhány elszenesedett emberi holttest is feküdt. Az elmúlt hetekben százával látta Alpár az ily tetemeket. Valamennyi egyforma volt, fekete és alaktalan és valamennyi a melle felé görbítette a csonka két karját.

Hogy délnek fordulva meggázolták a Harangod vizét, előkerült a begei tábor őrnagya is. Ő beszámolt a vezérnek mindennel, ami a távolléte alatt történt. Nagy újságként említette, hogy Tyrák khán, a havasföldi és etelközi nagybesenyők királya, követeket küldött a begei táborba. A követek, mivel nem találták még ott Alpár

vezért, elvonultak a karáni völgybe, a fekete besenyők táborába, de ígéretet tettek, hogy visszajönnek megint. A követségük céljáról azonban mit sem szóltak.

Az őrnagy aztán elmondta, hogy Seruzád asszony két nappal ezelőtt fölperzselte az oroszlámosi monostort. Ezzel megfizetett a csanádi várnagynak, Vak Becsnek, aki a réten leüttetett néhány kóborló határőrt. A monostor templomában, mikor csóvát vetettek bele, marosvári búcsúsok voltak éppen. Nagyobbrészt asszonyok voltak és Tasziló úr, a káptalanbéli prépost volt a vezetőjük. Azok mind egy szálig benn égtek a templomban. A pusztai asszony végül még Vak Becs bosszantására feltörette Csanád úr kriptáját és az ispán tetemét kihányatta az út szélére.

Mialatt a vezér ezeket hallgatta, egyre a

tábori csapat kürtösének paripáját nézte. A ló homlokán, talán nem is annyira gúnyképpen, mint inkább a cifraság kedvéért, kék zománcos kis kereszt függött.

Alpár egyszerre odaszólt a kürtösnek:
— Mi a neved, fiam?
— Ompudfia Katapán vagyok, nagyuram, — szólt a legény, boldog meglepetéstől kipiruló arccal.
— Miféle kereszt az a fakód homlokán? Honnan szerezted?
— Tegnap kaptam a cimborámtól, Fancsaltól. Egy pitykés övet adtam érte.

— Hát Fancsal honnan szerezte?
— Azt nem tudom, nagyuram. De majd megtudom tőle a táborban.
— Add ide, megveszem.

A vezér a kezébe vette a kis keresztet... Ilyenféle ékességet viselt a keblén Zenóbia... A ruhája alatt viselte, mint szerencsehozó klenódiumot; senki sem láthatta, csak Alpár ismerte... Ilyenféle volt — vagy ez volt?

Újból megnézte. Egyik helyén leolvadt róla a kék zománc, mintha tűzben feküdt volna

Aranyliliom, hol nyílik most bús virágod? Aranylant, hol szól most édes pengésed? — A leány testének és lelkének idegenszerű finomsága, melyet sohasem tudott megérteni és mely fájó epedéssel és elégedetlenséggel töltötte el akkor is, mikor a karjaiban tartotta: most egyszerre megint a hatalmába kerítette minden érzékét.

A vezér magához intette a tábori őrt.
— Egy rabasszonyt küldtem a táborba
— Nem láttuk, nagyuram.
— Ekesével küldtem, érted? A lantos diákkal...
— Ekese megfordult a berényben, de egyedül járt. Rabasszonyról nem beszélt. A lantos most nincs a táborban...

Valaki azt mondta, hogy Ekese egy másik
legénnyel a begei nádasba vette magát. Ott viskót
építettek maguknak. A kerülők gyakran látják őket.

Alpár vadul nézett körül...

Ti besenyők, ti magyarok, ha baja esett a
leánynak, vérrel, haj! vérrel áztatom a pusztát!

Hogy elérték a begei nagy nádast, újabb
tábori őrök csatlakoztak hozzájuk. Ezek közt volt
ama Fancsal is, akitől a kürtös a kis keresztet kapta.

— Nagyuram, — jelentette Ompudfia Katapán,
— most már tudom, honnan került a kék
kereszt. Az oroszlámosi prédából került.

Alpár intett a legénynek, hogy hallgasson.
Szólni nem mert. Attól félt, hogy valami rettenetes,
embertelen hang törne ki a melléből. A szeme
az eget járta. A köd már akkor fölszállott. Az égboltozat
szürke volt, csak egy helyen világított
valami vakítóan fehér folt. Égi szemnek is nézhette
volna az ember a fényfoltot, mely hidegen
tekintett alá a végtelen magasságból.

Szíve nagy félelmében a pogány vezér imádkozni
kezdett.
— Jézus Krisztus, hozzád fohászkodom! Te
tudsz csodát tenni, hát tégy csodát. Tedd meg
nem történtté azt, ami megtörtént. Itt vagyok,
láss a szívembe! Vesd ki belőle mindazt, ami
nem kedves előtted. Ne viaskodj velem, Uram, ne
viaskodj, hiszen te Isten vagy, énnekem pedig
nincs erőm, nincs akaratom. Te is, Boldogasszony,
te is, Gellért úr, ti mind könyörüljetek rajtam.

Akkor kiáltozás hallatszott a nádasból; két
rongyos ember szaladt a csapathoz és térdre vetette
magát Alpár előtt. Ekese volt az egyik.

— A pusztai asszony az oka mindennek, —
kiáltotta, a zokogástól fuldokolva.

— Beszélj! — rivallt rá rekedt hangon a vezér.
— Parancsod szerint utaztunk, nagyuram... Elértük Csongrádot, anélkül, hogy valami bajunk esett volna...
— Róla beszélj!
— Csongrádon aztán nagy nyugtalanság vett erőt a leányasszony szívén... Sírva kért bennünket, hogy ne vigyük a besenyő berénybe, inkább vigyük Csanádvárába, mert nagyon fél a pusztai asszonytól... Bátorítottam, amennyire tőlem tellett, de Csongrádtól kezdve nem volt többé nyugta. És minél inkább közeledtünk a berény felé, annál nagyobb lett a rettegése.
— Beszélj! Beszélj!
— Kenezsnánál átkeltünk a Tiszán és ekkor szerencsétlenségünkre összetalálkoztunk Vak Becs portyázóival... Lehettek vagy ötvenen és a várnagy maga vezette őket... Talán mégis egérutat vehettünk volna a nádasban, ha Ángyika leányasszony segítségért nem kiáltoz... Megismerte a várnagyot és azt kiáltotta: Becs uram, ments meg a pusztai asszonytól! A báránykák hajtani kezdtek bennünket és a Harangod partján el is fogtak közülünk hármat és Ángyika is a kezükbe esett. Másodmagammal a vízbe bukva menekültem. A három pajtásunkat leütötte Vak Becs; nagyon feldühítette a nyíl, melyet futás közben a

combjába lőttünk. A leányasszonyt pedig magával vitte a várba... Azóta, nagyuram, a megmenekült pajtásommal ketten mindig ott ólálkodtunk a várkapu körül, mivel nem felejtettük el, hogy a fejünkkel felelünk neked Ángyikáért. Úgy gondoltuk, hogy valami szerencsés véletlen még egyszer a kezünkbe adhatná a rableányodat... Két nappal ezelőtt úgy látszott, hogy a szerencse a kezünkre akar járni. A városból búcsúsok indultak az oroszlámosi monostorba. A búcsújárókat ama Tasziló úr vezette... Úgy hallottam ma egy várbeli embertől, hogy a prépost Gellért úrral álmodott, aki azt mondta neki, hogy a pogány zendülés véget fog érni, mihelyt harminc olyan hívő, aki tiszta a vérontástól, harminc imádságot mond Csanád úr sírján. A

búcsúsok tehát nagyobbrészt asszonyemberek voltak; azok tiszták a vérontástól. Fegyveresek nem is kísérték őket, mivel Tasziló úr azt mondta, hogy a püspök parancsára nem kopjával, hanem Krisztus nevével kell a hitetlenek ellen védekezni.
— Róla beszélj!
— Angyika is a búcsúsok közt volt... Jól láttam, alig tíz lépésnyire haladt el a zsombék mellett, amelyben meglapultam... Fekete köntös volt rajta... Míg én a búcsúsokat vigyáztam, addig a cimborám levágtatott a berénybe, hogy hírt vigyen Seruzád asszonynak.

A főasszony tüstént kantároztatott, maga is nyeregbe ült és száz kopjást hozott ki magával...
Soha még oly indulatosnak nem láttam Seruzádot, mint akkor! Mindjárt döngetni kezdte a monostor kapuját, a görög papok azonban eltorlaszolták magukat, az ablakból ránk nyilaztak és egyre kongatták a harangjukat, ha netán meghallanák őket a városban... A főasszony ekkor tajtékzó dühében kiadta a parancsot, hogy csóvát kell vetni a monostor tetejére... Még sohasem láttam olyan szilajnak az asszonyt, mint akkor... Hiába könyörögtem neki, még a támadás előtt, hogy lessük meg a búcsúsok hazatérését, künn a réten könnyűszerrel erőt vehetnénk az asszonyokon: Seruzád annyit se törődött velem, mint a lova patkója alatt vergődő féreggel... A tető szikrát fogott, majd lánggal égett... Nagy tűz volt, nagy tűz... A búcsúsok ekkor mind a templomba vonultak és áhítatos énekkel készültek a halálukra...
— Mind odaégtek? — kérdezte tompa hangon a vezér.
— Mind! Az énekük csak akkor némult el, mikor a tető nagy robajjal rájuk szakadt .. .
Ennyiben van a dolog nagyuraim. Itt térdepelünk ketten, én meg a cimborám. Ha úgy tetszik neked, Alpár uram, üttesd le mindkettőnk fejét.

Elfonnyadt az aranyliliom. Elnémult az aranylant. Örökre...

Alpár arcán nem látszott semmi különös változás. Egy borús pillantást vetett csak a ködös égboltozat felé.

Ami fájdalom volt a lelkében, az mind gyilkos gyűlöletté változott át, mikor nyeregből szállott a pusztai asszony sátra előtt. Az öreg szerdár aggódva követte az urát.

Odabenn a lombárd leány fogadta őket, mély meghajlással.
— Látni akarom az asszonyt, — szólt a vezér.
— Most nem lehet nagyuram, a főasszony öltözteti magát, — mosolyogta Rozvita.
— Nem a rongyait akarom látni, hanem az arcát.

Rozvita rémülten hátrált meg a férfiak előtt. Ekkor megsuhant az ajtó szőnyege és Seruzád a terembe lépett.
— Ihol vagyok! Mit parancsol az én uram?
— kérdezte nyugodtan.

Egy selyemgyapjas, fehér juhbőr volt minden ruhája. A bőrt a karcsú teste köré csavarta és szíjjal fűzte össze a keble alatt. Az ércfényű haja ki volt bontva. A barna válla, a karja mezítelen volt, a lába is térdig. A két karját szétterjesztve, a fejét fölemelve állott meg a vezér előtt. Tisztán és egyszerűen, mint a pusztai állat, amelynek nincs semmi titkolnivalója sem a testén, sem a lelkén.

— Mit parancsol az én uram?
— Miért dúltad föl a monostort? — kérdezte Alpár.

Az asszony ajkán könnyű mosoly futott végig.
— Nem a vezér tanított rá, hogy dúljuk a templomokat, hogy öljük az újhitűeket?

Alpár mellét fájdalmas hörgés remegtette

meg. Könnyű Neki, odafenn! Még kard se kell Neki, hogy harcoljon: tulajdon kardjával vágja szívén a pogányt.

Az asszony, mintha megbánta volna már az alakoskodást. Közelebb lépett a vezérhez és fogvatartotta, szinte magához kapcsolta annak tekintetét. Az arca vörös lett, az ajka megremegett, amint a fojtott indulattól fátyolos hangon mondta:
— Jól tudod, Alpár, hogy miért tettem...

Förtelmes és mégis remek látvány volt az asszony, aki fölforgatva a természet rendjét, gyilkos tusában legyőzte vetélytársát és most követelve állott a férfi elé.

A vezér undorodva hátat fordított Seruzádnak, majd odaszólt a szerdárnak:
— Ezt a szukát kergesd ki a táboromból:

Az öreg Hurtoba is megdöbbent a rettenetes szavak hallatára.

A pusztai asszony egy szempillantásig szédülve, lehunyt szemmel állott Alpár előtt. De csak egy

szempillantásig. Ami izzó vágyakozás volt a szívében, az íziben haraggá változott.

Nem volt már asszony, csak halálosan megsebzett vadállat. A puszta minden szilajsága lángolt, tajtékzott, tombolt a vérében...

Egyéb fegyverek között két kurta nyelű vadászgerely függött a sátor falán. Seruzád vérben forgó szeme megakadt a fegyvereken és ekkor metsző vércse-sikoltással rájuk csapott és lekapta a falról. Az egyik gerelyt villámgyorsan és szilaj erővel dobta Alpár felé. A szerdár egy ösztönszerű mozdulattal közbe vetette magát és a halálos dobás őt érte. Az öreg vassal a torkában, hörögve elvágódott a szőnyegen, melyet párologva borított el a fekete vére. A következő

pillanatban az asszony már eltűnt a sátorból.

Odakünn rikoltozás és lódobogás hallatszott...

Seruzád asszony megjelent a sátor előtt, egy párducszökéssel fönntermett Alpár csataparipáján, melyet kantáron fogva jártatott az egyik cseléd és úgy, mint volt, kibontott hajjal, félig mezítelenül, magasra emelve a gerelyt, elvágtatott a pusztába.

A kívül állók hallották a kiáltását: Én Kean király leánya vagyok!

Senki sem követte és senki sem beszélt róla többet a berényben.

X.

Az ég szürke, a föld fakó, a víz fekete. A puszta óriás ravatal, amelyre kiterítették a meghalt nyarat. A párás levegőégen beláthatatlan hollórajok érkeznek a temetésére. Éjnek idején pedig már hangzik a nádasokban a farkasok sirató éneke. Olyan bús ősz volt, mintha nem is akarna többet kitavaszodni soha. És az ősz kietlen szürkeségében ott ült a besenyők megfogyott nemzete, reménytelenül vívódva, mint a fagyott szárnyú túzok.

Hogy leesett az első dér, újból megjelentek a begei berényben a nagybesenyő követek, akiket Tyrák khán küldött.

Ketten jöttek a havasalföldi urak; sok szolga és paripa kísérte őket. A megjelenésükkel és az idegenszerű viselkedésükkel jókora föltűnést keltettek a táborban.

A főemberük hiúzképű aggastyán volt. Övig érő rőt szakállt viselt; a bozontos vörös szemöldöke alatt furcsán hunyorgatta a sárga macskaszemét. Lehetett már vagy nyolcvan esztendős, lépni alig

is tudott már, de ha nyeregbe ültették, úgy megragadt ott, mint a kullancs az őzbak nyakán.
A társa sötétképű óriás volt. A bőre olyan barna, hogy szerecsennek is nézhette volna az ember; a kezét, a nyakát, sőt még a pofacsontját is fölverte a fekete szőr. Amíg a táborban volt, senki sem hallotta a szavát. Az ifjúról azt beszélték, hogy a khán legerősebb legénye, az öregről pedig, hogy legfurfangosabb embere. Való igaz, hogy az öreg úgy le tudta beszélni lábáról a haramvári ispánt, hogy az beeresztette őket a határon, sőt még fegyveres szolgákat is adott melléjük.

A nagybesenyők, akiket csak crudelissimi bissani név alatt emlegettek az akkori íródeákok, Havasalföldet bírták és Etelközt. Ha összefogtak a nemzetségeik, akkor százezer lovas embert is hadba tudtak küldeni, köztük a világ leggyorsabb paripájú és legszilajabb íjasait. A magyarságnak atyjafiai és ősi vándorútjain rettegett ellenségei voltak. A magyarok honfoglalását megelőző idők ködét a besenyőkkel vívott irtóháborúk tűzfénye világítja meg.

Ha a besenyő nemzetségek béke idején is engedelmeskedni tudtak volna a közös fejedelmüknek, akkor úgy lehet, hogy keleti Európának ma más volna az arculatja. A nemzeti fegyelemtartás tehetsége azonban nem adatott meg nekik, még akkora mértékben sem, mint magyar testvéreiknek. Egy-egy nagy khánjuk ugyan ideig-óráig

rendbe tudta őket szedni, mihelyt azonban megszűnt a fejedelem személyének varázshatalma: a forróvérű nemzetségek tüstént egymásnak estek megint, pihent erővel, mint az öklelő kosok. A birodalmuk tüzes katlan volt, mely örökké forrongott és hányta a véres tajtékot. Utasember nem is igen merészkedett közéjük. A véres villongások szorították rá annak idején Thonuzóba surbán raját is, hogy kiszakadjon a megbomlott besenyő kaptárból és átszálljon a magyar határhegyeken.

A követek most megjelentek Alpár sátrában. Miután a szokásos ajándékokkal együtt átadták az ifjú vezérnek a khán apai üdvözletét, az öregebbik közülük virágos és mézédes keleti nyelven elmondta Tyrák úr üzenetét.

A khán az összes nagy besenyő nemzetségek élén rajta készült ütni a konstantinápolyi császáron és vállalkozásának meg akarta nyerni Alpár kardját is. Talán nem is annyira a kardjára volt szüksége, mint inkább a lelkesítő fényre, mely ma is beragyogta még a nagy Thonuzóba nemzetségének nevét.

A khán nagy vállalkozásának, mint majd minden besenyő háborúnak, megint csak valami személyes sértés volt az indítóoka. Egy Kegen nevű besenyő vezér megtagadta Tyrák úrnak az engedelmességet és sátornépével görög földre futott. A császár nemhogy kiadta volna a lázadót urának, hanem még nagy tisztességgel is fogadta

és földet osztott a népének. Tyrák úr ezen igen fölháborodott és megüzente a császárnak, hogy jövő tavasszal meg fogja látogatni Konstantinápolyban, hogy számon kérje tőle a sértést.

Nyolcvanezer embert akart nyeregbe ültetni és bízott magában, hogy a görög iga alatt görnyedő bolgárokat és szerbeket föllázítva, be fogja venni a császári város erős falait.

A nagy khán zsoldos kötést ajánlott Alpárnak, pontosan megszabva, hogy minő rangot szánt neki a szövetséges seregekben és hogy mennyi részt enged neki a közös prédából.

A követek egy heti gondolkozási időt adtak a vezérnek.

Alpár magára maradt sátrában az ajándékokkal. Tyrák úr aranyláncot, ezüst ivókürtöt, kaukázusi kardot, perzsa csótárt és egy vég görög szövésű selymet küldött neki.

Mikor a vezér a kezével végigsimított a selymen, mely úgy csillogott, mint a folyó tűz. valami édes, ismerős illat ütötte meg az orrát... Ilyen különös illat áradt ki Ángyika köntöseiből is! A konstantinápolyi illat az, amelyről az ifjú vezér azt képzelte, hogy állandóan ott lebeg a márványpaloták és a császári kertek fölött. Újból és újból megsimogatta a selymet, amely csillogott, sistergett és illatozott, mint a távoli csudaváros izgató szimbóluma. És ekkor ugyanaz a szenvedélyes, forró vágyakozás fogta el, melyet egyszer már

érzett a Temes partján, mikor Zenóbia a városok városáról beszélt neki. Haj, arany Bizánc!

Alpár kinézett a sátor nyitott ajtaján. A kopár puszta fölött, a vigasztalatlan szürke égen felhőrés támadt, melyet aranyos és bíboros fénnyel világított meg a hunyó nap. És a távoli felhőrésben megjelent a csudaváros képe, úgy, ahogy az ifjú barbár elképzelte... Az ezertornyú tündérvár márványfalait kék habok mossák, fantasztikus aranykupolái belefúródnak a bíboros égboltozatba... Bűvös régi álmok, gyermekkori vágyak emléke borzongatták meg a vezér szívét, mint egy aranycsengésű, édes női hang éneke.

A nomádok fiában egyszerre fölébred az ősi vándorösztön. A titokzatos, ellentállhatatlan vágy, mely őseit előcsalta a kelet messzi pusztaságaiból, most bontogatni kezdi a szárnyait és a szívébe üti saskarmait... El innen, a szomorúság és a halál fakó pusztájáról. El az ismeretlen, ezüstködös messziségbe! Túl a nagy folyón, túl a nagy hegyen, túl sok országon van a nap városa, Konstantinápoly. Konstantinápoly az élet, a boldogság. A távolból int, mint egy idegenszerűen szép, ingerlő asszony és tüzes, mámorító, gyilkos ölelésre nyújtja karjait a hódító felé.

A vezér szinte beleszédült a gondolatba, hogy a márványfalak mögött meg fogja találni üdítő

kútját a mézédes, szivárványfényű, aranyzengésű

boldogságnak, amelynek egy cseppjét megismerte már Zenóbia ajkán...

Másnap történt, hogy újabb követség jelentkezett a besenyő berényben. Ezek Marosvár felől jöttek és a Boldogasszony dicséretét zengve, hangos énekszóval vonultak be a táborba. A követek ketten voltak: Valter, a csanádi káptalan énekes mestere és Fülöp atya, a bencés papok fejedelme.

Az áhítatos elragadtatás ama napjaiban csodálatosan nekibátorodtak az egyházi emberek. Gellért úr példaadása oly hatással volt rájuk, hogy most már a fehérmájúak közülük is kevésbe vették a földi életüket. Így eshetett, hogy a két jámbor öreg feszülettel a kezében bemerészkedett a sárkányfészekbe.

Fülöp és Valter azért jöttek, hogy megtérésre és engedelmességre intsék a hitehagyott Márton kanonokot. Úgy okoskodtak, hogy vagy sikerül a jámbor vállalkozásuk, vagy sem. Ha sikerül, akkor tetemes földi dicsőséget és mennybéli jutalmat nyernek rajta. Ha azonban rajtavesztenek, akkor rövid úton elnyerik a legnagyobbat, amit hívő ember elérhet: a szent mártíromság tündöklő koronáját.

A pusztai kerülők elfogták a két öreget már a Harangod partján és egyenesen a vezér elé vezették őket. Fülöp úr szívét ekkor nagy félelem szállotta meg; az arca elfehéredett, a foga

pedig vacogott. Valter mester nem ijedt meg. Mikor azonban az egykor oly hőn szeretett kanonok elé lépett és meglátta, hogy Márton ifjú feje immár hófehér, oly fájdalom nyilallt a szívébe, hogy hangosan elsírta magát.

— Jaj, Márton kanonok, — szólt az öreg, — miféle viszontlátás ez a miénk? Íme, fiam, a te

kedves fejed megőszült a bűnben.
— Csak a fele őszült meg a bűnben, — válaszolt keserű mosollyal Alpár, — a másik fele beleőszült még az erénybe.
— A Krisztus öt sebére kérlek, kedves fiam Márton, szólj és felelj: boldog most a te életed folyása?
— Nem boldog, uram, valamint akkor sem volt az, mikor még köztetek éltem.
— Istentelenségben élsz, kedves fiam és az Úr meg fog érte verni.
— Hogyan ver az Úr? — kérdezte Alpár.
— Ráteszi a kezét arra, ami neked legkedvesebb.
— Akkor nem verhet meg, mert ami kedves volt előttem, arra már rátette a kezét. Úgy tett velem az Úr, mint a haragos király: megölte minden túszomat és most már nincsen hatalma fölöttem.
— A Krisztus szent nevére kérlek, Márton, szólj és felelj: Nem hiszel az örök tűzben és nem utálod a poklot?

— Ha hinnék benne, jó uram, akkor sem utálnám, mert ott vagyon édesapámnak, a nagy Thonuzóbának lakóhelye.
— Jaj, fiam Márton, miért olyan kemény a te szíved, hogy nem olvad föl a szeretet melegétől? És miért van iszap a te füledben, hogy nem veszi be az igazság igéjét?
— Ha kemény a szívem: az Úr formálta azzá. Ha süket a fülem: az Úr rakta belé az iszapot. Kérlek, Valter uram, szólj és felelj: Miért tette ezt velem az Úr? És ha megtette, miért perelsz velem, miért nem ő véle?

Az öregek megrettentek e szörnyű káromlás hallatára. Valter nem is nyitotta ki többet a száját, helyette megszólalt azonban Fülöp atya, akiben volt némi világi furfang is.

— Kedves fiam, Márton, kérlek, légy irgalmas önmagad iránt. Tudd meg, hogy pusztító zivatar gyülekszik a fejed fölött. A szentegyház kardhordói kimondták immár fölötted és néped fölött

az ítéletet. Becs uram toborzói az országot járják, a kevei és a harami várispánok már fenik rád a kardjukat. A te néped megfogyatkozott és elvesztette bátorságát. Ha elérkezett a nap, bizony, egy embered sem kerüli el romlását.

Alpár elmosolyodott.
— És miképpen szabadulhatnék a veszedelemből? — kérdezte.
— Ha minden népeddel egyetemben visszatérnél

a szentegyház ölébe, a hajatok szála se görbülne meg.

— Íme, — mondta Alpár, — ti hamis sáfárjai vagytok az Úrnak. Ide küldött titeket, hogy megvegyétek a hitemet. Ti pedig elvinnétek neki a félelmemet, mondván: Ihol az Alpár vezér hite! Az Úr előtt azonban nem illő a hazugság. Hogyan, ti papok? Alpár leütötte Isten tíz házának tornyát, kioltotta száz papjának életét és nem félt. Most veszedelem kerülgeti az ő szegényes házát, veszedelem az ő nyomorult életét, ezért most féljen? Mondom nektek: az Úrnak nem kell az ilyen bűnbánat. Ha igaz Isten, akkor férfiakkal akarja magát imádtatni és nem ebekkel. Mondtam és nem beszélek többet.

Az öregek elszomorodva néztek össze. Márton kanonok nem értette már a nyelvüket és ők nem értették az övét. Ők a monostori iskolák nyelvén szóltak hozzá. ő pedig a puszta nyelvén válaszolt.

XI.

Vak Becs, aki az oroszlámosi dúlás óta egyre farkasszemet nézett a begei pogánnyal, napok óta tudta már, hogy készül valami a berényben. Egyszer aztán azzal jöttek meg a kerülői, hogy nincs többé tábor a pusztán. A surbánokban megint fölébredt a régi vándormadár-természetük. Fölszedelődzködtek, elröppentek. Sietve mentek, hogy kiérjenek Havasalföldre, mielőtt még lehull

az első hó. A téli szállásaikat meg a fölös takarmányukat fölégették, minden egyebet elhordtak a szekereiken. Mást sem igen hagytak itt, csak sok elszórt sírdombot az erek partján. Hogy valamikor bejöttek az országba, senki sem örült nekik. Most pedig, hogy elvonultak, senki sem siratta őket.

Egypár napra a kevei nagyerdőbe vették magukat, ott éjjel-nappal csattogott a baltájuk, aztán ráereszkedtek a Dunára. Keve és Haram várak bástyáin összeszaladt a nép csudát nézni, mikor a víz hátán megjelent a hatalmas szálfákból rótt tutajok hosszú raja. Az öreg folyó megelevenedett

a népvándorlás egy késői foszlányától. Messziről tekintve, az ember úszó sündisznóknak nézhette volna a talpakat, úgy nyüzsgött rajtuk a sok kopja. A szekereket és a megbékózott lovakat a tutajok közepén hozták. A hosszú, nehéz lapátokba belekapaszkodott öt-hat nekivetkőzött legény, összegörnyedve és hatalmas erőlködéssel megint kinyújtva barna testét. A vezér-tutaj tülökszóval beszélt a többihez és a közbeesők tovább adták a jelt az utóhadnak, fölverve a parti hegyek visszhangját.

Amerre jártak, a parti emberek haragosan vicsorgatták rájuk a fogukat, de beléjük kapni senki sem mert.

Mikor a hegyek közé értek és már elhagyták a Duna közepén álló magános sziklát, mely úgy nyúlik ki a vízből, mint a fuldokló óriás ökle, Alpár úr partira küldte a legényeit, hogy fogjanak halászembereket, akik ismerik a járást a vízen. A lomha tutajok egyszerre nekiindultak, sebesen és könnyen, mini a vágtató paripák. A dunai sellők pedig zúgva köszöntötték az aranyhadat.

Itt is, ott is a hegyek között vízmosásos szakadásokba tapasztott nyomorúságos kis falvak lapultak meg. Karóval, tüskével, mindenféle lim-lommal furcsán körülbástyázott kalóz-fészkek. Egy-egy

barlang száját is elpalánkolták: úgy megbújtak ott az emberek, mint a parti fecskék. A jobbik

parton lakó emberek a tutajok közeledtére mind a fejükbe nyomták a vassüvegjüket, a hónuk alá kapták a kurta nyársukat, aztán gyorsan elinaltak az erdőben levő búvóhelyeikre. A parton csak a fekete nagy kutyáik maradtak, azok mérgesen ugatták a tulajosokat. Mikor elvonult a raj, a parti emberek apró lélekvesztőkre kaptak és izgatottan föl-alá eveztek a Dunán.

Harmadnapra meredek sziklapartok közé jutottak a besenyők. A sziklák fölölt nagy rajokban kerengtek az aranyfejű sasok, aminek az aranyhad igen megörült, lévén ez a nemzetük kedves madara.

A jobboldali parton hosszú mesgye volt a kőbe vésve. A nagybesenyő követek közül az öregebbik, a vörösember, aki sokat kitapasztalt már életében, elmagyarázta Alpárnak, hogy az utat valami régi építő népek vájták. Azok mindig csak ástak és építettek, lévén a természetük olyan, mint a hódé és úgy kell lenni, hogy a víz alatt is tudtak járni, különben nem rakhatták volna a Duna fenekére a toronnyi kőpilléreket, amelyek ma is láthatók egy napi járásnyira innen, Besenyőország és a bolgár part között. Vég-Orsova várához közel valami babonás írás is maradt utánuk a parti kövön.

Az öreg vitéz aztán egy omlásra mulatott a parton. Messziről azt hitték a besenyők, hogy kőomlás, de közelebbről úgy látták, hogy csupa

emberi csont. A vízmosásban, mely a hegyhátról a Dunáig lehúzódott, ezerszámra hevertek a korhadó vázak. Olyan furcsa kép volt, mintha a sok csontember mind lerészegedett volna és most dulakodva hempergetné le egymást a lejtőn. Lenn, a parton, halomra gyűltek a koponyák. Negyven esztendeig tartó gyilkos háború

után a nagy Baziliosz görög császár ott fönn a nyergen bekerítette és halomra ölette az utolsó bolgár hadsereget. Ángyika császári nagyapja ezért kapta a Bulgaroktonosz, a Bulgárölő nevet. Az elesett vitézek a holtuk után sem nyugodhattak még. A Duna magának követelte őket és az esővíz évtizedek óta dolgozott rajta, hogy a csontokat lecsúsztassa a völgybe, mint kavicsát a patak.

A fekete követ, akinek eddigelé még senki sem hallotta a hangját, most váratlanul megszólalt. A csontomlást nézte, miközben a sötét arca fölvidult, keményvágású ajkán pedig elégedett mosoly jelent meg.

— Derék munka volt! — mondta röfögő mély torokhangon.

A tutajok aztán átvágtak megint a baloldali parthoz, mikor is Omodé após, aki Ekesével együtt ott volt a vezér cselédei közt, batyuba kötözgette a kevés holmiját és kantározni kezdte Belzebubot.

— Nagyuram, — mondta, - én most elmennék.

— Elhagysz, öreg? — kérdezte Alpár.

— Elhagylak, uram. Rajtam az öregség és akinek nincs körme, az ne kapaszkodjék. Sokat szálltam életemben, sok tollamat elhullattam már és Konstantinápolyig nem bír el a szárnyam. Bizony uram, ég az én házam, ha nem látszik is füstje. Visszamegyek hát a monostorba, ott majd leböjtölöm a bűneimet. Nem rosszmájú ember Fülöp úr, tudom, hogy egy-kettőre föloldoz megint Hiszen énértem is meghalt a Jézus.

Az öreg azzal odament Ekeséhez, hogy elkérje tőle a tizenkét dénárját, amelyet még máig sem adott meg neki az igric. Ekese azt mondta, hogy van egy ember a negyedik tulajon az adósa neki; ha megfizeti a tartozását Vég-Orsován, akkor ő is megfizet Omodénak. Az öreg ekkor nem

szólt többet a lantoshoz, hanem megkérte a vezért, hogy tétesse partra. Sajkán vitték ki. Belzebub meg úgy úszott utánuk. Omodéval együtt partra szállott Rozvita is, Seruzád leánya, akit a vezér szabaddá tett. Az öreg elvállalta, hogy Marosvárra viszi a leányt. Odakünn ketten leültek egy kőre; Omodé a tenyerébe támasztotta az állát, Rozvita pedig az ölébe tette az összekulcsolt két kezét és így várták meg hallgatagon, míg az utolsó tutaj el nem vonult előttük. Ekkor aztán nekivágtak a hegyeknek.

Már alkonyodni kezdett, mikor az első tutaj a Duna nagy fordulójához ért. Hirtelen

mozgolódás támadt az aranyhad között. Minden szem a part felé fordult.

A víz fölé hajló meredek kőszál ormán, mint szobor a kőtalpán, lovas alak állott. Oly mozdulatlan volt, hogy bátran faragott bálványképnek nézhette volna az ember. A hiúzszemű surbánok először a paripáját ismerték meg, csak aztán a lovasát.

A lovas Seruzád asszony volt. Láthatólag magába volt merülve és oly mereven nézte az örvénylő vizet, mint a nádi sas. Ruhája most is csak a csípőjére szíjazott juhbőre volt; a kibontott haja fekete sörényként folyt végig a vállán; kezében a gerelyt tartotta. A bokáján aranyboglár fénylett; azt nem veszthette el, mivel oda volt kovácsolva. A nélkülözések hatása és az őszi idő nyoma csak annyiban látszott meg rajta, hogy a tagjai egyenletesen megbarnultak,
a sűrű haja pedig összekuszálódott.
De ez csak növelte délceg és sugár alakjának vad szépségét. Előrehajtott hosszú, erős nyakának és domború mellének nemes körvonalai élesen rajzolódtak le a sápadt égboltozaton. Amint ott állott, rettenetes elhagyottságában, ősanyja volt a férfi igája alul kiszabadult nőnek, a büszke, de boldogtalan asszonyembernek.

A vezér-tutaj most a szikla alá ért. Az evezősök ekkor lassabban forgatták a hosszú lapátokat és minden szem az ifjú vezér tekintetét

kereste. Valami parancsot vártak tőle. Alpár azonban néma és mozdulatlan maradt. Ott állott a tutaj orrán, a köpenyegébe burkolódzott és szomorúan nézte az égen úszó felhőket.

S a mint a távolodó tutaj fantasztikus körvonalai lassanként elenyésztek az esti ködben, Seruzád szép arcán — életében talán először — megolvadt a szilajság és a gőg kifejezése; a zavar és a bátortalanság nőies, puha vonása jelent meg rajta.

Vég-Orsova közelében gyakori lónyerítésre lettek figyelmesek a surbánok. A parton egy gazdátlan paripa bolyongott. Néha belegázolt a vízbe, mintha meg akarná úszni a Dunát, néha meg úgy nekiiramodott az útnak, hogy a kő szikrázott a patkója alatt. A besenyő paripák a tutajokról nyerítve szólongatták.

Az utolsó tutajon két legény ekkor megoldotta a sajkát és partra evezett. Ott könnyűszerrel elfogták a paripát. A Seruzád hátasa volt. A szügye és a lába teli volt véres horzsolásokkal és zúzódásokkal; meglátszott rajta, hogy nagy magasságból zuhant alá. A legények a tulajra vitték a lovat, a lovasáról azonban nem esett szó közöttük.

Sem magyar, sem besenyő ember nem tudta meg, hogy mi lett a sorsa Kean király leányának.

Az orsovai kis földvár mögött már a nagybesenyők birodalma kezdődik. A part tüskés volt

a sok kopjától. Nagy lovascsapat várta ott a híres Thonuzóba fiát. Pompás, szilaj és félelmetes harcosok: a nagybesenyők.

Az égboltozat ekkor piros tűzfényben úszott, de a Duna völgyére már ráborult az esti homály.

Ekese ott ült az ifjú vezér lábánál és halkan pengette a hegedűjét. Valami ősrégi, a honvágy szomorú bájával telt magyar éneket pengetett.

A nagy tulaj oly lassan és búsan úszott partnak, mint egy óriás fekete ravatal, mely egy isten holttestét hozza. Egy istenét, aki a napfényes keleten született és akit megölt a napnyugat alkonya.

VÉGE.

Jegyzet. Némely gyér adatunk van még e történetben szereplő emberek további sorsáról is.

Ilyen a régi följegyzés, mely a Szent Gellért ereklyéinek csodás hatásáról szól. Öt csoda emlékét hagyták ránk a későbbi korból. Az első kevés idővel azután történt, hogy az ereklyéket elhelyezték a csanádi Boldogasszony templomában. Egy asszonyt, — mondja a krónika, - aki egykor Ajtony felesége volt, utóbb pedig Becs ispán neje lőn, igen nagymértékű hideglelés lepte meg. Elment Szent Gellért sírjához és a szokásos fölajánlás után megcsókolta a szentnek teveszőr-palástját és elhagyta őt a makacs betegség.

Ebből megtudjuk, hogy András király Vak Becset tette meg csanádi ispánnak és hogy Zenóbia édesanyja érett korában harmadszor is férjhezment.

Más forrásból azt is tudjuk, hogy az aranyhad elvonulásával nem apadt ki Thonuzóba vére Magyarországon. Szó van írásokban Urkundról vagy Örköndről, aki fia volt a besenyő vezérnek és ősapja a Tomaj nemzetségnek.
Alpár öccse sokkal fiatalabb volt még a pogány-zendülés korában, semhogy valamelyes szerepe lehetett volna a küzdelmekben. Később azonban nevezetes főemberré lett és buzgó újhitűnek

mutatta magát. A Tomaj-nemzetség hajtásai egyébként ma is virágzanak még Magyarországon.

Vata úrról tudjuk, hogy sohasem békült meg az új renddel. Holtáig pogány módon élt a borsodi birtokán, Hamukő és Áldozókő tájékán. András király, bár könnyűszerrel megtehette volna, sohasem háborgatta a nyakas urat.

És Alpár? Az ő sorsa összeforrt a nagybesenyőkével, a neve pedig végleg elmerült a nagy háborúk viharos hullámaiban.

Tyrák khán nyolcvanezer lovasa csak két esztendő múlva – 1048 tavaszán – úsztatott át a Dunán. A harc sokáig dühöngött a besenyők és a görögök között. A háború történetéből csak kevés maradt ránk. Annyi bizonyos, hogy a besenyők befészkelték magukat a Szófia és Nis közti kopár pusztába, ahol évekig tartották magukat. Később az Oszma folyó partján táboroznak és ekkor egymásután három görög hadsereget tesznek semmivé. A lázadó Kegen vezér, a háború tulajdonképpeni okozója, ekkor már megint Tyrák khán oldalán harcol. Az Aranyszarvat azonban egyikük sem látta meg soha. Ha csak nem mint rab...

Az 1065-iki esztendő a besenyő nemzet véres alkonyának esztendeje. A Dnyeszter felől rájuk törtek rettenetes testvéreik, a kunok, akik magukat úzoknak nevezték. A bizánci diplomácia mesterfogása volt, hogy rá tudta uszítani a besenyő tigrisre a kun oroszlánt. Még egyszer vakítóan föllángolt ekkor a besenyők szilaj harci kedve, fényével bevilágítva évszázadok krónikáit, de a borzalmas erőkifejtés tüzében

elégett a nemzetük. A férfiasság szülőhazájából kipattant ifjú kunság rohama szétzúzta őket. Ezentúl már nincs besenyő nemzet. A kunok azután a görögök ellen fordultak és hatvanezer lovassal elárasztották a császári tartományokat, még Hellászt is. Konstantinápolyig ők sem jutottak.

Majdnem négyszáz esztendőnek kellett eltelnie, míg egy másik rokon nemzet hódítóként bevonult az aranykapun.